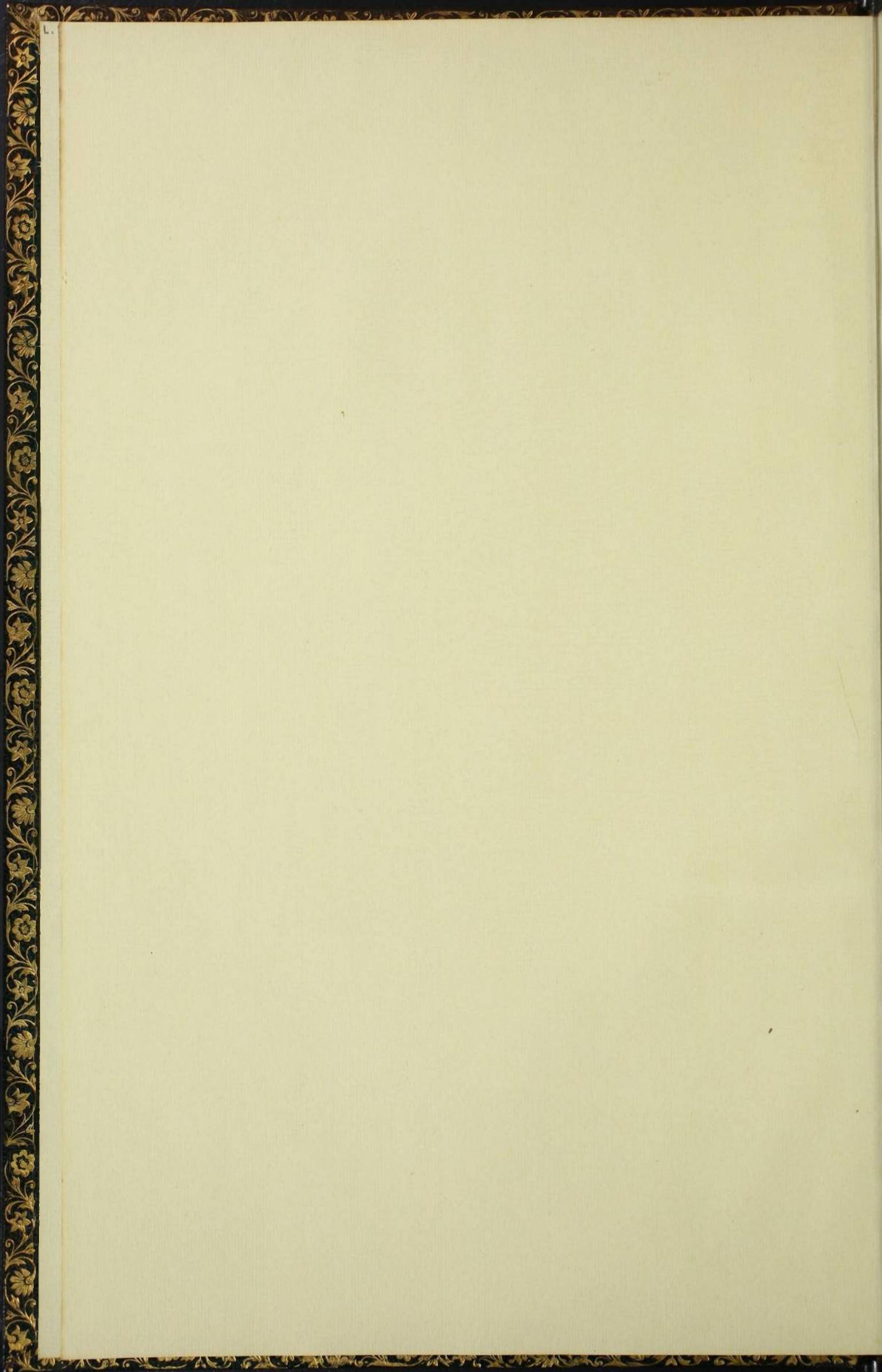
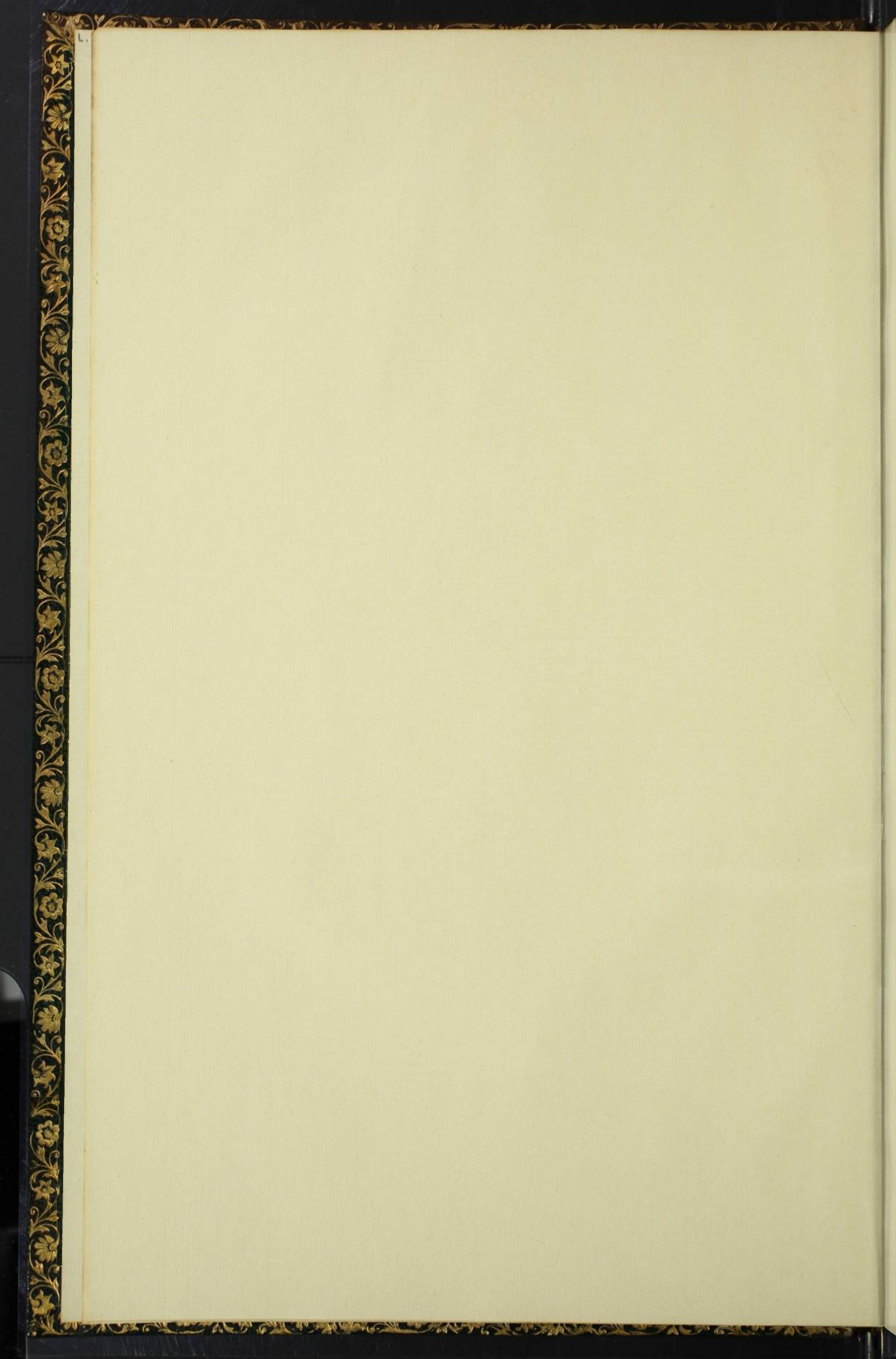


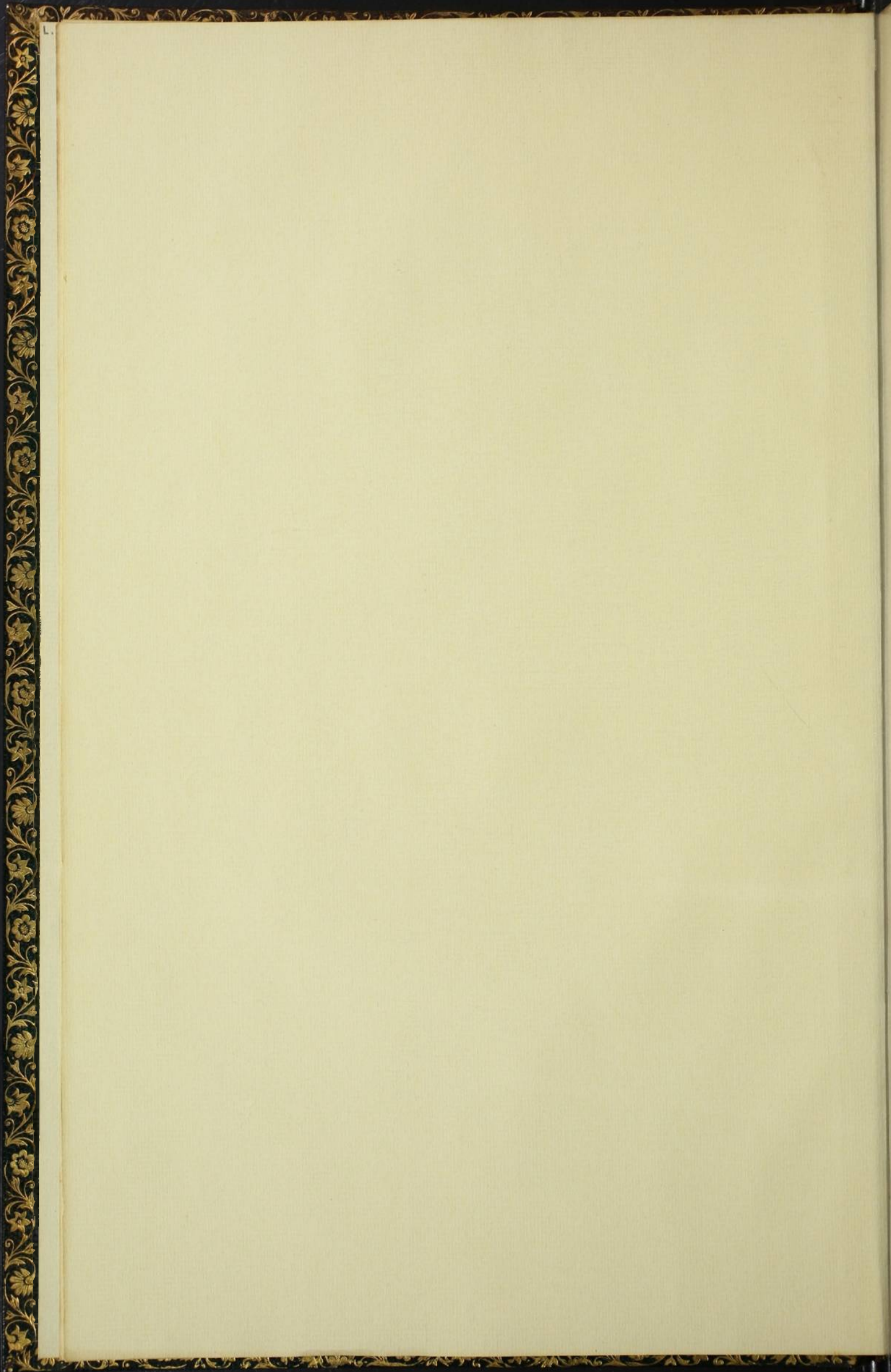
Je ne fay rien
sans
Gayeté

(Montaigne, Des livres)

Ex Libris
José Mindlin







Chino rad. y. Posasora
Guajaca — 65 p. 66.



PARS QUARTA
INDIÆ ORIENTALIS:

QVA

PRIMUM varij generis Animalia, Fructus, Arbores: Item, Aromata seu Species & Materialia: Similiter & margarita seu uniones, ac gemmarum species pleraq; sicut in INDIA tum effodiantur, tum generentur, quo itidem in censu, pretio & appellatione sint, accuratè describuntur.

Per

IOANNEM HVGONEM LINTSCHOTANUM, & nonnullos alios.

Descriptioni huic adiectæ nonnulli sunt Annotationes Clariss. Dn. BERNHARDI PALVDANI Doct. apud Enckhusanos Medici, apprimè utiles & eruditæ.

SECUNDO: Nouissima Hollandorum in Indiam Orientalem nauigatio, ad veris Anni 1598. introitum suscepta, & quatuor exinde reducibus nauibus mense Iulio An. 1599. confecta, exponitur.

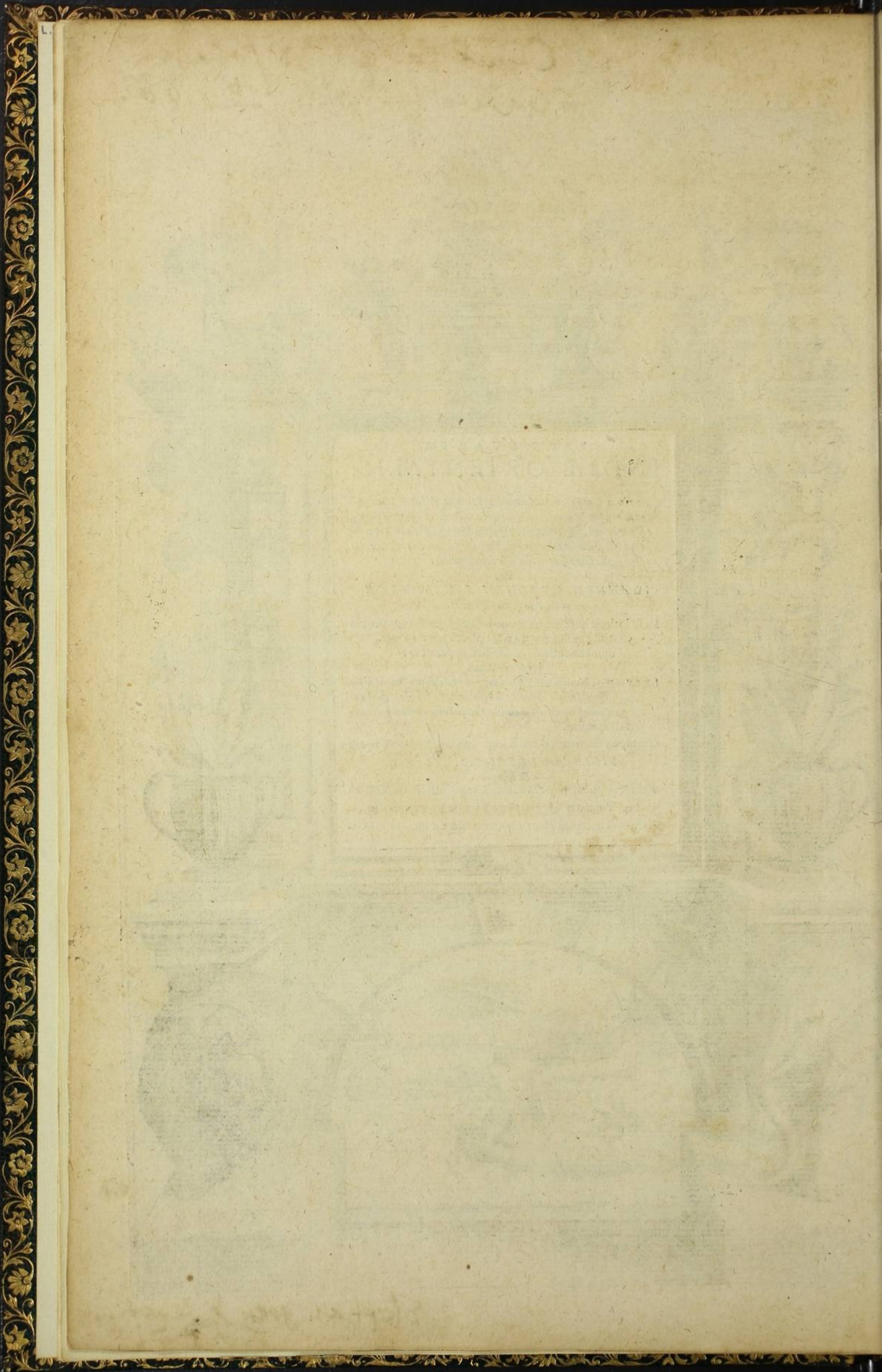
Omnia ex Germanico Latinitate donata, studio & opera
BILIBALDI STROBÆI SILESII.

Et insuper

Viuis & artificiosissimis in q̄s inciis Iconib. illustrata & edita à
IO. THEOD. & IO. ISRAELE de BRY, fratribus.

Francofurti, apud MATTHAEVM BECKER. M. DCI.

Elephas gran. & beneficijs
p. 7





ILLVSTRISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO FRIDERICO IV. COMITI Palatino ad Rhenum: Sacri Rom. Imp. Archidapifero, & Electori: Duci Bauariæ, &c. Domino nostro Clementissimo.



ILLVSTRIS-SIME & potentissime Princeps, Elector, Domine clementissime: prodiit ante triennium accuratione nostra rerum in regno Congico gestarum notarumq̄, & artificiosis iconibus aneis expressarum historia, propter rerum nouitatem, raritatem & varietatem cognitæ læctūq̄ iucundissima simul ac utilissima. Istius consignationis cum præludium aut primam saltem (quæ tum quoque sola edebatur) partem Illustrissimæ T. Cels. tutelæ & patrociniū inscripsissemus: tam pronis & clementibus vlnis eam Illustrissimæ T. Cels. illicò amplexata est, ut singulari omine quodã tam sacrum opellus nostris patrociniū obtigisse, videretur nobis haud immeritò. Etsi verò hac unica Illustrissimæ T. Cels. felici auspicio impetrata Gratia intimè gaudere, & gratulari nobis de ipsa apprimè potuissemus: nihilominus tamè & misit ato nobis insuper per amplo munere veluti quodam singulari auctario, Illustr. T. Cels. nostram de se fiduciam plenissimè confirmare, benignè cōplacuit. Quod quidem, cum & præter quæsītum nostrum venerit, & omni nostro merito citra vllam exceptionem longè maius sit: quid amabo aliud, nisi utroque illo vinculo Illustr. T. Cels. tum nos ipsosmet, tum nostra vniuersa in seruitia & subiectionem humillimam sibi clementer iugare & deuincire voluisse dicemus? Plagij ergò quid simile

EPIST. DEDICAT.

nos facturos, & simul infame turpis ingratitude criminis admif-
 suos arbitrati sumus: si, cuius operis partem primam q. caput Il-
 lustrissimæ T. Cels. humillime nuncupassemus, eidem non ceteras
 quoque omnes, veluti appertinens corpus, addiceremus, solenniq;
 oblatione proprias faceremus. Accipe igitur Illustrissime Prin-
 cept, placido tum vultu tum animo, quicquid vsquam rerum Con-
 gregarum Latio sermone redditum, & à nobis hæctenus euulgatum
 ¶ est: Libros nimirum seu partes quinque, rerum certe admiranda-
 rum indices, & ad annum, hunc proximè prægressum vsq; conti-
 nuata narrationis serie excurrentes. Quarum editio, cum propter
 ingentes sumptus & impensas, quæ requirebantur, simul & una
 vice à nobis adornari non potuerit: operas diuidi, & in plures nun-
 dinas partiri omninò necesse fuit. Quod & ipsum tam diuturnum
 temporis intervallum in causa fuit, cur ex consilio priuato nuncu-
 pationem hanc apud Illustrissimam T. Cels. nunc iteraremus aut
 innouaremus. Quam ut clementi & æquo animo Illustrissimam
 T. Cels. laturam planè nobis persuasum facimus: sic eidem T. Cels.
 vitam longeuam, valetudinem basilicā, imperium pacatissimum,
 subditosq; felicissimos deuotissimè precamur & optamus. Fran-
 cofurti ad Mœnum, 6. die Aug. Anno 1601.

Illustr. T. Cels.

Humillimi clientes

IOAN. THEOD. & IOAN.
 ISRAEL de BRY fratres.

CAN-



CANDIDO ET BENEVOLO Lectori S.



ERISSIMUM est, Candide & beneuole Lector, quod quidam ait: Hominem ad laborem, non secus ac volucrum ad volandum conditum esse. Cuique verò sua priuatim vocatio, suum munus assignatum est: ut studia literatis, commercia mercatoribus, mechanicis opificia, agricolis rusticatio, &c. quæ singula & vniuersa hoc modo in eum primò finem instituta sciamus, ut tot, tantisque, atque adeò diuersis donis, quibus humanum genus abundè cumulatam est, beneficentissimi Dei, largitoris inexhausti, sanctissimum nomen celebraretur, & pariter eidem, ceu vni, vero & æterno Deo, sapientissimo rerum omnium creatori, perpetuæ laudes, & gratiæ indefinentes à nobis persoluerentur. Deinde etiam prudentissimo Dei consilio hæc ita disposita sunt in exemplum proximi, ne torpore & otio, inhabiles, effrenes, dissolutique redderemur: Cum otium radix & origo omnium malorum, atque adeò puluinar Satanæ sit certissimum, sicut quotidianis euentibus id abundè docemur, nec longiore huiusce rei deductione hoc loco opus sit.

Inter cæteras verò artes, humanis studiis excultas, Deus quoque præstantissimam & subtilissimam pictoriam & cælatoriam mentibus nostris instillauit, ut ex his maiestatis illius immensitas eò clarius & nitidius effulgeret. Harum etenim artium beneficio hominum oculis quæ ad viuum præstitui & præsentari queunt illæ quoque res, quæ millenis aliquot milliaribus procul à nobis in distantissimis regionibus & sunt & gesta sunt: quarum omnium notitia absque harum artium beneficio nobis abscondita esset. Nam etsi ex parte quadam literarum quoque monumentis ista talia ad nos manare queunt: nihilominus tamen omnia non secus ac mortua noscuntur, nisi picturæ industria quæ animam accipiant, & ex se aliàs obscurissima illius beneficio abundè illustrentur. Per hanc enim ita viuè & accuratè oculis humanis gesta omnia subiiciuntur, ut quæ incoràm introspecti, & à nobis ipsis geri agitarique videantur.

Cum itaque Deus Opt. Max. ad hanc artem diuina sua gratia nos quoque clementer vocauerit, & occasionem in super, Indicam hanc historiam in lucem edendi, nobis commodam monstrauerit: ob hanc causam, ut nostris simul promissis staremus, & tum historiæ tum artis amatoribus abundè gratificaremur, nec vlli labori, nec impensis etiam grauissimis parcere volumus.

Hoc ergò in libro, qui Indiæ Orientalis pars quarta est, beneuole lectori à nobis offeruntur, primò omnis generis animalia, aues, piscesque: nec minus omnifariæ plantæ, arbores, frutices, radices: & tandem multiplices gemmæ & pretiosi lapides, designatione dilucida addita, quomodo & quibus in locis nascantur, quo pacto probari aut æstimari debeant, & qua appellatione itidem notentur. Quæ omnia continuo ordine in libro hoc, quem Belgica lingua primò Iohan Huygen edidit, & accuratis annotationibus postea clarissimus Doctor Bernhardus Paludanus illustrauit, tradita reperiuntur.

P R A E F A T I O

His deinde accesserunt etiam plantæ & fructus illi, quos Hollandi navigatione illa, quam Anno 1595 in lauam instituerunt, offenderunt & cognouerunt: quorum aliqui in Ioan. Huygen descriptione obiter quidem tacti, sed non explicatius traditi sunt. Postremò quoque addita est nouissima Hollandorum in Indiam Orientalem nauigatio, An. 1598. & 1599. confecta; qua, quicquid vsquam ab illis gestum visumque sit, breuiter & perspicuè traditur.

Ex hac itaque huius historiæ parte beneuolus Lector non minus, quam ex cæteris prioribus omnibus, voluptatis & delectationis captare plurimum potest, propter rara, inaudita & mirabilia quædam, quorum in hac historia mentio fit. Nam, cui nam vnquam vsquam hominum fides fieri queat, nisi viuis testimoniis res cõfirmari possent, caneros tãtæ molis & vastitatis reperiri, vt homines audacter adoriri & oppugnare sustinerent, adeò, vt hi ad vitæ suæ tutamentum congestis præaltis vallis seu aggeribus, & fortibus dispositis excubiis opus habuerint? Porro quis credat facile, in Mauritij Insula ab Hollandis tam grandes & portentosas testudines repertas esse, vt vna earum binos Hollandos suo dorso confidentes, tanta facilitate progrediens gestarit, quasi ne minimo onere grauata fuisset? Imò animal hoc eousque increfcere & augeri, vt in vna illius testa, decem Hollandi desiderere, & vnà epulari commodè potuerint? Quæ assertio quidem omnibus præter veritatem esse videri posset, nisi, qui suis oculis id vidissent, adhuc in viuis agerent, & Hollandi expressa & infallibilia rerum documenta ex illis locis vnà secum attulissent.

Nec admiratio minor esse debet illorum terræ nascentium, quorum & varietas infinita, & species inaudita hac historia describitur. Quæ si quidem nobis nondum omnia cognita & explorata existant: viribus tamen & efficacia sua, Indicis illis, nobis iam dudum cognitis, non inferiora sunt: adeò vt nostratibus quoque longè nobiliora & præstantiora censerì debeant.

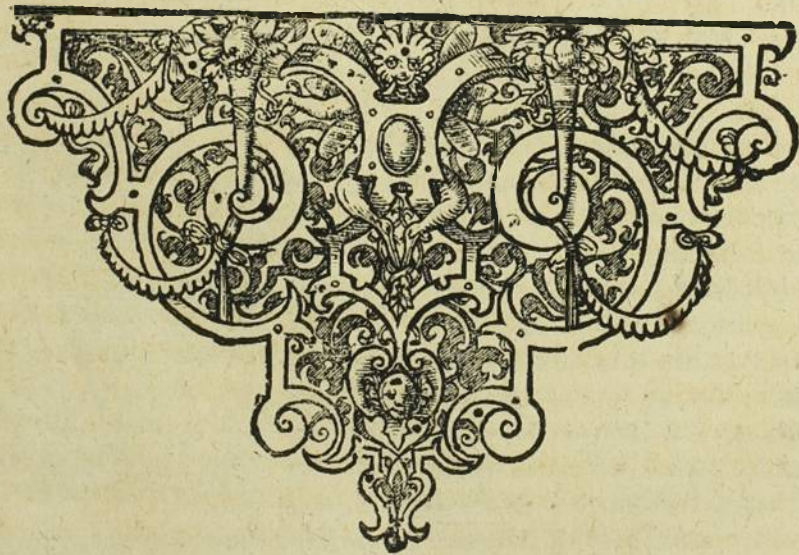
Quæret hoc quis fortè loco & admirabitur, quid sit, quod DEVS rerum vniuersarum creator, Barbaris his & impiis gentibus, tot præstantia dona impertiuerit, quibus nos tamen, qui Christi nomen profitemur, omninò priuauerit: cum contra illis nos digniores simus, & pariter vsus veriore æstimemus, & maiori cum gratia agnoscamus, quam gentes illæ, quæ talia vilia, abiecta que, imò penitus q. despecta habent? Deum verò istiusmodi res non æquè in nostra ac illa gentium terra producere posse, non saltem impium, sed & blasphemum sit dicere: cum, qui omnia ex nihilo creauit, & qui manu sua omnia conclusa habet, quiq; creaturis & existentibus omnibus solo nutu imperat, absolutè & citra exceptionem omnem omnia facile præstare queat. Quod verò populos istos fructibus his mirificis peculiariter præ nobis donatos voluit; ex hoc primò colligi fas est, omnipotentem & misericordem DEVM, sua dona neutiquam, vt nos homines, distribuere: qui his, nobis quos malè velle scimus, aut quauis iniuria ab illis affecti sumus, nihil vsquam sani aut commodi cupimus, sed improbo affectu diras omnes iisdem imprecamur. Talis, inquam, Deus non est, sed absolutè bonus, misericors & beneficus: qui solem suum super tùm malos tùm bonos exoriri facit: qui gratiæ suos radios tàm illis impertire solet, qui nomen eius nondum agnouerunt, quam his, qui illud venerantur, colunt, adorant. Quod verò isthæc talia non nobis quoque vniuersa nascantur, peccata nostra enormia in causa sunt: quibus adeò excæcati & torpefacti sumus, vt magnalia Dei aut omninò contemptui habeamus, aut ea, frigidius, quàm Christianos decet, æstimemus & expendamus. Deus ergò ab isto veterno nos q. excitare, & in extremos mundi angulos exigere aut expellere satagit: vt ex ibidem conspectis miraculis, discamus deinceps maiestatem eius ardentius venerari, & summam eius potentiam, & infinitam misericordiam profundius admirari. Deinde verò cum peccati nostri grauitate eo compulsi simus, vt putida & insolenti ambitione infatuati nobis persuadeamus, solis nobis nòsmet sufficere, nec

A D L E C T O R E M.

re, nec alieno auxilio nobis quicquam opus esse: mirifico hoc suo consilio Deus nostram persuasionem infringere, & contrarium nos præcisè docere voluit. Gentes etenim illæ, vt terras suas, vxores, liberosque charissimos deserant, & apud nos vitæ necessaria quærrent, nulla necessitate tenentur: cum nos tamen econtrà certissimo vitæ facultatumque dispendio, necessitate compulsi in distantissimas illas & remotissimas regiones indies euagari, societatem cum barbaris contrahere, eosdemque pro fratribus agnoscere & amare vel inuiti cogamur.

Postrema harum rerum causa est, vt Deus his sic ordinatis nobis occasionem otij & torporis amputet. Quod si enim omnibus rebus affluentes, nullis occupationibus aut commerciis obtereremur: terendi temporis occasione exuti, otioque delibuti malorum studiis occuparemur: cum, quod supra quoque diximus, ex otio mala omnia profluant, & peccata promiscuè omnia, vt & degeneraciones improbæ omnifariæ q. quadam ex scaturigine mala emanent. Exemplo primæuus noster nobis parens sit. Qui, postquam cum Eua dissoluto otio perfrueretur, ab antiquo serpente Diabolo in peccati labem faciliè pertractus aut innassatus est: vt tum poenæ, tum cautionis loco à Deo ipsi impositum sit, in sudore vultus sui panem quærere, & laboribus omne æuum exigere. Quod si etenim Deus otio delectatus fuisset, facile promptumque ipsi fuisset accurare, vt vel per ventum nobis assa columba veniret, nosque omnibus laboribus exempti, lautè ætatulam exigeremus. Quia verò contrarium potius præuidit, otium nobis longè grauiori damno quam emolumento futurum, mandatum nobis dedit, vt strenuè laboraremus, laboribus victum pararemus, partis proximo nostro succurreremus, & in istis omnibus nomen eius illustre, prædicaremus & coleremus: dum tandem ex ærumnosa & laboriosa hac vita emigrantes, otio, tranquillitate & gaudio æterno perfruamur. Quod nobis sancta & imperscrutabilis Trinitas, æternus pater, filius & spiritus S. benignissimè imperiat. Amen.

QVAR-



Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

QVAB





QVARTA PARS

VT BREVIS, SIC IV-
CVNDA, UTILIS, ET VERA
DESCRIPTIO VARIi GENERIS ANI-
MALIVM, FRVCTVVM, ARBORVM: VT ET
specierum seu aromatum, materialiumque: nec minus perlarum ac gemma-
rum cæterarum in INDIA ORIENTALI nascentium: Quo nimirum
& loco & modo quælibet, proueniant, & quo ferè censu
æstimari debeant.

P E R

IOANNEM HVGONEM LINTSCHO-
TANVM Lectoris commodo & oblectationi
præministrata.

Caput I.

CVIVS GENERIS ANIMALIA
*Specudes, quas aues, qualia item insecta INDIA
gignat.*



T in locis & terris orbis plerisque, hominum com-
mercio exultis: sic in vniuersa maximè INDIA pe-
cotum, vt Boum, Vaccarum Porcorum, Capra-
rum, Hircorum, hisque similium diffusi numerosi-
que greges reperiuntur. Quorum ob summam co-
piam, vt illa pleraque pretio viliose veneunt: Sic
carnes ipsorum gustatæ non eandem cum Euro-
pæis nostratibus animalibus gulæ suauitatem offe-
runt: Quod ab æstu perenni & flagrantiore solis,
muliebri humido exhausto, pulpæ substantia ari-
dior, & ob id palato iniucundior obueniatur. Vacca

ex grege optima vna, s. vel 6. pardavis in Goa ciuitate vt maximè redimi solitat.
Boues verò in cibum ideò rarius veniunt, quod maxima eorum pars colendis &
subigendis agris ferè destinatur. Porci, oues, Capræ, & pleræque cæteræ minores
pecudes pro fori & temporis ratione pretio veneunt leuissimo. Veruecina caro
passim sprete & fastidita, vix paucis aliquibus, & abiectioris saltem sortis incolis
esculenta est, cuius esus ægrotis in solidum interdicitur, adeò, vt porcina illius re-
spectu & salubrior credatur, & infirmis esitanda promptius concedatur. Sed &
ouium inibi peculiare mirumque genus visitur. Cuius derruncata cauda totius

*Caro vilis
pretij in India.*

*Oues mirabi-
les, quinq; par-
tium.*

A

anima-

animalis dissecti partem quartam & magnitudine & carnis appensu abundè exequat. Bubalorum etsi copia præsignis sit: Carnes tamen eorum non nisi pauperculæ plebis culinæ appetuntur. Lactè interim eorum nihilominus & dulcissimo fluente, & passim à culusuis sortis hominibus in cibum sollicitato. Per oppida toto die Sclauæ & Canoryni bubalorum caprarumq; cum lac, tum huius florem, & ex hoc paratum butyrum, discretis formis concinnatum venalia deferentes oberrant. Ex illo quoque caseos premunt paruos & candidos: Cæterum ex nimia salitura insuaues, aridos, & præduros. Apri syluestres, Lepores, *Vulpes.* Cuniculi ceruique aliqua quidem, sed infrequenti tamen copia visuntur. Gallinarum contra, caponumque, vt & perdicum, columbarum, &c. tam vber felixque passim prouentus est, vt pretio veneant vilissimo. In Goa insula, & illi locis conterminis omnibus passerum & fringillarum quidè aliquot genera distincta notantur: In Cochino verò & iuxta littora Malabar, nec has aues, nec minores *Vespertilioes grandes, esiles.* alias vsq; inuenire liceat. Sed & vespertilioes numero incredibili India profert, plerasque tam magnas aut grandes, vt commemoratio extra fidem putari queat: Arboribus insuper, fructibusque & herbis adeò infestas, vt Canorynis opus sit, noctu custodes passim in hortos suos & super arbores pro arcendis illis disponere: à quarum tamen insultu ne sic quidem illi sua satis tutari queunt. Captas has Indiani nulla nausea manducant: Quartum carnes suauitatis sapore gustui non minus ac perdicum gratas delicatasque commemorant. Sed & cornices itidem illic frequentes, & multitudine noxiæ sunt: Plereque tam cicures, vt persæpè per apertas ædiū fenestras introuolitantes, nullo pauore cibos ex lancibus è medio assidentium conspectu prædentur & eripiant. Cuius illarum audaciæ penes me quoque domesticum exemplum est. Cum enim aliquando in superiore ædium conclauis patulo quædam notaturus aut exscripturus confedissem, cornix per fenestram inuolans, atramenti fomitem seu gossypium vi mihi extraxit, & chartas omnes abaco impositas foedè maculauit. Hæ bubalorum plerunque tergis inequitantes, illorum pilos rostris vellunt assiduè: Adeo, vt ibi depiles bubali pleriq; omnes compareant. Quarum ob id tædium & molestam vellicationem, vt euitent bubali, lacubus & fluminibus ad collum vsque sese demergunt, & hac industria contra vim extraneam sese tutari solent.

Gliræ, ut porcelli. Glirium in India copia est numerosissima: Quorum aliqui porcellos magnitudine coæquant, adeò robusti, vt à felium insidiis planè tuti existant. A Edibus tamè hi, in quibus stabulantur, valdè damnosi sunt. Illarum enim muros & fundamenta crebris actis cuniculis suffodientes, totas persæpè cum culmine diruunt prosternuntque. Sed & eorum genus aliud ab hoc diuersum ibi notatur, paruum corpore, colore ad equorum similitudinem subpurpureum seu phœniceum, quos quia odorem, moschi similem, spirant vel emittunt, incolæ gliræ odoratos nuncupant.

Formicæ vni infestatio. Sed & formicas India tanta frequentia & multitudine progignit, vt antea non conspicatis prodigij quid simile obuenerit. Hæ & copia & noxa sua passim omnibus exosæ & inuisæ sunt. Quod si vel dapes, cibosue, vel vestes & lintea obiter aut negligenter recondant incolæ, dictum factum aliquot myriadibus illarum oberrantur, & arrosionibus crebris absumentur: Adeo, vt integer panis vno quasi momento ab illis excauetur deuoreturq;. Cui malo hoc remedij incolæ opponunt, vt cistas capsasque & conditoria promiscuè omnia tum edulium vestibibus & linteis asseruandis destinata, quatuor pedibus aut columnis erecta suffulciant, quarum singulæ subditis ex lapide vel ligno, instar matræ fabricatis vasis, ita immittuntur imponunturque, vt circumcirca liberæ nulli vsq; parieti impingant aut acclinentur. Qua excogitata iudustria res suas à formicarum iniuriis ferè vindicare solent. Vasa verò hæc fulcris submissa aqua iugiter

iugiter oppleta esse oportet. Quæ si quando per obseruatorum incuriam vel ad tempus minimū resicca fiant, nec iugi vndē inspergine compleantur, è vestigio tanta formicarum frequentia, conditoria ista inuaduntur, vt illis vndiquaque omnia plenissima sint, adeoque pœna hæc incolis istis q. endemia merito videatur. Vascula huiusmodi suis quoq; lectulis, vt dormituri ab illarū morsibus tutiores sint, nec minus quoque mensis aut trapezis, ad cibum quietius sumentū substernunt. Qui Canariis auibus aut fringillis ex Lusitania, Persia & Turcia eò importatis operam dant, si illas ingenio alio nullo viuas tueri possunt, quam si caueas de palis aut stipitibus, peluibus dictis aqua confertis, subnixis suspendant. Quod ni facitarent, à formicis illæ admorsæ vno exemplo omnes facile perderentur.

Stipendiarij milites, & qui de plebe inferiore alij sunt pauperculi, redimendis huiusmodi conditoriis non sufficientes, panes suos & escarum reliquias (quas tamen ibi loci raras faciūt) pannis aut linteis inuolutas ex clauo parieti impacto suspendunt: quos postea in ambitu ex ligno carbonibus, vt metas illas formicæ transreptare non valeant. Sed & aliud peculiare formicarum genus Indiam infestat, quod digiti longitudinem præstat, colore rubrum aut flammeum, passim in campis erroneum, & damnis suis tum herbis tum fructibus agrorum pestilentissimum.

Blattarum quoque & tinearum vestimenta deterentium numerosa progenie India insuper feracissima est. Quorum proventus ibi passim in angulis omnibus tam grandis est, vt nulli incolarum plus vestium, quam vsus exigat quotidianus, texere liceat. Asseruatq; enim illico ab illis arrosq; pereūt. A quarum iniuria nec chartas aut libros quidem repositos asserere liceat: ad cò vt haud raro codicilli & syngrapha, magni momenti ab illis perdantur & in nihilum agantur. His finitimi quoque cimices Indianis haud è longinquis petuntur, sed domi suæ cuilibet tanta familia enascuntur quotidie, vt coloniam illos alio transferre, quam indigenas latius crescere voto longè certiore optent. Sed & insecti genus aliud longe nocentius India nouit, volatile, apem æquans, passim nocentissimum. Id Barattas dicunt, quod plerunque saccharum, mel, butyrum, oleum, & res huiusmodi alias aut oppingues aut condulces infestatione sua foedare solitat. Idem capsis quoque aut cistis se inferens, linteis & vestibus damnum dat, quas alui eluue plerunque spurcè contaminat. Huius animalis India tam ferax est, vt passim omnes anguli eius sobole peruolitentur, nec quicquam satis tuto contra illius infidias reponi possit, quod non incontinenti illicò suis ouis reiectitiis, quæ emissa instar syrupi aut visci rebus adhæsitant, commaculent. Adeo vt locis illis non minus ac formicæ, diuinitus immissa pestis videri debeant.

*Blattarum
noxa.*

*Barattas in
sectu noxium.*

In terræ huius adytis penitioribus tigres quoq; inuenire est. Cum tamen è contra Leones, vrsi, & huius generis feræ immanes aliæ ibi nō producantur. De Iobolis & venenatis vermibus si quæras serpentum & lacertarum hisq; similitum nulla inopia est. Ex quibus lacertæ præ cæteris erratiles, maceries passim, & domos harumque parietes frequenter ita perreptāt, vt in dormientes quandoque desuper cadant inopinatos. Cui terrori vitando ditiores incolæ hoc medio obuiam eunt, vt lectulos suos velis tum per altum, tum ad latera quoquouersum succingant & præmuniant.

Iobola.

Chamæleonū, quos solo vicitare aëre fama fertur, ibi numerus frequens est: qui tamen innocui & nullis infesti passim oberrant.

*Chamæleon
frequens.*

4
IV. PARS INDIAE
ANNOTAT. D. PALVDANI.

Lib. 8. c. 33.



QUOD Plinius commemorat, Chamaleon, quod paruus quidam Leo est, lacerta ferè magnitudine: Cuius longitudo à capite ad exortum caudae septenorum octonorumue digitorum est transuersorum: Altitudo verò ferè quinorum. Pedes ipsius tres cum dimidio digitos transuersos praestant, toti asperi & nodosi. Spina illius acuta & prominens est. Colorem variat, pro rerum, quas proximè attingit, conditione: Rubrum tamen & candidum non reddit. Pars eorum maxima aut pallida est, aut subnigra: Quorum cutis pellucida & tenuis, colores facile omnes, dictis exceptis, induit. Oculos magna celeritate quoquouersum, sursum, deorsum, & ad latera versat, nulla tamen palpebra opertos. Solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quam aeris & roris vapidi alimèto utitur, &c. Haët. Palud.

Cercopitheci.



Bichos de palmeyras, viueres simili.

CERCOPITHECORVM in India copia incredibilis est: Qui palmis arboribus, Indicas nuces seu cocos ferentibus noxas infligunt certissimas. In his ipsis quoque arboribus animalcula quaedam interdum visuntur, ab indigenis *Bichos de Palmeyras*, id est, bestiae in arboribus degentes, dictae: Quae animalia, viueres dicta, quibus ex terrae cauernis abditis cuniculi exigi in venationibus solent, specietenus exprimunt. Caudam sciurorum ritu explicatam porrigunt, pelle aliàs ex ceruleo variegata insignes: Quarum ex educatione indigenae voluptatis quamplurimum captant, & tedium temporis illarum ludicris apprimè demulcent.

Psittaci.
Noyra auis.

PSIFFACORVM passim in syluis multae turinae obuolitant. Sed & ex Molucanis Insulis per Malaccam Auis alia, *Noyra* dicta, in Indiam importatur, quae psittaci faciem vniuersim exprimit, quem cantu quoque adamussim æmulatur, nisi quod pennis rubicundis crebrioribus vestita est. Illarum vna 20. aut. 30. ferè pardaus in India venit. Quae postquam cum psittacis & aspectus amicitiam & garritus iucunditatem communem habeant: hoc sibi tamen peculiare quoque vendicant, quod educatorum suorum aut aliàs quoque astantium capita & barbas ut & aures dentesque linguis suis blandè defricent aut allingant, quas partes studiose quasi ad viuū emungunt & emundant: adeò ut illarum alioribus ex his gesticulamentis oblectationis emergat haud parum. Taceo, quod acutius attendenti, coloris iucunda varietate psittacos haud leuiter exuperare videantur. Viua ex India illarum nulla in Lusitaniam vnquam importari potuit, etsi in Portugalliae Regis, eas auide desiderantis gratiam id retatum pluries fuerit. Quod enim naturae tenerae & ob id infirmioris sint, & educationi accuratissima assueverint, in via pleraque omnes deficere & intermori solitant.

Cap.

Cap. II.

DE ELEPHANTIS.



LEPHANTI passim magno numero diuersis in India sal-
tibus inueniuntur quidem : Veruntamen eorum greges
maximi in Aethiopiae finibus post Mozambiquen, vbi Caf-
fres seu Nigritae incolunt, visuntur : Vbi ab indigenis truci-
dati, interdum in cibum adhibentur, dentibus excisis ve-
num Lusitanis mercatoribus oblatis. Sed & in aliis Indiae
locis, nec minus in Bengala, praecipue tamen in Peru ma-
gnis cohortibus vagantur. Quo loco illorum interdum duo

*Elephantis
rursus natura.*

millia tum plurimorum hominum, tum cicurum & ad hanc rem institutorum
Elephantorum opera, paratis septis aut stabulis impelli solent. Ex quo omni
grege tum centum aut ducenti selectiores secreti fuerint, caeteri vniuersi quo-
quouersum liberi ad speciei propagationem rursus emittuntur. Captos & asser-
tuatos tum minis tum fame sitique eousque edomant, dum sermonem eorum
capisse & intelligere videantur. A quo deinceps illos lauere, & affuso oleo fre-
quenter linere, & officiis beneficiisque omnibus demulcere solitant. Quibus
studiis bestias tam mites & obsequiosas praestant, vt ipsos homines in plerisque,
solum sermone excepto, obsequiis humanis apprimere referant. Ex illis, qui in re-
gno *Seylon* sunt, quondam vnus captus est, qui totus candebat, & a *Pegu* indige-
nis adoratus, Elephantorum omnium Rex salutabatur, veneratione & titulis
plane diuinis adhibitis. De hoc possidendo funestum olim bellum inter colo-
nias *Pegu* & *Sion* coortum est, sicut in terrarum istarum descriptione fusius com-
meminimus. Qui in *Seylon* capiuntur, caeteris omnibus, qui vniuerso orbi noti
sunt, & sensibus & intellectu praestare creduntur, vel Indianorum ipsorum iu-
dicio & attestatione, qui longi temporis experientia hanc veritatem confirma-
tam pronunciant. Qua causa alio traducti praeter caeteris quoque aestimari & amari
solent. Quae officia seu operae in India frequentissima sunt, vt dolia, fasces, sar-
cinae, oneraque definita alia a loco in locum transportentur, haec promiscue o-
mnia ab Elephantis obeuntur, qui hunc in finem sumptibus regis quoque a-
liuntur.

Captura.

Domitura.

*Eleph. candi-
dus Peguanorum
Dam.*

Seruitia.

Quorum si quis opera egeat, cum illorum magistro seu moderatore de mer-
cede paciscitur : Qui ex tempore rem confecturus Elephanti collo residet, pedi-
bus intra aures infertis, manibus praepilatum bacillum seu stimulum ferreum
gestans, quo caput illius, eo loco, vbi testiculos paulo supra aurium conuale recon-
ditos habet (qua causa quoque ex illius loci conditione facilius domantur) pun-
gendo, leui vi belluam alias immanem domat. Elephantum ad sarcinam gestan-
dam adducto, illum magister fune ita ligat & circumplicat, vt ex eo illa suspen-
sa harere possit. Quo facto, iussus a magistro Elephas promiscue arrepta funem
dentibus aliquot vicibus innectit inuoluitque, & propendentem extremitatem
ori indit : Eoque habitu vasis eleuatis, quo a magistro agitur, progressum facit.
Quod si cui naui onus inferendum est, bellua ingressa illud imponit, & qua-
sitis lapidibus id adeo industrie firmat, vt loco vacillare aut reuolui haud facile
queat, dentibus adactis firmitatem prius experiens. Tormenta, & alia ferra-
menta grandiora, funiculis deligata, tanta facilitate proferre sciunt, vt res ferè
fidem transcendat. Biremes, fustas, caraueillas & naues grandiores similes in
litustam leui nisu extrahunt, quasi nullo illarum oneri essent. Et vt compendio
dicam, seruitiis ac rebus promiscue omnibus conficiendis destinantur, non se-

*Singularè in
Eleph. testiculis.*

*Pastus.**Annus seu
vor.*

cus ac apud nostrates equi, qui trahis merces & onera huc illuc ad placitum dominorum suorum prouehunt. Illorum cibus est *Oryza* aquæ permixta. Somnum vaccarum, bouum, equorumq; ritu captant, genibus ad decubitum flexis compositisque. Cum hybernis mensibus pluuiæ increbescunt, suo quodam annuo morbo infestari, adeoque grauiter furere, bacchari & rabire solent, vt à magistris suis egrè coerceri valeant. Quo tempore extra ciuitatis portas aguntur, & ad arbores crassis & solidis catenis expedibus religantur aut deuinciuntur. Ibidem cibantur: Ibidem sub aperto loue stabulantur eousque, dum deficiente hyeme & pluuioso aëre consulescente (id quod à Septembri mense ad Aprilem ferè exporrigitur, quo interuallo ipsis hyems exigitur) simul vnà furor ipsorum deferuescat & leniatur. Quo fatifcente, sponte sua ad se redeunt operasque destinatas tanta confestim mansuetudine exequentur, vt mente motos illos nunquam fuisse iure quis arbitrari queat: In reliquum ita mites & placidi, vt non offensorum vel aluum quis subire audeat citra noxam. Si quis tamen petulantior eos ludos habere, & quomodolibet offendere præsumat: illius iniuriæ vindicandæ adeo tenaces & obstinati sunt, vt non nisi talione reddito obliuionem eius subeant.

*Dentes, & ex
his opera seu
ornamenta.*

Ipsorum dentes, qui genuinū ebur sunt, in variarum rerum ornamentum industria opificum secantur & poliuntur, vt in omnibus quidem vniuersæ Indiæ locis, sic maxima ex parte in Cambaia, vbi ornatus varios præstant. Ex eo mulieres armillas (Manillas Indi vocant) fabrefactas plerunque gestant, singulis ferè brachiis decem vel duodecim conspicuas. Qua causa & magno ibidem numero tornantur, & aliundè tum ex Aethiopia, tum Mozambique, tum locis aliis vbetim importantur.

Vsus in bellis.

In Seylon insula Peguq; Elephantorum in bellis vsus frequentissimus est: quorū dentes ad alligatis ensibus armant, terga verò impositis turriculis supernè onerant, ex quarum singulis quinque vel sex armati promicantes, aut arcibus sclopetisque detonant, aut igniuomis expice & sulphure malleolis obuersos hostes infestant. Ipsi alias per se Elephanti damno nullo grauiore in acie metuendi sunt, quam quod ordines stationemque militū dirimunt, & hoc pacto suorum insultui quasi viam paratiorem struunt. Ex quorum tamen omni numero si vel vnus retrò versus fugam parat, tum conuersi cæteri quoque ipsum suorum agmen proterunt, & stragem conglobati in conferta turba miserandam edunt.

*Antipathia
cum muribus.*

Glires, muresque natio quodam dissidio formidant, nec minus ipsas formicas. Quas ne promiscidi se inserant, accuratè obseruant. Sed & ad ignis aspectum, aut tormentorum fragorem haud modicum pauent: nisi longioris temporis assuetudine ad ea toleranda obfirmati sint.

*Sexus digni-
tas.*

Quotiescunque gregantur, vna, semper mas elatiore, foemina verò depressiore loco stare conspicitur. Ingressus vel è longinquo audiri liceat, nec dum visos: tum propter vastorum pedum violentum illisum, tum propter aurium diffusarum, quas continenter & pandunt & stringunt, concitatum in aere crepitum.

Celeritas.

Pro corporis sui vastitate satis agiles sunt: adeò, vt cursu equis haud longè posteriores sint.

*Affectatio
laudis fuga
probr.*

Sed & gloriæ laudisque cupiditate haud modica flagrant. Nam quoties Goæ vel exaltationis corporis, vel ascensionis Christi, vel alterius cumque deuotioris diei festum processione publica celebratur, tum in solemnem comitatum quoq; Elephanti adaptantur, iunioribus prægressis, annosioribus ponè sequentibus: qui promiscue omnes, cruces & insignia regni Lusitanici à capite per vniuersū corpus coloribus natiuis depicta gestant, singulis in super supra tergum quinque vel sex buccinatores, tubicines aut musicos alios prouehentibus: quos
non

non tantum placido animo sustinent, verum etiã incessum tanta grauitate moderantur, vt tum ornamentis illis, tum insidentibus musicis eos expresse non secus ac homines superbire, plane conspiciantur. Sed & hoc Goæ quondam accidit memorandum. Fusta seu nauis quædam grandior in littus extrahenda fuerat. Qui id præstaret, Elephanta adducebatur. Opus is aggreditur: sed primò frustra, dein vires vltimas cogens conatur denuo. Iterum frustra. Qua re commotus Elephantista criminationes in eum crebras coniecit, ignauiam & infirmitatem exprobrans, & ni incæptum opus confectum det, in contumeliam eius se adducturum qui id præstaret, alium comminans. quibus auditis tum pudore excitatus, tum ira inflammatuſ Elephanta, excussis omnibus extraneis suppetiis, opus de nouo tanto nisu & virilitate aggressus est, vt ex tractu illo violentissimo medius illico creparet, eodemque loco exanimis procideret.

Historia.

Preterea alio quoque tempore, cum reditum ex Cochino in Lusitaniam meditarer, & nauis nostræ gubernaculum casu quodam alicubi contractum in littore redintegrari posceret: ad illud in terrâ suppositis binis teretibus columnis (cylindros aut voluulos dicunt) facilius extrahendum adductus Elephanta fuerat. Cum verò & hic iuuenulus, & gubernaculi moles pondusque longè grauius & vastius esset, quam vt ab vno illo emoueri posset: distinctis quidem vicibus aliquot illud extrahere annisus est frustra: dum tandem virium suarum extremum periculum faciens, rem omnè in cassum citra effectum vllum se moliri cognouit. Dolore itaque & pudore victus, in genua se pronū abiecit, plāctumque & eiulatum tam profundum coorsus est, vt extillantibus lachrymis oculi eius vndiquaque madescerent. Quem cum insuper magister eius in spectatorum gratiam cōiucis incesseret, & increpationes acerbiores identidem ingeminarer, illumque, vt ad præsentium hominum conspectum pudesceret, iuberet: extractionem quidem iterum aggressus is est, at successu nō feliciore tamen, etsi nervos ad ruptionis vsque periculum intenderet. Tandem ad opem ferendam interea illi secundus inducebatur. Cum quo postquam collatis viribus clauum ex vnda in solidum eousque extraxisset, vt ille iam voluulis subditis incubaret: Successu tantillo illico animosior factus, accessoriū alterum tum dentibus tum capite non tantum ab operis continuatione audacter dispulit, verum etiam solus postea machinā in commodum locum promouit. Quibus commemoratis ex exemplis cuiuslibet iam facile patere potest, quod & ingenio, & ratione, & gloriæ studio hominibus non multo inferiores sint.

Alia.

Quæ verò in plerisque hominibus cum publica infamia quadã desideratur, pro acceptis nimirum beneficiis reponenda gratitudo: eius documentum miræ naturæ prudentia huic ipsi quoque belluæ indidit. Quæ non saltem benefactoribus suis ex tempore meritorum gratiam refundunt, sed illorum memoriam ad plures quoque annos secum fideliter reconditam asseruant. Calendis Ian. Elephantistæ apud viceRegem, Archiepiscopum & officarios alios xenia pro more loci petitum, ostiatim circumeunt. Ad quorum aulas seu portas vbi deuentum est, Elephanti cum quadam quasi humana reuerentia se incuruant, modicè primum. Deinde verò, si quid strenæ aut munusculi acceperunt, in genua se totos demittunt, quasi gratias dicturi pro honorariis, quæ magistris suo (vt persuasum habent) nomine collata sint. Postea quoque à longo tempore, quoties ædes illas obiter prætereunt, ad ianuas illarum capite annunt, & veteris benefici gratiam memores renouant. A negotiis liberi iidem, nonnūquam in forum olitorium prodeambulare sinuntur, vbi raphani, lactuca & caules venum prostant. Ex hortulanis itaque mulierculis, quæ belluis fautrices sunt, illis rerū venalium manipulos aliquot obiectant. Tempore verò illo appropinquant e, quo in rabiem furoremque agi sueuerunt: Priusquam superius dicto modo foris de arbori-

De beneficiis grati.

Historia.

arboribus religuntur, plerunque integræ septimanæ spatio antè discurrere solent. Quas ponè consecrantes magistri, vt stipis aut pabuli quid furibundis belluis erogèt homines inelamant: Illorum coërcendorum interim nulla facultate valentes, sed errorem sequi per omnia coacti. E longis tamen, populum, vs sibi caueat, elata voce inelamant: Cum furoris illius tempore indiscretè quoquersum bestia grassentur, nullius respectu agentes, nemini obuiò parcetes, omnia, vt sub pedes veniunt, pessum dantes & proculcantes: Ita vt hoc spectaculo quidam non minus quàm Hispani taurorum syluestrium venatione suauiter faturentur, ludi interim Catastrophæ non prodeunte prius, quam ex medio populo quaterni pluresue profusa vita theatri pretiũ appenderint. Sed ad forũ olitorium redeamus. Inter scæminas illas quædam quoque confidebat, quæ Elephanto cuidam, quoties præteriret, aut olusculum aut fructus aliquos obiiciebat. Sed cum postea idem Elephas annuo illo & solenni furore correptus per vicos vrbs passim diuagaretur, ad forum dictum quoque obiter irrumpens, pedibus omnia, quæ obstabant, protriuit & comminuit. Casus iste tumultuarius (vt fit) primo omnes in terrorem, post in fugam egit, quolibet res suas relinquente, & vitæ seruandæ asyllum quoduis proximum arripiente. In transfugis his eadem quoq; mulier modo dicta fuerat: Quæ repentina consternatione propè emortua, infantem vicina vanno iuxta se depositũ, reliquerat, & proximis ædibus sibi salutẽ accurarat. Elephas itaque nunc solus in area debacehãs, & sursum deorsum omnia conturbans, cum iam relicto quoque infanti proximus esset: quantum tum matri, tum spectatoribus reliquis trepidationem incusserit, dicere hic nihil attinet: Cum præter mortem infantis, & eius protritum lamentabilem nemo quicquam expectare posset aliud. Quid sit? Elephas in scæuissimo sui furoris paroxysmo maternorum beneficiorum dudum acceptorum memor, leni promuscidis apporrectæ contactu infantem humo placidè attollit, eumque in humile quoddam tectum, officinæ proximæ obditum, quasi tutissimum quendam receptũ molliter decollocat: Ad furoris sui & grassationis importunitatem interim nihilominus deproperans. Quæ res vt cuius meritò admirationi, sic summe comprimis matri piæ gratulationi exitit, quæ filium miserabili intertione quasi iam defunctum, præter spem omnem saluum & abblandientem receperat.

Similes huic casus in India quotidiani sunt. Quos ex ordine percētere, tempore abutētis foret. Mihi hæc saltem tria enarrare exempla allubuit, quod & præ cæteris memorabilia essent, & expressum piæ gratitudinis in vasta hac bellua & portentosa pecude simulachrum apprimè depingerent. Ad cuius exemplum si homines quoque diuina quadam ratione à deo peculiariter donati suos mores & vitam componerent: scirent, hanc vnam ob causam virtutem hanc brutæ bestia à Deo singulari consilio insitam, vt humanæ improbitatis q. capistrum quoddam esset, & animi ad ferorum animalium ductus similes moderatos mansuefaciendi. Sed de ingratitude gliscente querimus potius omnes, quam vitanda studemus.

Cap. III.

DE ABADA SIVE RHINOCEROTE.

Abada.

BADAS siue Rhinocerotes India nullos fert. Gignit tamen eos Bengala & Patane, Elephantis aliquanto minores & humiliores: quorum nasus breui cornu, ad basim crassiore, in extremo acutiore subcyaneo aut succandente armatus & asper est, Rostrum striatum

lum habent: cutem vniuerso corpore scabram, q. peltis suffartam aut induam. Odio cum Elephantis discordant Variniano. Rhinocerotem quidam, verum vnicornem arbitrantur: quod ad hunc vsq; diem species alia nusquam apparuit: nisi quorundam fabulis & figmentis fides mancipanda, aut credendum arbitrariis pictorum pigmentis sit.

Lusitani & Bengalenses pro comperto narrant, apud Gangem regni Bengalæ fluuium animalium huiusmodi magnam copiam reperiri: quæ si quando aquatum descendant, cætera cuncta animalia ad flumē consistere, dum Rhinocerotes perpōtarint. Quo factō demum & ipsa bibere. Bibentes Rhinocerotes commentantur cornu cum ore vnda demergere, nec alia ratione aquam haurire posse, cum cornu q. intra rostri & nasi medium protuberet. Huius animalis cornu singularis contra venena & morbos grauissimos alios efficaciam creditum, magni in India æstimatur. Non minus illius dentes, vngulæ, caro, sanguis, adde & firum & lotium, & quicquid ab vniuerso corpore est. Hæc omnia vt in magno pretio sunt, sic variorum morborum compertissima remedia habentur: Cuius rei veritas vel meo experimento cōfirmari posset. Nec tamen Rhinocerotum omnium eadem & æqualis virtus est aut præstantia. Quorundam tiam cornua haud magno constant. Aliorum verò 200. sæpè & 300. Pardauis penduntur: qualia vix quibusdam in Bengalæ locis reperiuntur, pretiosiora & efficaciora reddita ab illis herbis, quæ regioni illi peculiare sunt.

Rhinocerotis
respectus.

Ex Rhinocero-
tis medicina.

Sed & in Malacca, Seylon, & Bengala certum quoddam aliud genus hircorum caprarumque per deserta loca notatur, quorum cornua contra omnem venenorum vim pro antidoto omnium certissima & nobilissima habentur. Hos incolæ *Capras de Mato*, id est, capras syluestres indigentant. Cornua huiusmodi in India, quoq; maximi æstimantur, propterea, quod facultas eorum mirifica incasibus grauissimis comperta sit, vel memet ipso iudice, qui experimentum eorum feci haud semel certissimum.

Cum Philippus Hispaniarum Rex Anno 1581. Vlysbonæ esset, singularis honorarij loco ex India Rhinoceros & Elephantus ipsi offerebantur, qui vtrosque in Madrid Hispaniæ Metropolim secum auexit.

Et hæc hætenus de aibus ferisque animalibus huius loci dicta sufficiant: Cum nihilominus multo plura eorum genera numerentur, de quibus tamen singulare nihil referri possit. Hæc vero quod oculis hominum quotidie oberrent, præ cæteris citra omne figmentum describi consultum arbitratus sum.

Cap. IV.

DE PISCIBVS, ET VARIIS

Indici maris animalibus cæteris.



PISCES India profert haud raros: et plerosque gustui valde sapidos suauesque. Ex his qui optimi sunt, *Mordexyn*, *pampano* & *tatyngo* vocantur. Præter hos & alius non ignobilior est *Peixe ferra* nuncupatus, qui salmonum more in tomos seu tessellas sectus cōsalitur. Hoc pacto conditus linguæ admodum gratus euadit: cuius duratio tanta, vt pro comœntu nauigationibus conducat maritimis. Piscium pars maxima cum oryza aut eius iuscule decoquitur. Vnde illi saporem acidiusculum acquirunt, non secus, ac si cum vuis crispis aut agresta decocti essent.

Pisces.

Qui ipsis in vsu frequentissimo est, *Cartyl* nuncupatur, cibus fermè quo-

B tidia-

tidianus. Panis loco ipsis Oryza est. Ad palatum mulcendum comprimis quoque faciunt Alaufæ seu Clupeæ & Lingulacæ. Qui ibidem quoque celebres Granati sunt, omnium & optimi & maximi reperiuntur. quorum duodecim ad ferculum lautum parandum sufficiunt.

Canceri.

Sed & Cancros vnda promit non saltem esu suaues, verum & miro modo grandes. In quibus hoc singulariter notandum est, quod non, vt apud nos, sub plenilunium vegetissimi & carnosissimi sint, verum contra, sub plenilunium macri, sub nouilunium verò pleni & carnosi existant. Sed & concharum pisciumque testaceorum ibidem promta vbertas est, vt & ostreorum, quorum à *Cabo de Comoryn* ad *Cochinum* vsque precipue summus prouentus est. Sed hæc ibi magni non æstimantur. Pisces in vniuersum omnes vili in India pretio veneunt, adeò, vt vno triente pro 5. vel 6. viris ferculum vel prandium instrui omninò possit.

Mirabile.

In Indie plerisque mari finitimis locis ingens copia piscium obnatat, quos Lusitani *Tubaron* siue *Hayen* nominant, qui fines illos grauissimè infestant, & vrinatorum, perlas insectantium, quam plurimos deuorant. Qua causa accolæ in fluuiis istis nec se lauere, nec quicquam aliud facile tentare audent, metu piscis illius vndiquaque grassantis. Lacubus tamen ad corpora refrigeranda & eluenda in hunc finem extructis vtuntur, sicut alio loco recensitum est.

Tubaron dicitur grassator.

Historia lamentabilis.

Cum naus nostra in Lusitaniam itura *Cochini* subsisteret, vt clauus quem contractū iam refici curaueramus, puppi rursus conueneretur: accidit, vt ex nauis vnus, qui commodiorem huic negotio operam locaturus, è puppis fune dependebat ad lumbos vsque aquæ immersus, derepente à Tubarone tali mordicus impeteretur, qui vasto oris rictu integrū illius pedem arripiens, cruenta admorsione eum ad femur vsque medium detruncavit, nec acclamantium voce absterrius, nec remorum, quibus vndiquaque contundebatur, iteratis plagis fugatus. Quæ in trepidatione, cum iam ex vulnere & dolore semianimis nauta mutilatum pedem admoto bracchio contrectaturus esset, tum piscis & id ipsum arripiens, totum cum clunium parte quadam spectaculo plusquam miserabili demolitus est. A quo accepto damno æger in hospitale seu nosocomium deportatus, & à nobis, qui postero die nauis soluturi eramus, exigua vitæ spe derelictus est. Similes casus in Indiæ tum mari tum fluminibus, in mare se exonerantibus crebrò experiri est: quod periculum piscatores potissimum & vrinatores manet, quorum plures miserando exemplo quotannis pereunt.

Ex flumine quodam *Goë* proximo, cuius ostium hyberno tempore pro loci more obstructum erat, piscatores quidam monstrosum piscem extraxerunt, cuius similem nec in India nec locis aliis vsquam videre contigit. Qui ob nouitatem Archiepiscopo donatus, eius iussu à pictore ad viuum exprimebatur. Cuius Icon seu effigies Regi Hispaniarum postmodum transmissa est.

Piscis mirabilis.

Animal illud mediocris magnitudinis erat, canem domesticum vulgarem altitudine haud excedens, cuius rostrum porcino simile protuberabat. Oculi ei parui erant, nullæ aures, quarum loco duo saltem foramina habant. Pedes Elephantinis (respectiue tamen) per omnia similes erant. Cauda ad dorsum fines lata sensim in acumen desinebat. Per atrij pavementum cursitans, suum porcorumue ritum grunniebat. A capite ad caudam vniuersum corpus squamis, pollicis articulum priorem æquantibus, conuestitum erat, tam solidis & duris, vt nec ferrum nec æs plus resisterent. Grandibus & frequentibus non secus ac incus quædam à nobis plagis contusus nihil aliud quam conuoluebatur, & echini more caput caudamq; intrò condebat, vt globi exquisitam rotunditatem præstaret: nemine interim iuncturarum proportionem satis obseruante. Conglobatus nulla vel vi vel machina diuelli aut expediri poterat. Relictus tamen sponte

sponte se iterum pandebat aut explicabat, & qua via patebat, errabat.

Indicorum piscium hæc commemoratio occasionem mihi ministrat, narrandi historiam quandam, si quidem non facile cuius creditam, verissimam tamen ipsa re, nulloque profus fuci pulvere aspersam. Hæc in ipso vice Regis atrio descripta & designata, à summæ & indubitata fidei viris & heroibus subscriptione confirmata asseruatur additis nomine præfecti, navis, anni & diei, quando ea res ita gesta sit, & qui illi interfuerint: quorum adhuc multi viui & superstites, fidem veritati struere certiolem possunt. Historia talis est.

Navis quædã Lusitanica per Mozambiquen in Indiam decurrebat. Vento hæc adeò secundo & oprato utebatur, vt vela omnia plenissima nauem proferre felicissimè viderentur. Diebus ergo 14. integris cursum versus lineam æquinoctialem nauæ tenentes, & quotidie solis altitudinem metientes, tandem obseruarunt gradus ad metam propositam indies non minui aut pauciores fieri, verum quotidie multiplicari, seque ab æquinoctiali linea quam longissimè dispelli & arceri. Quæ res non saltem præter omnes naturæ causas esse videbatur ad admirationem vniuersorum, verum etiam, qui in nauibus erant, certis se præstigiis & incantamentis agitari liquidissimè rebantur: cum scirent, illius loci mare huius aspulsus neutiquam causam esse, & vela secundis ventis interim nihilominus ex voto turgida procedere. Sese ergo anxie inuicem contuentes partim terrore, partim anxia rei admiratione diu exercebantur: dum tandem nescio quo casu nautarum quidam attentis & sollicitis in vndam oculis despectans, latam & ingentem quandam caudam proræ intortam innexamque contuitus est, qua piscis quidam nauem firmiter prehenderat, reliquumq; corpus per nauis longitudinem inferius exporrexerat, adeò vt inter remos caput ipsius post puppim prominere. Hoc ille situ nauis omnem molem ita violenter torquebat, vt illam contra violentissimum quoque reflantis venti impetum vi & robore suo immenso retroageret, secumque tot diebus rapidè proferret. Iam itaque hoc pacto causâ repulsus percognita, adactis sudibus furcisque & organis conferentibus ceteris ad arcendum eum tam diu studiosissimè laboratum est, donec tandem cauda plicatili auulsa nauem ille destitueret, cum iam diebus 14. integris illi agglutinatus adhæssisset, & violento renisu eandem omni impetu ventoque contrario spreto, natando secum abripuisset. In æternum itaque memoriæ signum historiam hanc vice Rex in atrio suo depingi accurauit, quam effigiem his meis oculis persæpè egomet cum magna admiratione vsurpauit, & circumstantiis supradictis subnotatis diligentissimè perlegi.

In tractibus illis maritimis, vt & vicinis fluminibus aliquot iuxta fines *Bengale* pisces quoque complures alij captantur, Ganges dicti. Sed & ad Malaccam Crocodilos & serpentes marinos reperire est, tam vastos & portentosos, vt sæpissimè piscatorum scaphas, nauisque alias grandiores euertant, & excussos inde homines deuoerent. E fluminibus hi quoque aliquoties in solidum egressi, ex insidiis obruncatos viatores discerpunt vorantque: Cuiusmodi exempla quotidie apud incolas memorabilia eueniunt.

Iuxta Malaccã testæ inueniuntur, conchas Iacobitarū facie exprimentes, sed tam grandes & ponderosæ, vt duo præualidi viri, vnam è firma pertica pendulam ægrè baiulare queant. Intus illæ pisces condunt, quos exemptos Malaccani manducant. Testarum huiusmodi aliquot vehebat grauamenti loco nauis illa, quæ Malacca soluens, nobis socia ex S. Helenæ Insula in Terceram properauerat: vbi submersa periit. Nihilominus tamen imperato & iussu ex Malacca Iesuitarū aliquot testæ è fundo rursus extractæ sunt, quas Vlysbonam amandarunt, vt templi seu cœnobij quod, ibi ingentibus sumptibus tum temporis extruebatur, fastigio imponerentur.

*Historia in-
audita, piscis,
nauem retrò-
pellentis.*

Ganges piscis.

*Crocodili ser-
pentes marini.*

*Concha seu Te-
sta maxima.*

Præter dicta hæctenus coronidis loco hoc quoque adiciere allubuit.

Naui quædam alia *S. Pedro*, ex *Cochino* in *Lusitaniam* soluerat. Hęc medio cursu in breuia quædam impingens, contracta crepuit. A quo casu locus iste vel dum hodie *Brenia*. *S. Pedro* nuncupatur: qui à *Goa* intra meridiem & occasum sex ferè gradibus situs est ad austrum. In naui vero illa qui vehebantur homines omnes ad vnum seruati sunt. Qui præsentis periculo compulsi ex lignis promptis & obritræ naui fragmentis *Carauellam* seu celocem extruentes, viam vniuersi retrò in *Indiam* relegerunt. Quo vero tempore in condenda naui occupabantur, in periculis funestissimis continuo versabantur, propter infestantes & insultantes vndiquaque cancos marinos. Qui tam grandes & sæui ex *Oceano* in vadum illud agminatim ad operarios prorumpabant, vt congestis & firmatis vallibus se condere, & positis excubiis sedulis dormientes tueri cogerentur. Vt diximus, & corporis vastitate & roboris firmitate adeò formidabiles fuerant, vt quemcunque chelis suis corripuissent, huc & in continenti illico obruncarent, & obruncatum vorarent. Hęc cõmemoratio, vt rei haud pridem factæ est, sic veritas eius extra omne dubium à quouis acceptanda est. Nam & in ista naui, qua ex *India* in *Lusitaniam* egomet nauigabam, bini nauarum simul vnà mecũ vehebantur, qui prius submersæ naui *S. Pedro* periculo ipsimet interfuerant, & huius rei veritatem iuratò attestabantur.

Breuis *S. Pedro*.

Grandes adeò cancri, vt homines vorant.

Cap. V.

DE FRUCTIBVS QVIBVS DAM,
 & arboribus, plantisque aliquot Indicis. Et primo, de
 Fructu quodam *Ananas* dicto.

ANNOTATIO D. PALVD.

Ananas.



NANAS, *Canarijs* *Ananasa*, *Brasilianis* *Nana*, *Hispaniola* indigenis *Iaiama*, in *Brasil* degentibus *Hispanis* *pinas*, à similitudine, quam cum *pini* fructu sortitur, dicta, primò in *Brasiliam* ex *insula S. Croce*, hinc in *Hispanicam* *Indiam*, inde porrò in *Indiam Lusitanicã* illata & *complantata* est: Ubi nunc mira copia succrescit.

Fructus citri aut vulgaris *Melonis* magnitudine est, colore ad aspectum valde amœno, & limpide viridescente, qui tamen color maturatione vanescit tandem. *Poma* hæc & iucundi saporis, & odoris gratissimi sunt, non secus ac apud *Gallos* *Abricot*, *Latinis* *Armeniaca* aut *precocia* dicta. In quibus hortis coluntur, hic late fuso odore vel transeuntibus saltem sese illicò produnt. E longinquo si aspicias, fructui *Cynare* non ineptè respondent, nisi quod aculeis tantoperè non rigent. Ipsa planta, cuius hic fructus est, *Dipsaco*, *Labrum Veneris* vocato haud absimilis est, cuius eadem quoque radices: Quarum singuli caules singulos fructus proferunt: nisi quod raro ex lateralibus stolonibus

lonibus quoque aliquid enascatur. Huiusmodi plantam mihi ex Brasilia allatam, aliquando in horto meo alueram. Sed cœli nostri frigore tabefacta, perijt. Fructus hic temperatura calida Temperamentum Ananas, & humida creditur, & ex vino, ut persica, comedi solet, facilis & celeris concoctionis. Nimia tamen quantitate ingestus, corpus inflammat, carni gingivarum, ut & illarum venulis, potissimum nocet.

Huius in Brasilia discreta species, quaque diuersis nominibus & linguis appellata numerantur: Quarum tamē tres precipue sunt. Prima Iaiama, ceteris & longior & sapidior & carnosior existit. Altera Boniama interius albicans, saporis dulciusculi est. Tertia Iaiagna & ipsa alba, saporem vini Rhenani emulatur. Aliud quoque genus sponte sua in campestribus prouenit, unde Ananas agrestes vocantur. Ceteras enim species in hortis foueri necesse est. Syluestres è trunco enascuntur, hastam longissimam alto, figura rotunde, magnitudinis aurantium, in ambitu spinosa. Folia planta & ipsa aculeata in extremitate sunt. Hic fructus paucis pro cibo est, et si saporis sit non ingrati. Fructus Ananas facultas. Vniuersa cum radice planta admodum succulenta est: Cuius tusa & expressa humor saccharo commixtus & sub auroram bibitus presentaneum inflammato hepati & renibus remedium creditur. Sed & his exulceratis, aut purulentis, nec minus pudendo virili excoriato certò opitulari comperatum est. Succum hunc Arabes quoque contra Erysipelas valde commendant. Qui de his plura satagit, Costam in capite de Ananas: Ouidium lib. 8. cap. 18. Theuetium in obseru. Americ. cap. 46. perlegat. Ananas saccharo condita, Cucumerum magnitudinem adequant: Quarum plures egomet domi conditas habui. Huc vsque D. Paludanus.

Triplex Ananas species.

Ananas syluestris.

Fructus Ananas facultas.



NANAS fructuum omnium suauissimus & sapidissimus est, quos vniuersa India edit, etsi hoc solum illi non natiuum sit, verum planta quondam ex Brasilia in Lusitaniam eò importata fuerit. Quæ primò quidem noua & plerisque admirationi erat, adeò vt pro vna planta pardauus vnus in principio numeraretur. Temporis verò progressu continuata subinde plantatione solo Indico in tantum assuevit, vt hodiè vbiuis feliciter proueniat, & pretio fructus passim ematur æquissimo. Hic circa Bacchanalia maturescere solet, quo tempore gustui suauissimus est, magnitudinem melonis sortitus, superiore parte colum lino fufum, externa verò facie pini fructum exprimens, scissu tamen admodum facilis. Tempus maturationis Ananas Colore idem ex rubro viri-

Aloë.

Vrentis facul-
tatis Ananas.

descende est terra vlna elatius surgens: cuius folia eam ferè herbam referunt, quæ ex Hispania allata Aloë seu semper viua, quod perpetuò virore vigeat, dici solet. Qua causa quoque ex ædium trabibus pro delectamento ferè suspendi fucuit. Aloes tamen folia, Ananas & acutiora & simul in ambitu ferratiora & spinosiora comparent. Hunc fructum qui esitaturi sunt, detracto aut derafo prius cortice in orbiculos illum secant, eduntque. Interius nucleis aut granis aliquot pyrorum malorumue similitudine prægnans est, quæ colorem maturi perfici, vt & eiusdem ferè saporem præstant. Ipse tamen fructus omnium delicatissimus & sâpidissimus est, adeò vt multi acriusculi gustum propè præbeat, nec facile sui satietatem edentibus elargiatur. In qualitatibus quidem is adeò calidæ naturæ est, vt culter ad semihoram illi insertus & relictus, vltra partem mediam exedatur & exteratur. Homines tamen manducatus insigniter non lædit, nisi plus iusta quantitate ingestus à calore moderato interno vinci nequeat: quæ fors etiam reliquorum ciborum omnium præter modum adhibitorum vulgaris est. A Egris tamen esus illius interdicitur. Hunc, vt diximus, esuri, excorticatum in tessellas seu tomos dirimunt: quos ita ex superfuso vino valdè sâpidos gustant.

Cap. VI.

DE JAQVA SIVE JAACA.
ANNOTAT. D. PALVDANI.

Iaaca nomina.



IN Calecut & India locis alijs iuxta littora, fructus quidam provenit, quem Malabari Iaaca, Canari verò & Guzaratta panar & panasus ab Arabico panax, & Persico Fanax appellant. Hic non ad aliorum fructuum exemplum ex ramis exilioribus enascitur, verum ex ipso trunco seu caudice, qui folia inferius promit, sub quibus iste fructus. Folia hac palme magnitudine efferuntur viridia, & fibra densa firmaque per medium eorum surrecta. Qui ex Iaacis fructibus omnium minimi sunt (quales in Malabar uniuersi, iuxtaque optimi proveniunt) peponis aut cucumeris ut maximè magnitudine sunt, foris cortice virente inducti, aliàs pini fructibus non discordantes, nisi quod tunica exterior punctis quibusdã ad aspectum asperis aut furcatis, nõ tamen re ipsa talibus, interstincta compareat.

Fructus hi, ceu modò dictum est, aliquando cucumeres æquant: aliquando his maiores sunt, crebris spinis, non tamen vsque adeò acutis, ad erinacei speciem rigidi: Quos Goa promit, Malabaricis multò inferiores & ingratiore sunt. Mense Decembri maturescentes, odorem iucundissimum fundunt,
alij

alij tamen alijs meliorem. Fructus enim in duplici fere genere continentur. Nobilius Barca, ignobilius Papa incolis dicitur: quorum hoc priore & ad gustum & odoratum & contactum inferius est. De genere optimo fructus vnus 40. circiter Maluadisen venditur: quod supputatione nostra paulò plus quam Regalem aut bazios binos nostrates constituit. Ubi maturitatem nux acquirit, nigrescere nonnihil, & cortice duriore cingi incipit. In huius quod ambitu seu extremitate est, discreti varique saporis est. Quandoque etenim is Meloni, nonnunquam persico, aliquando fauo mellis, interdum citri pomo gustu similis est. Sed extrema hac utcunque valde sapida obuenant: nihil tamen minus ab hominibus agre concoquuntur, sed cruda identidem egeruntur. Fructus per medium sectus, interius candidus est, pulpa vniuersus pregnans: quæ septis seu loculis quoque uersum operose interstincta, singulis singulas nuculas, Dactylis maiores, & cinerea pellicula inductas, condit promitque. Nucum harum substantia interior, ut castanearum, albicat: quæ virides masticata, acredinem quandam lingue offerunt, interim aluum excitatis flatibus onerantes. Coctæ tamen aut assæ, castanearum sapore per omnia præstant, & cienda Veneri seruiunt. Qua causa quoque plerisque in cibum petuntur. Sed & crassitie sua aluum immodice fluentem sistunt cohibentque, extremitates huius fructus, ut modò narrauimus, stomachum valde grauant. In quo si quam fors corruptionem subeant, in humores valde malignos prauosque facessunt. Unde illi, qui se harum esu nimio opere coonerant, febribus pestiferis (Indi Morxi vocant) prompte corripuntur. De his qui plura desiderat, is Ludouicum Romanum lib. 5. c. 15. nauigationis sue, Christ. à Costa in cap. de Jaaca, Garciam ab Horto lib. 2. c. 4. videat. Hæc Palud.

Jaaca duo genera.

Jaaca vires.



RUCTVS Jaaca in arbore, nucis magnitudinem habente, prouenit. Hæc in solis littoribus & maris terminis enasci solet: ex qua dicitur fructus præter naturam reliquorum omnium protruditur, non ex ramis & furculis, sed ipso potius caudice aut bracchiis seu ramis huic quam proximis, crassissimis, & principalibus. Qua verò arboris rami in plures furculos finduntur, nullo pacto emergit. Et magnitudinē & formam quadamtenus Melonis habet. Quoddam tamen eorum genus adeò grandescit & augetur, ut ab vno homine agrè humo cleuari aut attolli queat. Facie exterior Ananas præsentant, nisi quod glabriores sint, & ex viridi subnigricent. Fructus

Singulare in Jaaca.

Jaaca magnitudinis.

ctus interiores tunicis vt castaneæ intersepiuntur, quorum subinde plurimi intus conduntur.

Vno enim quolibet septo singularis nux includitur, cuius pars dimidia coloris candidi, altera flavescentis est, contrectata ob viscositatem manibus facile adhærescit, non secus ac mel cum sua in alueis cera adhuc confusum: cuius quoque saporem haud obscure æmulatur. Pellicula sua nucleus vestitus, castameam, cortice exteriori nudatam, aut glandem cupula liberam refert, cui postremæ quoque magnitudine astipulatur, etsi nuclei nonnulli maiores reperiantur. Vnica laaca, sepimenta nucleosque 100. pluresue frequenter continet, prout maioris minorisue molis est. Eius tamen discreta duo genera sunt, *Girasal*, quod optimum & nobilius: *Chambasal* quod inferius & minoris pretij est. Quæ tamen duo genera, nec arboris forma, nec fructus facie differunt, sed solo huius respectu, quod *Girasal* alterum dulcedine & suavitate nonnihil excedat. Caterum binis hisce voculis, *Girasal* & *Chambasal* Indi quoque oryzam & reliqua omnia discriminant distinguuntque, ita, vt cuiusvis generis nobilius *Girasal*, inferius verò *Chambasal* vocari soleat. *Laacas* autem omni anni tempore ad vsum promptas inuenire licet.

Cap. VII.

DE MANGAS.

ANNOTATIO D. PALVD.

Mangas qualis arbor ferat.



Mangas nomina.

MANGAS procera quædam & vasta arbor, *fa-* accifera similis, valdeque ramosa, parit, ovum anserinum adæquantes, & in quibusdam *Indi-* die locis duas pluresve libras appendentes. Hi fructus quoque ab una eademque per sepe arbore, colore diuersi prodeunt: cum illorum quidam subuirides, aliqui flauis seu lutei, nonnulli ex viridi rubentes, cõspiciantur, in uniuersum omnes tum gustu, tum odorati suauis. Qui si recentes, necdum maridi eduntur, saporem longè meliorem persicis nobilissimis ministrant. Appellationem eorum quod concernit, vulgariter *Mangas*, in *Canarijs* *Ambo,* à *Turcis* *Persisq;* *Amba* indigetantur. His ab *Aprili* mense usque ad *Novembrem* arborescæ sunt. Et licet passim in regionibus aut prouincijs plerisque proueniant: maximi tamen præ reliquis & voti & pretij sunt, quos *ormus* suppeditat: unde etiam singulariter ab alijs expetuntur.

His proximi bonitate censentur *GuZarattenses*, qui ob excellentiam hanc peculiariter quoque *GuZaratta* vocantur. Hi etsi nonnihil superioribus minores sunt: saporis tamen mulcedine

cedine illis nihil cedunt, nucleum paruum suauemque gustu prominentes. Tertio ab his ordine continentur, qui in Ballagatte omnium maximi crescunt: quorum nonnulli duarum librarum cum parte quarta pōdus vicerunt. Hi & ipsi suaves sunt, copioseque in Charanna, Quindor, Mandanagor & Dultabado primarijs Regis Nizamoxa urbibus, ut & in Bengala, Pegu & Malacca, proueniunt.

Cortice foris detractō, fructus in orbiculos dirimitur, qui Modus parandi mangas ad e- sum. ita aut solitarij aut vino imbuti vorantur, non secus ac apud nos persica preparata eduntur. Ut duratio eorum longior sit, nōnunquam saccharo, aut aceto, aut oleo vel sale, prout in Hispania oliuæ, condiri solent, cultro adacto prius sauciata, & vulneri Zinzibere, allio, sinapiue inditis. A nonnullis crudum cum sale simpliciter manduntur, aut cum oryza decocti. Tam varijs modis conditi, foro post venales inferuntur.

Temperamento in genere frigido & humido pollent: et si Mangas facul- tum. vulgo calidi censeantur, quod nimia eorum ingestio dolorem flatuque ventriculo cieat. Quin imò illos indigenæ Medici excessiuè adeò calidos profitentur, ut usum eorum in solidum damnent, quod manducantibus nihil aliud prestent, quam ignem sacrum Erysipelas dictum, & ardentes perniciosas febres, inflammationesque & varios cum cutis scabie & exanthematis tumores suscitent. Quæ tamen meo iudicio illorum saltem hominum corporibus accidunt, quibus cibus iste in ventre corrumpitur: pro causa interim non minima aeris intenso feruore concurrente. qui tum temporis, quo fructus iste maturescit, aut precipuè in usu est, hominum corpora penetrantissimè infirmit, adeò, ut quam plurimi quoq; istius modi morbis infestentur, qui de fructibus istis ne gustauerint quidem.

Ante perfectam maturitatem vim adstrictoriam, interna potissimum parte, cui nux quam proxime assidet, possident. Tandem verò longius à sole excocti & complete maturati, dulcescunt. Quæ intus inclusa nux est, cortice duro, fibris densis & firmis innexo, vestitur, glædem magnitudine equas: interius alba, foris pellicula tenui superinducta. Nucis ratio. Crude nuces manducata saporem amariusculum offerunt. Quæ causa utiliter

vermibus intestinorum & sistenda aluo adhibentur: illis cruda, huic elixata.

Mangas brauas promptissimi venenissimi.
 Huic fructui similis quoque alius est, sed qui nucleo caret, & nihilominus haud insuavis est. Sed & tertium genus sylvestre reperitur, cuius fructus Mangas brauas nominatur, valde venenatus: quo ad interimendos inimicos frequenter utuntur. Ita enim id presentaneum est venenum, ut vel leuiter obgustantibus illico mortem afferat. Venenum hoc nonnunquam cum oleo permiscet, ad vim eius mortiferam acuendam & augendam. Quae mixtura quocumque modo propinetur, gustantem certissima & rapidissima interfectione conficit, adeo ut ne hodierno quidem die toxico illi antidotus vlla excogitari poterit. Fructus iste limpide & tenuiter viret, & nonnihil resplendet, intus succo albo lactis amulo totus turgidus: cuius nuclea duro cortice ad mali contonei magnitudinem obducta est. Hucusque D. Palud.

EX arbore quadam, laeacæ simili Mangas fructus legitur, persici mali magnitudine, sed eo tamen oblongior, & nonnihil retortus, colore ex viridi & flauo permixtus, cui quandoque nonnihil de rubore accedit. Interius lapis, persicorum similis, conascitur, esui tamen ineptus. Mangas si medios diuidas, intus nonnihil flauescere deprehendes, in dissectione nonnihil asperos. Saporem se tamen commendant haud ingrato: ut qui suauitate persica etiam optima exuperent. Mangas & ananas duo sunt fructus, quorum praeter ceteris vniuersis vsus apud Indos frequentissimus & tutissimus est. Commeatum enim passim omnibus quotidianum praestant, non secus ac Hispanis Lusitanisque oliuae. Ex arboribus illi auelluntur aut decerpuntur adhuc virides: quo tempore parandis electuariis commodant. Potissima tamen eorum pars ollis lapideis iniecta sale conditur: vnde poscente deinde vsu exempti, cum oryza in aqua ita decocta ut, grana integra maneant, pro quotidiano pastu faciunt, tum mancipiis sclauisque, tum plebi quoque ceterae, quae Mangas loco salitos resiccatosque nonnunquam pisces sine pane comedunt: cuius vices oryza incolis supplet. Confecti mangas similitudinem albarum ex Hispania oliuarum tum colore tum gustatu praestant, nisi quod illis nonnihil acriores, nec aequè amari, sed paulò plus acidi sentiantur. Illorum in India prouentus ad miraculum vsque felix est.

Optimi duo in India fructus.

Mangas Recheadas.

Fructus huius quoque genus aliud reperitur, quod & ipsum consaliri, & interius fragmentis aut zinziberis aut alterius aromatis configi solitum, tandem pro pastu decoquitur. Hoc genus Mangas Recheadas siue Mangas in Achar nuncupant: quod & ipsum pro solempni ferculo est, infrequentius tamen propter praestantiam suam priore apponi suetum.

Hi vrceis lapideis tum temporis primum conduntur, cum iam maturuere satis, quod à quadragesimarum feriis ad Augustum vsque mensē excurrit.

Caput

Cap. VIII.

DE CAIVS.

ANNOTAT. D. PALVDANI.



FRUCTVS *Jndicus*, *Caius* dictus, à crassa quadam arbore, malo simili, editur, leuiter viridis. Tenerior autem arbor hac folia profert mali folijs non per omnia similia, sed lauri ad unguem propè æmula. Flore albicante, ut malus aurantia, tota cana & amœna est: qui tamen & minus illis olent, & folijs copiosioribus stipati sunt. Fructus arboris & magnitudine & specie ouum anserinum quadamtenus, aut malū grandiusculum exprimit, foris flauescens, & halitum suauem spirans, intus spongiosus & rarus, succique, ut Limonia, plenissimus, granis vacuus seu expers, gustu ita quidem dulcis, ut os esitatus leuiter astringat. Hic *Jndia* orientali non vernaculus, verum ex Brasilia quondam illatus haud friuola coniectura videtur, ubi nucula frequentissime pro cibo sunt: et si in descriptionis America c. 61. diuersum Theuet sentiat. Ex fructus huius basi seu ima parte nucula quadam leporini renis forma propendet & exeritur: quarum mihi à Lusitanico quodam gubernatore olim plurimæ dono datae sunt, colore cineritio, & ex hoc nonnunquam purpurascente. Noces hæ, ut amygdala primo cortice adhuc obuoluta, sinum seu sulcum præferunt, in quo ceu plica, pinguis & fungosa quadam materia, oleo similis, conditur, valdè acris & ardens. Intus verò nucleus albus reperitur, cinerea tunica vestitus, non minus ac Fistici seu pistacia *Italica*, esu suauis & sapidus. Edendi leuiter aut torrentur, aut assantur. Sic palato admodum grati, ignauam Venerem stimulant.

Caius à quali arbore.

Caius forma & moles.

Tum fructus ipse, tum huius soboles, nucleus, conditi loco ex vino plerunque eduntur. Præterquam enim quod palato oppipare sapiunt, hoc etiam dotis & muneris præstant, quod languoribus stomachi, ut vomitioni & nauſeæ insigniter medeantur. Pro yisdem malis tollendis, quidam pura vnda eos imbutos aut maceratos manducant. Quod in sinu fructus oleum acre

Edendi modus. Vires seu effectus.

colligitur, ad sacrum ignem attemperandum, maculasque cutis scædas extergendas efficacissimè illinitur. Eo Brasilienses vulgariter contra omnem scabiem utuntur. Arbores hæ ex fructu maximo & vegetissimo seruntur plantaturque. Persuasum sibi quidam habent haud temerè omninò, fructus hos genus quoddam Anacardorum esse, propter succi intra corticem exteriorem latefcentis evidentem acrimoniam. Sed de hoc legantur Caroli Clusii observationes in Garciam ab Horto lib. 1. c. 3. Hæc Palud.



CAIOS arbor malo similis profert. Hi pyri mole sunt, posterius non nihil acuti, prius verò latiores, colore flavescentes. Maturi molli, attractus sunt. Inverso quam poma modo crescunt. Quo enim loco pomis pediculus inseritur, eo Caius castaneam pollicis articulo priori similem, profert. Hæ tamen castaneæ à laacanis & colore & specie differunt: quas etiam dignitate & saporis iucunditate vincunt. Non tamen nisi tostæ sapiunt.

*Ignæ Caios
facilius.*

Substantia harum interior, ut Europæarum, alba est, foris tamen cortice crassiore, subcæruleo seu subviridi, munita. Crudus hic fructus, non tostus, ut nuces nostrates, ore confringi aut aperiri nequit. Quod si enim corticem eius labris linguaue vel obiter tantum contigeris, dictum factum cutis eius contactu excoriabitur, adeò ut dolores acutissimos sensurus sis. Quod qui nesciunt, certa suæ ignorantiae poena persæpè plectuntur. Itaque aut cultro adacto is diducendus, aut tostione ad esum aptus parandus est. Gustatus Caius strangulat haud modicè, etsi inter mandendum succum fundat suauissimum, quem copiosum & vberimum in se habet. Ut cæteri, de quibus antè diximus, fructus, sic & hic in tomos plerunque dirimitur, qui in patinas aqua, vinòue plenas, aut sale conspersas coniecti, strangulationis vim deponunt, & gustui illecebrosiores euadunt. Ut Mangas, sic Caius sub quadraegsimas aut hyemem maturescit: qui tamè paricum Mangas & Ananas suauitate conferri nequit. Eius copia toto anno prostat.

Cap. IX.

DE JAMBOS.

ANNOTATIO D. PALVD.



DRÆTER hætenus commemoratos fructus India quoque alium gignit editque, qui tum ob pulchritudinem, tum propter odoris gustusque suauitatem, ut & singularem efficaciam seu dotem medicam, dignissimus est, qui accuratius & diligentius describatur. Hic ex Malacca primum illustratus, Indianis studiose colitur, magnique aestimatur. Arbor, cuius iste fructus est, procera admodum, maximam quamque malum

malum Aurantiam Hispanicam aequat, ramis suis se quoquo-
uersum pandens, ut ad aspectum latissima sit. Cortex trunci ra-
morumque coloris cineritij est. Folia tenera & mollia, diducta
manu longiora sunt, spicula seu cuspides hastarum amulantia,
& per medium solido neruo seu fibra in longitudinē excurrente
firmata, foris saturate viridia, intus pallidiuscula. Quibus flos-
culi ex rubro purpurascens connati multis filamentis medijs
pererrantur, spectaculo haud iniucundo. Hi odorem vitium
gemmis similem de se fundunt.

Arboris huius fructus, pyri magnitudine est. Pro non-
nullorum verò arbitrato tum magnitudinem, tum colorem, Fructus forma.
Galle Hispanica habet, unde & à Rege Hispaniarū id nomen Iamòs quos
genera.
accepit. Fructus duo genera sunt: quorum primus ita completè
ruber, ut longius distanti subniger appareat. Is nucleo caret:
Alter suauior sentitur, leuius nimirum purpurans, & odorem
rosarum fundens. In huius medio lapillus non omninò rotun-
dus clauditur, qui candidus & scabra pellicula vestitus est. U-
trumque hoc genus rosas spirat, temperie frigidum vduumque,
substantia tenerum & molle, tenui foris cuticula, quae cultro
expedite abradi queat, indutum.

Horum fructuum arbor, radices agit firmissimas pro Arboris ne-
tura.
fundissimasque, quae sata primum, primis quatuor annis fertilis
sit, & ab eo tempore omni anni circuitu fructibus pregnans re-
peritur, nec unquam sine his & suis flosculis est. Assidue enim
tum floribus tum fructibus, maturis simul & immaturis super-
bit; quod cum paucissimis arboribus alijs cōmune habet. Flori-
bus deciduis, omne solū q. purpura tinctum nitet, in quorum il-
licò locum subnascuntur noui. Ex quo consequenter id quoque
accidit, ut fructus alij recens enascantur, alij ad maturitatem
properent, alij iam plene maturi legantur. Arbore concussa, qui
maturi sunt, facile cadunt. Fragiles tamen rami si decurruētur,
prompte hiscunt aut finduntur. Fructus & mensis cum ceteris
cibus apponuntur, & tum ante tum post prandium, quouis diei
articulo pro cuiusuis arbitrio manduntur. Nomina.
Malabari & Canoryni fructus illos Jamboli, Lusitani Jambos, Arabes
Tupha Jndi, Persae Tuphat, Turcae Almat appellit aut. Arbor

verò Lusitanis lãbeiro dicitur. Tum flores tum fructus saccharo conditi, in februm ardentissimarum paroxysmis pro siti lenienda extinguedaque, propinantur. Hucusque D. Palud.



*Iambos summa
salubritas.*

*Iucunda par
curiendi fru
ctus vicissitu
do.*

Fructus forma.

VÆ Iambos dant arbores, altitudinem prunorum assequuntur. Fructus ipse optimus, aspectu amœnus, pomi magnitudine est, ex rubro luteus, linguæ valdè gratus, odore rosæ suauissimus, intus candidus, comestus valdè humidus & aquosus: dotibus omnibus dignissimus. Huius vsus, non perinde vt fructuum ceterorum ægris abdicatur, sed, quod sine omni noxa sit, liberrimè & ad appetitum conceditur. Flos huius & ipse aspectui latissimus occurrit, odoratus valdè boni, coloris rubei subcandescens.

Arbor dicta fructus annuatim vice terna quaternaue promit. Quodque hoc casu admirandum est, ex vno arboris latere, foliis deciduis iam nudo lambi maturi propendent, & in altero tum folia tum flores nouiter prorupisse conspiciuntur. Qui & ipsi, si post in fructus abierunt, tunc latus alterum quoque de nouo quasi virescere, & in folia floresque erumpere occipit: vt hæc vernandi vicissitudo integro anno continuetur. Fructus nucleū fert, cupressi fructui tum magnitudine, tum specie apprimè conuenientem.

Cap. X.

DE DISCRETIS DIVERSISQUE nonnullis fructibus, pomis, & floribus Indicis.



ANGOMAS fructus in India enascitur, ex arbore ceraso non ad modum absimili. Is rotundus prunorum faciem propè refert, obscure rubeus, intus nucleo viduus: cuius loco granulis quibusdam paruis turget. Saporem ferè prunorum habet. Ingenti copia provenit: ob id non magnæ æstimationis.

ANNOT. D. PALVD.

Iangomas.



ARBOR, quæ Iangomas fert, pruni specie est, tum folijs tum floribus, si spinositatem addas illi, qua prunus caret. Sponte sua ubiuis, præcipue in vastis & desolatis locis provenit. Colitur tamè & in hortis Bacaim, Chaul, & Balequala. Fructus sorbi est, rotundus, parvusque: qui gustatus, prunorum syluestrium more os faucesque adstringit. Lapidis sterilis, ad primum eruptum semen ostendit, sisticoru simile. Si maturuit, esui aptus nõ prius fit, quàm digitis volutatim perprimatur, & sic quodam modo mollescat. Qua tamè tritura vim astrictoriam non deponit: Cohibenda alio apprimè utilis, et si apud Indos in leui sit pretio. Fructu aiunt à certa quadam volucre

volucre vorari: à qua cum excrementis dein secedens, hoc q. pacto seratur, crescat, & fecundetur. Huc usque D. Palud.

Taugomas
seratur.

SED & in India Carambolas fructus est, octangularis, pomi vulgaris magnitudine, gustu acidus, vt immatura pruna: ex quo plerunq; Electuaria conficiuntur.

Carambolas.

ANNOT. D. PALUD.



QUAE Lusitani Malabarique fructum Carambolas nuncupant, is in Decania Camarix: in Canaria Camarix & Carabeli: in Malayo, Bolunba, in Persia Chamaroch nominatur. Huius mater arbor est Cotoneæ similis: cuius tamen folia aliquantò maiora longioraq; sunt, folijs malorum nostrarum, abundè viridia, & amara, floribus exilibus quinque segmentis diributis, & ex candido purpurascens, odorem nullum, aspectum tamen iucundum offerentibus, & saporem acetosæ herbe æmulantibus stipata. Fructus canino testiculo similis est, oblongus, luteus, in quatuor q. partes consectus, quarum qualibet q. foveam quandam in coalitu constituit. Intus hic semine multo eoq; exili confertus est, quod propter gratam acetositatē palato suavissimū obuenit. Fructus saccharo conditus, tū cibi, tum medicamenti vices sufficit. Maturus, loco sirupi acetosi simplicis officinarum, ægris, gravissimis febrium ardoribus aridis exhaustisque potandus aut edendus offertur. Canaryni verò huius succum cum medicinis alijs ibi natis commiscent, miscellamque contra oculorum maculas usurpant. Costa refert, quandam se in India obstetricem novisse, quæ resiccatum & in pulverem leuigatum hunc fructum cum folijs Bettele pro eijcienda parientium secundina, & foetibus mortuis exigendis feliciter propinauerit. Sed & sale conditur fructus hic: quo modo saporem non horridum imbibit, & languentem stomachi appetitum vegetat. Hæc Palud.

Nomina.

Fructus species.

Vires.



PRÆTER dictos fructus, iam aliorum quoque mentio facienda restat, quales sunt Brindoyn, Durindoyn, Iambolyn, Mangestain, & plures consimiles. Qui cum apud Indos non magni fiant, prolixiorem descriptionem addere super fluum arbitratu sum.

Brindoyn.

ANNOT.

IV. PARS INDIAE
ANNOTAT. D. PALVD. AD
fructum Brindoyrn.



RUCTVM alium India Orientalis ministrat, Brindoyrn dictum: qui deforis modicè rubet, interius saturatè, saporis admodum acidi. Reperiuntur etiam, qui foris nigricent: sed hoc illis à maturacione est: qui cum prioribus non æque acescunt. Intus tamen nihil minus illis rubent. Sunt ex Indis, qui fructu hoc genialiter delectentur: quorum tamen usus propter vim acidam non usquequaque tutus. Itaque à tinctoribus frequenter usurpantur. Cortices huius fructus collecti, longius aueruntur, conficiendo aceto oppido conducibiles, cuius documentum per sepe fecere Lusitani haud infelix.

Ex cortice
Brindoyrn ace-
sum.

ANNOTAT. D. PALVD. AD
Fructum Iambolyn.



Lambolyn.

Vires.

QVAE arbor Iambolyn profert, Lentisci corticem habet, alias Myrrhifera arbori similis, folijs tamen oxyacanthæ. In campis nulla satatione spontè provenit. Fructus maioris oliuæ Cordubensis maturæ magnitudinem habet, astrictioris nimio opere: ut à medicis raro in medicamenta cooptetur. Salitus tamen cum oryza decoquitur, proque fastidio ventriculi demendo editur. Vt Iaaca, sic nec hic fructus Indis salutaris creditur. Hæc Palud.

Papaios.
Mira Zygria.



FX Hispanica India per Philippinas infulas in Malaccam importatur, hincque porrò in Lusitanicam Indiam prouehitur fructus alius, papaios dictus: formam Melonis, magnitudinem pugni habens. Huius hæc natura est, ut, nisi arbor arbori quasi matrimonio quodam coniungatur conferaturque, sterilis nihil producat. Mas itaque cum sua foemina coniunctus, viget, & sociam simul vegetat: ipse quidem ex se nihil generans ac producens, foeminam verò foecunditate sua quasi impragnans, quæ sola fructus edit, suos partus. Quod si disjungantur, & loco quasi diuortio tristi secludantur arbores, impotentes nihil procreant. Arbor stantis viri proceritatem, & folia magna latæque habet. A principio cum fructus rarus esset, ab omnibus magni fiebat. Nunc postquam vulgatus redditus est, plerisque spreus sord. scit, & tenuiter colitur.

Ficus & simi-
les.

In India quoque ficus sunt eò ex Lusitania implantatæ: ferè tamen steriles, aut fructum ad maturitatem non plene producentes. Aurantium, Melonum, Limoniorum, Citrorum, & similium, in India summa vberitas est, Hispanica & bonitate & suauitate longè vincentium.

Vux

Vuæ ibi rarissimæ: quod paucissimæ vites vix ad ædium præcipuarum mu-
ros excolantur. Attramen, circa natiuitatem Christi & quadragesimas ex *Ballagatte*
continenti à *Decanyis* & Indis aliis Goam importantur aliquæ, Hispanicis longè
ingratiore. *Qua India non
ferat.*

Melones Indiani & ipsi Hispanicis suauitate cedunt: adeò, vt non nisi cum
faccharo ingeri queant. His tamen haud absimilis in India fructus prouenit, *pa- Patetas.*
secas, Anguria, seu Melo Indicus dictus, extrorsum viridis ex nigro, interius can-
didus, granis nigricantibus perspersus, attritu quidem duris & renitentibus, sed
tam humidis & succosis, vt à masticatione os omne aqua seu succo (apprimè
tamen interim dulci) perfluat. Oppidò illa refrigerant, & fauces reficiunt: itaque
pro sitis dilutione à meridie fere comeduntur.

Cucumeres & raphani ibi copiosi sunt. Brassica, cumulatè quidem è terra
prouenit: non tamen eam bonitatem assequitur, quam in Europa habet. Neque
enim vnquam eò vsque incrementum habet, dum capita proferat, sed folia
semper hiantia seruat. Lactucæ ibi rara satio est. Cæteræ quoque herbulæ, ex qui-
bus nobis pultes parantur, illic raræ sunt: vt & aliæ odoratæ, vt rosæ, Lilia, Ros-
marinus, Garyophylli & similes. Quod si quas harum habent, plerunque ignaui
odoris sunt. Floribus areæ ibi nunquam conseruntur. Nec graminis ibi copia:
quod illud per æstatem feruore solis immoderatissimo plerunque exuratur.
Quantum eius in parato est, tantum in campis crescit, cum hybernis mensibus
pluuuis continuis prata irrigantur.

Flosculorum certum quoddam genus habent Indi ex arbore quadam de-
ciduorum, *Fulle* dictorum, qui toto anno durantes, odorem spirant suauissi-
mum. Hos fœminæ suis linteis & vestibus ad odoris gratiam conciliandam in-
spergunt. Sed & ex illis coronas aut ferta innectunt, quæ collo gestare solent.
Eisdem mensis quoque & lectulis suis iniiciunt, quod odoramentis illiusmodi
supra modum fœminæ Indicæ capiantur. Qui nobis in Europa flores infiniti
generis alij sunt, horum India nullos nouit: vt cum stupore quodam Indicæ
mulieres, si quem de illorum varietate mira, & multiplici amœnitate narra-
tem audiant, attendant. *Fœmina Indica
odorum auisidif-
sima.*

Cap. XI.

DE FICVBVS INDICIS.



Ficos India vario & diuerso genere producit. Quorum alij
aliis meliores, nobiliores, maiores, crassiores pinguioreque
aut contrà sunt. In genere tamen omnes & forma & colore
conueniunt, discrimine leui dissidentes. Arbor viri proceri-
tate est. Folia vlnæ longitudinem habent, & spithamarum
trium latitudinem, quibus Tūtæ papyri loco ad penulas
singendas vtuntur. Nullo denso ligno firmata est, adeò, vt
haud ineptè arundinosam arborem vocare queas. Caudicis
vbique vna ferè facies, vna forma est. Substantia interior cribro ex crinibus con-
texto æquiformis est, ad aspectum tamen crassior. Hæc ad eius corticem. Qui de-
tectus, lignosam materiam aspectui offert. Caudex, qui omnium ex omnibus
crassissimus, spithamæ crassitudinem habet. Per foliorum medium fibra satis
crassa firmaque porrigitur, qua in duas quasi partes illa finduntur. Ad folij è cau-
dice egressum, in superiori maximè parte cacumen versus flos oui struthiocæ-
melini magnitudine protuberat, leuiter rubescens, qui progressu temporis
longius extra folia exeritur, adeò vt surculi cuiusdam similitudinem præferat,
Arbor qualis.

D non

Flos.

Fructus. non solidi quidem & lignosi, sed instar caulis brassicæ, ex quo deinde ficus aliquam multi, in sese quasi contrusi enascuntur, qui primo exortu fabas maiusculas foliis suis adhuc conclusas mentiuntur, postea verò dimidiæ spithamæ mensura elongantur, in trium quatuorue digitorum transversorum latitudinem crassescentes, non secus ac vulgares sunt Cucumeres. Surculus iste, plerunque 200. pluribus paucioribusue ficis prægnans est, vuarum modo in se penitus compressis contortisque. Acini, ex quibus dependent, in tantam persæpe molem grandescunt, vt à binis baiulis transversa pertica vix gestari queant. Priusquàm planè maturuerunt, rescinduntur, & cum racemis alicubi ex trabe penduli defiguntur in ædibus: vbi quaternorum quinquorumue dierum spatio maturitatem perfectam adipiscuntur.

Numerus ficorum ab una arbore.

Mira facundia arboris ratio.

Pro vice vna arbor præter ficorum glomum vnicum non parturit. Cuius carpenti tempore arbor ipsa tota ad radicem detruncatur, vt præter hanc reliquum illi nihil relictum sit. Ex qua tamen arbor breui ita repullulat, & cò vsque accrescit, vt vnius mēsis curriculo exacto, & in priore sua perfectione integrè consistat, & ficos recentes prioribus omninò similes largè profundat. Hoc se more toto anno gerit, nullo vsquàm tempore excepto. Vnde fit, vt ficorum passim per omnem Indiam tanta moles & strues reperiat, vt vniuersis regionibus pro pabulo sufficiente sint. Gustu suaues & gratissimi sunt. Esui adornandæ, prius excoriantur: cum folliculorum in fabis quidam crassitiem habeant. Nonnulli tamen teneriore tegumento inducuntur, intus cādidi, foris ita molles, vt ex farina butyro permixta pisti videantur, saporis admodum dulcis & mulcebris. Hiannonæ omnis loco esse possunt: ad cò, vt & filiginis, & farris, vnde panes fiunt, vices obire queant.

Genera ficorum quot.

Figos Dorta. Senoryn.

Cadolyn. Chyncapoloyn.

Qui ex cæteris felicissimi enascuntur aut vberius proueniunt, à Lusitanis *Figos Dorta*, id est, fici aulici nuncupantur, cæteris aliquantò crassiores.

Alterum eorum genus, minus est, foris glabrum, *Senoryn* dictum. Hoc & ipsum generis optimi, tum odoris tum saporis gratia se latissimè commendat.

Tertium *Cadolyn* vocatum, æstimationis haud improboris est. Qui verò omnium nobilissimi putantur, *Chyncapoloyn* indigetantur, quorum proventus maximus in Malabar. Hi non admodum, vt cæteri, flauescunt, sed virorem foris ferè omnes ostendunt, forma angustiore & oblongiore. Hi præ cæteris omnibus iucundissimum rhodostagmatis odorem fragrant.

Præter hæc genera commemorata, alia quoque plura in India nascuntur, ex quibus alia grandiora, oblongiora, & pro loci ratione crassiora existunt: quorum plura in Canonor ad Malabar littora proueniunt, qua causà à Lusitanis quoque Ficus ex Canonor appellantur. Et cum copia illic incredibili colligantur, tum prius ademptis corticibus ibidem siccantur, & vt bona seu merces cæteræ per vniuersam passim Indiam distrahuntur. Vt verò summatim hoc negotium concludam, sciendum est, ficos, cum apud omnes, omnibus in locis & temporibus, commeatum quotidianum certissimum suppeditent, cæteris fructibus vniuersis palmam præripere. Crescunt in omnibus Indiæ regionibus Orientalibus, nec minus in Mozambique, in Ormo, in littoribus *Abex*, *Malabar*, *Malaca*, *Bengale*, &c. *Gusaratta*, *Decaryni*, *Canaryni* & *Bengalenses* eos *Quelli* vocant: *Malabari* verò *Palan*: *Malayi* de *Malacca* *Pisan*. In Arabia quidam *Musa* vocantur, sicut & Hierosolymis, Damasci, & in *Cayro*, sicut pro vero ab illis, qui negotiationis causa quotidie in India versantur, mihi relatum est. Hunc fructum multi persnasum habent eum ipsum esse, propter quem gustatum primæuus noster parens Adamus iustitia sua originali exutus sit. Mihi autem verisimilius fit, talem quendam ficorum glomum eum fuisse, qualem in libris Mosaicis legimus Israëlitarum exploratores ex benedicta terra attulisse, tam grandem, vt à

Nomina.

Opinio de hoc fico.

viris

viris duobus transmissa pertica gestari debuerit. Quem sacrae literae ideò vuam appellant, quod hi fici vno acino nō secus ac grana vinifera proximè cohæserint. Cuius exemplum aliquoties & his oculis contuitus, & mecum profundè admiratus sum; quoties Archiepiscopo Domino meo in Goa honoraria huiusmodi oblata conspicatus fui. De his verò meum iudicium interpositum, nulli præsumptum aut præiudicatum haberi velim. Censeant hæc & æstiment, qui aut eruditione aut otio largiore meditationem feliciorē inire possunt.

ANNOTAT. D. PALVDANI.



*F*ICI Indici ab Arabib. Moris. Ipsa verò arbor Daracht Moris: à Brasilianis fructus pacona, arbor paquouer: à Brocardo in terra sancta descriptione, poma paradisi: ab Ouiedo Ind. Hist. lib. 8. c. 1. platanus: in Guinea Bananas: in Malabar Patan: in Malaccà Pican: in Ca-

Nomina.

nonor, Decan, Gusaratte & Bengala, Quelli nominantur. De his quoque Auicenna, Serapio, & Rhasis integra capita traderunt. Comprimis verò Auicenna, ubi de proprietate, virtute & operatione huius fructus lib. 2. c. 491. agit, asserit, illum parum alimenti corpori ministrare, bilem pituitamque in stomacho gignere, & hunc euertere Calidis itaque naturis imperat, ut ab esu ficorum mel cum aceto confusum, & cum seminibus refrigerantibus decoctum sorbeant. Non infeliciter tamen pro ardore renum & pectoris faciunt, & si renuè urinam pellunt. Auicenna & Rhases astipulatur, 3. lib. c. 20. ubi eos ventriculo damnosos esse expresse scribit. Quod ut credam, mea ipsius experientia facit: qui veritatem hanc, cum aliquando in Syria me immodicè illis onerassē, meo exemplo confirmatam memini. Nauseam mouent & ciborum inappetentiam: aluum citant, & fauces exasperant. Serapio in lib. de Medicinis c. 84. fructum hunc calidum & humidum in fine gradus primi facit. Sed contra Rhasem sentit, dum inflammationi pectoris pulmonumq; eos apprimè conducere statuit. Et licet ex immoderatiore eius ingestu ventriculus quidem oggrauetur: nihilominus tamen ex eo foetum in utero feliciter crescere & aulescere proficitur. Renibus autem præcipuè feruentibus auxiliantur: lotium promouent: & Veneri stimulum addunt. Medici Indici fructum hunc in febribus & alijs ardentibus morbis frequenter præscribunt.

Natura & facultates ficorū.

*Cur Paradisi
poma vocentur.*

Cur vero à quibusdam Poma Paradisi appellitentur, id meo iudicio tum propter odoris saporisque suauitatem, tum summam coloris amabilitatem fit. Sapor siquidē ex dulci acescit modicè. Odor rosarum est. Color ex viridi iucundè flauescens. Sed & hac appellationis illius causa esse potest, quod si poma transuersim incidantur, semper venas aliquas in crucis modum positas ostendant, super quibus qui in Syria Christiani sunt, varias cogitationes speculationesque texunt, easq; aduenis cum singulari quadam deuotione & pietate commonstrant. De his vero, qui plura scituri, is illustria Caroli Clusij in Garciam ab Horto commentaria percurrat, ubi fusius hac disputantur & explicantur. Hucusque D. Palud.

*Iniamos & Ba-
tatas.*

IN India copiosi quoque Iniamos & Batatas proueniunt. Iniamos magnitudine siseris seu pastinacæ tenuifoliae sunt, licet crassitiem paulò maiorem, eamque ad radicem vniuersam æqualem fortiuntur. Sub terra Chamabalani seu glandis terræ more nascuntur, colore foris murino, intus candido, sicut Chamabalanus: cui tamen dulcedine nonnihil cedunt.

ANNOT. D. PALUD.

INIAMOS hoc anno ex Guinea mihi allati, femoris virilis crassitudinem habebant, quæ crassitudo illorum ubique ad extremum vsque equalis procurrebat. Tunica exterior coloris murini, interior substantia autem candidi erat. Tum elixi, tum tosti optimè sapiunt, & alimentum nigris Æthiopibus maximum præstant. Hucusque D. Palud.

*Batatas con-
diti.*

BATATAS nonnihil subrubent, specie ferè cum Iniamos eadem, saporis tamen dulcioris sunt, & eiusdem propè cum glande terræ. Bini hi fructus vbertim in India proueniunt, Iniamos maximè: qui in cibum more ficorum veniunt. Tosti tamen potissimum comeduntur, & inter fercula mensæ quasi clausula sunt. Sed & alia ratione cum carne loco Brassicæ raporumque decoqui solent.

Cap. XII.

DE PALMA, NUCES INDICAS, Coquos seu cocos dictas, gignente.

Nomina.

ARBOR hæc vulgariter, vt ab Indis, sic Persis & Arabibus *Maro*, ipsa vero nux *Navel* nominatur. Malabari arborem *Tenga Maran*, fructum maturum *Tenga*, nondum maturum & virecentem adhuc *Eleui* indigetant. In Goa *Lanha* nuncupatur. Lusitani verò fructum

fructum *Coquo* vocant, à tribus in eo conspicuis foraminibus, quæ primo intuitu caput cercopithecii exprimere videntur. Auicenna hunc *Iausal Indi*, id est, nucem Indicam appellat. Ex Malacca *Malayi*, arborem *Trican*, fructum *Nichor* dicunt.

Arbor hæc Indicarum omnium vtilissima & cōmodissima est, sicut deinceps ex commemoratis illius vtilitatibus videbitur. Hæc maiore copia in Insulis *Maldiuar*, & ad fines *Gox* insulæ, iuxtaque vniuersum tractum littoralem Malabar, vbi cum fructu operosas negotiationes agunt, cumque in varias regiones, vt Cambaiam & Ornum distrahunt diuenduntque, succrescit. Valdè procera & elata consurgit, crassitudinem non integræ spithamæ assequens, ramis tota vidua: in cuius summo cacumine folia emergunt, sese latè in morem dactylifera palmæ quoquouersum explicantia: quibus ad stipitis contiguitatem coquos fructus extuberat, ita vt illius 10. vel 12. quam proximè q. contrusi & colligati vnà dependere videantur. Solitarius vnus rarò offenditur.

Vbi potissimum crescat.

Fructus quo pacto proueniat.

Flos fructum prægressus florem Castaneæ arboris æmulatur. Lignum arboris, rarum, fungosum, fragile, minimeque densum aut solidum est. In solis littoribus tum Oceani, tum fluminum aliorum grandiorum arbor enascitur, in locis nimirum fabulosis, aquarum aspergine subinde rigatis. In penitiorè terra nulla emergit. Radices nec profundius deorsum, nec latius in ambitum agit mittit, sed obiter q. in fundi superficie reptantes: adeò, vt conspicienti videatur, ad quemuis leuem motum arborem concussam vacillaturam. Nihilò tamen minus & stat firmissimè, & in eam assurgit altitudinem, vt si quem quis ascendentem videat, horrore ei comæ arrigantur. Canaryni tanta agilitate & industria eas exuperant, vt similiis non segniores videantur. Ascensuri crenis seu tealis quibusdam leuibz arborem asperant, vt expeditius eò arripere valeant. Quam eorum dexteritatem æmulari Lusitanorum nemo audet.

Flos.

Radix.

Arbores hoc ferè modo serunt plantantque. Coquos nucs in solum defodiunt. Ex his arbuscula pullulat seu emergit. Quæ si viri erecti altitudinem affecta est, è natia sede exempta transplantatur, & hyberno tempore radix eius cinere obruitur seu fouetur, æstate verò aqua crebrò rigatur. Iuxta platearum littoralium ædes facillè emergunt: vt luto eas foueri vegetariue commode haud ineptè existimari queat. Diligenter cultæ, fructum serunt haud multis à satione annis illapsis. Ex his Canaryni victum sibi præcipuum parant: sub quibus etiam plerunque habitant & stabulantur, negotiationi nulli alij vacantes, quam vt luxuriam arborum tempestiuè rescant. Has à dominis certo addiçto pretio conducunt, & quem ex attentiore cura cultuque quæstum facere possunt, sibi radunt. Arboris huius ea in India frequentia est, vt numero oleas in Hispania, & salices in Holandia quã longissimè exuperent. Iam ad commoditates & vtilitates arboris vt tranicamus, sciendum est primò, lignum eius, etsi rarum & fungosum, rebus quam plurimis vsui esse: idque potissimum propter proceritatem natiam. Nam in Insulis *Maldiuar* integras ex eo naues extruunt, vt nullis defixis clauis ad eas opus sit. Quorum loco ligna funiculis illis, quos ex coquos fructu miro artificio torquent, firmiter conglutinât colligantque. Nam & funes nauium reliqui ex eodem Cocos parantur: vela verò ex Cocos foliis, quæ *olas* vocant, texuntur: quibus Canaryni quoque ad contegendas suas ædes vtuntur. Ex eiusdem materiæ tela pileos quoque contra tum solis vim, tum pluuiarum molestiam concinnant. Ex eadem etiam storeæ, & tentoria affabrè suuntur, quibus *Pallanekyn*, gestandis primariorum foeminis fabrefactæ, conteguntur. Sed & pilei longè pretiosiores inde parantur, qui propter summam teneritatem magno in pretio habentur: adeò, vt vnus 3. interdumque 4. pardauis veneat. Hæc & alia similia ex foliis arboris parari solent.

Serendi modus

Arborum copia.

Vtilitates plurimæ.

Coquos forma. Præter hæc enarrata commoda, arbor id etiam vtilitatis habet, quod & coquos fructum proferat. Hic magnitudinem struthiocamelini oui habet, si nucem interiorem per se consideres: quæ tamen nunc maior, nunc minor pro indiuidui natura proditur. Hæc forinsecus cortice inducta est. qui si nux arbori adhuc appendet, putamen exterius nucisiuglandis refert. Nux vero hæc Indica putamine duplici conuestita est, quorum extimum scabrum & filamentosum est, ex quo rudentes cæterosque funes incolæ faciunt, quos *Cayro* nuncupant. Sed & hiatus rimasque nauium his ipsis villis non secus ac cannabe aut musco obturant: qui ad continendas tuendasque naues commoditatem multò insigniorem præstant, quam quæuis vlla alia cognita materies. A salsa siquidem aqua commadefacti approbè intumescunt, & rimas hoc pacto exquisitius obstruunt. Ex putamine altero non Indi pocula solum fabricant, sed & nos passim per Europam iisdem vsibus illud accommodamus: quod vulgo ferè persuasum sit, materiam illam vim quandam vino indere infuso, quæ arcendæ apoplexiæ conseruiat. Cuius nos fidem cuiuslibet permitimus. Extimus, quem diximus, cortex nuci detractus, vt cannabis capillosus aut villosus est, ex quo laquei, funes, rudentesque omnes parantur, quibuscumque vel in maritimis vel terrestribus negotiis obeundis opus est. Colore illi assimulantur funibus illis, qui in Hispania ex sparto torquentur: & sunt cæteris ex cannabe nõ minus durabiles. Sed asseruandi tamen & immergendi crebrò aquæ marinæ sunt, qua madefactione seipsis robustiores & tenaciores euadunt. In dulci aut pluuiali aqua conditi, facillè computrent, cum pice non sint illiti. Qua equidem navi ex India in Portugalliam solueram, hæc nullos alios quam ex coquos funes paratos vsurpabat, quos *Cayro* indigenæ nuncupant. Hi ad omniũ quidem procellarum vim infracti durabant: sed diebus singulis quatuordecim aqua marina commadefaciendi erant. Quo facto, cannabinis multò firmiores fiebant.

Nux Lanho; aqua plenissima.

Fructus iam maturitati propinquus, Lanho dicitur, & intus aqueo humore totus confertus est, qui postea in candidum nucleum indurefcit eo intervallo, quo Lanho perfectè maturefcit. Nucleus hic verus fructus est, saporem cum nostratibus auellanis eundem linguæ offerens, aut paulò dulciorem. Ex Lanho cum aqua potus optimus exprimitur, valdè limpidus clarusque: qui haustus dulcedinem & refrigerium blandum præstat. Nux quælibet aquæ mensuram ferè dimidiam continet. Qui peregrinantur, si siti torquentur, in transitu Canarynos alloquuntur: qui è vestigio cum cultro grandiore, dorso innexo, arbores ascendunt, & Lanhos tot præcidunt, quot ad votum viatorũ sunt. Horum apertorum succum potandum præbent ad satietatem, nucem vnam vno vel binis *Basaruccis* censentes aut æstimantes. Tum temporis cortex interior (qui postmodum completè nuce maturata in lignum abit) tener adhuc & mollis, læle conditus esu gratissimus est, Cynaræ seu *Artischock* saporem præsentans. Huius aquæ nucalis ad summam satietatem bibendæ impunitas est. Nec quisquam ea vnquam lædi visus est. Fructus, quanto maturatione plus accrescit, tanto plus sensim aqua decrefcit minuiturque, nucleo interiore magis magisque augefcite, & in sui augmentum humoris substantiam apponente. Quo semel incepto, aqua post non æquè sapida remanet, sed acetosum quid linguæ præbet.

Aqua saluberrima.

Duratio coquos.

Dum suis putaminibus coquos adhuc inclusi sunt, citra corruptionem per omnem orbem distrahi possunt. In quorum diutina uestione nonnunquam accidit, vt Coquos aqua in flauescens pomum mutetur, quod optimũ & gustui valdè suauem saporem offert.

Cortice exteriori amoto, interior ad plurimos vsus aptatur. Nam ex eo culinaria cochlearia fingunt, manubrio ligneo in eum inserto: quibus aquam ex vasis aut hydriis hauriunt. Ex nuce eadem lagenulas quoque fabricant, quibus

vinum

vinum profecturi aliquò recondunt. Sed & autifabris carbonum locò sunt, ad operas suas perficiendas.

Ex candido interiore nucleo, torcularibus succum seu lac exprimunt, quo in culinis ad decoquendam oryzam vtuntur, quæ nunquam sine illo decoqui solet. Crudi alias à raris, imo vix à sclauis & cæteris pauperioribus comedi solent, extra dictos vsus non magnoperè sollicitati. Coquos si maturuerunt, confraçto cortice nuclei inclusi siccantur: qui postmodù magna copia ex Malabar in Cambaiam & Ormum, aliaque septentrionalia loca, vt Goam, & regionem Ballagatten transfuehuntur: quibus negotiantur illic haud instrenuè.

Lac ex nucleo
coquos.

Ex albente nucleo oleum quoque conficitur. Non enim secus ac olium rinduntur: ex quibus oleum profluit, tum cibus, tum lucernis, tum pharmacopoliis commodissimum.

Oleum.

A N N O T A T I O D . P A L V D .

Hæ dictis nucibus oleum duplex queritur: vnum ex recentibus, quæ tunduntur, & aqua calente perfunduntur. Quo factò, oleum aqua supernatat. Hoc ad purgandum stomachum & intestina vtuntur. Placidè enim & citra omnem vim aluum lenit mundatque. Quidam ex tamarindis expressum illi commiscent: quæ tum medicina valdè salutaris est. Alterum ex copra seu resiccatis nucleis extrahitur: quod & ipsum, præterquam quod euacuando ventri apprimè commodum est, tendonibus contractis resiccatisque, vt & inueterata ischiadi, certa medela fit. Hæc D. Palud.

Oleum duplex

NUCLEI siccati, quales negotiationibus traduntur, Copra vocantur. Si qui sint ex incolis, qui Coquos seu fructum nullum desiderant, florem eius resecant, ad cuius sedem vrceum angusti orificij, Callaco dictum, exquisitè applicant appenduntque, & iuncturam argilla exactissimè perlinunt, ad eò, vt nec halitus ingredi, nec quicquam egredi possit. Hoc pacto diebus pauculis vrceus aqua totus completur, valdè dulci & suauis, ad eò, vt serum quoque dulcissimum sapore exuperet. Hæc aqua indigenis Sura dicitur.

Copra quid?

Sura quid?

Hoc artificio collecta aqua ad feruorem tum hepatis, tum renum leniendum apprimè conducit. Sed membra quoque virilia, pure & tabo manantia, promte emundat extergitque. Huc vsque Palud.

V. Sura.

PSA hæc aqua dimidiæ horæ spatio soli exposita, in acetum facessit fortissimum, vt vsibus quotidianis melius nullum per omnem Indiam confici queat. Huius apud D. Paludanum haud parum reperiri licet. Eadè aqua sura, Alembico destillata, Fula seu Nype fit, id est, vinum sublimatum præstantissimum, quod præstantia sua ne Rhenensi quidem cedit. Sed & alio modo destillata Sura, Vraca fit. Vinum id Indianum est, valdè bonum

Ex sura acetum optimum.

Fula quid?

Vraca quid?

bonum & nobile. Nam præter hoc, natium nullum sciunt. Id etsi quidem feruidum & robustum sit, ab Indianis tamen aquæ more combibitur. Colorem habet pellucentem, album.

Vini Indici parandi ratio.

Lusitani vinum illud hoc modo conficiunt. Vracam doliis infundunt. Horum cuilibet tres pluresue Handas (certæ mensuræ id nomen est) passularum cyanearum, cum mercibus cæteris ex Ormo importari solitarum, iniiciunt. Handa verò quælibet 12. ferè librarum est. Hæ ergò mundatæ prius doliis induntur, cuius orificium apertum relinquunt. Attamen, ne perpetua ebullitione dolium rumpatur, ad summum vsque illud non complent. Miscella diebus singulis semel agitur. Die. 14. vel. 15. Vraca tam amabiliter rubicante colore imbuitur, vt hoc non minus, quam ipso sapore natium vinum Lusitanicum æmuletur. Quorum discretio vel internotio peritis quoque sæpè imponere solet. Vinum huiusmodi, vinum de passa, h. e. de passulis seu passulatum nuncupatur, quod mercatores negotiationibus tum in *Bengalam*, tum *Malaccam*, tum *Chynam* locosque alios remotiores certo quæstu distrahunt. Goæ dolium huius vini vnum. 30. ferè pardauis vendi solitat.

Nomen.

Iagra quid, & eius conficienda modus.

Ex *Sura* supra dicta saccharum quoque paratur, *Iagra* dictum. Parandi modus hic est. Aquam decoquunt: decoctam soli exponunt. Huius vi aqua spissatur cogiturque in sacchari substantiam: quod tamen non nimio opere a stimatur, cum tota India sacchari candidi copia diues sit.

Palmito.

Substantia arboris huius interior *Palmito* vocatur, quæ eius medulla seu cor est. Hæc in magno est pretio, & singularis honorarij loco primatibus offerri solet. Papyrus ea & tenuitate & candore refert, intuentibus quasi de industria conuoluta apparens. Similis ferè est Belgicarum scæminarum palliis, quæ *Hedycken* vocantur, quæ plicis interdum 50. vel 60. constricta & compressa gestantur. Hanc substantiam plicatilem Indi pro papyro vsurpant. In his recentibus voluminibus ferreo stylo subtili literas quasdam describunt: quæ dein rescicco volumine deleri non possunt. Indi *Ollam* vocant: qua omnes suos liberos & monumenta rerum custodiunt. Quin imò, eadem & pro vltro citroque missilibus literis vtuntur, singulari dexteritate ad papyri nostræ modum complicatis obsignatisque. Hæc papyrus Indica, Indici literis designata apud Doct. Paludanum cuilibet desideranti exhibenda prostat, qui eius paginas à me non paucas honorario accepit.

Papyrus qualis Indis.

Huiusmodi arborum copia maxima in Insulis *Maldiuar* prouenit. Vbi coquos quoque reperiuntur, contra venena omnia in vniuersum efficaces.

ANNOT. D. PALVD.



*ARC*IAS & *Costa* narrationem hanc fabulosam arbitrantur. Et *Costa* quidem, se harum virium explorandarum multoties experimentum factitasse, sed tantam in fructu virtutem nunquam comperisse, audacter affirmat. Cui & meum exemplum astipulari velim. Hæc *Palud.*



*INS*VLÆ dictæ, negotiationibus aliis nullis celebres sunt, quam quas *Cayro*, vnde funes conficiunt, & *Copra*, id est, nucleo coquos candido, vnde oleum exprimunt, instituunt. Incolæ harum, nauibus suis sæpè Indiam adeunt: quarum omnis structura, commecatus,

tus, mercesque ex sola hac arbore constant paranturque. Vnde facile colligere est, quam quætuosas negotiationes hæc vnica illorum arbor præbeat.

Cap. XIII.

DE FRUCTU DVRYOEN EX
Malacca.



DVRYOEN fructus est, præterquam in Malacca nullibi pro-
ueniens: qui semel gustatus solemne illic hoc Encomium
apud omnes obtinet, quod suauitate similis illi nullus toto
orbe fructus producat. Ad apertionem primam ille pu-
tridum cæpe redolet: sed dotem tamen diuinam illam om-
nem gustui profundit. Magnitudinem Melonis habet, spe-
cie externa laacæ similis, sed asperior nonnihil & spinosior.

*Duryoën nobili-
tas & principa-
tiss.*

Facies.

Foris cortice castaneorum simili vestitur. Intus vt laaca intersepta cellulis est, quibus fructus principalis conditur, oui gallinacei magnitudinem æquans. Nuclei seu castaneæ fructui seu putamini exteriori inclusæ, nucleos persicorum fermè figura referunt.

Fructus hic non sapit aliter, quam opiparum illud & Sybariticum ferculum, quod in Hispania illustribus & lautissimis conuiujs apparatus, quod *Mangier Blanco* nuncupant, & ex carne gallinacea cum saccharo destillata conficiunt. Huius fructus mater, laacæ per omnia ferè similis est. Flos eius ex candore nonnihil flauescit. Folia semi spithamæ magnitudine sunt, prorsum acuminata, interius splendida, foris ex nigro viridantia.

*Ferculum Hi-
spanicum, Mā-
gier blanco.*

ANNOTAT. D. PALVD.



ANTAE suauitatis, tam nectarei saporis fru-
ctus quidam in Malacca emergit, vt reliquos in
vniuersum omnes, quos passim tota India, tū i-
psa Malacca præstantissimos delicatissimosq; pro-
ducunt, longissimè exuperet. Js in Malayo, vbi
loci prouenit, Duryaoen, flos eius Buaa, arbor

*Nomina.
Facies.*

Batan nominatur. Hæc procera & elata admodum est, ligno
firmo & denso constans, ceruleo cortice vestita, ramis multis vt
& fructibus frequentissimis prægnans & superbiens. Flos ex
candido luteolus est. Folia spithamæ dimidia longitudinem,
duorum triumue digitorum transuersorum latitudinem habet,
in ambitu nonnihil serrata, foris ex nigro viridia, intus plus re-
splendentia. Fructus hic Melonis magnitudine, cortice duro,
in ambitu frequentibus duris aculeis armato obductus est, qui
facie exteriori viret, & lineis aliquot, Melonis forma conse-
ptus est. Intus secundum longitudinem quatuor cellis direm-
ptus est: quarum qualibet insuper triplici quadrupliciue sepi-

Magnitudo.

Discretio.

E

mento

mento peculiariter subdistingta visitur, ita, ut singula plicaternos aut quaternos fructus cōtineant, ut lac candidos, ouum maiusculum gallinae aequantes, tum gustu tum odoratu suaues, sapore autem ad unguem ferè iusculo illi albo, quod Hispani ex Oryza, pulpa Caponis & aqua Rosarum paratum Mangier blanco nuncupant, simile. Horum fructuum, qui dum intus continentur, flavescent, nec albicant, hi aut ab aeris aut pluuiarum iniuria tacti perierunt. Ex his optimi illi censentur, qui tribus saltem intus nucleis pregnantes sunt: à quibus illi putantur, qui saltem quatuor. Qui quinque gerunt, aut qui rimis ducti sunt, vitiosi sunt. In quouis pomoraro ultra 20. fructus concluduntur: quorum quilibet nucleum, persici non absimilem, sed tamen longiusculum condit. Hi vorati, fauces immaturorum mespilorum more exasperant. Qua causa in cibum non assumuntur.

Temperamentum.

Fructus temperamento calido & humido est. Quos qui esuri sunt, in terram abiectos pedibus obuoluto leuiter obterunt, ut hoc pacto rigentes aculei diffringantur. Hunc, qui prius non gustarunt, cum primum aperiunt, odorem naribus putrescentis capæ obspirantem sentiunt. Semel verò manducatus, deinceps tum odore tum sapore suauissimus omnium creditur. Ab indigenis in tantum amatur & appetitur, ut eo saturari se nunquam posse aperte profiteantur. Unde fit, ut honoraria illi vocabula seu nomina passim indant, & in eius gratiam rhythmos condāt, et si in Malacca copia proueniat non vulgari, & fructus vnus nō ultra Maluedos quatuor veneat, mensibus comprimis Iunio, Iulio & Augusto, ubi eius singularis abundantia. Nam ceteris mensibus pluris quoque estimari solent.

Antipathia
mira fructus
Duryoën, &
folij Bettele.

Hoc loco mirabile quoddam & natiuum disidium, quod Antipathiam vocant, inter Duryoën & folia Bettele obseruandum est: quod tam atrox gliscit, ut, si fructu Duryoën vel integra nauis, vel spatiosus fornix confertus sit, illi uniuersi breui putrescant & pereant, modo Bettele saltem folia aliquot ipsis in vicinia intersint. Quinimò, si immodica ex ingestione Duryoën stomachus oggrauetur & inflammetur, tum unico tantum Bettele folio, eius orificio extrinsecus imposito, & tu-
mor

morabit, & inflammatio tollitur. Idem faciunt Bettele folia quoque introrsum sumpta: adeò, ut folia hæc antidotum certissimam contra quascunvis ex Duryoën contractas noxas præstent. Fructus dictus cum omnium suavissimus & sapidissimus existat, apud incolas in proverbiū abiit, Duryoën nullam unquam satietatem esse. Hæc Palud.

Proverbiū
apud Indos.

Cap XIV.

DE ARBORE ARVORE DE RATS,

Radicosa dicta: Item de Bambo, siue Iunco Indico.



ARBOR hæc mira & iucunda aspectu est. Ex radice ut cætera vniuersæ emergens, in truncum abit: hic in ramos dispescitur. Rami hi cum se diducunt aut effundunt, versus solum se iterū declinant: in quod se nouiter inferentes, radices recentes agunt, crescuntque. Arbor hæc quo grandior fit, eò radículas plures demittit: ut è longinquo aspicienti arbor dependentibus vndique funiculis onerata putetur.

Arbor radicosā,
mira.

Tandem illa in immensum patorem dilatatur, multis surculis seu fruticibus labyrinthi in modum inuicem quasi innexis intortisque consepata. Huius ergo generis arbores quasdam passus 30. vel 40. in circuitu latas obtutus sum: quarum rami seu propendentia eousque crassescunt successu temporis, ut primarium ex illis discernere truncum magni laboris sit. Quo antiquior arbor: eò fusiore rami, perpetuis & creberrimis radiculis adeò fruticantes, ut nonnullibi nec visui transitus sit. Fructum commodum vtilemque; nullum arbor gignit, sed oliuæ quid simile protrudit, quod à volucris deuoratur.

ANNOTAT. D. PALVDANI.



AROLVS Clusius, qui arborem hanc fideliter & consideratè descripsit, eam autoritate Plinij fretus Ficum Indicam nominat: de qua hæc commentatur, quod in præsignem altitudine assurgat, principio ex stipite leui sumpto, qui ex sese frequentia, angusta & tenera filamenta defundat, quæ iuuenacula colorem aureum referant, & sensim in terram se defigentia arborecant, crassitiemque cum trunco primo eandem nanciscantur, ut discretio difficilis sit. Primary stipitis crassities trium interdum orgyiarum est: in cuius omni ambitu quoque uersum rami creberrimi alij enascuntur, adeò, ut una sæpè arbor miliare paruum Italicum suo circuitu extendatur. Nec inferiores saltem rami villos huiusmodi fundunt, verum &

Car. Clusii sententia.

Arboris c. p. a. c. i. t. a.

ipsi qui summo in cacumine sunt, ut omnium propendentijs in unum collatis quedam quasi syluula constituatur.

Sub arbore hac ut vagari aut prodeambulare liberius queant Indi, ramos quosdam detruncant, ut ad transitum via seu trames pateat. Ibi ergo, cum solis radij penetrare non possint, umbram & refrigerium captant. Sed & propter crebros fornicces, qui à ramorum frequentia constituuntur, tanta emissæ vocis reflexio seu repercussio fit, ut echo vice tertia quartaue clamorem expedite reddat, multò expressius, quàm in templis aut edificijs cameratis alijs accidit. Arboris huius historiam qui Carolo Clusio narravit, quandam alicubi se vidisse prædicat, sub qua 800. aut 1000. homines, in quorum numero & ipse fuisset, agere vel morari potuerint: hoc q. præter fidem addens, reperiri quasdam, quæ 3000. quoque virum captent.

Statio virorum
800. 1000. &
3000. sub una
arbore.

Quæ folia à recentibus ramis prodeunt, cydoniorum ferè sunt similia: quorum facies externa viridis, interna alba & villosa existat. Hæc ab Elephantis auide vorantur, adeò, ut pastum ab ijs sortiantur præcipuum.

Fructus pollicis priorè articulum obiter exprimit, ficum paruum emulans. Flos hunc præcedit utrobique rubens. Interius tenuissimis granulis ceu Cenchramidibus fructus prægnans est, intra recentium ramorum folia non secus ac vulgares fici protuberans.

Solum natale
arboris huius.

Frequens arbor hæc in Goa & locis finitimis provenit: quam veteribus quoque nostris approbe cognitam fuisse, Clusius & ex Curtio, Plinio & Strabone fidè molitur. Quem legat, de his qui plura satagit, lib. de Ficibus Indicis. Huc usque D. Paludanus.

Angelina arbor.

Monoxyla
naues.

Canna saccharina.



LIARVM quoque arborum crassarum grandiumque India ferax est, ex quibus naues conduntur. Talis apud Cochinum nomine Angelina dicta provenit, ex qua naues Tones vocatas extruunt, tam grandes, ut vna 20. vel 30. dolia aquatica vehi commodè possint. Iuncturis illæ nullis vniuntur, sed ex solido & continuo trunco excavauntur. Vnde crassities huius arboris æstimari facile potest. Lignum quoq; huius adeò durum & solidum est, ut temporis mora ferrum quoque atterat.

Cannæ saccharinæ in India vbiuis ingenti copia succrescunt, vbi tamen pretij sunt haud magni. Sed & in vniuerso Malabar littore, præcipue autem iuxta Choramandel iuncus crassus quidam provenit, quem Indi Mambu, Lusitani verò Bambu vocitant. In hoc peculiaris quedam materia latefcit, attactu friabilis, aspectu medullâ illam referens, quæ è calamis scriptoriis extrahitur. Hanc

Indi

Indi *Sacar Mambu*, id est, saccharū de Mambu nūcupant: quod propter insignem *Sacar Mambu* medicamētōsam vim magni fit, & ab Arabibus, Persis & Aethiopiis, qui illud *seu Tabaxy.* *Tabaxy* vocant, auidē coemitur.

ANNOT. D. PALVD.



ABAXYR vocabulum Persicum, nihil aliud *Tabaxy* quidē quā lācteam albicantemque humiditatem, seu concretum consistentemque succum, alias *Sacar Mambu* idē dictum, quod arundo, ex qua auellitur, *Mambu* nominatur, significat.

Quae *Tabaxy* arbores proferunt, illarum alia equant populos, nonnulla minores sunt, rectis solidisque plerunque ramis diffusae: qui tamen opera hominum ita interdum decurvantur, ut aestiua tabernacula, aut umbrosa ambulacra otiantibus praebent. Folia oliuarum folijs aliquanto longiora sunt. Ad cuiuslibet rami e caudice egressum, dulcis quidam humor, aqua permixto amylo similis generatur, copiosior interdum, interdum paucior. Nec tamen ubiuis aut omnibus ex arboribus humor iste colligitur, verum ex solis illis, quae in *Bisnagar* & aliquot *Malabar* prouincijs proueniunt. Hec *D. Palud.*



ABAXYR hoc seu *Sacar Mambu* in Persia plerunq; aequali argento appenditur, ita ut eo strenuē negotientur mercatores Persici. Materia haec in nodis seu iuncturis arboris generatur, plerunque albicans, interdum nigricans, interdum cineris colorem praesentans.

ANNOTAT. D. PALVD.



ABAXYR et si nonnullum nigrum sit, non tamen ob id spretum abicitur. Nigredinem si quidem nonnunquam ab humiditate superflua: nonnunquam a diuturniore in ligno adhesionem contrahit. Nec, quod multi putant, omne a solis exustione tale redditur. Huius meminit *Rhases* lib. 3. c. 36. *Serapio* li. de Medicinis cap. 342. & *Auicenna* lib. 2. cap. 617. qui *Tabaxy* ex radice quadam, solis vi q. exusta fieri

asserit. Cuius sententia aperte falsa ex hoc loco conuincitur. Hucusque *D. Palud.*



NDI *Tabaxy* aduersus affectus aut vitia pudendorū, ut & contra febres, passionem colicam, dysenteriam, & similes alios morbos vtuntur. Arundo verò ipsa copiosè iuxta littus *Choramandel* in *Bisnagar* & *Malacca* crescit, altitudine assurgens haud modica, adeò,

E 3 nimirum

nimirum vt altissimam quanque eius loci domum transcendat. crassitiem femoris virilis assequens: cuius articuli spithamæ vnus cum dimidia interuallo distant. Teneram adhuc & flexilem indigenæ nonnunquam incuruant, ex qua dein solidiore facta, *Pallankyn* fabricant, quibus magnates Lusitani de loco ad locum portari sucuerunt. Folia huius à se longius distant inuicem, oliuæ foliis non omninò dissimilia.

ANNOT. D. PALVD.

Naucule ex
vna arundine.



Arundinis se-
cretaria con-
tra Crocodilos.

N arundine *Bambu* Indii nonnullibi nauiculas, duobus viris capiendis aptas, hoc modo extruunt. Crassioris arundinis duos articulos præcidunt, quos continuos instrumentis idoneis excuant. In his dein nudi consident, pedes in crucis modum intorquentes, & remis contisue nauiculam valido robore etiam contra undarum occursum promotentes. Illarum usus in flumine *Granganor* frequens est. Indis persuasum est, nauiculas has à *Crocodilis* nunquam infestari, à quibus tamen alias naues nulla in omni ista regione tutæ sint.

Cap. XV.

DE ARBORE, TRISTI DICTA.

Arbor tristis.



INDIA arborem quoque aliam fert, incolis *Arbore triste* dictam, quod nunquam nisi noctu floreat: idq; toto anni decursu constanter. Quæ res admiratione dignissima est. Quoties enim cum que sol occidit, flore omni vidua est, semihoræ verò elapso spatio continuo floribus adèò turget, vt & visus spectaculo, & odoratu nares suauissimè afficiantur. Die dein rursus appropinquante, cum iam sol Orienti vicinus est, flores ad vnum omnes derepente decidunt, vt ne vnicus in arbore reliquus maneat, delapsis illis terra vndiquaque perspersa. Ad solis aspectum ipsa quoque folia se quasi occulunt clauduntque adèò, vt illius præsentis calore vel vi arboris omnis succus exhauriri videatur, qui à discessu eiusdem post iterum quasi cumulatius refluat. Vnde fit, vt quæ toto die sine floribus arbor conspicua est, noctu iisdem ornata pulcherrimè compareat.

Facies.

Crocus Indo-
rum.

Arbor dicta pruni magnitudine, iuxta domos plerunque sata crescit, vt natiua odoratus dote illas suauiter adfler. semel sata, facillè succrescit: cuius rami etiam vlnæ altitudinem assecuti, floribus illico turgentissimi sunt. Arbor ferro ad radicem vsque detruncata, anni dimidij spacio citius repullulans, & ramos & flores confertè producit. Ex eadem ramus auulsus si terra defodiatur, & radices illico profundas agit, & breui tempore pulcherrimè floret. Flos aurantiorum ferè similis est, candidus, pediculo tamen luteo aut rubeo firmatus, qui Indis croci loco tum in coquendo tum tingendo vsurpatur. Qui etsi croci nostri bonitatem non æquet: melioris tamen vices obit non temendas.

ANNOT.

DE huius flore aquam destillatam quidam commemorant, eam oculis affectis commodam esse, si lintea in ea imbuta imponantur. Hoc D. Palud.

ARBOREM hanc nusquam nisi in Goa & Malacca, locisque aliis compluribus, ubi à Lusitanis satæ & vulgariores factæ sunt, reperire licet: cum ex Malacca primum in Indiam illatæ fuerint. In terra penitiorum earum nulla inuenitur. In Malacca arbor *Singady*: in Decanyn *Parisatico*, in Deca *pul*: in Arabia *Guart*: in Persia & Turcia *Gul* vocatur. *Parisatico* vocabulum à fabella quadam exortum est: quam Indi talem narrant. Fuisse nempe nobilem quædam *Parisatico* nuncupatum, cuius filiam pulcherrimam & lepidissimam Solar dentissimo amore tandiu deperiisset, dum tandem eius copiam impetrasset. Quo factò, cum postea à sole, amorem suum alij impendente, contumeliosè spreta desereretur, virginem desperatam sibi ipsi mortem conscivisse. Quæ tandem cum more patrio structa pyra cremata fuisset, ex relictis cineribus hanc arborem prodixisse, quæ nobilis amatoris vocabulo adhuc insignis sit. Arborem verò interdum ideò non florere persuasum habent, quod perpetuo odio & inimicitia cum sole adhuc æstuet, nec præsentem illi aspectum suæ pulchritudinis faueat. De die itaque sterilis, sola nocte suum decus iactat & profert.

Locus natiuus.

Fabula de arbore tristi.

A N N O T . D . P A L V D .

ARBOREM hanc Christophorus à Costa hoc ferè modo descripsit. Forma nimirum & magnitudine pruni esse, multis ramulis nodisque interstinctam, ex quorum singulis bina folia sibi invicem opposita enascantur, pruni folijs similia, mollia & extima facie, non secus ac salvia folia exasperata, interiore verò viridi & nonnihil acuminata: in ambitu non equè cum pruni folijs serrata, nec tam frequentibus fibris firmata. In foliorum medio pedunculus prorumpit, nodulis quinque conspicuus. Singuli noduli seu capitella ex rotundis quatuor foliolis, aurantium æmulis, sed aliquanto minoribus, pulchrioribus & odoratoribus constant. Pediculus dictus quo Indi croci loco cibos suos condiunt tinguntque, plus rubet quam flauet. Fructus eius virescens lupini magnitudine est, cordis figura per medium dissecti: in cuius utroque latere separate quæ cellæ sunt, seminibus suis, cordis formam referentibus, & lapillum *Xylocaractæ* æmulantibus, forisque pellicula viridi vestitis prægnantes.

Fructus conditio.

Flos huius arboris ceteris omnibus odorator & suavior *Flos qualis.*
 est,

Decidentia florum causa physica.

Aqua de floribus facilius.

est, dum modò manibus non contrectetur. Semel enim attactus, odorem illicò perdit, & flaccescit. Indis persuasum est, florem hunc cordialem esse, & occulta vi cor apprimè roborare, cibis permiscendis valde utilem. Ethnici medici ipsum semen quoque Cardiacum faciunt. Semen hoc in Lusitania multoties satum, nunquam tamen etiam sub culturam exquisitissimam prodijt aut emerfit. Flores huius arboris ad solis appulsus decidunt, aut ob naturalem quandam, quam inuicem fouent, antipathiam, aut propter succi summam subtilitatem, qui ad primum solis ortum illico absumptus euanescat. Nam à sole qui tuti sunt, arboribus suis diutius coherent. Ex floribus his, quos studiose colligunt, odoratam & halituosam aquam extillant, quam aquam de Mogli appellant. Semen huius arboris, huius libri autor secum ex India allatum mihi communicauit: quod à me satum tamen non prodijt. Huc vsque D. Palud.

Cap. XVI.

DE FOLIIS BETTELE, ET FRUTU ARECCA.

Bettele.



BETTELE siue Bette folia, in omni passim India vulgaris, & in cibum quotidianum à quibusuis assumpta, vbiuis locorum in India nascuntur, Lusitanis quoque cognita, sed iis tantum, qui mare accolunt, non qui in regione penitiorè habitant. In frigidis locis qualis Chyna est, vt & cõtrà in nemiũ feruidis, qualis Mozambique & Sofala, nunquam profenit. Huius cum frequentissimus apud omnes vsus sit, sicut passim in nostra designatione commemorimus: ideò eius ex-

plicationem paulo fusiolem ordiemur.

Foliorum conditio.

Folia aurantiorum quadam tenus similia sunt, non tamen æquè acuminata. Frutex proximè defixis stipitibus se implicans, in altum confurgit, non secus ac piper: cui adeò similis est, vt propius vnà consiti è longo agrè discerni queant. Fructum nullum præter quam folia, fert, quorum plantatio & excultio solemnis est.

Cibus solennis Indorum.

Folia decerpta, diutissimè durant, nec facillè marcescunt, sed continenter quasi recentia vigent. Ea numero duodenario vendi solent. Nemo vel virorum vel foeminarum Indicorum est, qui non duodena integra vna, bina, ternaque voret, non prandij quidem coenæ loco, sed tempore his interiecto omni, seu id matutinũ sit, seu pomeridianum, seu postcoenium, idque cum domi, tum foris in plateis publicis. Et vt verbo dicam, quocunque loco vel stant, vel sedent, vel ambulant, folia hæc perpetuo rodunt & mandunt, rarò tamen solitaria. Nam propter insignem amaritudinem, qua pollent, fructum peculiarem quandam vnà manducant, què Malabari & Lusitani *Arecca*: Gufarattæ & Decanyini *Supary*: Arabes verò *Fauffel* nominant.

Fru-

Fruſtum hunc arbor quædam palmæ, nucis Indicæ coquos dictæ feracis, *Arecca* descri-
 ptio. ſimilis generat. Gracilior tamen illâ eſt, & folia fert anguſtiora minoraq; Forma
 fruſtus baccæ Cupreſſi ſeu nucis muſcata eſt: niſi quod latere vno preſſior, al-
 tero latior, durior maiorq; exiſtat. Hunc forcipe tranſuerſum ſecant, & cum *Bet-
 tele* maſticatum edunt, intus fibroſum ex candido purpurantem.

Arecca quoque genus aliud eſt, *Checaryn* dictum, priore minus, nigrican-
 tius, durius. Hoc & ipſum cum *Bettele* arrodunt, nulla tamen ſaporis ſuauitate,
 cum lignum ferè reſpiat. Os tamen abundè humectat, & rubeo colore nigro
 permixto tingit, vt labra dentesque non ſecus ac cruore rubeo nigroque delibuti
 appareant.

Illius quoque tertium genus quoddam eſt, à cuius maſticatione homo
 non ſecus inebriatur, ac ſi toto die vinum appotaſſet: adeò vt in vtrumq; latus
 viciffitudine quadam titubet. Hæc tamen ebrietas facile ſoluitur & vaneſcit.

Præter dicta hætenus cum *Bettele* paſtillos quoque quosdam mandunt, ex
 arboris *Kaate* ligno concinnatos. Quo tamè caſu *Bettele* folia prius calce, ex oſtre-
 arum teſtis exuſtis parata, oblinunt. Quæ hoc pacto eſitata, corpori nullum da-
 mnū ingerunt, niſi ſi quid ab immodica quantitate fiat. Miſcellæ huius ſuccum
 ſorptum (nam ſubſtantiam craſſiorem cæteram ruruſus expuunt) pro roborando
 ventre, & anhelitus grauitate tollenda, nec minus pro dentibus firmandis &
 gingiuarum carne aſtringenda, tandem pro ſcorbuto abigendo, valde idoneum
 & ſalutarem affirmant. Id quod & cæuentus ipſius certitudine confirmatur. Nam
 Indorum haud quenquam facile inuenias, qui aut foctorem anhelitus, aut den-
 tium dolorem, aut ſcorbutum, aut his quid ſimile experiatur. Quin imo, vel ad
 ſenij ſummum terminum prouecti, dentium ſuorum ſeriem integram ſaniſſi-
 mamque poſſident. Labra tamen eorum dentesque non ſecus ac atro cruore
 peruſa comparent: ſaliuamque iugiter, cruori haud abſimilem expuunt.

Ab Indis deducta aſſuetudine Luſitanæ quoque mulieres *Bettele* comedere
 didicerunt, vt ſine illis incommodius ſe iam viuere arbitrentur. Somni tempore
 eadem iuxta ſuos lectos deponunt: vt vigiliis inſeſtantibus ea mandant. De die,
 vbicunque ſtant, ſedent, ambulant, niſi *Bettele* manducant, nihil agunt: vnde à
 iugi illa maſticatione non ſecus ac pecora ruminare videntur. Penſum enim
 mulieres iſtæ hoc diurnum vnicum habent, vt ſe probe lauent ornentque, & te-
 rēdo *Bettele* fatigent. Quem illarum morem Luſitani quoque viri aliquot, mol-
 liores exemplo non adprobo æmulari didicere.

Quotiescunque Indici vel viri vel fœminæ ſe inuicem viſitant, *Bettele* folia
 ſecum ferunt, quibus appoſitis & mutuo ad edendum cum *Arecca* q. propinatis
 tractationem ſingularem affectant.

Eadem in omnibus platearum angulis, viciffique hominum tranſitu cele-
 bribus, ita præparata venalia proſtant, vt cuilibet ſcire facile ſit, quot folia *Bettele*
 ad *Areccam* vnā & calcis modicum requirantur. Poſcentibus interdum de *Ka-
 ate* quoque aliquid additur, vt nihil medicinæ deſit. Hęc omnia, vnica patina ſeu
 ciſtella, capſis in rem hæc diſcreta ſecum ferunt: ex qua primò fruſtillum de *Are-
 ca* & *Kaate* maſticant. His deinde folium vnum *Bettele* addunt, cuius venas ſeu
 fibras pollicis vnge, quem in hunc uſum, non vt nos, latum rotundumque, ſed
 longius prominentem alunt, euellunt, & micis aliquot de calce illinunt: hocque
 pacto folium paratum conuoluunt, ori indunt, manducantque. Ex prima maſti-
 catione enatam ſaliuam expuunt, qua ventriculum caputque ſuperfluis prauis
 humiditatibus expurgari contendunt. Quicquid huius expuitur, atro cruori
 ſimile eſt, quem colorem ex *Arecca* contrahit. Succum verò alterum, longiore
 manu enatum, deglutunt.

Et vt vna ſumma omnem hanc hiftoriam repetam, in omnibus viis viciffi-

F que

Genera.

Arecca inebrians.

Paſtilli Kaato.

*Bettele eſi-
 tanda præpara-
 tio.*

Facultates.

que cum suo *Bettele* & reliquis vnà commemoratis oberrant, nunquam feriantes aut à masticatione desistentes. Primores adituri alloquium eorum valde ignominiosum fore persuasum habent, nisi prius *Bettele* comedissent. Ita enim animam puriorem suauioreque efflare solitant.

ANNOTAT. D. PALVD.



PSAE quoque mulieres, cum maritis suis rem habitura, *Bettele* prius manducant, libidinis stimulos eo exacui credentes. *Indi* folia hac uberrius à cibo sumpto ingerunt, illorum vi ructuum prouentum arceri credentes. Horum esui,

A Bettele quòdo abstineant Indi.

qui semel assuesfactus, postea usum continuum abdicat: huic animam fœtentem fieri, pro comperto asserunt. *A* quibus tamen ut abstineant, certis quibusdam temporibus alligantur: ut si cognatorum quidam diem suum obierit, aut dies ieiunio destinata instet. Quod exemplum quoque *Arabes*, & *assecla Hali*, *Mahometis* affinis, suis ieiunijs ordinarijs sequuntur.

Nomina Bettele.

Folia hac in *Malabar Bettele*: in *Decan*, *Gusaratte*, & *Canampam*: in *Malacca Siri* vocantur. *Auicenna* *Tembul* dicitur, multò aptius, quam reliquis *Tamdul*. De *Bettele* folio *Auicenna* commentatur, eo manso dentes firmari, & ventriculi robur foueri: qua gratia quoque ab *Indis* manducatur. Quod verò iuxta addit, folia frigida in primo & sicca in secundo gradu esse, id præter rei euidentiam omnem dicitur. Ut necesse sit, aut ipsum autorem in examinãdo folio lapsus esse, aut vitio & inscitia interpretum illud hoc pacto redditum esse. Folia siquidem calida & sicca in fine secundi gradus esse, & sensus index est, & *Garcias* ab *Horto* idem sua experientia confirmat, ab odore & gustatu calidis desumpta.

Auicenna lapsus.

Temperamentum Bettele.

Facies.

Alias ipsa folia mali medicæ similia sunt, sed tamen longiora, & in extremo acutiora, secundum rectitudinem exertas quasdam venulas habentia. Probè matura flaua sunt, quæ tum optima habentur. Quanquam & immatura, quedam fœmina illis meliora rentur, quod in mandendo q. nonnihil subcrepent. Immatura tamen manibus aliquoties contrectata, facile pereunt aut marcescunt.

Frutex *Bettele*, in *Malacca* fructum quendam edit, lacertæ

lacerta caudam emulantem: qui, quod saporis haud ingrati sit, ab indigenis & ipse mandi solet. Suffixis palis educantur, non secus ac vitis vinifera. Ex his commodum nonnulli uberius querentes, piperi aut arecæ eos quam proximè applantant, ut reflexis & in Camera formam contortis illis iucunda ambulacra habeant. Bettele frutices sati, diligenter excolendi, crebraque aspergine rigandi sunt. His plura qui de illis scituri, in proprio capite Garciam ab Horto lectitet. Hæc D. Palud.

Fructus.

NDIÆ Magnates & Reguli, quocumque locorum vel abeunt, vel stant, sedentue, seruulos suos sibi astâtes subinde habent, & cistulas argenteas, condendis *Bettele* foliis, & additamentis cæteris asseruandis necessarias portantes. Hi poscentibus Dominis folium calce illitum, contortumque assidue ministrant. Quod si forte Regulus aduenas quosdam legatos auditorus sit: tum, si quidem ipse perorantium linguæ callentissimus sit, nihilominus tamen pro regis maiestatis respectu tuendo Legatum in præsentia sua ad interpretem ordinarium verba facere iubet: qui Regi postulata Legati dein repetit, & eidem decretum seu responsum regium manifestat. Interea verò temporis Regulus aut lecto recubat, aut in terræ instrata tegete desidet, suo ubique cistellifero stipatus, à quo *Bettele* acceptum ruminat. Saliuam verò, & quod à masticatione foliorum reliquum fit, in peluim quâdam argenteam, huic vsui paratam, & aut à coniuge, aut mancipio foemina alia apporrectam, expuit. De *Bettele* suis si quid Regulus Legatis gustadum præbeat, id singulari gratiæ & honori habent. Et ut concludam, *Bettele* rerum omnium agendarum socia sunt. De quibus, cum mihi passim crebra mentio in meis libris facta sit, de hac incolarum consuetudine aliquantò prolixius commemorare volui, ut lectori in nullo dubium esset.

Cistelliferi Magnatum.

Mos Regulorum in audiendis Legatis.

Regia gratia symbolum.

Sed & Magnates Regulique Indici pilulis quibusdâ, ex *Arecca*, *Kaate*, *Camphora* & tusa aloë cum modico ambaro cōcinnatis vtuntur, quibus mixtis cum *Bettele* & calce loco *Arecca* vescuntur.

Bettele succedaneum.

ANNOTATIO D. PALVD.

BETTELE folia quidam cum Lycio permiscēt: nonnulli, opulentiores comprimis, cum *camphora*. Alij cum *Aloë*, *Mace* & *Ambaro* griseo. Hoc modo permixta, & saporis commodi sunt, & halitus fætores apprime emendant. Nonnulli *Areccas* cum *Cardamomis* aut *Garyophyllis* mandunt. In interiore regione ab Oceano longius emotâ *Bettele* folia magno pretio venduntur: adeo, ut ex censu illorum ad Regem *Decan*, *Nicamoxa* vocatum, quotannis plures 30000. Mille-ros rediant. His sua conuiuia onerant ornantque: his peregrinatos donant. Quibus fauent, aut qui opulentiores sunt, his

Varij miscandorum Bettele modi.

Reditus ex Bettele annui.

*signum fauoris
veg.* Reges sua manu Bettele promunt porriguntque. Cateris id per
seruos & ministros fieri iubet. Regio nomine si quis peregre i-
turus sit, huic parui loculi ex serico facti, Bettele paratorum
pleni offeruntur. Ante hos acceptos discedere non licitum est.
Ea enim venie datae symbolo sunt. Hucusque D. Palud.

Cap. XVII.

DE DVTROA HERBA, ET PLANTA alia, Herba sentida dicta.

Dutroa facies.



Flos.

*Semen.
Seminis mirifi-
ca vis & facul-
tas insolentif-
sima.*

*Indicarum fa-
minarum in
paranda Du-
troa improbi-
tas.*

DUTROA herba in omni India notissima, passim in cam-
pestribus prouenit. Huius folia cuspidem hastæ præfingunt,
quoquo versum in ambitu incisa specie seu modo vsinç brā-
cæ, quam & magnitudine æmulatur. Iuxta longitudinem
multa filamēta seu fibras habet, alias ferè insipida, nisi quod
modicum de amaro asciuit: in cætero humida, & raphani
odorem reddens. Flos eodem cum Rorismarini flore colore
est, cui decidenti folliculus, papauerino similis succedit, qui intus nucleis qui-
busdam, Melonum semen referentibus, prægnans est. Hi aut ex aqua, aut vino, aut
quouis alio liquore hausti, aut cum oryza cocti esitatique, aut quouis alio cum
cibo ingesti, hominis mentem ita percellunt & alterant, vt fatuo similis perpe-
tuum rideat, & nihil eorum quæ aut sunt, aut præsentem fiunt gerunturque, a-
gnoscat discernatue. Quosdam etiam in tam profundum somnum agunt, vt mor-
tuis nihil distent: quem ad horam per sæpè 24. protrahunt, nisi frigida illis pedes
fricentur lauenturque. Hoc enim pacto ante statum id tempus expergiscuntur.

Herbæ huius vsus Indicis & Lusitanicis foeminis frequens est, ad demen-
tandos & consopiosos maritos suos, quoties infami libidine pruriunt, & cum
adulteris suis incestuoso concubitu se permiscere satagunt. Vbi primulum et-
enim per dolum de herba ista viro suo mulier appropinauit, tum illicò etiam ad
conspectum & latus eius absq; omni vel pudore vel metu adultero in omnibus
studet, eousque temeritatis progressa, vt iacentis viri quoque barbam vellere,
eumq; expressa voce currucam aut cornutum proclamare, & scurrilia his similia
alia addere, confidentissimè audeat. Et licet maritus apertis oculis in coram hæc
omnia videat, nihil quicquam tamen eius aut intelligit aut reprehendit, sed per-
petuo arrisu quatitur, & gesticulamenta morionum omnia æmulatur. Tum
quoque quando expergefactus ad se rediit, actorum ne in minimo recordatur,
sed se dormiisse vnice credit attestaturque.

Eandem herbam sclauis quoque & mancipia suis nonnunquam dominis
admiscent, vt illis ita sopitis, cistas & arcas commodius expilare queant. Sed cum
Dutroa quodammodo venenum sit, ad miscendam eam cura & moderatione
opus est. Nimia siquidem copia indita, vita exuit haurientes, nisi paratis Antido-
tis vis eius malitiosa illicò infringatur.

ANNOTAT. D. PALVDANI.

*Dutroa hausta
Antipharma-
ca.*



CONTRA Dutroæ haustum illa remediorum genera
conferentissima sunt, quæ vomitum cient. Quo quic-
quid in ventriculo continetur, promptè euacuetur.

A quo

A quo & potiones purgatoriae, & clysteres conducunt: nec minus frictiones & ligatura manuum pedumque, nonnunquam etiam vena in pedis pollice sectio profunt. Hæc D. Palud.



ERBA modo dicta vbiuis magna copia prouenit. Quam etsi nec decerpere, nec hominibus propinare per edictum publicum vlli liceat: nemo tamen frequentius eâ appota decipitur, quam ipsi illi, qui interdicta istiusmodi condunt, primores nempe & locorum magnates. Quos fœminæ eorum multoties hoc modò infatuant, vt liberius scortari, adulterari, & omnifario libidinis exercitio satiari queant. Indicis etenim fœminis hoc nihil vulgatius est: nec vllam faciliè reperias ab hoc flagitio immunem. Pleræq; etenim mulieres crebro vsu suos viros sibi ita assuefecerunt, vt vel ad succi haustulum minimum porrectum delirent, & libidini ipsarum terendæ agitandæque spatium liberum parent.

Indicarum fœminarum in vniuersum prostitutissima libido.

Huiusce generis herbas quoque alias India parturit, quarum virium fœminæ indigenæ callentissimæ sunt: quarum omne hoc studium, meditatio vel molimen est, vt cum diurna, tum nocturna Venete quouis modo lassentur: ad cuius voluptatem augendam acuemdamque, omnia comminiscuntur idonea, omnia media quæritant, nullum temporis articulum negligentes, nullam occasionem manu mittentes, quæ illorum fœdis illecebris, & immani pruriginis saturandæ seruire queat. Consilia quandoque etiam extrema, & dolos planè diabolicos ad rem hanc conficiendam ineunt: sicut ex quotidianis exemplis isthæc illis, qui ibi degunt, notiora sunt, quam vt porrò certius confirmanda veniant.

Præterea alia quoque herba Indiæ nota est, quam Lusitani *Sentida*, id est, sensificam hac de causa nuncupant, quod ad accessum hominum, aut contactum, aut quemcunuis pulueris obuij inspersum illicò flaccescat, & se claudat constringatque, nec se pandat prius, quam inde iterum discessum sit. Quo factò confestim & quasi nouiter virescit, & dilatatur ampliter. Aditum abituinque quotiescunque instituas, idem constanti ingenio facit: vt & spectaculum illud intuentibus iucundissimum sit, & naturæ mystis iurè profundissimè trutinandum.

Herba sentida natura verè miraculosa. Similis arboris quoque Scal. meminit, quam Æschynomenen nominat. Ex. 181. ex. 28.

Loci huius ratio alterius quoque miraculi commemorationem mihi extorquet. Quod si quidem antea non expertis præter fidem esse videbitur, ad cò tamen veritas huius rata & certa est, vt in dubium non nisi à temerariis oblocutoribus vocari queat. In *Goa* Insula, apud huius nominis Ciuitatem iuxta murorum terminos locus quidam selectus aut discretus est, quo pecudes omni genè vt boues, vaccæ, oues & similes maectari solitant. Hic incolis *Mata Vaquas* appellatur: in quo abiecta passim iacent animalium cœsorum cornua, ceu inutilia quoquo versum dispersa. Præterquam enim, quod illorum nullus apud Indos vsus sciatur: hac præcipue quoque de causa longius abiiciuntur, quod Indis haud exigua contumelia fiat, si aut de cornibus quid dicatur, aut vnum ipsis ostendatur, ædibusue obiiciatur. Ex eo enim tanta subinde ira exæstuant, vt iniuriam factam non nisi cæde patrata luendam reantur. Quin imò publici quoque magistratus pœna constituta subiacet, qui alteri contumeliæ loco aut cornu prætentat, aut eius qualemcunque mentionem facit: cum ista exprobratione currucam seu Cornutum innuant, cuius permisso consensuque mulier alienæ libidini patefcet. Hæc itaque cornua (vt ad rem pergamus) si loco illo aliquandiu iacuerunt, radices deorsum in terram defigunt, medulla eius in plurima quasi filamenta dissecta & protuberante, seque hoc medio in solum subditum immittente.

Aliud mirabile.

Indorum contumelia, cornu ostensum.

Cornu plantabile.

Radix eius brassicæ similis fit : sicut plures his meis manibus tales euulsi, duas tresue spithamas elongatas. Id quod similiter fieri nullo vsquam terrarum angulo alias compertum est. Huius causæ examen multos summos naturæ mystas miserè torfit. Et licet multi omni tempore fuerunt, qui rem hanc ad stuporem vsque admirati fuerint : qui tamen causam veram & immotam scrutaretur & assequeretur, nemo, quod sciam, vsquam comparuit. Nam, & terra in omni illo confini valdè saxosa & lapidosa est. Hinc amici scommatis loco Goanis persæpè *India cornifera.* exprobratur, quod omnium maximi *Cornudos* seu Cornuportæ sint, quia, cum in cæteris locis omnibus cornua ad radicem vsque extirpari & detruncari queant, apud eos nullo pacto id fieri possit. Nam etsi illic semel quidem refecentur, abiecta tamen adeò foecundè illicò repullulare & aulescere, vt ea per omnem ætatem ipsis patienter ferenda sint.

Et hæc de Indicis arboribus, fructibus, herbisq; abundè sufficienter ita dicta sint: etsi sexcentæ aliæ adhuc restent, quæ tum faciei varietate, tum operationis aut virtutum præstantia nostratibus quam longissimè præstent. Quarum tamen genuina nomina, cum mihi non constent omnia, de dubiis commentari iniquum ratus, harum saltem mihi notissimarum naturam, vires, formamque pro mei ingenij modulo tradere volui.

Cap. XVIII.

DE SPECIEBUS SEU MATERI-
libus Indiae communissimis, quæ quidem officinas aut rem me-
dicamentariam spectent, & commercijs quotidianis distra-
hantur, qualia nempe, qua facie, & quo loco singula na-
scantur. Primò autem de
pipere.

*Piperis varia
genera.*

*Nigri piperis
qua regio fara-
cissima.*



Pipe anglm.

PIPERIS varia sunt genera: Nigrum, album, longum & quartum *Canaryn* dictum. Nigrum vulgatissimum est, quod vt ad nos, sic ad omnes transuehitur. Album quoq; ad nos exportatur, sed copia tamen minore. *Canarynum* ex India nunquã aueritur, cum pretij sit vilissimi. Nigri prouentus maximus iuxta littora Malabar est : quæ 12. milliarium spatio à Goæ meridionali parte ordientia, vsque ad *Cabo de Comoryn* excurrunt. Terra, piperis ferax, oceano confinis est, intra hunc & continentem *Balagatte* inclusa. In penitioribus eius recessibus nullum prouenit. Hoc loco vniuersum piper colligitur, quodcunque in Lusitaniam conuehitur : vnde porrò ceu ex penu ditissimo in omnem Christianum orbem distribuitur. Ex eadem regione Mahumetistæ quoque infinita piperis onera nauibus inferunt, quas hinc ad mare rubrum porrò agitant. Sed & è *Ballagatta* territorio in Persiam, Arabiam, & adiunctas alias terras plurimas aueritur, etsi id Lusitanorum serio mandato interdictum sit, qui huic rei obseruandæ singulares quoque custodes præstituerunt. Nigrum quoque copiosè fert *Malacca*, vt & *Insulæ Sumatra, Iaua, Sunda*, & alia loca plurima : sicut in prægressa descriptione, littorum, marium, insularumque specialius recensui. In locis his album quoque piper nascitur, nigro per omnia ferè simile, nisi quod cortex eius exterior candidus, læuis & non rugosus visitur: cum quo etiam eiusdem facultatis & saporis est. Qua causâ permixta sæpius ex *Malacca* aueritur. Quod piper in *Malacca* locis finitimis

timis prouenit, id & ipsum, sed rarius, in Lusitaniam abducitur. Nam vix integro biennio naus ibi pipere in Portugalliam vehendo oneratur, cum plerunque Garyophyllis, Mace, & mercibus Chynicis aliis ponderentur. Maxima autem inquilini piperis portio ibidem vel in incolarum vsus quotidianos absumitur, aut negotiationibus solitis, in Pegu, Syon, Chynam & loca adiacentia distrahitur. Piper Malabar *Molonga*: in Malaccæ finibus *Lada*: in Arabia *Filfil*: à *Gusarattis*, *Cambais*, vt & Decanynis iuxta *Balagatte*, *Meriche*: in *Bengala* *Moroy*s appellatur. Longum verò piper, in sola *Bengala* & *Iaua* proueniens *pepileni* nuncupatur. Piperis frutex plerunque alterius arboris trunco inseritur, maximè verò illi, in quo *Arecca* prouenit. Huius ramos quasi amplexum piper, altius consurgens crescit, & fructificat. Folia piperis aurantiorum sunt, sed minora, viridantia, & in apice mordicantia, quæ gustata linguam vellicant, æquè ac *Bettele*. Racematim vuarum modo prouenit piper, minore tamen & exiliore vua, myrtillis tamen contrusiora. Grana perpetuo vitore conspicua sunt, dum sicari & maturari incipientia, sensim nigrescant. Hoc mense fit Decembri & Ianuario.

Qua passim piperis nomina.

Piperis inferrandi ratio.

Qualis eius prouentus.

Piper longum & in *Bengala* & *Iaua* nascitur, arboris facie longè alia existente. Piper ipsum acus longitudinem habet, sed crassitiem maiorem, & per totum æqualem. Facie extima totum scabrum & rugosum, cum colore cinereo spectatur: interiore substantia albicantiore, fibris exilibus connexa. Sed tamen cum nigro & vsu communi, & sapore æquali conuenit, etsi nigri vsus crebrior sit, albi verò prouentus rarior.

Piper longum.

Piper *Canarynum* in confinio *Goe* & *Malabar* proditur, forma ocyni ferè emergens, sed caruleum & intus cauum, in cuius spatio granula quædam nascuntur, quæ masticata, tum acrimonia tum reliquis viribus piperi conueniunt. Sed hoc folius pauperulæ plebis vsibus cedit. Qua re quoque *Canarynum*, id est, rusticanum plebeiumue piper vocari consolet. Hoc genus propter vilitatem ad ex teros non effertur, cum impensas uestionis non remuneret. Reliquum verò piper in Orientali omni illo tractu magnis molibus, & distrahitur, & in cibis cõdiendis absumitur. Nullum enim ferculum parant, cui non piperis integri aliquot manipulos indant, & illud affatim ingerant.

Piper Canarynum.

In littoris *Malabar* descriptione illorum locorum memini, quibus piper felicius proueniat, & maiori numero ab exteris ematur. Portus quoque illos, in quibus naues suas Lusitani onerant, peculiariter assignaui. Vt hic illi labori iurè supersedere debeã. Piper, cū viride est, ab indigenis etiã sale & aceto in vrcis cõdiri solet. Hoc pacto paratū diu asseruatur, & in Lusitaniam importatur: etsi eius pars maxima Indorum vsibus retineatur. Hoc piper in *Achar* nuncupatur. Simili modo species quoque & fructus alios in India condiunt, quos pro appetitu concitando, non secus ac nos cappares, Oliuas, Limones, &c. esitant.

Piper conditum.

ANNOT. D. PALVD.



DIPERIS vsus & in culinis & pharmacopolijs frequens est. His pro medicina, illis pro cibo facit. Venter excalfacit, & crudam tenacemque in eo pituitam absumit. In dolore ventericuli à causa frigida aut flatibus crasius orto, quorum visus imbecillior est, hi grana piperis cum aniso, sceniculo

Piperis esculenti.

culo & Garyophyllis sapius mastigent deuorent que. His enim pellicula illa, qua oculorum aciem prastringunt, absumuntur.

Compositio
Diarrion pipe-
ron.

De tribus piperibus in officinis tale medicamentum componitur, quod recipit piperis albi, nigri, longi, utriuslibet drachmas 25. Thymi, Zinziberis, Anisi, cuiuslibet drachmas quatuor. Cum mellis sufficiente quantitate miscentur omnia, & fit electuarium. Hoc ijs utile est, quibus ventriculus perfrigeratus est. Hucusque D. Palud.

Cap. XIX.

DE CINNAMOMO.

Cinnamomi
Nomina.

Flos.
Fructus.
Cortex.



Renaſcentia.

Integra ſylua
Cinnamiſera.

Aqua ex radi-
cibus cinnamo-
ni.

Ex cinnamomo
ipſo.

Illarum vis &
qualitas.

Cinn. ubi opti-
mum naſca...

Cinnam ſyl-
ueſtre.

INNAMOMVM ab Arabibus *Quirſa*: à Perſis *Darchina*: in Seylō, vbi copioſiſſimè prouenit, *Curdo*: in Malacca *Cayſman*, in Malabar *Camea* appellatur. Huius arbor magnitudine oleę eſt, foliis tamen minoribus & anguſtioribus, laurinis ferè ſimilibus. Flos huius candidus eſt. Fructus magnitudine nigram Luſitanicam oliuam, ex qua oleum multis vſibus commodum exprimitur, adæquat. Arbor binis corticibus contegitur, exteriore, qui crudior eſt, & interiore qui verum

cinnamonū eſt. Hic partibus quadrilateris conſcinditur, & in aëra ſiccandus exponitur. Viridis, adhuc cinereo colore eſt. Sicceſcens tamen ſeipſum conuoluit, & eo colore, quem ad nos fert, tingitur. Hic color à ſolis vberiore feruore originem trahit. Semel cortice viduata arbor, poſt triennium recēti iterum induitur, cum priore planè ſimili. Non plantatæ ſponte ſua in ſyluis magna copia naſcuntur, adeò, vt frequentia & denſitate ſua folæ aliquando ſyluas conſtituant. Radices arboris huius aquam, Camphoræ odorem reddentem, fundunt: quam tamen, ne arborum iactura ſit, extrahere lege veritum eſt. A ſolis calore nondum reſiccatum cinnamomum, cineritio colore eſt. Ab eodem verò æſtuatione nimis exuſtum nigricat. Lentè autem & ſenſim moderatè que calefactum, rubeum eſt. Ex cinnamomo adhuc ſemiuiridi pretioſæ multæ aquæ extillantur, quarum vſus in India optatiſſimus. Harum non nihil quandoque in Luſitaniam quoque deuchitur. Liquor iſte & odoratu & potatu valdè gratus & ſuauiſ, iuxta tamen quaſi igneus & penetrantiſſimus eſt: medicina contra colicam & alios ex frigidityate contractos morbos præſentiſſima & efficaciſſima. Animæ foctorem etiam & oris graueolentiam eradica. Ex huius arboris floribus itidem aqua quædam elicitur, priore tamen multò ignauior & infirmior.

In *Seylon* cinnamomi optimi prouentus omnium feliciffimus eſt, vbi harum arborum integræ ſyluæ viſuntur. Ad littora quinimò Malabar etiam eius multum enaſcitur: ſed quod ex dimidio cum priore conferri nequeat. Huius loci arbores Seylenſibus minores ſunt: corticem tamen multo rudiorem, craſſioribus paucioribus donatum pariunt. Nam in *Seylon* Cinnamomum optimum, & Malabarico tertia pretij parte melius enaſcitur. & tenuiſſimum, Malabaricum *Canella de Mato*, ſeu Sylueſtre Cinnamomum vocitatur: quæ in Luſitaniam quicquam importari edicto cautum eſt. Clam tamen eius onera multa Seylenſis titulo imponuntur: quæ poſtea vendere coguntur. Quod ſi certa boni Cinnamomi ſigal cum optimo idem pe. Seylen-

Scylenſis quantitas 50. vel 60. pardauis venditur. tum eadem ſylueſtris quantitas decem vel duodecim, tantum pardauis cenſetur: & nihilominus tamen promiſcue vtraque pro Scylenſi Cinnamomo in India inſcribuntur. Vlyſbonæ itaq; tam pro boni quam mali Cinnamomi quintali vno, 15. vel. 16. Millerofq; appendendæ nullo effugio ſunt: ſicut & aromata cætera vniuerſa inibi pro temporis ratione veſtigalia ſunt. Nauibus enim in India ne ſclauum quidem inferre licet, qui albo ſeu registro prius non deſignatus ſit. Quod ſi quicquam vſpiam Vlyſbonæ in viſitata naui reperiatur, registro non deſcriptum, id regio viſco cedit illico nulla exceptione vniuerſum.

Pœna, bonorum furtim nauibus impoſitorum.

Cinnamomi etiam nonnihil in Inſulis Iaua & Malacca creſcit, ſed minore copia & bonitate multò leuiore, quam in Scylo. Arbores, quæ ſuccendendis in India rogis cæduntur, odorem interdum Cinnamomi effumant.

A N N O T A T. D. P A L V D.

CINNAMOMI facultas calorifica eſt, qua penetrat reficitque omnia interanea. Et cum aſtrictionis nonnihil habeat, ventriculum roborando, cibi coctionem haud inſtrenuè iuuat. Magno etiam commodo contra venena omnia, cor inſeſtantia, offertur. Uterum obſtructum reſerat, menſeſq; cunctantes ciet. Idem fiſtulis etiam, capitiſque fluxionibus in partes ſubiectas actis prodeſt. Hydropi quin etiam auxiliatur, & obſtructis renibus. Cinnamomi tum aqua tum oleum viſcera principalia omnia apprimè confortant, qualia ſunt, Caput, cor, hepar, renes, &c. Hucusque D. Palud.

Natura & facultates Cinnamomi.

Vis aqua & olei eius.

Cap. XX.

D E Z I N Z I B E R E.

ZINZIBERIS cimento omnis paſſim India celebris eſt. Quod tamen optimū, quā longiſſimè diuehitur, ex littore & terra Malabar eſt. Arundinis aut cannæ Belgicæ ritu trium ſpithamarū altitudine emergit, cuius radix verum zinziber eſt. Hæc viridis plerunque ab Indis ex acetariis comeditur. Conditur etiam aceto, & tunc *Achar* nominatur: ſicut idem etiam cum pipere & fructibus aliis Indicis inſtitui ſuprà reſenſimus. Menſe ferè Decembri & Ianuario è terra euellitur radix. Hanc ita ſiccant. Euulſarum certam molem argilla figulina deſuper integunt, & tumulum exquiſitè contra omnem aëris & ventorum vim oblinunt. Sic & recentiores radices ſeruantur, & à vermium eroſione promptius aſſeruntur. In India haud magni æſtimantur. Magno tamen numero in Ormuz, Arabiam & Perſiam aueruntur. In Luſitaniam parcius inferuntur, quod veſtionis longinquæ pretium venditæ non penſitent. Solis tamen tormentorum in nauibus magiſtris quintalia aliquot imponere licitum eſt, quæ ſine veſtigali ex conſtitutione antiqua etiam hodiè rata, in Luſitaniam traiciunt. Ibi dein zinziber ſuo arbitratu mercatoribus vendere ſolent: quod, vno hoc & non alio modo ex India efferri ſuevit. Alias tamen zinziberis quamplurimum in Hiſpaniam

Locus Zinziberis natiuus.

Zinzib qualis planta.

Achar quid?

Siccandi Zinziberis modus.

Zinziber, ut ad nos & qua via efferatur.

Zinzib. quod
optimum.

Canou genera
lis.

Ex Zinz. ele-
ctuarium.

ex Cabo Verde, ex Insula S. Thomas, Brasilia, Insula S. Domingo, & India Hispanica, raro tamen ex India Lusitanica propter ingentes sumtus, ad nos effertur. Ex India tamen Lusitanica seu Orientali aduectum caetero bonitate longe praestantius est, sicut & aromata alia Orientalia, nec minus metalla, gemmaeque illinc allatae, caeteras omnes, tum pulchritudine, tum efficacia & praestantia longissime exuperant: quod longo rerum usu iam satis superque confirmatum omnibus est.

In Bengala Electuaria ex zinzibere & saccharo condiunt. Optimum tamen Chyna promit, esuque suauissimum. Id in India ad usus quotidianos partim absumitur, partim negotiationibus dicatum in Lusitaniam, & hinc porro ad nos deuchitur.

ANNOTAT. D. PALVDANI.

Zinzib. appel-
lationes.



Ant. Musahal-
lucinatio.

vbi Zinzib.
optimum.

Zinzib. qua
facultates.

ZINZIBER ab Arabibus, Persis & Turcis Gengibil: in Gufaratte, Decan & Bengala Adrac, si viride, succo autem si siccum est: in Malabar Jngi: in Malacca Aliaa nominatur. Gladioli more provenit, duarum trium ve palmarum altitudine, radice Liliorum amula & nodosa, non tamen, sicut Antonius Musa commentatus est, quoquo versum reptante. Viridis propter exuperantem humiditatem non usque adeo acris est, maxime illa, qua in Bacaim succrescit. Radices haec adhuc virides, cum alijs herbis minutim concisae ex oleo, sale & aceto acetarij loco sunt. Cum piscibus quoque & carne decoquuntur. Zinziber in omnibus India locis conferitur excoliturque. Quod enim sua sponte provenit, aequè bonum haud est. Optimum & copiosissimum ex Malaya conuehitur, & magno numero ab Arabibus & Persis emitur. Huic proximum id est, quod Bengala profert. Tertio loco est ex Babul & Bacaim aduectum. In incultioribus locis & regionum penetrabilibus eius paucissimum reperitur. Aliquid tamen & in S. Laurentij Insula & Comaro nascitur.

De viribus & facultate eius hoc sciendum est, quod leuiter aluum subducat, & facultatem corporis coctricem valide roboret. Sunt tamen nonnulli, qui Zinziber aluum stipare contendunt: hoc argumento persuasi, quod dum ciborum coctionem adiuuat, alui lubricitatem, qua ab humoribus vberioribus provenit, resiccet quodammodo, & sic excretionem tardiorrem reddat. Idem frigidum ventriculum calescit, & catarras

ctas

Etas seu suffusiones oculorum absumit, medicinis alijs præstantissimis quoque misceri commodum. Hac D. Palud.

Cap. XXI.

DE GARYOPHYLLIS.



Arboribus, Persis, Arabibus, & plerisque Indis Garyophylli *Calafur* nuncupantur. In Insulis verò Maluco, in quibus solis nascuntur, *Chamke* vocantur. Insularum harum numero quinque sunt, sub æquinoctiali linea sitæ, vt in descriptione superiore annotatum est. Illæ præter Garyophyllos nihil proferunt: qui hinc in omnem mundum distrahuntur. Quæ hos ferunt arbores, lauris similes sunt: quarum flos primo albicat, dein virescit, tandem rubescit & quodam modo induratur: ex quo dein Garyophylli nascuntur. Flos si virescit, odorem omnium longè quam suauissimum spirare solet.

Garyophylli ex vno pediculo numerosi proueniunt: qui primo carpti post resiccantur. Rectè siccati, subflauescunt. Qui vt nigriores euadunt infumantur. Qui in arboribus relinquuntur, nec decutiuntur: hi ad sequentem vsque annum durant, quos postea autophyllos nuncupant. Quo loco arbores stant, ibi nec gramen nec quicquam aliud virescens enascitur: cum succum terræ vniuersum ad se rapiant. Quod Lusitani *Basson* vocant, id nihil aliud quam pediculus est, ex quo Garyophyllus arborè suffigitur: quæ iunctim ita auelluntur & colliguntur. Nam in Maluco Garyophyllos à reliquis detrimentis non separant, sed id primum Indiani præstant: ad cò, vt plerunque cum puluere, matrice, pediculis, & adnatis omnibus primo vendantur. Qui tamen hinc porrò in Lusitaniam mittendi purgantur & interserantur.

Eousq; feruentis & igneæ naturæ sunt Garyophylli, vt si ab Indis in còclauio quodam, in quo vas quoddam aqua vel quocunq; alio humore plenum, longius tamen remotum existat, à sordibus expurgentur, id vniuersum vno biduo calore suo exhauriant exiccentque: sicut hoc multoties factum meo testimonio comprobari potest.

Eiusdem quoq; naturæ sericum ex *Chyna* nondum netum est. Nam si in domus parte quadam super tabulas, duos pluresue pedes supra terram eleuatas, dispergatur, & pauimentum inferius omne aqua perfundatur: tum manè aqua hæc vniuersa à serico imbibita sentietur. Id quod Indi ad pondus serico addendum, frequentissimè moliuntur: cum à facie externa fucus iste factus non reluceat.

Sed ad rem. Arbores Garyophylliferæ interuallo haud longo iuxta oceanum spontè proueniunt, non sati, non culti. Nec educandis illis quicquam operæ incolis obtruditur, nisi quo carpenti tempore sunt. Tunc enim subdita terra verrenda & purganda est. Nec proximè ad mare, nec ab eo remotissimè arbores enascuntur, cum Insulæ omnes mari vndiquaque succinctæ sint. Si anni quædam sit fertilitas, Garyophyllorum plus quam foliorum est. Maturi, non manibus carpuntur, sed funibus ramis circumdati, violenter auelluntur. Vnde arbores ferè in tantum læduntur, vt posteriore anno minus fertiles sint.

Ex Garyophyllis sub arbore relictis noui surculi emergunt, non secus ac apud nos Castanæ arbores. Illi ex pluuiis còtinuis incremento felici succrescunt, & tam promptè grandescunt, vt octauo illicò anno fructum ferant, & ultra annos

Garyophylli
nomina.
Locus natiuus.

Arboris forma.

Flos.

Garyophylli vs
crescant.

Garyoph. sitis.

Natura &
qualitas.

Cum serico con-
uenientia.

Garyoph. car-
pendorum ratio.

Vnde planten-
tur.

centum viuant vigeantque. Decutiendarum illarum tempus à mense Septem-
bri ad Ianuarium extenditur.

*Ex Garyophyl-
lis medicina.*

Ex recentibus Garyophyllis optimum cum saccharo electuarium ibidem
conficitur. Sed & aceto macerati, in Malaccam & Indiam importantur. Ex viri-
dibus iisdem aquam quoque destillando eliciunt, quæ insigniter cordialis, &
miscendis medicinis pluribus optatissima est. Ad halitus suauitatē conciliandam
Garyophylli à foeminis Indicis studiose manduntur: quarū exemplum nunc æ-
mulantur quoque Lusitanæ. Folia arboris lauri sunt.

ANNOT. D. PALVD.



*ARYOPHYLLOS arbor fert, Lauro & facie
& magnitudine similis, nisi quod folijs minori-
bus, & amygdalorum seu salicum amulis sit.
Valde ea ramosa & floribus turgentissima vi-
situr, qui tandem in fructum abeunt, nobis
Garyophyllum vocatum. Horum usus & in cibis & medica-
mentis. lauani Garyophyllos grandiores, anni decursu in arbo-
re relictos, præferunt. Quibus nos tamen minores anteponimus.
Virides in Maluco tum aceto, tum saccharo condiuntur: quo
pacto preparati esu suauissimi fiunt.*

*Facultates Ga-
ryophyllorum.*

*Ex viridibus destillata aqua odoris nobilissimi est: quæ
cor insigniter roborat. Lue Indica infectis sudor ex Garyophyl-
lis, nuce muscata, Mace & pipere longo nigroque propinatis
cietur. Nonnulli Garyophyllorum puluerem capiti inspergunt,
ad eius perfrigerium & dolorem mitigandum. Fidem robur he-
pati addunt, cor & ventriculum reficiunt, coctionem iuuant,
serum è corpore exigunt, alui fluxum cohibent, visum exacu-
unt. Quatuor drachmarum pondere è lacte poti, ludicrum ve-
nereum stimulant. Hucusque D. Palud.*

Cap. XXII.

DE MASSA; FOELIE, SEV
Mace & nuce Muscata.

Arboris facies.

Prouentus.

Nux.



*VÆ fructum hunc parturit arbor, pyri seu persici facie est,
foliis tamen angustioribus & rotundioribus. In Insula Ban-
da non procul à Maluco, vt & in Iaua & Sunda potissimum
nascitur. Ex his collectus fructus in Chynam, Malaccam,
porro in Indiam & loca alia transuchitur. Fructus magni
rotundi persici quantitate est, cuius intimum Nux est. Hanc
proximè circumcirca cortex duriusculus ambit, Massa di-
ctus, cui tandem totus fructus obest, foris persici faciem sor-
titus, & gustatu admodū suauis, nec minus odoratu iucūdus, modò maturuerit.*

Totus

Totus hic fructus, seu pomum dicere malis, cum saccharo conditus per omnem Indiam distrahitur. Est enim id electuarium omnium suauissimum, quod in vniuersa India conficitur: cuius nonnihil interdum in Lusitaniam quoque, & hinc porro ad nos effertur. Condiuntur quoque saccharo, & pariter in Indiam diuenduntur. Nux interior si maturescere occipit, adeo intumescit & grandescit, vt cortex exterior necessario rumpatur: ex quo macis dein iucundissimo & amoenissimo coccini colore relucet, spectaculo sanè, si arbor fructibus apprimè prægnans est, admodum delectabili. Nonnunquam Fœlie seu masam incolæ dirumpunt. Qua causa postea fructus floris expers prouenit plerunque. Quæ nuces florem habent, siccentes illum amittunt: cuius tandem rubeus color in aurantij similem abit, sicut ex eo mace videre est, ad nos qui importatur.

In quibus Insulis proueniunt, hæ aërem valdè insalubrem habent: adeo, vt qui negotiationis causa illò comitant, multa morborum pericula plerunq; adeant: quorum pars quoque non minima ibi commoritur. Nihilominus tamen auri sacra fames exteris ad hæc omnia tentanda animum subdit intrepidum. A Bandæ Insulæ incolis nux *Palla*: Massa vero seu Macis *Buna Palla* vocatur. In Dacan & India fructus, *Iapatry*: flos *Iayfol* nuncupatur.

ANNOTAT. D. PALVD.



*M*USCATA arbor pyro non absimilis est, humilior tamen & minoribus rotundioribusq; folijs conspicua, quæ morbis capitis, matricis & nervorum conferunt.

Nux muscata omnis triplici integumento vestitur: quorum extimum, viridi glandium cortici simile est. Hoc maturum finditur & rumpitur. Sub quo alter cortex conspicitur, nobis Macis dictus, tum culinistum pharmacopolijs notissimus. Tertium inuolucrum durius & lignosius est extimo, nigricans. Quo confracto, tandem nux ipsa prodit. Totus fructus si ex maturitate ruptus hiat, tum macis ex illo resplendet colore rubello quam iucundissimo. Qui & ipse flos tamen deinde maturior factus, colorem aureum induit. Nucum muscatarum duo sunt genera: vnum oblongum, masculinum: Alterum rotundum, fœmineum, priore melius & nobileus. Nuces esitata cerebrum reficiunt, memoriam firmant, ventriculum fouent roborantque, flatum carminant & discutiunt, animam commendant, serum educunt, aluum obstipant. In genere frigidis omnibus affectibus, tum capitis & cerebri, tum ventriculi, hepatis, matricisque succurrunt. Flores autem eius singulariter refrigerato ventriculo conducunt, cuius coctionem ob id & digestionem promouent,

G 3 intesti-

Nuces muscata
condita.

Appellatio.

Quos inuolu-
tra nucus sint.

Specaculum
atq; mium.

Duo genera nu-
cum.

Vires nucum
& florum.

intestinorum lentorem absumunt, flatusque dissipant. Hucusque D. Palud.

Cap. XXIII.

DE CARDAMOMO.

Cardamomi
conditio.



ARDAMOMVM exaromatum genere est, Indorum culinis admodum familiare. Hoc assidue Indi ore mandunt teruntque, ad halitus grauitatem emendandam, & capitis humores absorbendos. Medicinis id etiam aliis commiscetur. Frumenti modo prouenit, ocymi plantam ferè æmulatum: album tamen est, & ex hoc colore nonnihil flauescit. Folliculos 10. vel 12. granulis prægnantes fert, quæ cardamo-

mos nominant.

Genera & nomi-
na.

Solum nati-
uum.

Vsu.

Cardamomi duo genera sunt: maius & minus. A Malabaris *Etremelij*: à Gusarattis, Decanyis & Bengalis *Hil*: à Mauritanis accolis *Helachij* nominantur. Ex hoc aromate ingentia commercia instituuntur, quæ passim in omnibus Indiæ locis gliscunt. Prouenit illud potissimum in Calecut & Cananor, & cæteris Malabar locis littoralibus, vt & in laua Insula: ex quibus locis passim collectum, quoque uersum distrahitur. Eius tamen haud multum in Lusitaniam deuehitur, propter tum viæ longinquitatem, tum sumptuum immensitatem. Eius parua moles interdum à peregrinantibus euehuntur. Carnem Indi nullam elixant, Cardamomis non conditam: quam & odoris & saporis summa suauitate, non minus quam cæterorum aromatum quoduis nobilissimum imbuunt.

ANNOT. D. PALVD.



ARDAMOMI ab Auicenna duo genera statuuntur: Primum *Saccolaa guebir*, id est, maius cardamomum: alterum *Saccolaa ceguer*, id est, minus vocitat. In Malabar aroma hoc *Etremelli*: in Seylon, *Emabi*: in Bengala, *Gusaratte* & *Decan* nonnunquam *Hilli*, nonnunquam *Elachi*, sed à solis Mauritanis appellatur. Nam gens Indica vniuersa

Card. in Ga-
leno & Diosco-
ridi cognitum
fuerit.

Dore nomen ipsi indit. Cardamomum Græcis veteribus, Galeno, Dioscoridi & similibus non cognitum fuit. Et licet quidem Galenus 7. de simpl. libro scribat, Cardamomum non æque ac nasturtium calidum esse, et si gustu odor atue suauius sit, & amaritudine tenui imbutum: vniuersæ tamen ab illo posita nota cum Indico Cardamomo ne in minimo conueniunt. Dioscorides lib. 1. ca. 5. id cardamomum cæteris præfert, quod ex *Comagena*, *Armenia* & *Bosphoro* affertur. Quibus etsi addat, illud in India & Arabia quoque enasci: illud tamen eligendum suadet, quod plenum, & fractu tenacius, gustatu acre & ama-

rum

rum sit, caputque odore impleat. Quasi expendantur singula, deprehēdetur sane, nec Cardamomū Indicum in ea, qua nominavit, loca transferri, nec ex illis auferri, nec in frāgendo tenax & flexile esse, nec caput ferire, nec saporis amari & acris esse.

Maius cardamomum oblonga triquetra pellicula obducitur, in cuius cauo ex rubro pallentia grana inveniuntur. Simili inuolucro minus quoque vestitur: sed id breuius est, & grana continet minora, per medium pellicula tenui intersepta. Huius ipsius tria alia peculiaria genera sunt: Medium, minus, minimum.

Cardamomi
minoris tria ge-
nera.

Omne in genere Cardamomum ventriculum calfacit, capitisque dolorem ex refrigeratione lenit. Cum Bettelefolijs quoque ad caput & ventriculum muco eluendum manducatur. Hucusque D. Palud.

Cap. XXIV.

DE CERA HISPANICA

Lacca dicta.



ERAM Hispanicam Malabari, Bengali, & Decanyni, Assy: Mauritani Lac: indigenæ Pegu, vbi locorum copiosius fit, & negotiationibus crebris permutatur, Treck nominant. Hac qui commercia sua agitant in Sumatra insula, quam Taprobanam veteres dixerunt, illam pipere permutant. Ex quo loco frequenter per mare rubrum in Persiam & Arabiam traicitur. Vnde eam Arabes quoque Persæque & Turcæ Loc

Nomina cera
varia.

Sumatri, id est Lac ex Sumatra appellāt, quod ex insula illa in dicta loca importari solet. Lacca autem hoc modo fit. In Pegu & locis aliis, vnde affertur, magna frequentia formicarum alatarum est. Hæ per arbores quasdam prunis similes, & gummi perpetuò extillantes reptant errantque. Id gummi dicta animalcula sugunt: suctum deinde ramis & arboribus circumcirca apponunt, non secus ac apes mel & ceram condunt. Agglutinatum illud Lacca seu cera Hispanica est. Hoc illarum opificio arboribus turgescens, domini ramos detruncant, & eosdem ad siccandum alicubi deponunt. Ariditate tandem exhaustis & tabefactis ramis, iisdemque extractis, Lacca arundinis aut cannæ modo remanet. Accidit interdum, vt in medio ductu ligni quædam fragmina restitent. Sed quo Lacca minus ligni cohærentis habet, eo melior est. Huius quæ portiuncula in terram decidunt, liquantur, & in vnam massam coguntur. Quæ tamen bonitate priori non respondet: cum semper terræ quasdam reliquias asseruet. Sub cruda Lacca nonnūquam alæ formicarum reperiuntur. Lacca cruda, & vt recens ex arboribus auulsa est, subrubri coloris est: quæ tamen proba mixtura deinde omnifariis coloribus tingitur.

Lacca vt con-
fiat.

Lacca qua opti-
ma.

Lacca color
natiuum.

ANNOT.

IV. PARS INDIAE
ANNOTATIO D. PALVD.



LACCAE massam in puluerem redigunt, quem subdito igne liquant. Liquefacta pigmenta varia, ut rubrum, nigrum, luteum seu croceum & viride inspergunt. Liquefactam & hoc modo mixtam Laccam in bacillos eos fingunt, quales apud nos veneunt, ob signandis literis idonea. Hucusque D. Paludan.

Ex Lacca artificia.



LACCA dicta spondas quoque hoc modo oblinunt. Ligna, ceu opus est, dolando fingunt, aptantque. Hæc dein manibus intentata cuiuscunque coloris Lacca sursum, deorsum, prorsum, vorsum fricant, teruntque. Qua versatione cum ligna incaluerit, Laccam leuiter contactu suo liquant funduntque, quæ deinde illis viscositate sua facile adnata hæret. Hoc pacto ligna vnguis crassitie illinunt. Antequam verò Lacca penitus frigescat & induretur, fasciculo stramineo aut scopis aridis in hoc paratis sic eam læuigant poliuntque, ut speculi læuore niteat. Semel illita hoc pacto, tam diu manet & durat agglutinata, quam diu ligni substantia cohæret. Hoc ipso modo alia quoque lignea instrumenta, ut sellas, scamna, suppedanea, &c. fingunt læuigantque: ut supellectilem hoc pacto vndique pulcherrimè resplendentem accurent. Operæ hoc artificio consistit, ex Chyna omnium subtilissimæ & læuigatissimæ afferuntur: ut illarum inspectio maximam admirationem simul & delectationem contuentibus attentius infligat. Eadem Lacca operas quoque aurarias & argentarias explent ornantque, ut cultellorum manubria, & his similia. Annulos etiam aureos eadem arte tam affabrè fingunt, ut ex solido auro confecti videantur, qui tamen intus Lacca pleni sunt.

Lacca quoque in *Ballagatte* & *Malabar*, sed minore copia, reperitur. Nam quicquid in *Indiam* aut loca alia affertur, id omne ferè ex regno *Pegu* aueritur.

Cap. XXV.
DE ANNIL, SIVE INDIGO.

Annil quid, & qua facie.



Ut paratur.

Ut probetur.

ANNIL siue *Indigo*, in *Gufaratte Gali*, alias *Nil* vocitata, color seu pigmentum pretiosissimum est, quod magnis sumptibus in *Lusitaniam* conquiritur. In regno *Indiæ Cambaia* nascitur. Herba roris marini ferè facie est: quæ, ut aliarum, suo tempore seritur, plantatur, euellitur, siccatur. Siccata denuo madefit, tunditur, & artificio peculiari præparatur, iterumque siccatur. Primò viridem, deinde cyaneum colorem asciscit: quo apud nos visitur. Huius crescentis quo terra seu fundus pulchrior, eò color quoque splendentior & nobilior. Bonitatem huius exploraturi, admota candela eam vrunt. Quod si ergo deflagrans in farinam abit, optima est. Sin substantiam relinquit arenosam, nihili est.

Annil in magno apud *Indos* & *Lusitanos* pretio est, ita ut valore in multis locis *Garyophyllos* excedat. Antepaucos elapsos annos eius commercium *Indicis* mercatoribus *Hispaniarum* rex abdicauit: & sibi soli, non secus ac *piperis* mercaturam præseruauit.

ANNOT.

ANNOTAT. D. PALVD.

ANNIL, seu Nil, attestante clarissimo viro D. Camerario, qui plantam hanc suo in viridario educavit, folia Cyanea fert, eius herba folijs similia, quæ Latinè Barba Iouis, Germanicè verò Donnerreben dicitur. Nonnihil tamen latiora sunt. Hæc D. Palud.

Ambra quid?

Cap. XXVI.

DE AMBARO, MOSCHO, ALGALLIA siue Cyuet.



MBARVM nonnulli dicunt Balænae seu ceti semen esse: alij eius excrementum id arbitrantur. Quidam bitumen ex maris fontibus eructatum putant. Ex primis tamen enumeratis id nullum esse, idè credi potest: quia si esset, quotidie eius plurimum iuxta vada & littora Bysciae in Hispania colligeretur, vbi cetorum quotidie ingens multitudo & visitur & capitur. Ibidem tamen ambra nulla colligitur. verisimilius itaque fuerit, id genus quoddam bituminis esse, quod ex imis fluctuantis oceani scaturiginibus eructatū, superficie aquæ obnatet: hoc argumento, quod certis saltē & definitis quibusdam locis reperitur. Quo vero loco copiosius emergit, littus Sofala, Mozambiq;, & Melinde siue Abex dicitur. Eius nonnunquam aliquid etiam apud insulas Maldiuar, & Cabo de Comoryn inuenitur, sed non ea copia, qua ad Sofalam & Mozambiquen. Alij Ambram fungosam quādam terram crediderunt, ex Insulis quibusdam depressis, aut latentibus scopulis violento maris agitatu abrasam & excussam, quæ propter leuitatem aut raritatem punicis ritu supernatet. Huius enim in quibusdam locis fragmenta corripuntur, decem, duodecim, nonnunquam 50. vel 60. spithamarum molem habentia. Narrant, à quibusdam tempore quodam huius Ambræ integras Insulas repertas fuisse. Quas cum discedentes certis signis notassent: plus ablatum reuersos, Insulas post nunquam redinuenisse. Anno 1555. Ambræ huius ad Cabo de Comoryn moles, 50. quintalia apponderans inuenta fuit: quam repertor cum primò picem credidisset, paulò post veram ambram cognouit. Quod huius opinionis fidem firmat, hoc quoque accedit, quod Ambra multoties intercipiatur, detrimentis & maritimarum auium, super illam nidificantium, sordibus plena & conferta.

Ambra quid?

Vbi reperitur.

Alia opinio de ea.

Historia & exempla.

Ambrae genus quoddam est colore griseo, multis fibris interfusum. Hoc optimum est, & Ambar Gryz, id est, Ambarum griseum dicitur. Præter hoc genus aliud nigrum seu piceum est, priore ignobilius & inodoratius. Ambram exploratori, aciculam ei infigunt. Quæ ad vulnusculum id plus olei sudat, optima censetur. Hæc apud Indos in frequenti vsu est. Reguli & magnates eam cibus suis commiscunt: vt ad conflictum maritalem fortius armentur. Ex eadem cum moscho, Beniuiin, Cyuet & odoramentis aliis composita, pulcherrima vel poma vel pyra conficiunt aureis vel argenteis fabriculis inclusa, quæ manibus gestata odoratu hauriunt. Cultellos quoque & manubria pugionum excauata eo magmate infarciunt, vt nullibi suauitate odoramenti careant. Sed hæc ditioribus saltem solemnia sunt, siue illi Indi, siue Lusitani celebrentur.

Ambra generi.

Censura seu exploratio.

Vsu.



*Ambra, sacul-
tates.*

AMBARVM, seu Arabica lingua *Ambar*, genus quoddam bituminis est (ut verè de hoc sentit autor) quod ex scatebris quibusdam profundioris maris eructatum, à sole illico cogitur & concrescit, non secus ac alia è mari exudantia: ceu sunt succinum, corallium, & similia. Propter suauitatem odoris singularem *Ambra* caput, & correficit, sonetque. Siccitate vero superfluos vètriculi humores absorbit, immunditiam & sordes omnes eluit, & ijs comprimis, qui chronicis morbis affliguntur, prodest. Potà suffocationi vteri medetur, nec minus infernè suffita. In summa senibus & frigidis omnibus hominibus morbisque auxiliatur. Hucusque D. Palud.

Moschus quid?



*Quis exquisi-
tissimus.*

MLISCAR, muscus seu moschus ex Chyna affertur, extractus ex animalibus, vulpeculas aut canes minores æmulantibus. Animal illud fustibus probè comminutum & contusum occidunt. Occisum sinunt, dum cruor, carnes & omnia interiora putruerint. Putrefactum in frustilla ita consecant, vt cum cute caro & sanies cohæreant. Horum singula singulis sacculis, probe sartis, indunt venduntque, quolibet seorsim vnciam plerunque vnã appendente. Hos Lusitani *Papos* vocant. Optimi verò *Papos*, seu moschus purissimus, nihil aliud quam huiusdem animalis testiculi sunt. Reliquum, siquidem cū illo æquali censu veneat, non tamen æque pretiosum est. Qua causâ Chynenses, qui ad omnem imposturam callidi sunt, sacculos omnes testiculorum forma orbiculares faciunt, vt hac fraude emptores allectent securiores.

*Animals, ex
quo moschus,
mira prudentia.*

Huius animalculi mira natura est. A venatoribus agitatum, cum se euadere non posse præsentit, testiculos sibi ipsi mordicus detruncat & abiicit: innuens hoc factò, hos esse cuius causa captetur. Quibus attollendis dum venator occupatur, bestiola intereà fuga se proripit, & vitam hac industria tuetur.

*Moschi quã
adulteratio.*

Chynenses, vt diximus, in vendendo moscho valdè impostorij sunt. Illi enim persæpè iecore bouino aut vaccino adulterant, quæ prius torrent, & cum moscho tundunt. Hanc fraudem, qui emptum diligentius examinant moschum, facillè sentiunt.

*Moschi exoleti
corrigendi qua
ratio.*

Moschi vis si perit aut exoleuit, ita reparatur. Ex sacculis exemptus moschus, in pila subtilissimè teritur, & tandem pueri sani lotio modicè perfunditur. Ita subactus in vas plumbeum, exquisitissimè obturatum inditur. Aliquandiu maceratus & q. fermentatus, odorem pristinum recuperat plenissimè, modò fragrantiaè minimum reliquum habuerit.

ANNOTAT. D. PALVD.

*Scal. de moscho
longe alia nar-
rat. Ex. 21.*

Moschi vires.



MOSCHVM alij haud proletarij autores censent certo quodam anni tempore ad umbilicum animalculi cuiusdam vomica similitudine enasci. Leuiter flauescens optimus est, palpitationi cordis, & eius ceteris affectibus

bus frigidis uniuersis apprimè utilis medicina, bibita aut quocun- que modo vorata. Maculas oculorum albas terget, catar- rhus frigidus siccat, caput roborat, eiusq; dolorem diurnum mitigat. Hucusque D. Palud.

ALGALLIA seu Cyuet, aut Zibethum, copiosum in India, præcipue autem in *Bengala* habetur. In quo tamen adulterando cum nihil fraudis aut nequitia omittant: fit, vt in pretio sit non admodum magno. Ipsum oleo, arenaceo polline, & sordibus aliis inquinat, vt ponderosius euadat. Optimum *Cyuet* ex *Myna* & littore *Guynea* affertur, quod odoratissimum & pretiosissimum est. Nihil autem est aliud, quam sudor cati cuiusdam *Algallia* seu *Cyuet* dicti: quorum aliqui in Hispaniam quoque, & has nostras regiones viui inferuntur. Qui cum hoc seculo iam notissimus sit, ideo historiam eius decurtantes, ad descriptionem aromatum, herbarum, materialiumq; Indicorum cæterorum descendemus.

Cyuet unde, & quid?

ANNOTAT. D. PALVD.

CYUETE in extremis folliculis animalis cuiusdam nascitur, quod *Cyuet* seu *catus Zibeticus* nominatur. Est verò sudor, circa testiculos huius animalis emanans, & ex abundantia calore humoreque eius expressus: sicut vere autor recenset. *Zibethum* umbilico fœmina illitum, suffocationem matricis tollit, & veneræ rei desiderium ciet. Hucusque. D. Palud.

Zibethus
habet

Cyueti vires.

Cap. XXVII.

DE BENIVINO.

BENIVINI substantia cum thure seu myrrha ferè eadem est, pluris tamen æstimatur, cum medicinas multas salutares corpori humano ministret.

ANNOTAT. D. PALVD.

BENIVINVM odoris sui gratia, cor, caput & cerebrum confortat, & huius superfluos humores exorbet, suffumigatum memoriam auget, & ex morbo deficientibus commode seruit. Hucusque Palud.

Vires Beniuini.

AD pilas seu poma ex Ambra moschoque concinnanda, semper accessorij Beniuiini necessitas est, modò compositio proba futura sit. Hoc copiosè in regno *Seylon*, in Insula *Sumatra*, in Insulis laua maiore & minore, vt & iuxta *Malaccam* prouenit.

Arborea ramosa est, foliis arboris *Limoniorum*, trunco procero se attolens, ex quo gummi hoc sudat Beniuiinum dictum. Iuenculæ arbores Beniui-
ni qualis.

Arbor Beniui- ni qualis.

Genera beniu- num optimum fundunt, quod colore subnigrum est, odoris gratissimi, *Beniu-*
num de Boninas, q. de floribus, idque propter singularem fragrantiam sic dictum.

Aliud genus *Beniuinum amendoado*, id est, de amygdalis nuncupatur. Hoc candidum cum nigro confusum, amygdalum per medium fissum praefert. Hoc cum priore eiusdem bonitatis non est, cum ex annosiore arbore profluxerit: quale nigro nec odore nec reliquis dotibus conferri potest. Commisceri tamen inuicem solent, ut vna commodius vendantur. Beniuni haec duo genera optima sunt, & per negotiationes quoquo versum in Arabiam, Persiam, Ballagatten, Chynam, Lusitaniamque distribuuntur.

Arum na-
sale ubi.

Beniuni pars maxima in regione *Seylon* & apud Malaccam profuit. In Sumatra verò & Iaua quod reperitur, vilius & rudius est. Indigenae, apud quos Beniinum nascitur, illud *Commingion* vocant. Mauritanii verò & Arabes *Louaniamy*, quod est, thus ex Iaua. Decanyni & *Ballagatta*, *Vdo*. Arbores plerunque incisis crenis sustentantur, ut lachryma expeditius extillare queat. Multis oneribus in India venditur. Nam ex speciebus seu aromatis Indicis nobilissimis haud postremum est, cum odoris fragrantia thura omnia post se quam longissimè relinquat.

Cap. XXIIII.

DE THURE ET MYRRHA.



Thus ubi, &
quod optimum.

Hus in Arabia nascens *Louan* dicitur: ab Auicenna *Conder*. Gummi seu resina est, eodem cum Beniuno modo ex arbore transfudans. Optimum ex iis arboribus auellitur, quae in montosis, praetis & saxosis collibus consistunt. Nam quae in locis decliuioribus & campestribus sunt, thus ignauius fundunt. Hoc in Arabia tanta abundantia colligitur, ut eo picis loco naues linant. Hinc in Indiam, Chinam, & loca alia ingenti multitudine aueritur, & ibi pretio vilissimo venditur.

ANNOTAT. D. PALVD.



Thuris duo ge-
nera.

HURIS duo sunt genera, *Album* seu rotundum granosumque, quod selectissimum censetur, & masculinum putatur. *Nigrum*, quod ad sola suffumigia facit. In India, ut & apud nostrates thure aduersus alui profluxum, capitisque dolores utuntur. Vtiliter propinatur haemoptoicis, & caua ulcera solidat, vulneraque recentia glutinat. Hec D. Palud.

Myrrha unde.



MYRRHA, Indica lingua *Bola* dicta, eodem quo Beniinum modo prouenit. Affertur autem ex Arabia felici, praecipue tamen ex regione *Abex*, intra rubrum Oceanum & Mozambiquen sita, quae *Presbyteri Ioannis* terra quoque appellatur. Hinc in Indiam, & porro in alia loca prouehitur.

ANNOT.

ANNOT. D. PALVD.

MYRRHA ad partum & secundinas exigendas vsur-
patur. Inueterat & quoque tussi, vt & alui profusio
vel dysenteria commodat. Hæc D. Palud.

*Myrrha utili-
tas.*

Cap. XXIX.

DE MANNA ET RHABARBARA.



MANNA ex Arabia & Persia affertur: potissimum tamen ex
Vsbeke regione, post Persiam in Tartaria sita. Hinc quæ
Manna aduehitur, in vitris, fragmentorum modo, condita
est, obductis saccharo amygdalis similis, candida, sapore sac-
charco, melleque dulciore. Persæ hanc *Xercast* siue *Xerkest*, id
est arborum lac aut lac arboreum nominât. Hoc nihil aliud
est, quam ros in arborum folia illapsus, & ibidem obhærens,
concretescens. Ex illis in vitra inditur, & sic ad nationes ex-
terâs effertur. Hæc Indi omnes suas purgationes donant.

*Vnde Manna
affertur.*

*Nomina eim.
Quid sit?
Genera.*

Mannæ tamen genus quoque aliud est, *Tiriam Iabyn* seu *Trumgibyn* dictum,
quod ex floribus aliis quoque & foliis legitur. Hoc fragmentis minutis, magni-
tudinem seminis Cannabini a quantibus, aut nonnihil excedentibus affertur,
colorem roseum seu rubrum ostendens. Quibusdam persuasum est, hanc Man-
nam è caudicibus arborum gummi more emanare. Huius in Ormo & Persia vsus
ad omnes potiones purgatorias faciendas frequens est: non itidem in India.

Præter dicta tertium restat, cuius fragmenta cum foliis suis adhuc cohæ-
rentia aduehuntur, Mannæ Calabrinæ similia. Hæc per *Bassoram* ex Persia in In-
diam Ormumque traicitur, prioribus omnibus carior. Manna quoque alia in
sacculis coriaceis, qualibus Turcæ peregrinantes vtuntur, promitur, quæ mellis
instar liquida est, & vt Mânæ ceteræ albicat. Hæc & ipsa purgationib⁹ cōmodo est.

ANNOT. D. PALVD.



MANNA leniter è corpore bilem ducit, asperita-
tem faucium, pectoris & stomachi mulcet, si-
timque arcet. Quia verò vis ei purgatoria i-
gnauior inest, ideo serpyllo & Hyssopo addito,
fortioribus euacuantibus permiscetur, vt sic
propter dulcedinem, qua natura maximè familiaris fit, exqui-
sitius & valentius aluum deiciat. Huc vsque D. Palud.

Manna doses.



VM in classem medicamentorum purgatoriorum pedem immise-
rimus semel: arbitrati sumus, Rhabarbari radices mentionem siccè
non transiliendam esse. De hac quidem, qua ratione & forma pro-
ueniat, vix paucis notum est. Hoc tamen certum est, nullibi illam
præterquã in Chinæ penetralibus succrescere. Ideoque magna ex parte terrestri
itinere per regionem *Vsbeke* (quam paulò ante in Tartaria sitam, & ex vno la-
tere Chinæ conterminam post Indiam in Persiam vsque extendi diximus) im-

*Rhabarbarum
ubi crescat.*

plurimis commodissimum sit. Ex hoc Indi sui pagodæ simulachrum fingunt, vt eo honoratur sit.

Cap. XXXI.

DE PALO DEL CEBRA, ID EST, Ligno Serpentino seu colubrino.



IGNVM hoc in Seylon maximè nascitur. Arbuscula est humilis, cuius radix, lignum serpentinum est. Hoc coloris albi est, ad flauedinem nonnihil deficientis, prædurum densumque, gustu amarum: cuius vltus apud Indos multiplex. Vt saritalum, sic hoc nola seu marmore tundunt, teruntque: & cum aqua seu vino propinant. Vncia huius trita & cum aqua mixta, probatissimum febribus ardentissimis remedium fit. Idem contra venenorum haustum, grauioreque alios morbos, vt colicam, lumbricos & perfrictum corporis vtiliter bibitur. Ante omnia verò morsui serpentum antidotus præsentissima est: vnde nomen quoque lignum sortitum est. Huius vires vsumque omnium primo bestiola quædam *Quil* siue *Quirpele* vocata, quæ aspectu primo viuerta, cuius opera Cuniculi è suis latebris exiguntur, similis est, condocuit. Huic congenitum & irreconciliabile odium cum serpentibus est, adeò vt contemptos primum illicò adoriatur, & cum iisdem acriter depugnet. A serpentibus ergo admorsa, è vestigio lignum hoc sectatur, quod magna in Seylon copia prouenit: vbi & serpentum pariter, & horum animalculorum mira frequentia est. Quod si quidem bestiola grauissimè vuluerata sit: ad primum tamen huius ligni gustum illico tam sana & expedita fit, quasi nulla vnquam plaga percussa languerit. Huius itaque euentus obseruatione indigenæ de facultate ligni admoniti, experimentum eius postea vberius factitarunt: quod ideò dictis casibus morbisque omnibus strenuè aduersari, confirmatè deprehenderunt. Hac de causa nunc apud omnes in pretio est, & commerciis quoquouersum ad exteros exportari cepit: adeò vt eius copia non in India aut Lusitania solum sed & apud nos hodiè parabilis sit.

Quil fit

Vires eius.

*Quil bestiola
huius ligni re-
peritur.*

ANNOTATIO D. PALVD.



ARCIA S ab Horto huius ligni tria genera describit, quæ lege. Eius duo apud me sunt: vnum, cuius autor hic meminit, radix nimirum arboris cuiusdam, alba & amariuscula, cum cortice cineritio. Alterũ è Senilia ad me missum à Domino Simone de Tonor excellentissimo habeo, quod crassitudinè brachij habet, cortice nonnihil variegato & q. inter picto serpentis instar, intus candidum & itidem amarum. Huc vsque D. Palud.

*Ligni serp.
genera tria.*

Cap.

Cap. XXXII.

DE LIGNO CALAMBA, ALIAS
ligno Aloes dicto.

Arboris facies.

Ligni assimatio.
Ligni mictum.Genera agal-
lochi.

Indorum mos.

Nomina ligni.

Vires.

IGNVM Aloës, in India Calamba & Palo d' Aguilla vocatum, in Malacca præcipuè nascitur, in Insulis Sumatra, Cambaia, Seylon, & locis aliis finitimis. Arbor oliuæ facie est, nonnihil maior. Recens detruncatæ lignum, propter abundantem viriditatem seu humiditatem non tam suauem odorem spirat, ac aridum præstat. Quo enim sicciior illa, eo fragrantior. Ligni pars interior tamen & ipsa, cætera substantia odoratior existit: & perpetuò vnum alio fragrantius reperitur. Quod Indi discernere faciliè possunt. Nam quod grauius est, & fibras nigras aut subpurpureas ostendit, multoque oleo seu humiditate perfluit, hoc optimum est. Tandem, quò id maius & crassius est, hoc maioris virtutis & efficacitæ creditur.

Ex hoc ligno res variæ conficiuntur. Quod propter singularem odoris gratiam tanti per lapidem, præcipue Calamba dictum, assimatur, vt cum auro argentoque deponderetur. Palo d' Aguilla locum à Calamba secundum tenet. Est tamen & aliud Palo d' Aguilla, quod Aguilla Braua seu syluestre Aguilla dicitur. Hoc Indi ad Bramanes seu magnates suos defunctos exurendos vtuntur. Cum enim inestimabilis q. pretij sit, pro singulari honore ducunt, eo illos cremari: non secus ac si nostrum quis tumulo marmoreo conderetur. Hoc tamen dignitate & pretio cum altero Palo d' Aguilla seu Calamba conferri minimè potest.

Aguilla syluestre in Seylon Insula iuxta littus Choromandel potissimum enascitur. Optimum verò Palo d' Aguilla seu Calamba in regione Malacca prouenit. Ex nobili hoc ligno in India globuli precarij & cruces plurimæ magno pretio vendi solitæ fiunt, sicut iure merito ab omnibus magni fieri debet, cum & reliquis omnibus aliis lignis pretiosius & nobilius sit, & eiusdem dignitatis nullum toto orbe, præter quàm loco dicto reperiat.

ANNOTAT. D. PALVDANI.



IGNVM Aloës, Agallochum, Xylo, seu lignum paradysi, Arabica lingua Agalugen & Haud, ab incolis Gusaratte & Decan, vbi: in Malacca, Garro, & quod optimum est, Calamba dicitur. Huius ligni equidem varia genera habeo, que omnia iucundi odoris sunt, & maculis quibusdam conspersa, oleosa iuxta & pinguis, densa, grauis. Sumptum id animæ fætores emendat, & ventriculum frigidum humidumque, cibi ingesti incontinentem roborat firmatque. Iis etiam apprime utile est, qui hepatis imbecillitate, aut dysenteria, aut pleuresi, similibusque accidentibus laborant. Hucusque D. Palud.

Cap. XXXIII.

DE RADICE CHINÆ.



CHINÆ radix Indiæ primum innotuit An. nati Christi 1535. Ante id etenim tempus nulli ibi cognita fuerat: cum liem illam Veneream (quæ Indiæ q. propria erat) solo Guaiacano ligno, quod ex India Hispanica eò inferebatur, & appenso equali auro apponderabatur, curarēt & expugnant. Chinæ verò radicem, Chinensibus, lui dictæ valdè obnoxiiis, deus singulari quadam benignitate, ceu dotem contra foedum illud contagium singularem monstrasse & porrexisse vide-

tur. Hanc etiam solam, postquam virtus eius probata innotuit, contra malum endemium obtentant, præsiidiis cæteris omnibus posthabitis. Ad illud enim expugnandum, citra exceptionem omnium promptissima & valentissima reperta est. Vnde fit, vt hodiè luem serpentem non formident admodum. Cum præsidio isthoc, quouis alio morbo citius & tutius illam excindi peruideant. Quæ vice terna quaternæ affligi; adeò quoq; non probrosum arbitrantur, vt tolerantiam hanc fortitudinis insuper laude coronent. Hodiè verò Chinæ radix tanta abundantia illuc importatur, vt pretio veneat vilissimo, & integra libra, dimidio ad summum pardauo (monetæ nostræ 9. bazij sunt) redimi commodè queat.

Hac ægri contra luem hoc ferè modo vtuntur. Lima radicem in scobem redigunt. Huius vnciam vnam in mensuris aquæ quatuor ad medietatis consumptionem decoquunt. De residuo bibunt, nec potus quicquam aliud superaddunt. Vt potus recens sit, semel indies coctio repetitur. Biscoctum iuxta cõcedunt, & pullos assos adipæ omni exutos, non salitos, non butyro perfusos, non in iusclo natantes, sed siccos, vt tosti sunt. Hos inquam cum biscocto estant. Ea summa prandij. Cœnæ apparatus sunt, pugilli aliquot passularum, mica panis tosti, si lubet, mellis porriuncula peruncti. Prætereà quid addere, religio sit. Intereà omni annitendum studio, bis vt quotidie sudor cieatur corpore approbè obtecto. Tempus sudoris singulis vicibus hora est vna vel sesquialtera. Hęc Diæta ad dies 10. studiosè continuanda. Sed & vitandus omnis aër & ventus nauiter est, & aures caputque vittis iniectis sedulo operienda, vt probe caleant. Domo non egrediendum. Vxorū commercium detrectandum, quod aiunt, peius angue & cane.

His præceptis sedulò obseruatis, magnam sine dubio securamque alleuiationem æger (fauente Deo) breui persentiet.

An verò quid in corpore humano contra contagium radix pota molliatur, opereturque, hoc indubitato & verè pathognomonico signo pernosendum est. Dolor articulos omnes, maximè imbecilliores, peruadet acrior & auctior. Hoc attento, sciendum est, & signum id esse auspicatum, & radicis vim sacram iam manifesto omnium partium latentem hostem acrius venari, adeoque conflictum cum illo q. ordiri: Dolor autem hic à diebus primis ad 15. vel 20. nōnunquam 25. augebitur intendeturque, prius eius emanfuri nulla spe præconcepta. Hoc ergo qui remedio vtuntur, non saltem statu isto non offendantur, sed in tuto rem breui fore, penitus confidant. Elapsis etenim 25. diebus, dolor illico non minuetur modo, verum etiam tanta breui interuallo dierum quinque residuorum alleuiatione mitigabitur, vt die 30. instante corpus vegetum, alacre,

I prom-

China radix,
quando inno-
tuerit Indis.
Ante Chinæ ra-
dicem lui re-
medium Gua-
iacan.

Insolentia In-
dorum.

China præpa-
ratio & vsus.

Signum curæ
succeedentis.

Qua
ja
ca

promptum expeditumque futurum sit, non secus ac nulli vnquam morbo obnoxium extitisset.

Et si vero Chinæ radicis decoctum cibi appetentiã certissimam excitaturum sit: prudenter tamen omnique studio cauendum est, vt parum saltem, non ad satietatem edatur, nec supra designata diætã in minimo violetur. Ab ordine enim præscripto si quis vel diem vnum vel horulam modò desciscat, prægressam curam nõ saltem frustra impenderit, verum eadem de nouo repetita planè opus habuerit.

De virtute radicis huius hoc tamen simul sciendum est, quod, quo lues in corpore plus inueterauerit, hoc citius sanescat & expugnetur. In senibus enim quam in iuuenibus expeditius quoque tollitur exigiturque. Id quod ad humorum abundantiam referri volunt, quæ in senibus rarior minorque sit.

*Quæ passim
tam diu a con-
ueniat.*

Diebus 30. exactis, necdum ad aliud potus genus redeundum est, sed in solito diutius adhuc immorandum. Scobem itaque diligenter asseruari conuenit, vt eius vncia vna cum aquæ, quæ ad diem suffectura sit, quantitate indies recens coquatur. Hæc tamen decoctio non tam exquisita esse debet, quam prior, vt nimirum pars aquæ dimidia vaneat: verum leuis scobis quasi ebullitio huic instituto abundè suffecerit. Aqua ergò hæc, priore multo tenuior, diebus adhuc 20. vel 30. potanda est, & studiose vitandi pisces, cibique alij crudiores, vt caro bouina, vaccina, suilla, & similes. Turbati quoque aëris aut venti concitati impetus nauiter declinandus est, vt integræ valetudinis recuperationi nihil quicquam obstet. Diebus tandem & his euolutis, paulatim ad prius consuetum tum cibum tum potum redeundum est, sensimque libero quoque aëri assuescendum, excessibus tamen immodicis semper fideliterque euitatis. Sudor quoque porro ea, qua primis diebus, opera minimè ciendus. Ante omnia autem, qui hoc aduersus luem remedio vti decreuerunt, probe admoniti sint, vt eius curationem nunquam ordiantur prius, quam commoda purgatione humorum illuuiem e corpore exegerint. Quæ ipsa tamen diu a curationis initio decimo reiteranda: tandemque elapso die 30. pro corollario addendo resumenda fuerit. Sic prauorum humorum multitudine non obstante, medicamenti generositas & virtus ad quaslibet etiam extremas corporis partes sincerior, validiorque euasura erit.

*Vfus Chinae in
alijs quoque
morbis.*

*Caroli V. ex-
perimentum.*

Radix autem hæc non ad luem hanc modo euellendam commoda est: verum etiam in frigidis & resolutoriis morbis quibusuis medelam tutissimam præstat: vt si cui articuli ex immoderata refrigeratione aut resoluti, aut contracti, aut quouis alio modo taminati sint. Sed & in arthritide salutaris eius vis à Carolo V. Cæsare augustissimo cum magno successu & gratulatione probata est.

Sed & de tempore hoc sciendum est, non quouis promiscuè anni statu conditioneue Chinæ vsum tutum & salutarem esse. Vt enim diebus æstiuis propter intensissimũ canicula: feruorẽ: sic & brumalibus propter rigiditatẽ & summum gelu aëris commodè potari nõ potest. Vere tamen & autumnno præcipuè vsurpari solet, cõsilio periti medici, qui discrimina personarum, temporũ, complexionũ, ætatum, locorumq; prius diligenter expensurus sit, semper præmissio.

*Radicem aliter
Indi aliter Chi-
nenses parant.*

Prædicto hoc modo radice Chinæ Indi vtuntur, Chineses vero qui regionem frigidiorẽ, & eandem ferè cum climate nostro incolunt, lignum fortius & vberius decoquunt, vncijs binis ligni ferè mensuras aquæ quatuor addendo, & ad duas tertias decoquendo: quæ confectio Indis, propter aëris æstum maiorem, tolerari minimè possit. In omni curatione vero institueda diligentissimè tum ad ægri naturam, tum morbi rationem respiciendum est. Mitiore siquidem morbo existente, & ligni quantitas minuenda, & aqua non æquè fortiter decoquenda erit. Pari modo, si iuuenis curatio instituat, fortius aqua coquenda, quàm si eadem seniori impendatur: quod iuuenes humorũ copia plus abundet.

Si quis

Si quis fortè sit, qui nullo ab humoribus prauis morbo infectus, radicis huius decoctum potare vellet: huic vsu illius nullo dubio tum sanguis, tum caro absumetur, adeoque vis corpori inferetur haud modica. Qua causâ in decernendo huius radicis vsu peritiorum consilio semper viuendum est. Sed & si nimia copia bibatur, aut potetur decoctio nimis calida, tunc & pulmones heparq; facillè aduruntur, & apostemata, scabies, affectusq; similes in toto corpore suscitantur, quorum curatio postea difficilis euadit & laboriosa. Quæ hoc loco vniuersa à me commemorata propter eos volo, qui radicis huius naturæ & efficacix ignari eius vsu cum periculo aliquando fors aggressuri essent. Intempestius siquidem illius vsus, vt multorum valetudinem miserè obterit: sic vicissim recto & modo & tempore propinata radix adeò salutaris & benefica est, vt decoctæ ex eo aquæ spuma quoque priuatim omnifaria apostemata & tumores, ex lue int'crius latente enatos, percuret & excindat.

*Sani ex China
radice offenduntur.*

Radix vero quo nigrior, eo melior. Nodosa admodum, non optima. A qua vero arbore radix demitur, fruticis more excrescit, altitudine supra terram exurgens spithamarum quaternarum quinarumue. Folia paucissima profert, quorum facies externa aurantium teneriorib. foliis similis. In China arbor ea *Lampaton* dicitur.

Delectum.

Et hæc de radice China hætenus dicta sufficiant: quæ hoc nomen ab eo obtinet, quod præterquam in China aliàs nullibi reperitur. Cætera, quæ virtutem eius vltiorem spectant, à medicis aut mercatoribus, qui eam commerciis quotidianis tractant, plenius quærantur & peruestigentur.

A N N O T A T. D. P A L V D.



HYNÆ radix apud Ægyptios in frequentissimo vsu est, non ad luem tantum Indicam expugnandam, sed morbos quoq; alios tollendos. Iis autem præcipuè magno commodo est, quorum corpora ex causa tabescunt & minuuntur.

China vsu.

Hi radicem in iusculo gallinaceo decoquunt, cuius decoctum si diebus aliquot continuis bibant, & corpore pariter pinguescunt augenturue, & colorem vultus resumunt viuidum nitidumque. Vehementer enim desiccata radix, & sudorem è corpore proliciendo, putredinem humorum arcet, vires roburq; hepatis addit, pellit aquam ventris serosam, abscessus grauiore, vt etiam malignam scabiem lepramque tollit, gallicis medetur, tabidos reficit & saginat, & lienem tandem induratum scirrhosumque attenuat. Hucusque D.

Paludan.

Cap. XXXIV.

DE AMFION SEV OPIO.

Nomina.



Solum natale.

MFION sic à Lusitanis dictum apud Arabes, Mauritanos & Indos Affion vocatum, nihil aliud quam Latinorum est Opium: quod partim ex Cayro Aegypti, partim ex Aden Arabiae littore, nonnunquam ex sinu maris rubri, Lusitanorum quondam imperio subiecto affertur. Eius tamen pars maxima ex Cambaya & Decan effertur. Quod ex Cayro apportatur, candidum est, & Mecery vocatur. Ex Aden verò & mari rubro finitimis locis aliis aduectum, duriusculum & subnigrum est. Ex Cambaya verò & Decan petittum, friabilius est & purpurantius.

Quid sit?

Est verò Amfion, quod ex capitibus papaveris incisis seu vulneratis gummi specie promanat. Succus hic plerisque Indis pascuus est, comprimis autem Malabaribus, ad quos ex Cambaya & regionibus aliis cum mercibus aliis importatur. Huius esui qui semel assuevit, nisi id Indies iteret, tempore breui factus tabidus commoritur. Assuescentes, quantitatem primò vorant minimam: dum naturæ cibum q. familiarem reddiderint. Deinde quotidie 20. vel 30. grana, nonnunquam plura ingerunt, & constanti tenore id postea Indies continuant. Si aut ex consilio aut incuria dies 4. vel 5. intermittant, moriuntur. Sed ex eo hi quoque commoriuntur, qui nondum assueti cum assuetis parem illic dosim deuorant. Veneni enim quid habere videtur: eum, qui illud edūt, quasi in somnū proni incidant. Hunc verò in finē indigenæ illud vorant, vt q. ex dimidio insensati fiant, adeoque labores, curas & ærumnas ceteras solemnes obtusius persentiscant.

Mirabile de Amfion.

Vsus eius.

Malignitas.

Sed & libidinis causa illud ingerunt. Peculiari dote siquidem virile semen cohibet, vt tardius in Venereo cōsuctu erumpat. Quæ restitatio seu mora mulierculis Indicis ideò grata est, quod hoc pacto cum maritis suis diutius libidinari & oblectari queant. Huius tamen qui nimium vorat, is tandem eneruatur q. & emasculatur, vt ad gignendum ineptior euadat. Semen etenim genitale oppidò refrigerat & exiccat: quod ab Indis ipsis affirmari solet. Itaque vsus eius apud Regulos & magnates alios rarior.

ANNOT. D. PALVD.

Facultas Opj.



PRIMUM succus papaveris nigri est, cuius duo sunt genera. Primum ex folijs & capitellis eius contusis exprimitur. Hoc Græci Meconium vocant. Alterum ex capitibus eius vulneratis extillat. Hoc genuinum est Opium. Optimum illud est, quod graue, densum & solidum est, saporem amarum offerens, & odoratu somnum inducens, in aqua prompte liquefcens, alias molle, candidū, sine sordibus existens. Turcæ priuato nomine id Maslac nuncupant: quod Indies pisi magnitudine deuorant, non ad somnum conciliandum quidem, sed acruendum & inflammandum animum, si in pugnam breui ruituri

trari sunt. Eo enim se animosiores fieri potō, aut iucunda in somnia, ludicraue cum pulcherrimis fœminis agitata videre, certa persuasione credunt. Indubitata tamen interim obseruatione constat, eos qui opio quotidie vescuntur, macilentos & saporosos, tum quoque in dictis factisque inconstantes fieri, adeò, ut cum ipsis nihil solidi tractari aut confirmari queat. Hucusque D. Palud.

Cap. XXXV.
DE BANGVE.



ANGVE cibusest Indis frequens, ad omnia ferè utilis ceteri Amfion. Cannabini seminis instar semen est, at minus tamen, nec æquè candidum. Hoc quæ arbor gignit, Cannabi & ipsa similis est, nullis tamen vsibus commoda. Huius arboris tum folia, tum semen Indi contusa mandunt: quibus sibi cibi appetitum cicri commemorant. plures tamen eadem comedunt, vt parationibus officiis suas sibi vxores concilient. Nam & hoc titulo persapè venditur.

Bangue quid?

Eius varia præparatio.

Idem aliis quoque rebus commisceri solet. Nam vt ebrietatem inducat, nonnulli Areccam addunt cum mace, vel nuce muscata. Alij, qui opulentiores sunt, Garyophyllos, Camphoram, Ambarum, moschum & Amfion commiscunt: quam miscellam Mauritani attestantur summam hilaritatem concitare, & mentis angores ægritudinesque arcere, tam prompto auxilio, vt elisis omnibus animi cogitationibus tristioribus homo nihil agere aliud, quam ridere queat, aut ad somnum tranquillum se componere studeat. Quædam mulierculæ suis maritis petulantius & lasciuus cohabitaturæ, eo studiose vt assolent, vt hoc pacto omnium antegressarum ærumnarum & dolorum obliuionem subire possint. Vis huius plantæ à capitaneis & militibus omnium primo prodita innotuit. Qui, quoties à longis excubiis & ærumnosis bellorum laboribus sese nonnihil recreare satagunt, *Bangue* dicto modo paratum mandunt: quod esitantes eoufque securos, alacres & faciles reddit, vt velut sensu carentes perpetuo tantum risu quatiantur, & miris gesticulatiunculis tandiu fatigentur, dum seminis facultas in corpus vim fundens exolescat. Itaque eius vsus Indis frequens est, nec minus ipsis Lusitanis: omnium tamen creberrimè sclauī aut mancipia eogustato se dementant, vt nimirum dolorem animi, ex seruitutis & aliarum ærumnarum recordatione contractum, suo quodam tempore obliuiscantur. Et vt verbo dicam, contra omnem animi mœrorem tristitiamque id remedium præsentissimum est.

Mirifica vis.

Vnde & à quibus repertum.

ANNOT. D. PALVD.

BANGVE crebri quoque vsus apud Turcas & Ægyptios est. Id triplici modo parant, & tot nominibus indigentant. Primum Ægyptij *Asis* vocant. Hoc nihil aliud est, quam ex Cannabinis folijs leuigatus puluis,

Bangue, quot genera, tot discretæ nomina.

I 3 cum

Affis quid? cum aqua in massam coactus, de qua fragmina quinque tot castanearum magnitudine deuorant. Qui ederunt, unius horae spatio non saltem ebriorum naturam emulantur, verum paulò post toti amentes comparent, extra seipsos q. abeunt, & visiones varias non secus ac Ecstatici vident, quibus oppidò affici delectariue solent. Hoc genere plebecula vulgatior utitur, cum pretio viliore cõstet. Sed ex cannabe tam varia & ridicula symptomata enasci posse, ei credere haud difficile est, qui illam caput grauissimè ferire & confertim opplere ex Galeno didicit.

Bosa quid? Alterum genus Bosa vocatur, quod priore Affis valentius est. Hoc ex lolio in pollinem trito, & cum semine cannabis aquaque subacto, & prioris exemplo in massas efficto, constat. Quidam ex herba illa succum expressum sorbent. Tertium

Bernaui quid? Bernaui appellatum, verum & genuinum Banguae est, quod ex India paratum concinnatumque affertur, sicut hoc loco ab autore recensitum est. De hoc pondere uncia unius vorantes, primò letabundi comparent, varia & ridicula nugantur, cantiunculas & leuculos hymnos psallunt, risu soluto ilia quatiunt, & quaecunque alia inepta seu ludicra sunt, fingunt presentantque. Hæc hilaritas unius fere horae spatio agitur. Postea in iram feruntur excandescuntque, ita ut caesim punctimque obuia omnia adoriantur. Ubi hoc pacto aliquandiu seuitum est, q. conuersi in metum timoremque aguntur, adeo ut plorare & angere incipiant. Tandem somno profundo occupantur. Quo soluto, ad formam mentemque priorem redeunt. Hoc genere illi fere utuntur, qui palpones aut balatrones ad serenandos & excitandos hospites conuiuia obeunt.

Bers quid? Aegyptijs præter hæc genus aliud quoque est, quod Bers vocant, quod idem est, ac si dicerent Vnius horae valetudo. Hoc ex leucopipere, semine papaueris albi: utriusque uncijs duabus cum semisse mixtis, conficitur: quibus tamen postea conferunt Opij drachmas decem, spicanardi, Euphorbij, pyrethri, singulorum Mitchal unum: croci scrupulos quindecim. Hæc confusa in marmorea pila tundunt, & cum mellis requisita quantitate in formam electuarij cogunt finguntque. Hæc D. Palud.

Cap. XXXVI.
DE CAMPHORA.



CAMPHORÆ duo præcipuè genera vsitata sunt: vnum *Borneu*, quod selectissimum: alterum *Chinense* seu *Chinchen*, quod priore multò est deterius seu vilius, in arbore quadam iuglandis magnitudinem habente proueniens. Est autem nihil aliud, quam gummi quoddam, ex caudice prognatum & stillarum modo expressum. Camphora *Borneu* nonnunquam & in Insulis *Sumatra*, *Sunda*, & vicinis locis aliis inuenitur, milij magnitudine extillans, colore candicante. Indi huius delectum varium faciunt. Diuersa enim cribra ad excolandum quodlibet adhibent, foraminibus alia aliis pluribus & maioribus pertusa. Quod de foraminib⁹ angustioribus excidit, vilissimum habetur. Ab hoc deinde quò genus quoduis altero maius aut grãdius perlabitur, eo nobilius censetur, nõ secus ac alibi de perlis à nobis cõmemoratum est. Camphora nonnunquam resinis aliis, aut polline radicum quarundam adulterari solet, sicut Indi rerum cæterarum omnium fucos quoque apprimè callent. Quod diximus superius, *Camphora Borneu* cæterarum omnium est optima. Quam tamè rarissimè ad nos inferri, credi par est. Quæ verò *Chinchen* Camphora dicitur, abunde satis forma pastillorum ad nos quoquouersum distribuitur, sed pretio longè minore. Nam *Borneu* Camphoræ libra vna, eodem cum 100. libris Camphoræ *chinchen* pretio appenditur. Cum hac tamen illa plerunque commisceri & fucari solet: cuius colorem tam dextrè mentitur per sapé, vt fucus in minimo, emptori non redoleat.

Camphora genera.

Delectum.

Infucatio.

Cap. XXXVII.
DE TAMARINIO.



TAMARINIO per vniuersam passim Indiam, comprimis autem apud *Gusarattas*, & in parte septentrionali *Goæ* prouenit. *Tamarinio* *Malabaris* dicitur *Puly*: *Gusarattis* verò & *Indis* cæteris *Ambily*: Arabibus *Tamarindi*, quod *Tamaras* Arabum *Dactylos* significant, propter quorum similitudinem eos *Tamarindos*, id est, *Dactylos Indicos* vocant, quos *Lusitani* dein secuti, *Tamarinio* nuncuparunt.

Tamarindorū nomina.

Arbores *Tamarindorū* *Castanearum* seu *nucum* magnitudine sunt: quarum rami crassi solidique foliis plenissimè turgent. Fructus ipse autè digiti ferè longitudine est, cortice foris viridi vestitus. Siccescens autem cæruleum colorem induit. Intus granis *fabarum* grandissimarum magnitudine pragnans est, quæ foris ea carne integuntur, quæ proprie *Tamarinio* dicitur.

Arboris facies. Fructus situs.

Tamarinio substantia viscida & glutinosa existit, adeoque tractata manibus, eas lentore inficit. Ex illis Indi compositum parant intinctum, qui saporem acidum & subacriusculum refert. Hunc aceti *omphacini* nostratis loco vsurpant, valdè gratum & sapidum, quem *Veriuis* appellant: nec vnquam pro cibo oryzam decoquunt, cui *Tamarinio* nõ adiungant. Intinctū *Caryl* vocant: cuius qui præsens confectioem videat, eius satietate facilè obruatur. Nam *Tamarinio* manipulis prehensos, violenter exprimunt, vt substantia melior, non secus ac putrida *mespila*, per digitorum interstitiū crassiusculè perprimatur. Hæc tamen

Caryl quid sit.

IV. PARS INDIAE

tamen expressio Oryzæ & edulis reliquis saporem haud ingratum conciliat. Vnde cum plerisque ferculis concoquitur, non secus ac apud nos vix crispæ, aut aliæ non satis maturæ.

*Tamarindi
aluum solvunt.*

Tamarinio valde quoque miscendis purgatoriis medicinis confert. Pauperiores enim, qui Rhabarbarum, Mannam, & cætera solutiva preciosiora redimere nequeunt, solos Tamarindos cum aqua expressos, sub auroram ieiuni bibunt, vnde & leuissimè & tutissimè purgari succerunt. Sed hoc modo parandos, recentes adhuc & virides esse oportet. Medicinis quoque cum herbarum aut fructuum aliorum decoctione quoque commixtis vtuntur, felici successu & commodo certissimo. Sed iidem conditi in Lusitaniam, Arabiam Persiamque, vt & remotiores terras alias inferuntur. Indi vt fructus integros ex arboribus vellunt, sic saccharo condiunt, & electuarium suauissimum inde cõcinnant.

*Fructus capsula
qualis.*

Fructus ex arbore vaginæ breuioris modo dependet, non tamen recta præcisè forma porrectus, sed leuiter curuatus aut arcuatus. Tota hæc capsula noctu se pandit aperitque, & se arboris foliis ita inuoluit, vt ab iis contra frigus nocturnum q. muniatur & prætegatur. Aurora prodeunte ex illis se rursus expedit, & nudum spectandum hominibus rursus offert, sicut his meis oculis cum ingenti delectatione simul & admiratione aliquoties in coram notauit. Fructus, non nisi folliculis suis exemptus vendi solet: Cuius tamen plures vno numero se mole plerumque connati aut agglutinati cohærent. Cuiusmodi massa nec ad aspectum iucunda, nec ad contactum secuta admodum est. Facile enim mucosus, & viscosus manus taminat. Propter summam in India abundantiam pretio venduntur leuissimo.

ANNOT. D. PALVD.

Nomina.



TAMARINDI ab Ægyptiis Derelside vocantur. Hos arbor pruni similis gignit, crassis Graminis & foliis, myrthinis non disconuenientibus, robusta. Flos eius aurantium ferè est, ex quo fructus enascitur, cortice seu pellicula sua priuatim vestitus, quem Tamarindum nuncupamus.

vsus.

Huius arboris folia perpetua conuersione solem aspiciunt: ad cuius occubitum, ipsa quoque contrahuntur, & fructum sub se suum pariter abscondunt. In hortis prope Alcayrum harum arborum quasdam virentes vidi, vt & iuxta S. Macarij Cænobium in solitudine quadam, vbi præter has arbores nihil quicquam vel plantarum vel fruticum arborumue prouenit. Turca Ægyptique huius medullam aduersus arduas febres adhibent, quam in limpida aqua maceratam epotant. Mihi ipsi quoque, cum in Syria essem, huius haustus præsentem contra febrem grauissimam remedio fuit. Hanc medicinam illi vulgatam contra pestiferas, aliusque generis febres, vt & contra hepatis renumque inflammationes grauiores, secum ferunt,

ferunt, quoties per vasta & arida loca iter instituunt. Huius integros folles, cum suis inclusis Tamarindis, prout ibi enascuntur: sicut & folia cum canna fistula, sicut eadem à me in Ægypto decerpta sunt, apud me domi videre est. Folia autem singulatim contra puerorum vermes prosunt. Folliculi verò recentes, tum huius arboris, tum cassiæ fistule, cum melle ex Xylocaracta aut saccharo in India condiri quoque solent: cuius confectionis integros urceos pleos equidem mecum inde auexi: Hucusque D. Palud.



ANNA fistula seu fistularis, purgatoriiis medicinis valdè salubriter addi solita, vberimè prouenit tum in India, tum Cambaia, Seylon, Malacca, locisque finitimis aliis. Cum verò in Hispanica India quoque nascatur, adeò vt vbiuis terrarum passim notissima sit: eius descriptioni supersedendum ratus, ad minus cognita stylum conuertam.

Canna fistula seu cassia.

ANNOTATIO D. PALVD.



ARBORVM huius generis magnam mihi copiam videre contigit in Ægypto, præcipuè verò ad Damiatam, urbem Ægypti florētissimam, Nilo acclinem. Cassiam, quæ huius arboris fructus est, Ægyptij Chaiarxambar vocitant.

Cassia vna scatur.

Arbor ipsa nucis magnitudine succrescit, cuius quoque caudicem, ramos & folia apprimè refert, nisi quod flosculos aureos valde odoratos gignat, ex quibus postea canna demittitur, cassia sua intus pregnans. Canne huiusmodi recentes adhuc, tene reque, nec dum substantiam ligneam induta, ab incolis plerunque condiri solent. Cassiam Ægyptij saccharo & succo liquiritiæ subactam contra calculum & vesicæ renumque affectus: vt & contra tussim & asthma cum Agarico compositam felici euentu vsurpant. Contra inflammationes verò, eandem quoque foris crudam vel solitariam imponunt. De hac qui plura desiderat, præter alios Matthiolum videat, qui historiam eius accuratius simul & fusius designauit. Hucusque D.

Palud.

DE MYROBALANIS.

Myrobalani ut
nascantur.



MYROBALANI multis passim locis in Cambaya, *Ballagatté*, *Goa*, *Malabaria* & *Bengala* nascuntur. Hi quinque sunt generum. Primi, Medicis citrini, Indis *Arare* dicti, rotundi sunt, educendæ cholerae præcipuè idonei. Secundi *Emblici* nuncupantur, Indis autem *Amuale*. His ad coria præparanda non secus ac *sumach* vtuntur, quibus quoque iam maturis, sed tamè adhuc virentibus ad appetitum languentem suscitandum vescuntur. Tertij Indis *Resonuale*, illorum verò Me-

dicis Indici dicti, octangulares sunt. Quarti Medicis *Bellirici*, Indis verò *Guti* vocantur. Hi globosi sunt. Quinti Indis *Arectan*, medicis verò *Chebuli* vel *Quebuli* appellati, oblongi, rotundi, & modicè angulosi sunt. Arbores pruni ferè facie sunt, aliæ tamen aliis foliis discriminatæ. Fructus harum in genere cum pruni fructibus quoque conueniunt, nisi quod (vt diximus) alij angulosi, alij completè rotundi sint. Horum tria genera medicis vsitiora sunt: *Quebuli*, in *Cambaya*, *Bisnagar* & *Bengala* nati, qui electuarij forma conditi estantur, & magna copia in *Lusitaniâ* & loca alia transfuehuntur. *Citrini* & *Indici* in *Malabar* frequentes sunt, nec minus in *Baticala* & *Bengala*. Hi multis vsibus destinantur: qua causa etiam pluri æstimantur, & copia non tenui quoquouersum ad exteros efferuntur. Prius, quàm plenè maturuerint *Myrobalani*, saporè immaturorū prunorum reddunt. Sed cum horum censura ad medicos propriè spectet, nos de iis pauciores erimus. Quos ideò saltè hoc loco nominare placuit, quia propter summum & incredibilem eorum prouentum in *India* illis magna commercia agitentur.

Facultas myro-
balanorum.

ANNOTAT. D. PALVD.

Genera myro-
balanorum.



GENERA hæc *Myrobalanorum* genera siccat a ad nos ex *India* importantur. Quædam eorum prætereà etiam sale, quædam saccharo condita aduehuntur. Primi citrini seu flatii nuncupantur. Hi, quo flauedinis plus habent, eo meliores censentur. Qui saturate adeo flauent, vt ad virorem non nihil deficiant, & simul densi, solidi, gummosi, & cortice crasso vestiti sint, ventriculum bile exinaniunt, febribus tertianis & mixtis aliis grauioribus medentur, & certo emolumento naturis *picrocholis* seu *biliosis* manducantur. Alteri *Indi* dicti, nigricant: eo meliores, quo atriores. Hi bilem quoque, sed atram præcipuè euacuant, artuum tremoribus medentur, colorem corpori addunt, & mentis tristitiam abigunt. Tertij *cebula* seu *Chebula* vocantur. Hi quo grandiores, eò meliores putantur. Ex nigro non nihil rubescunt, pondere suo in aquam mersi promptè subsidunt, pituitam mucumque è corpore edu-

educunt, mentem acuumt, & visum roborant. Ad nos aut saccharo aut melle conditi afferuntur, purgando roborandoque ventriculo idonei. Aquas, etiam ventris exigunt, & febribus antiquis auxiliantur, cibi appetentiam suscitant, & eiusdem assumpti concoctionem promouent. Quarta emblici nuncupantur. Quibus quinti, Bellerici vocati, concurrentes, eiusdem ferè cum Chebulis efficacia sunt. Corpus etenim cruda pituita exonerant, qua præcipuè cerebrum, renes & stomachum obsedit. Insuper & cor reficiunt roborantq, & ventriculi languentem appetitum erigunt, vomitumque cibi assumpti compefcunt. Quem ad finem vsumque emblici quoque condiri solent. Fructus hi in vniuersum omnes corpus prauis humoribus per-

Myrobalan
qua facultate
purgandi va-
leant.

purgant, modo tamen longè alio, quam vel cassia vel manna, vel his medicina similes alie. Nam non virtute id præstant specifica, aut qualitate solutiua: verum mera adstrictionis vi, qua, quicquid in vicinis partibus humoris prauis confedit, vi quadam exprimunt, & expressione hac aluum subducunt. Quade re vberius legatur Matthiolus, Garcias ab Horto, & his similes alij. Hæc D. Palud.

Cap. XXXIX.

DE AROMATIBVS ET HER- bis Indicis aliis.



SPICÆNARDVS in regionibus Sitor & Mador (quæ terræ Decan & Dely apud Bengalam conterminæ sunt) prouenit. planta duarum ternarumue spithamarum est, frumenti more succrescens, cuius fibræ priuatim Spicænardicæ dicuntur. Hæ ex radice paulum supra terram enascuntur: & ex Cambaya potissimum ad nos ef-

Spicænardus
ubi.

pferuntur.

ANNOTAT. D. PALVD.



SPICA Indica ventriculum calefacit, tum pota, tum admota. Sed & affectibus cæterarum partium frigidis omnibus auxilio est. Hæc D. Palud.

Vsu.



ALOEN Arabes Sebar: Decanini Area: Canaryni vero Cate comer: Lusitani Azeure indigetant. Succus hæc eius herbæ est, quam Lusitani Babozam appellitant, cuius prouentus maximus in Cambaya, Bengala, & locis his finitimis aliis est. præcipuè tamen in Insula

Alc.
Nomina.

Aloës Sacotorina unde?

quadam *Sacotora*, quæ ad fauces maris rubri seu *Estreccho* de *Mecca* sita est, eius cæmentum laudatissimum & vberimum est, ex qua allata *Aloës Sacotorina* seu de *Sacotora* nominatur, quæ cæteris nobilior est. Hæc negotiationibus in *Turciam*, *Persiam*, *Arabiam* *Europam*que copiosè traicitur.

ANNOT. D. PALVD.

Aloës facultates.



ALOË ventriculi bilem pituitamque tenacem expurgat, ea precipue qualota est. Insuper & viscerum obstructions expedit, humorum lentorem incidit, & putredini aduersatur. Iuxta tamen ipsam quoque ventriculism roborat, asperitatem gutturis lenit, & eos, quorum stomachi crudis succis imbuti sunt, apprime iuuat. Huius correctio fit addito cinnamomi, aut nucis muschatæ, aut macis momento. Foris quin etiam contra depascentia ulcera imponitur: & collyrijs feliciter commiscetur. Hucusque D. Palud.

Añacardi. Appellationes.



Vsu. Achar.

ANACARDI fructus in multis passim Indiae locis prouenit, vt in *Canonor* in *Calcut*, *Decan* & similibus. Arabibus is *Balado*: *Indis* *Bibo*: *Lusitanis* *Fauo* de *Malacca*, id est, *Faba Malaccana*, propter similitudinem, quam cum illa habet, nisi quod fabis nostratibus non nihil maior ille fructus sit, dicitur. Cum lacte contra difficilem respirationem *Indi* illo vtuntur, vt & contra vermes, & his morbos similes. Ex eo viridi *Achar* conficiunt, id est, sale & aceto maceratum condiunt: prout idem superius de pluribus quoque aliis fructibus commemoratum est.

ANNOTAT. D. PALVD.



ANACARDI sic dicuntur, propter speciem seu figuram, quam cum corde habent, comprimis resiccati. Dum virides adhuc ex arbore dependent, sicut in *Sicilia* monte *Aetna* mihi videre contigit, nostratam fabam maiusculam præfigurât. Hi vt oliuæ condiri solent, esui oppidò commodi. In tus succo madent, qui mellis substantiam habet, & saturate sanguinei coloris est: extergendis sanandisque fistulis apprime utilis. Qui conditi habentur, valde desiccant & calefaciunt, memoriam acuunt, cerebrum & nervos roborant, sensus omnes & ipsam mentem clarificant, & capitis affectibus uniuersis frigidis commode auxiliantur. Hæc D. Palud.

CALAMVS aromaticus in Gufaratte, *Vazi*: in Malabar, *Vasabu*, in *De-*
can Vache: in Malacca *Daringoo*: in Persia *Heges*: in Curcan, quæ regio
 iuxta Goam septentrionalis est, *Vaycan*: in Arabia, *Cassab* & *Aldiria* ap-
 pellatur: in Indiæ locis plerisque, vt Goa, Gufaratte & Ballagatte, fre-
 quentissime feri solitus. Hic, nisi ex terra euulsus, nunquam odoratus est: quem
 Indiæ mulierculæ contra affectus vteri & partium neruosarum vsurpare sue-
 uerunt. Sed idem & equis obiici solet. Cælo siquidem austrino vento rigescente,
 eundem decoquunt, & cum allio, cumino, sale, saccharo & butyro mixtum, tem-
 pore matutino propinant. Miscellam hanc *Arata* nuncupant, quam equis valde
 salutarem profitentur. Est verò calamus aromaticus nihil aliud, quam huius
 herbæ caudex seu arundo, quæ materiam intus spongiosam & flavescentem
 continet. Radix ipsa autem nullis vsibus apta est.

Calami ara-
matici nomina.

Vsu.

Arata, equis
utilis.

ANNOTAT. D. PALVD.

VID verus & genuinus calamus aromaticus
 sit, singularis eruditionis vir Carolus Clusius
 comment. in histor. Garcia ab horto fol. 127. ele-
 gantissime designat: cui fragmenta quedam ca-
 lami, ex Ægypto mecum allata, communicavi.
 Hunc incolæ Cassa Elderira nuncupant: qui
 recens nihil aliud, quam arundo flavescentis est, & nodosa, fra-
 gilis, intus spongiosa, quasi tela alba subtensa, gustatu mucosa,
 acris & amara pariter. Ægyptij Theriacæ illum commiscet,
 ad mouendos menses, & corporis serum exigendum. Hucusque
 D. Palud.

COSTVS Arabibus *Cost* siue *Cast* vocatur. In Gufaratte, Cambaya
 nuncupatur *Vipot*: in Malacca *Pucho* dicitur. Nascitur autem in Sitor
 & Mandor, vbi spicenardus quoque copiosè provenit. Hinc in Cam-
 bayam & Indiam & loca porrò alia infertur. Flos eius candidus &
 fragrans est. Costus autem priuatim lignum eius & radix est: cuius frequentia
 commercia in Persiam, Arabiam & Turciam instituuntur, quibus locis eius vsus
 permagnus est.

Costi nomina.

ANNOT. D. PALVD.

COSTI apud me varia & discreta genera sunt:
 Indicus nimirum, quem omnibus suis notis ele-
 ganter Garcias ab Horto descripsit: vt & Ara-
 bicus, & Syriacus, cum genere quarto alio,
 quod Zinziberi simile est. Omnium optimus
 Indicus est, qui corpus insigniter calefacit, &
 menses urinamque ciet, vterum tum sumptus tum suffitus fo-

Faculis.

uet & calefacit, quem ad conceptum quoque faciliore disponit. Insuper & serpentum morsibus medetur, & thoracis affectibus omnibus auxiliatur. Hucusque D. Palud.

Cubeborum
nomina.



VBEBAE Arabibus *Quabeb*, Indis *Cubachini* seu *Cubabchini* hac de causa dicuntur, quod ante haec tempora, prius quam Lusitani Indiam adiiissent, Chineses eadem ex *Iaua* & *Sunda* (quibus solis in locis nascebantur) extulissent. Tum temporis etenim omnis in Indiam nauigatio, vt & caetera commercia vniuersa Chinesium solorum erant, quae tum mari tum terra instituebantur. *Iauani* Cubebas *Cumuc* nuncupant. Haec piperis modo crescunt, appositis palis instar lupuli in altum surgentes: quarum folia & ipsa piperinis similia sunt. Quodlibet tamen granum peculiari pediculo fulcitur. Has *Iauani* tanto in pretio habent, vt nunquam nisi aqua prius decoctas venum dent, ne scilicet eius copia apud exteros quoque plantetur. Magna frequentia Mauritanis vendi solent, qui eas vino iniiciunt ad Venerem acuemdam, quem usum praestant non infeliciter. *Iauani* iis contra perfrictionem ventriculi & alios frigidos corporis affectus praecipue vtuntur.

Iauanorum
inuidia.

ANNOT. D. PALVD.



VBEBAE piperis & forma & magnitudine referunt. Optima autem illae censeri solent, quae densae, plena, ponderosa & gustu acres sunt, pipere tamen leuiore, & nonnihil amariores. Ventericulum virtute sua calefaciunt roborantque, cuius sordes & infestantes flatus exigunt, à muco tenace peccus etiam expurgant, & lienibus conducunt, flatus carminant, frigidisque vteri affectibus opitulantur. Cum mastiche mansae, cerebrum pituita copia exonerant, & idem pariter apprimè roborant. Hucusque D. Palud.

Cubeborum
vii.

Folium Indi-
cum.



OLIUM Indum, incolis *Tamala patra* dictum, aurantiorum foliis simile prouenit, histamen acutius viridantiisque, ad cuius extremum tres manifestae fibrae egrediuntur, quarum media duabus lateralibus stipata porrigitur. Folij odor idem ferè, qui *Garyophylorum*. Arbor mediocris magnitudinis, non nisi ad fluuiorum ripas, aut lacus enascitur, in omni quidem India vulgaris, praecipue tamen in *Cambaya*. Folia haec magnis in India oneribus seu fascibus venduntur: quae vrinam ciere, & halitus foetorem arcere ab incolis creduntur. Eadem quoque vestibus & linteis apponuntur ideò, vt illorum vermes abigant. Haec *Spicæ nardi* vires per omnia æmulati, vulgò creditum est.

Eius virtus
& natura.

ANNOTAT. D. PALVDANI.



ATINI hoc folium nominaturi, vocabulum ex Indico *Tamala patra*, *Malabatrium* confinxerunt. *Cadesi* Indi Arabibus dicitur, quod idem est, ac si folium

Folium Indianum nuncuparent. Hoc quoque ad nos copia frequenti importatur, Venetias comprimis, unde deinde porrò ad alios quoquouersum traicitur. Vsus eius est in urina cienda, & ventriculi imbecillitate confirmanda, halitusque grauitate mitiganda. Hucusque D. Palud.

GALANGA, Arabibus *Caluegia* dicta, duùm generum reperitur. primum, quod minus est, odoratum ex China in Indiam infertur, & hinc porrò in alia loca aueritur. Genus hoc in China Lauandou nuncupatur. Alterum nonnihil maius est, in Iaua Insula frequentius enasci solitum, vbi *Languas* ab incolis vocatur. Hæc Galanga non æquè ac prior odorata & fragrans est. Huius planta supra terram cubiti ferè altitudine exurgit, sponte sua enasci solita, non arte aut industria excolta. Iauana verò s. spiritamarum altitudine interdum succrescit, folia cuspidi hastarum similia protrudens, & flore candido conspicua, ex hoc tandem suum semen ostentat. Hæc etsi spontè quoque vbiuis proueniat, nihilominus tamen à quibusdam Indis in hortis quoque plantatur, qui eam acetariis & nonnullis aliis Medicinis adhibent, iis præcipuè, quæ affecto vtero quoquomodo succurrunt. In India *Dayas* vocatur. Huius plantatio non ex semine quæritur, sed ex radicis parte, Zinziberis modo in terram defossa & contumulata.

Galanga genera.

Natura & vis.

ANNOT. D. PALVD.

GALANGA multis nodulis tuberans est, tum foris tum intus rubens, iuxta nodulos nonnihil reflexa, valde odorata & acris, tum formatum odore cyperum referens: Qua causa etiã à non paucis pro Cypero Babylonico habetur. Hæc calefacit & desiccatur in tertio gradu. Quibus facultatibus ventriculum præcipuè roborat, dolorem à causa frigida aut flatibus concitatum tollit, animam grauem aut fœtentem emendat, palpitationem cordis inhibet cum succo plantaginis pota. Colicam ventosam curat, & dispositiones uteri flatuosas excindit, vim genitalem suscitatur, renes refrigeratos recalfacit, & diebus singulis modica quantitate commansa, Cephaleam tollit. Hucusque D. Palud.

Facultati.

HIVS generis tum herbæ tum aromata alia quoque plurima in India omni passim enascuntur. Quorum tamen vniuersorum cum nec nomina nec facultates viretque mihi satis comperta sint, eorum catalogum exactiorem Medicis, pharmacopœis aut materialistis, ad quos hæc res priuatim spectat, relictum volo. Paucorum tamen horum meminisse ideò saltem voluimus, quia & passim in omni India hæc notissima præ cæteris sint, & in commercia frequentius abeant. Quo nostro consilio nos beneuolo lectori non displicituros, omninò nobis persuasum est.

Epilogus autoris.

Cap. XL.

DE VARIIS VNIONIBVS ET Alioffar, de gemmis itidem, ut Adamante, Rubino, Topasio, Sapphyro, & nonnullis aliis, quae discriminis gratia orietales dicuntur. Porro & de lapide Bezoar, omnium venenorum presenti alexipharmaco: quo nimirum & loco & modo quaque horum reperiuntur.

Vnionum nomina.

Vbi meliores reperiuntur.



Custodia recte capiendarum concharum.

Vrinatorum numerus & pericula.

Vniones, ut captentur.

Vt dispensentur.

Iesuita cur partem pradae semper occupent.

UNIONES Lusitanica lingua *Perolas*, comprimis grandiores, minores autem *Alioffar* appellat. Latini *Margaritas*: Arabes *Lulu*: Persae & Indi *Mory*: Malabari *Mutu* nuncupant. Omnium nobilissimae & preciosissimae orientales censentur, quae intra *Ormū* & *Bassoram* in sinu Persico iuxta *Baroyn*, *Cattyssa*, *Iulfa*, *Camaron*, & alia sinus Persici loca reperiuntur. Vnde in *Ormum* importantur. A Lusitaniae Rege ordinatus & constitutus in *Baroyn* singularis *Factor* seu curator alitur, qui solius vnionum capturae curam agitat. Sed & intra *Seylon* Insulam, & *Cabo de Comoryn* margaritae ingenti numero captantur quotannis. Quo loco à Rege Lusitaniae peculiaris capitaneus cum certa militum manu sustentatur, qui venationi operam impendat recte accurandae. Eiusdem conductu quotannis etiam 300. aut 400. vrinatores aluntur, qui solo huiusmodi piscatu victitant: quorum pars interdum mergitur, pars à Tubaronibus piscibus, alias *Hayen* dictis, voratur. Postremae dictae margaritae non tanti censentur, quanti quae in *Ormo* captantur: quas incolae ad primum intuitum quoque prompte discernere possunt. Margaritarum piscatio apud *Borneo* & *Anyon* Insulas iuxta littora *Chauchinchina* quoque celebris est. Sed *Ormenses* dictae has omnes pretio nobilitateque exuperant, quae 10. 12. 20. & pluribus interdum orgiis in aquarum fundis captantur. Omnes verò in conchis reperiuntur hoc modo. Maiores in conchis sunt, quae aquae altiora tenent. Minores, *Alioffar* dictae, profundioram aquam potissimum occupant. Has qui venantur vrinatores, nudi in aquam se demittunt, corbem ex collo reuinctum habentes: quem, si se profundius demerserunt, expedita festinatione illis collectis complent, & in auram se rursus efferentes, vicinis in scaphis sociis suis profundunt, qui eas deinceps in littus euehunt, & soli exiccandas exponunt. Cuius vi & calore si conchae panduntur, tum perlæ seu *Alioffar* conclusae in conspectum dantur. Vnius diei piscatione finita, piscatores cum Capitaneo, militibus, & cæteris opitulatoribus certo loco colliguntur: vbi à curatoribus regiis, captae margaritae omnes in acervos certos segregantur, quorum primus Regi, secundus capitaneo & militibus, tertius Iesuitis (qui terras illas Christiana fide primi imbuerunt, & in vicinia *Coenobium* extruxerunt) & postremus ipsis vrinatoribus nuncupatus cedit. Quae distributio sedulo & sine omni fraude ad exactam aequitatem institui solet. Haec piscatio aestate ferè media fit: cuius decursu non saltem quam plurimi suffocantur, verum etiam innumeri à grassantibus piscibus discerpuntur, ita, ut ab exacta piscatione ingens planctus eiulatusque tum viduarum, tum liberorum propter eos, qui perierunt, passim perstrepet. Nihilominus tamen futuri proximè anni aestate ad idem periculum superstitibus redeundum est, tum, quia hoc vno studio vitae egestatem leuare didicerunt, tum, quia à Lusitanis ferè ad opus hoc cogi solent, cum piscationis regiae titulo auctoritatem

tatem publicam sibi quilibet timendam censeat. Non minima tamen vrinatorum pars auaritiæ & lucri studio, quod omne periculum leue facit, in hoc mali tentamen illicitur.

Concharum aliæ pauciores, aliæ plures, nonnullæ interdum ducentas pluresue margaritas continent. ex quibus verò optimæ & pretiosissimæ eximuntur, læues & candidæ sunt, Indis Cheripo dictæ, ex quibus cochlearia & patellas conficiunt. Vniones cribris vendi solent, ex lamina hunc in vsum confectis, & crebris foraminulis pertusis. Cribrorum horum diuersa genera sunt. Primum foramina angustissima habet, permittendis margaritis minimis parata. Hæ pretium quoque leuissimum sortiuntur. Secundum foraminum est maiorum, per quæ colatæ margaritæ maiori quoque pretio æstimantur. Tertium, quartum, quintum, sextum, septimum, octauumque, vt pro foraminum proportione se ad inuicem habent, sic pretio quoque augetur & valore. Omnium verò vilissimæ & minimæ margaritæ, quas *Alioffar* nuncupant, pharmacopœis pro remediorum mixtura vncis vendi solitant, adeò, vt illarum multa pondera Venetias & in Lusitaniam pretio emptæ æquissimo auchantur. Incolæ perlas nitidiores facturi, oryzam cum sale tundunt, qua mixtura illas probè perfricant, dum tãdem crystalli instar candescant: quem colorem lucidum dein omni tempore retinent.

Præter dicta concharum genera aliud insuper diuersum reperitur, ab Indis *Chanca*, à Lusitanis *Madre Perola*, id est mater perlarum dictum. Illas affabrè & nitidissimè polire fingereque norunt, adeò vt à Lusitanis ingenti copia emantur, tum ad pocula ex illis concinnanda, tum ornamenta domus alia paranda. Hæ in China & Bengala frequentissimæ sunt. Nonnullæ harum inauratæ artificiosissimis toreumatis illustrantur, qualium specimen ex illis capere licet, quæ interdum illinc ad nos efferuntur. Ex his præterea varia ornamenta parantur, vt mensæ, pulpita, capsæ, tabulæ lusoriæ, & harum calculi, bacilli, quales Indicæ foeminæ manibus gestare solent, & huius generis opificia si quæ sunt alia. Hæc omnia docta industria primum fabrefacta, postea *Chanca* nitidissimè inducuntur: adeò vt nulla serè domus sit, quæ huiusmodi industria exornatam supellectilem aliquam multam non ostendere possit. Et licet harum operarum Lusitania quoque hodie plenissima sit, nullibi tamen earum fabricatio quam in India frequentior est. Foeminæ etenim Indicæ ante hoc tempus, & comprimis quæ in Bengala nobiliores erant, ex hac ipsa materia annulos & armillas paratas gestabant. Nec vllam de florare vnquam virginem licebat, cuius bracchiis huiusmodi armillæ non illico innecterentur. Quod vt maximè vel hodiè in vsu est. Quæ occasione fit, vt operæ huiusmodi ibi quotidianæ & solemnes sint.

Testudines quoque India copia ingenti profert, ex quarum testis ornamenta similia quoque complurima conficiunt, vt pectines, pocula & phialas. Item fritillorum calculos, & similia. Quæ omnia coloribus pulcherrimis tingere norunt, vt aspectui amœnissima occurrant. Propter quam tincturæ industriam Chancis testæ interdum quoque præferri solent.

Quot plerumque perlas vna concha habeat.

Vniones cribris secernuntur.

Vniones vt candescant.

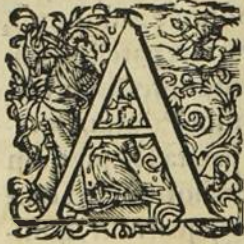
Mater perlarum.

Testacea opera elegantissima.

Cap. XLI.

DE ADAMANTIBVS,

*Adamantum
appellatio.
Locus genitalis.*



DAMANTES vocant Mauritanii & Arabes *Almas*: Indi *Iraa*, Malaij de Malacca, *Itam*. Nascuntur Adamantes in Decan Regione post *Ballagatten*, iuxta ciuitatem *Bisnager*. Penes quam tres montes visuntur, ex quibus erui solent, ingenti regis illius loci commodo & emolumento, qui ad illos excubias diligentes statuit, & edicto singulari cauit, vt quicumque Adamantes 25. Mangelynos excederent, Regi offerrentur. Mangelyni verò singuli grana 4. appendunt.

*Emporium ce-
lebre in Lispor.*

Contra Regium edictum si quis fraudulentus deprehenditur, tum & capitis supplicio plectitur, & fisco eius bona mancipantur. Præter hoc in Decan provincia mons quoque alius *Roca Velha*, id est, rupes antiqua dictus, celebris est, qui optimos promit Adamantes, maximo venire solitos pretio, quos Gemmarij, Indique facile internoscere possunt. Hi frequentes foro exponuntur illi, quod in *Lispor* ciuitate agitur, quæ intra Goam & Cambaiam in Decan provincia sita est, quò Banyani, Gufarattæ, & Cambaij mercatores numerosi comitant. Hi illic emptos, post in Goam & loca alia inferunt, ipsis vendendis adeò solertes & impostorij, vt fucum quoque peritissimis alias Christianis mercatoribus facere sciant.

*Adamantes
natiua politie
insignes.*

In dicto monte *Roca Velha* Adamantes quoque nascuntur, qui *Nayffes* dicuntur, ipsius naturæ industria pulcherrimè politi & leuigati. Hi prioribus nobiliores censentur. In sinu maris Taniapura propè Malaccam, rupes quoque hoc ipso nomine, *Roca Velha*, nuncupata, pretiosissimos Adamantes parturit: qui prioribus quidem minores non nihil, sed ipsis tamen ponderosiores existunt.

*Adamantum
succrescentia.*

*Adamantum
mira magni-
tudo.*

*Lapis Topa-
zium.*

Adamantes auri modo eruuntur ex terra. Quam si prima vice stantis e-rectè viri altitudine effoderunt, tum trium annorum spacio exacto noui ibidem Adamantes creuisse & prorupisse visuntur. Horum quidam pondus 100. aut 200. plurimum Mangelynorum habent: qui tamen rari sunt.

Lapis adamanti familiaris Topazius est, coloris eiusdem, sed subobscurior, & minoris censuræ. Quamquam & horum sua diuersitas sit. AEquè ac adamantes poliuntur scalpunturque in omnibus passim locis Indiæ.

*Albi saphyri
& rubini.*

Candentes quinetiam saphyri, & Rubini non nunquam ab Adamantibus raro discernuntur, nisi censuram peritorum & accuratorum mercantium subeant.

Beryllus.

In plerisque Indiæ locis quoque materia quædam pronascitur, quæ Cry- stalli montani speciem refert. Cry stallus tamen genuinus minimè est. Cry- stallum siquidem India nullum fert, vt nec omnis tractus orientalis. Materiam hanc Indi *Beryllo* vocant, quæ tamen à Cry stalllo vero haud multum distat. Hæc copiosa in Cambaya, Pegu & *Seylon* reperitur. Ex hac varias operas effingunt, nimirum circulos precarios, sigilla, & huius generis alia, quæ partim Christianis diuendunt, partim vlibus propriis reseruant.

Cap.

Cap. XLII.

DE RUBINIS, SPINELLIS, GRANATIS, SMARAGDIS, & GEMMIS HUIUS GENERIS ALIIS.



RUBINORVM genera varia existunt: quorum pretiosissimi, qui Carbunculi nuncupantur. Hi sunt, qui 25. Quilæ appendunt, quorum pauci & rari inveniuntur. Qui coloris & pelluciditatis optimæ sunt, Indis *Tockes* vocantur. Sed & alij *Ballax* vocantur, qui priorum collatu cæsus vilioris sunt. Præter hos & alios *Espinellas* numerant, qui coloris ignei sunt, & cæteris omnibus leuius æstimantur. Insuper & Rubinorum genera sunt alia, comprimis illi, qui candidi coloris sunt, & Adamantes æmulantur, de quibus paulò ante à nobis percensitum est.

Carbunculus.

Varij generis Rubini.

Alij *Rosei*, nonnulli *Cerasij* coloris sunt, cum alba scilicet maturescunt. Sunt etiam, qui ex dimidio candicant, ex dimidio rubent. Nonnulli ex parte vna rubini, ex altera *saphyri* videntur. Et vt vno verbo dicam, rubinorum sortes innumeræ sunt cognitæ. Cuius varietatis tantoperè discrepantis hæc causa censeripotest. Dum in rupibus aut montibus adhuc nascuntur, coloris vniuersi albensis sunt. Vterius excocti, vi solis tinguntur, dum ad completam maturationem perueniant. Perfecti ergò rubescunt rubinorum aut *Tockes* modo. Ante perfectionem hanc si intermedio tempore effodiantur, colorum quoque diuersitatem merito ostendunt. adeò vt quantum à vero *Tockes* seu rubore distent, tantum pretio viliores veniant. Qui ex *Saphyro* & rubino mixti sunt, Indis *Nilcandi* dicuntur. Quod idè euenit, quia vtrique simul & semel persæpè in vno eodemque scopulo suam mineram habent, vnde vicinitatis ratione coadunati & coalescentes, postmodum hac in mixta facie effodiuntur.

Rubini & saphyri vna materia.

Colorem varietatis quæ causa.

Rubini & saphyri vni conascuntur.

Rubini *Persis* & *Arabibus* *Iacut*, Indis *Mamca* dicuntur. *Saphyrus* duorum generum est: *Subcaneus*, & *Cyaneus*.

Saphyrus.

Hyacinthi, *Granati* & *Robassi* ex genere quoque rubinorum sunt, non magnopere æstimati: quos Indi ob id luteos aut purpureos rubinos vocitant, prout coloris qualitate euariât. Horum in *Canon*, *Calecut*, & *Cambaya* tanta vbertas est, vt in omnibus fori angulis aliquam multis *corgiis* venum prostant. *Corgia* verò quæuis 20. lapides continet, quam vno aut ad summum binis albis (albus verò octo nummis constat) integram vendunt. Horum quantam velis, copiam inuenies, sed minorum tamen & sortis vilioris. *Saphyri* & ipsi autem *Rubinis* viliores censentur: qui tamen ab his & *Adamantibus* locum dignitatis proximum tenent. *Rubini*, *Saphyri*, di&ctique alij lapides ex scopulis *Adamantum* more eruuntur: qui ex *Calecut* & *Cambaia*, terraque *Bisnagar* copiosi efferruntur: plurimi tamen ex *Seylon* *Insula* aduchuntur, qui iuxta nobilissimi censentur. Quanquam & in *Pegu* regno magna frequentia fodiantur, qui cæteris lucidiores sunt.

Hyacinthus. Granatus. Robassus.

Corgia quid?

Smaragdos *Indiani* *Pache*, *Arabes* *Samarrut* nuncupant, quanquam in *India* nullibi reperiantur, nisi fors locis rarissimis paucissimi. Illuc tamen ex *Cayro* & *Agypto* importari solent, nihilominus *Orientales* vocari sucti. Hi propter raritatem in *India* magni æstimantur: quo etiam nonnunquam ex *India Hispanica* inferuntur, & porrò in *Pegu* prouinciam traiciuntur, vbi magni pretij sunt, adeò, vt *Venetorum* multi negotiatores, qui illatos *Smaragdos* cum *Ru-*

Smaragdi.

binis ibi permutarunt, opulentiam & quæstum vberimum fecerint. Smaragdi siquidem rubinis ibidem nobiliores censentur. Dictorum omnium lapidum suus in pharmacopoliis quoque vsus est.

*Iaspis ærizusa
seu Turcheſita.*

Iaspis ærizusa frequens in Persia foditur, vnde in Ormum Indiæ nonnunquam centenariis integris infertur, terra natiua persæpè adhuc cohærente. Hi viliores in India & abiectiores habiti à paucis gestantur. Copiosi quoque in Cambaia lapides nascuntur: sed nec ibidem valdè æstimantur. Ex illis patinas & pocula conficiunt. Color eorum viridis est, vt smaragdi.

*Chrysolithus.
Amethystus.*

Chrysolithi & Amethysti in Insula Seylon, Cambaya & *Ballagatte* reperiuntur.

Alakecca.

Alakecca lapis idem est cum nostro, qui à sistendo sanguinis profluxu nomen accepit. Lapidem quoque alij sunt, qui, quod lactis prouentum mulieribus

Galactites.

accurent, lactifici dicuntur seu Galactites: Horum omnium lapidum magna copia in *Cambaya* & *Ballagatte* est, qui Goam in commercia importantur. Ex quorum aliis orbiculos precarios, insignia seu sigilla, annulos & similes res parant, plerunque magni æstimatas. Quodlibet enim ex istiusmodi lapide sigillum

Alambre.

duobus tribusue pardavis venit. In Cambaia quoque *Alambre* seu succinum reperitur, ex quo annulos, orbiculos precarios, & alia similia expoliunt, quorum

*Olhos de Gatto
seu oculus felis.
Idem, quo dicitur
Achates.*

omnium vsus ibidem frequens & quotidianus. Lapis insuper alius ibi vulgaris est, quem Lusitani *Olhos de Gatto*, id est, oculum felineum vocant, propterea quod cum eo & colore & facie conueniat. Nihil autem aliud quam *Achates* est. Afferitur quidem bonus ex Cambaya: optimus verò ex Seylon & Pegu. Hic in Lusitania raro auehitur: quod maioris in India pretij sit, quam in Lusitania. Somniant Indi, hunc vim & facultatè habere diuitias seruandi partas, ne quid illis decedat, quotidie verò augeſcant.

Pedra de Ceuar.

Quem denique Lusitani lapidem *Pedra de Ceuar* appellant, in multis partibus Indiæ locis inuenitur copiosissimè. De hoc Indi commemorant, si quis quotidie cum cibus reliquis aliquid deuoret, quod iuuenili decore perpetuo floreat & vernet, nec vnquam faciem induat senilem & situosam. Hinc factum, vt Reges & magnates Indorum, ollas, patinas & pocula sua ex illo parari curarint; quibus cibos suos elixant, & vinum pro iuuentutis custodia epotent.

Huius vis.

Cap. XLIII.

DE LAPIDE BEZOAR, ET ALIIS venenorum Antidotis.

Bezoar quid?



Vnde dicatur.

Lapis Bezoar ex Persiæ prouincia Corassone, & nonnullis aliis Indiæ locis aduenit. In ventre ouis aut hirci cuiusdam nascitur, circa tenuissimam quandam paleam semper augeſcens, & multis veluti ex tunicis contextus. Exterius lapis æqualis & læuis est, obscure viridis. Capri hi Persis *pazar*, lapis ipse *pazar* vocantur. Lusitani verò vocabulo corrupto hunc *Basar* siue *Bezar*, Indi autem *Pedro de Bazar*, id est, lapidem fori indigetant. *Bazar* etenim Indica lingua Forum, seu locum variis cibus vendendis destinatum, significat. Vnde etiam vilissima & minutissima pecunia, quam manualement aliam dicere possemus, *Basarucos*, id est, qualis in foro pro eduliis datur accipiturque, nuncupatur.

Lapis iste pretiosissim⁹ est, & cōtra tum venena omnia, tum morbos alios grauiore medicina præsentissima. Valor aut taxa eius longè supra vnicornu est,

est, quod etiam efficaci facultate exuperat. Cuius rei experimenta à longo tempore sunt certissima. Lapis iste quo maior & grauior, eò nobilior, carior, & afficior. In Lusitaniam frequens eius importatio est. Quibus in locis reperitur, paulò ante dictum est. Inuenitur quin etiam in Insula de *Lavacas*, hoc est, Vaccina dicta, quæ in aditu fluuij non procul à littoꝛe Cambayæ sita est, quo loco Lusitanica classis nouandi & sarcendi commeatus causa plerunque applicat. Hic Lusitani oues illas persæpè obtruncant, vt lapides ex illis eruant.

*Bezoar uidi-
cornu pretiosis-
or.
Bezoar quis
optimus.
Insula Lavaca-
cas.*

In *Pan* prouincia prope Malaccam lapis idem crebro quoque inuenitur. Sed & alius ex vesicula fellea porci cuiusdam ibidem eximitur, quem Bezoar-tico contra venena & morbos venenatos multò præstantiorem arbitrantur. Hunc Lusitani *Pedra de Puerco*, id est, lapidem porcinum indigetant. Hic in crebris est commerciis, coloris limpide rubei, saporis amariuscule, contactu saponem Gallicanum exhibens. Huius si quæ necessitas vsurpandi sit, tum Cyatho aquæ iniicitur: quam non nihil immoratus, cerra amaritudine inficit. Eo deinde extracto, aqua bibitur. Bibita venenum ex omni corpore expellit mira efficacia: quæ eius virtus crebris & domesticis experimentis iam vulgo notissima & confirmatissima est. Bezoar lapis eiusdem cum aliis duritie est, sed minus tamen ponderosus. Hunc virtute singulari herbarum illarum generari creditum est, quæ animalia illa depascuntur: sicut superius de Rhinocerote quoque ostensum est. Nam in nullis locis aliis istiusmodi reperiri certum est, etsi animalia alibi specie eadem nihilominus frequentia reperiantur.

Prouincia Pan.

*Lapis porcinum,
Bezoar nobilior.
Vfus ratio.*

*Vnde lapidum
horum principum.*

In *Vlabado* ciuitate, quæ post Goam in Ballagatte sita est, lapis reperitur alius, Arabibus Hagerarmini, Lusitanis *pedra Armenia*, quod in Armenia copiose inueniatur, dictus. Hic Cyaneus est, & non nihil ex isto colore virescit. Hunc Indi in purgationibus & aliis remediis conficiendis solennem habent.

*Hagerarmini
lapis.*

Præter hæctenus nominatos & numeratos lapides, alii quoque plures non ignobiliores, & tum contra venena, tum morbos vehemētes cæteros utilissimi & efficacissimi ibidem nascuntur. Cum tamen iidem non omnibus æque ac hi cogniti sint, aut in commerciis tam frequentes, eorum descriptioni hic ex causa superdendum duxi.

*Excusatio au-
toris.*

Cap. XLIV.

BREVIS ET UTILIS INFORMATIO, qua arte Adamantes, Rubini, Smaragdi, uniones & gemmæ cæteræ, distinguuntur & internosci: adeoque qualibet pro suo genere graduque æstimari censeri- que debeant.

Primo de Adamantibus.



SCIENDVM in principio est, Adamantem gemmarum omnium principem & Regem esse. Huius venditio pondere fit: incisio verò seu elaboratio necessario pro eius crassitie instituenda est, quam certam habet. Quam mensuram si excedit, nauci est. Si infra est, aspectu noscitur. Nam pro natua sua hac crassitie etiam iam dum annulo insertus, quod pondus habeat, censeri potest. Nam solitarius seu liber alias ponderari solet. Ante hæc tempora vulgatum mercatoribus memoriale quoddam erat, quo census, taxa seu valor gemmarum descripta

*Adamantem
gemmarum Regem.*

Quilæet pondus. erant, hoc nimirum pacto: *Quilæet* vnum tanti: duo tanti &c. Cumque illis temporibus commercia non tam frequentia essent, vt sunt hodierno die: cui libet empruro vendituroque suo secū allato memoriali opus fuerat. Sed hæc de pretio saltem illorum lapidum intelligenda veniunt, qui synceri, probi, sine næuo & vitio erant. Nam qui aut polluti, aut fracti, aut quocunvis alio modo mendosi erant, hos propter vitij gradus, maiores minorésue æstimare maioris laboris & periculi videbatur.

Quæ causa ingentis pretij Adamantum.

Multi tum principum, tum aliorum hominum passim sciscitari solent, quæ causa sit, vt Adamantes præ omnibus aliis gemmis in tam ingenti pretio sint aut vendantur. Sed huic interrogationi responsionis nulla alia ratio prostat, quam quod ita primitus emi vendique soleant: cum proportioni gemmæ pretium perpetuò correspondeat. Quæ enim causa est, quod Adamas *Quilæet* vnum appendens, Ducatis 50. veneat, si purus & nō sit mendosus: eadem præstat, vt aliquoties maior alius 30000. aut 40000. ducatis iure vendatur, si nimirum iustam suam magnitudinem integritatemque possideat. Nam vel ab antiquissimis temporibus census eorum pristinus in perpetua durabilitate & vigore constanti apud Indos perstitit, nec vllius vnquam illi nunc, quæ olim, veniisse sciuntur.

Proportio Adamantis magnitudinis & pretij eadem.

Iam porro, vt maior adamas æstimari exquisitius valeat, præscire operæ pretium est, quod pretium *Adamantis*, *Quilæet* vnum appendentis, constitutum sit. Nam de Rubinis, Smaragdis & gemmis cæteris idem iudicium, eadem lex est. Summa itaque si collecta sit, deinde de vitij næuisque eius, si quæ sunt, rationem ita apud te inibis, vt pro eorum quantitate, pretium quoque deminuas & præcidas, itaque perpetuò vnum cum altero aut addas aut subtrahas.

Sed vt & perfectionis integritatisque lapidum singulorum scientiam habeas, huius exemplum in Adamante præfigurabimus, quod postmodum gemmis omnibus probè applicari possit: cum cæteræ ad hūc ceu regem referri merito debeant.

Perfecti Adamantis indicia.

Qui omnibus numeris perfectus absolutusque adamas est, hunc ita laboratum esse oportet, vt binis lateralibus tabulis superne tertia addita sit: & vt tres tabulæ in infima gemmæ sede, tabulam vnam superius oppositam constituent, quas omnes iusta profunditatis proportionē sibi mutuò correspondere fas est. Harum angulos omnes integros, acutos, æquales, pellucidos & transparentes esse oportet, vt color nulla versiois parte euariet, aut pelluciditas claritasque obscuritate taminetur. Hanc summam perfectionem adeptus adamas, si

Quilæet quale pondus.

Quilæet vnum (quilæet vero 4. grana habet) apponderet, 50. ducatos iure merito valet. Sed cum summè perfecti rari inueniantur, paucique illos pernoscant, *Quilæet* vnum adamantis, vulgaris aut mediocris perfectionis 40. Ducatis æstimabimus. Hoc iam si sciueris, tum maioris quoque ponderis pretium apud te facile inuenieris. Porro autem, si adamantis pondus præcisè à venditore expiscari non poteris, diligenti & longa aspectus trutinatio apud te accuratè id expendes, semper agēdo hoc, vt in defectu potius, quam excessu æstimationem facias. Sic etenim fiet, vt in emptionis damnum non deuenias. Hoc pacto si pretium ipsius gemmæ elicueris, tum illud cum vitio, qualecūque habet, industrius confer. Quò næuus grandior, eò pretium maius deme. Sin leuior, subtrahe minus. Sic censione iusta vtrobique præmissa, securior contractum firmabis. Accidit nonnunquam, vt ponderis quoque minutæ aliquot concurrant. Has tamen pro primo vnus *Quilæet* constituto pretio facile elicies. Potuissent hæc omnia quidem exemplis aliquot discretis, & exactius redactis huic loco subnecti. Sed cum lectoris tædium studiose euitandum putemus, & numeratio hæc vel pue-

vel pueris leuiter saltem arithmeticae principiis imbutis expedita & perognita sit, hæc hoc loco omittemus.

Cap. XLV. DE RUBINIS.



AESTIMATIO Rubini talis est. Tabulatim elaboratus, ita vt cum Adamante consistere possit, ille idem pondus & totidem Quilaet, & cum Adamante eundem coloris statum gradumq; habere debet. Quod si ergo tum in perfectione, tum colore 24. Quilaet habet, sicut aurum 24. Quilaet: tum de eius bonitate & perfectione minimè dubitandum est. Rubini interim pondere nõ venduntur, cum certam crassitiam semper non obtineant. Quidam siquidem eundem dedita opera tenuiorem efformant, vt subditum folium luculentius transplendat. Videndum tamen, ne summa hæc tenuitas lapidi damnosa sit.

Qui Rubinus tum colore, tum puritate, tum crassitie, tum elaboratione & forma perfectus existit, iste 100. Ducatis iure æstimari potest. Perfectissimi tamen raro de præhenduntur: sed maxima eorum pars næuo aliquo latente, nec cuius spectatorum obuio laborare solet: qui aciem quoq; peritiorum nunquam effugit. Rubinum itaque præstiruemus, qui ad aspectum seu censuram communem perfectus sit, vt is 70. Ducatos valeat: de hoc æstimationem ad reliquos dein extendemus.

Rogatus de rubino Gemmarius, si illum quidem in præsentem promptum non habeat, respondeat autem, tantæ ipsum molis aut quantitatis esse, vt æquis Quilaet cum Adamante conferri possit, cum quo totidem quoque in colore Quilaet certet: tum rogans his ex indiciis abundè satis cognouit, quem rubinus colorem aut magnitudinem habeat. Ergo si rubinum quendam vel politum vel impolitum habeas, quem, quid valiturus sit, æstimare voles: sic apud te supputabis aut ratiocinaberis: Si rubinus quis profaret, qui non melior esset, quam vt cum Adamante vnus Quilaet certaret, haberet insuper tantundem coloris, puritatis, qualitatis, & magnitudinis, nec plus, quo ad respectum næui: quantus nam eius valor futurus sit? Probe ergo omnibus dispectis, & tum qualitate, tum bonitate, tum vitiisque defectibusque expensis, quid ex his de pretio demi aut secedere oporteat, ipsum insuper approbè examinaris, quid valiturus esset, si cum Adamante vnus Quilaet conferri posset: tum censuram hanc menti fideliter infige, & quâ mole seu magnitudine rubinus sit, accuratè trutina, sicut non minus, qualenam pondus Adamantis sit, cui æquiparari queat cum omni sua altitudine, num itidem ille crudus & impolitus adhuc sit: tandem & hoc obiter augurare, quantum ex politura substantiæ ipsi decessurum sit, & cuius is molis futurus sit, iam dum completè formatus perfectusque: tum post hæc omnia pondus duplicabis, & cum inuento pondere illo, quid nimirum valiturus sit, si Quilaet vnum appenderet, multiplicabis. Ex hoc quod redibit aut emerget, pretium Rubini tibi certissimè designabit. Et vt vno aut altero verbo resumam, si semel deprehendisti, quod pondus Adamantis habeat: tum eum Adamantem esse imaginare tibi: & tum quod de pondere præcedit, cum pretio Adamantis vnus Quilaet solum multiplica.

Rubini verò qui non polito sunt, & in tabulas efformari nequeunt (hoc est, si cum maiore commodo impolito relinquuntur, quam polituram subeant) hi ad pretium Adamantis æstimari debent, cui conferri queant. Nam & profunditas

*Rubini
censura.*

*Quis rubini
perfecti valor.*

Exemplum.

ditas & altitudo lapidis censenda est, vt & ipsius color, & prauitas bonitasque, sicut hæc crebro coincidunt: & tum ratio subducenda, sicut de tabularis politisque rubinis & Adamantibus prædiximus.

*De rubinarum
aut adamantum,
non tabularum
formarum
astimatione.*

Sunt præterea etiam Rubini & Adamantes aliqui, qui tabularum nullam in se dispositionem, verum aliam quandam pro clinodiis dignitatem habent: vt sunt nimirum triangulares, & qui cordis aut aliarum rerum formam habent, qui hac specie expressi fuerunt, vt in elidendis næuis minus substantiæ detereretur, & ipsi tum pondus, tum magnitudinem quam possent maximam retinerent. Horum etsi quis in suo genere perfectus sit, non tamen eiusdem cum tabulis dignitatis censi potest, cum in profunditate crassitiem plerunque maiorem habeant, qua pondus augetur. Quod tamen ipsum pretium adeo non auget, vt insuper illi non leuiter officiat & incommodet. In fundo vero si nulla crepatura notetur, & insuper gemma non crassiuscula, tum etiam superficie tenus per omnia perfecta sit: tunc eiusdem cum tabula crassiore pretij est, quod Ducatum est 46. si Quilaet vnum apponderet. Horum si quem sub manibus habeas, æquo modo in censendo illo procedes cum reliquis, vt nimirum prius attendas, quid valiturus sit, si Quilaet vnum ponderet: & summam deinde dicto modo elicies.

Cap. XLVI.

DE ORIENTALIBUS ET ANTI-

quis smaragdis, non ex Hispanica India Insulis allatis.

Nam illi, an puri & genuini sint, nondum accurate exploratum est.

Dignitas smaragdi per omnia perfecta.



EMMARI veteres vno ore constanter affirmant, smaragdum omnibus suis partibus, vt colore, luce, forma & crassitie aut densitate perfectum repertum, trium Adamantum pretium æquare: quod ex nostra supputatione 120. Ducatos constitueret. Cui & ego sententiæ, suffragio dato, astipulor: cum ad hunc vsque diem inuentus nullus sit vel maior, vel minor, qui illius perfectionis notas vnquam attulerit. Qui coloris quidem & formæ perfectionem habuerint, inuenti quidem crebro sunt. Verum luce & puritate nusquam. Nam perpetuo quandam in se pinguedinem continent, virenti herbæ aut aliis rebus similem.

Constituamus itaque, aspectus perfectionis vulgatis Smaragdum, si eius molis sit, vt cum Adamante vnus Quilaet conferri possit, 80. Ducatos valere. Etsi enim semper herbacci quid eluceat: eius tamen si non sit nimium, nihilominus perfectus censetur, modo requisita cætera ostendat.

*Smaragdorū
taxandorum
que inuenda
ratio.*

Iam ergo, si Smaragdum vel vnum vel plures, tabulatos vel impolitos æstimaturus sis: vt primum magnitudinem attendas, fas est: deinde ponderis quantitatem addes, cui nimirum Adamantis ponderi similis esse queat. Postea oculos ad bonitatem aut vitia eius aduerte, & diligenter expende, quid Smaragdus eiusmodi valiturus sit, si non maior foret, quam Adamas vnus Quilaet. Hoc iam probè ponderato, rationem priorem, cum rubinis initam, constitues: ita nimirum, vt pondus adamantis, cum quo smaragdus collatus est, sumas, & idem bis multiplices. Hoc facto quod rediturum est, cum pretio supra æstimati Quilaet, iterum multiplica: & hic pretium præsumpti smaragdi emerget. Hac ratione in æstimandis omnibus smaragdis procedes, seu illi magni aut parui; boni

boni aut pravi sint, modo ad vitia diligenter attendere, & bonitatem à malignitate industriè discernere possis, quæ postmodum singulorum conditioni applices. Si verò Quilæet aliquando dimidij, aut grana solitaria in Adamantis, cum quo smaragdū collaturus es, pondere supersint, tum quoque rationes tuas ad Quilæet mēdios & grana conferes, sicut de Rubinis commemoratum est.

Gemmam ergò qualemcunque æstimaturus, necessario & accuratè attendes, si Adamas is sit, qua luce & forma valeat, an æquam profunditatem habeat, vel minus, aut purus sit, nec ne, an defectum quenquam vel ex angulis vel elaboratione ostendat, & quantum pretij id damnum in perfectionis censura derogat: ne postmodum fortasse in emptionis decreto fallaris, quid nimirum valiturus sit, si Quilæet vnum appenderet: sicut huc omnem supputationem referendam esse, superius diximus.

In rubino considera, quam grandis sit, & quodnam Adamantis pondus habeat. Et licet in hoc conueniant, Rubinum tamen semper inferiorem statue, vt à damno emptionis securior sis. Colorem illius quoque probè dispice, num Cassedoniam aliquam contineat, aut impurus sit, aut tenuis, aut alio quouis vitio laboret, & hoc, quantum pretij derogare queat in censura adamantis, cui confertur, perfecti. Nam in horum vno si labaris, in cæteris quoque vniuersis fallaris necessè est, si subducturus sis, quantum valeat, Adamantem Quilæet vnius æquiparans.

Quæ de Rubinis iam retuli, de Smaragdis quoque Orientalibus obseruanda veniunt, rationis eadem via obseruata, nec in quoquam vel minimo mutata.

Lapidum rubeorum quoque genus aliud est, quos spinellos vocant: quorum suæ quoque discretæ species reperiuntur. Illorum aliqui pro suo genere eousque perfectionis ascendunt, vt cum rubinis haud iniquè conferri queant. Quod de spinellis tantum intelligendum selectissimis est: cū eorum aliud quoque genus, *spinella de rouca nueua*, id est, de rupe noua appellitentur, quorum aliqui colore Robassos referunt, alij Hyacinthos expriment. Nec vel dum penitus decretum est, an spinelli veri sint, nec ne. Gemmarij quidem peritiores eos spinellos esse minimè arbitrantur, sed meros Robassos & Hyacinthos, tam probos verò & præstantes, vt pro spinellis veris haberi queant. Quod ita prætere tamen videntur, vt eos carius vendere possint. Qua causa etiã spinellorum forma eosdem elaborant.

Spinelli hi quidem politi spinelli sunt, colore tamen verius Robassi & Hyacinthi existimantur. Licet Rubini haud pauci quoque sint, qui, si splendorem laudatum assequi velint, spinellorum politura laborandi veniant. Iam si spinellus esset ex rupe veteri promptus, qui & de genere suo & cæteris qualitatibus approbus videretur, & in perfectam tabulam efformari posset, adeò, vt vnius Quilæet adamanti cōcurreret: tum merito ille 40. Ducatorum pretium vendicaret. De vitioso verò superius dicta via progredi oporteret.

Ballayfi seu *Balasi* pondere & ipsi vendi solent. Sed in agendis rationibus non ea via tenenda est, quam in rubinis & Adamantibus præstitimus, sed simpliciter ex pondere procedendum est hoc pacto. *Ballayfus* omnium optimus, Quilæet vnum pendens 10. Ducatorum est. Colore is tamen aut aliis perfectionis notis prius, pro damni gradu prius cēsendus est. Perfecti verò, vt diximus, Quilæet vnum 10. Ducatos valet. Duo, 20. Tria, 30. & sic porrò pro mole & pondere suo. Hæc illius censuræ ratio.

Quid in genere in omni censura gemmarum aduertendum sit.

De spinellis.

Censura.

De Ballayfo.

DE VNIONIBVS ORIENTA-
libus, seu margaritis.*Margarita quæ
optima.*

ARGARITÆ Orientales illis nobiliores sunt, quæ ex India Hispanica efferuntur. Quam prærogatiuam in contractibus etiam præferunt: cum & carius veneant, & multò intentiores sint. Illi contra obscuriores & tristiores sunt in genere omnes. Nam licet & harum quædam illustres & nitidæ ita reperiantur, vt ex India Lusitanica allatis candore nihil cedant, pauciores tamen illarum sunt, quam vt hanc laudem iis præripere debeant. Ergo vt nostra ratio expeditior sit, in censuram saltem præstantissimas & nobilissimas iam vocabimus.

*Mobilissima
perla quæ va-
lor.*

Tum luce, tum candore nitoreue, tum notis cæteris omnibus absoluta margarita, quæ insuper artificiosè polita sineque rugis exactè rotunda est, si Quilæ vnum appendit, ducatum vnum valeat. Vitiosâ verò, aut obscura, aut quouis modo corrupta, pro damni qualitate pretium suum violat. Exterius ergo optima vndiquâque dispecta, ponderi nuncupanda est, & id attendendum, sicut in Adamantibus, Rubinis & Smaragdis factum est. Quod si verò plures vno filo insertæ sint, tum si priuatim singulæ inspectari non possint, maiorum tamen & præcipuarum plurimumque inspectio suscipienda est, vt pauciorum minorumque defectus, cæterarum melioritate saltem non nihil pensetur.

*Peroratio au-
toris.*

Et hæc de æstimatione gemmarum & perlarum Orientalium à nobis hætenus dicta sufficiant: in eorum nimirum gratiâ dicta, qui hisce edocendis delectantur, & hoc sibi q. memoriale quoddam assumturi sunt. Cæteri, qui his & sibi diffidentes, adhuc dolum fucumque metuunt, hi peritiores retum gemmarios vberius consulant & explorent. Nam plerosque hac nostra instructione satis informatos esse arbitrati sumus, ne assidue ab aliorum sententiis pendere, & illorum instituentium commodis satisfacere cogèrentur.

BRÉVIS





BREVIS ENARRATIO
EORVM ANIMALIVM, FRV-
CTVVM, ARBORVMQVE, QVÆ IN
diuersis Indiæ locis, comprimis verò in Iaua In-
sula sunt & inueniuntur.

Cap. I.

DE PECORIBVS ET FRVCTI-
bus, ad fluum Puerto de Sanct. Augustin, in Insula
Madagascar seu Laurentij inuentis.



BOVES illic pulcherrimi sunt, Hispanicis non infe-
riores, nisi quod dorso gibbum, ex mera pingue-
dine enatum gestent. Oues proceræ & præpingues
sunt, quarum caudæ persæpè crassitiem 22. aut. 23.
pollicum habent. Capræ, hircique læti & adiposi
visuntur. Incolæ loci eandem ferè vitam cum ve-
teris testamenti patriarchis, aut Africæ Numadi-
bus, aut Asiæ Tartaris viuunt. Pecudes suas de loco
in locum pro tēporis & pascuorum ratione agunt.
Qua causa etiam sub vilibus casis habitant, quæ
humiles supernè arborum ramis transuersis integuntur, & à se inuicem longius
erectæ absistunt.

Boues.

Oues.

Capræ.

Fructus, quo viuunt, Tamarindi sunt, qui formam fabarum nostrarum
maiuscularum virentium habent. Hi in elatis arboribus enascuntur, primò vi-
rides, deinde maturitatis tempore cinerei coloris existentes, quorum cortex
durus, fructus vero interna pulpa purpurea est, resiccatorum prunorum sapo-
rem exhibens, intusque 3. vel 4. fabas recondens.

Tamarindi.

Tamarindi hepar & renes apprimè refrigerant. Per noctē aqua macerati,
quæ manè potetur, leniter aluum mouent laxantque. Præter Tamarindos alias
quoque duorum triumue generum fabas nascentes habent: vt & cucurbitas &
Calabaras. Mel ex sylvarum arboribus colligunt, quæ innumeris aibus cultif-
simæ sunt. Herbam quin etiam natiuam habent, ex qua Anil conficiunt. Ea in
desertis citra omnem plantationem spontè prouenit. Lanæ tincturi, herbæ hu-
ius tantam molem colligunt, quæ tincturæ sufficiat. Anil hi nullum ollis condi-
unt conduntue, quod venum efferant: cum commercia sua extra solum nati-
uum minimè extendant.

Faba alia &
Cucurbita.

Mel.

Herba Anil
seu Enger.

Herbam vero istam Enger nuncupat, cuius folia rorismarinum referunt.
Frutex ipse tamen humilior est, & per terræ planum Thymi instar spargitur. Sed
& arborū peculiaria illis genera sunt, ex quibus rubrum, nigrum, flauum, & pur-
pureum colorem extrahunt.

Arbores pigmē-
tiferæ.

Cap. II.

DE VOLVCRIBVS ET PISCIBVS

nonnullis, ad Insulas Maldiuar apparere
solitis.



Garayas aues.
Rabos Forca-
dos

Columba for-
ficis caudam
habentes.

PVD has Insulas frequentes aues quædam conspiciuntur, quæ grandiores *Gauias* æmulantur, ab incolis *Garayas* dictæ.

Rabos Forcados, sunt aues atræ & variegatæ non secus ac picæ nostrates. Hæ caudas tenues longasque forcicis more diductas habent, quas volitantes diducunt contrahuntque. Cætera nostratibus nîs similes sunt.

Præter has alia ibidem quoque aues totæ candentes repertiuntur, columbis domesticis similes, nisi quod caudam tenuem & gracilem longius promittant.

Genus iterum aliud visitur, anatribus iunioribus simile, sed corpore tamen & plumis variatum.

Pisces volantes
miserrimi.
Pisces Dorados,
Bonitos, Albo-
cores.

Omnes hæ aues ex falsa vnda cibos suos venantur: quem præceptum captant ex volantium piscium genere quodam, qui halecis magnitudine sunt, & pinnas promissiores, interdum binas, nōnunquam quaternas habent, quarum ope ex vnda sese in aërem attollunt, quoties à piscibus, Dorados, Bonitos, Albocores dictis, qui illis hostilissimè insidiantur, impetuntur. Nam, si aliquandiu pisces hi volantes in aëre sese vibrarunt, tum resiccatis alis, & madore suo priuatis, in vndas necessariò deuoluuntur, quos illapfos tunc illico marini dicti pisces tam diu pernici insectatione venantur, vt madefactis alis salutis gratia in aërem se iterum efferre cogantur. Quam primum verò aërem dicto modo occupant, à parte illico alia, nimirum à supra memoratis auibus, de nouo lancinantur & fatigantur, adeò, vt mutuis istis insectationibus illorum plurimi occumbant, & hostium præda vorentur. Horum piscium aliquam multi, cum vtrinque tum à piscibus, tum auibus aliquando infestarentur, præteruolantem nauem nostram conspicati ad eam prouolarunt, in quam & multi deciderunt, cum & alæ illorum iam dum nimis resiccatae essent, & ipsi ex longa agitatione elanguissent. A nautis ergò capti & gustati, saporis suauissimi & iucundissimi inuenti sunt. Eodem modo & *Garayas* aues se habuerunt. Nam cum supra nauem nostram quieturæ confedisent, manibus nautarum præhensæ sunt, adeò nullo hominum timore tenentur, vt quos raro videant.

Bonitos quales.

Bonitos, hoc est, Boni pisces, gustatus haud insuavis sunt, Carpionum nostrorum similes, iis tamen crassiores. Hi quam proximè coniuncti aut constipati tanto numero naues confectantur, vt spectantibus id admirationi sit. Iraque vncis nostris eiectis eorum aliquos captauimus: in quibus dissecandis, persæpè vnus in ventre 10. vel 12. pisces volantes obseruauimus, tanta voracitate eos insectantur.

Albocores quales.

Albocores, id est, pisces albi, cute candida sunt, sed squamis vt, Bonitos, tamen carente, quæ glabra valdè & leuis est, venter eorum adeo nitidus & candidus est, vt vel de longinquo è mari resplendeant. Hi bonitos per omnia ferè referunt, nisi quod paulo illis maiores & grandiores existant, cum longitudinem interdum quinquorum pedum, & viri crassitudinem habeant: ita vt nos vno eorum. 60. viros, qui in naui erant, saturaremus. Piscis hoc genus siccum & duriusculum est, nec præter vnam dorso exprorectam spinam habet.

Dorado quales.

Dorado, quod est, aurei coloris, à Lusitanis id nomen accepit, quod sub a-

quis

quis talis appareat. Hic salmonum ferè formam habet, & ab Anglis Delphin nuncupatur. Hunc pernitate cæteros omnes pisces vincere, narrant. Cuius fidem facillè impetrant. Hoc de meo hic additum velim, piscem hoc meliorem quoque nullibi facillè alium reperiri posse, cum tum in dulcibus, tum salis aquis enutritos cæteros omnes saporis suauitate præcedat longissimè. A capite per omne dorsum ad caudam vsque squamis multis vestitus est.

Tursiones seu phocæna, sunt pisces phœnicei, quos Lusitani *Toninas*, Galli *Maxsouins* appellant. Hi duobus generibus continentur. Eorum quidam acuto rostro porcorum more sunt, vnde nonnullibi porci marini quoque vocantur. Alteri lato & plano ore sunt, quale est caput Balænarum. Qui cum instar monachorum cucullati appareant, ob id monachi marini indigetantur. Longitudinem plerunque pedum 5. vel 6. habent. Cauda eorum lata & diuisa est, quam cæterorum piscium longè forma diuersa, sicut & ipsæ balænae alias à cæterorum piscium constitutione longè euariât. Phocæna læui & glabra cute sunt. Si dissectantur, carnem suillæ per omnia similem habere notantur, vt lardum, carnem propriam, hepar, & viscera reliqua omnia. Imo quod veritatem auget, suum seu scropharum more quoque & concipiunt & generant. Cum enim quodam tempore illorum vnum capissemus, in disseci eius vtero q. porcellos aliquot obseruauimus: quem ob id esui ineptum in mare rursus exturbauimus. Pisces hi gregatim semper in mari oberrant, & quoties fremere mare occipit, tanta multitudine illi ad naues annatant, vt omnis vnda viridis videatur. Suum more etiam grunniunt. Hoc tamen spectaculum nautis certo futuræ breui tempestatis indicio est: quæ plerunque etiam eo loco, vnde pisces venere, exurgere solet.

Phocæna duplices.

Porci marini.

Monachi marini.

Hayen Lusitanis *Tubarons*, Gallis *Requiens* dicti, plerunque tranquilla aut serena tempestate apparent. Nam ad natandum valdè ignaui & tardi sunt. Hi ipsi quoque cute glabra sunt: quibus plerunque septem vel octo pisciculi, *Suygers* dicti, halecisque magnitudinem habentes connatant. Horum cuticula crebris rugis aspera est, quibus *Hayen* pisci se applicant. Qui si quid obuij captauit, tum & se prædæ socios faciunt, & de illa vnâ rodunt, *Hayen* ostium ingredientes tum egredientes citra omnem noxam suam. Nautæ, qui ex causâ quapiam in mari natant, hunc valdè studiose cauent obseruantque. Nam crebro euenit, vt ab illis prehensi, in fundum abripiantur. Esus horum piscium valdè ingratus est, nec vnquam, nisi animi oblectandi gratia à nautis captantur. Illis etenim nonnunquam oculos elidunt: interdum de caudis eorum trabes aut ligna reuinciunt, itaque ligatos in mare rursus eiiciunt: vnde doloris haud parum experiuntur.

Hayen.

Nautarum in vexando Hayen ludicrum.

Pesce Puerco, ita à Lusitanis dictus, Cyprinum magnitudine exæquat, & porcorum more grunnitum edit.

Pesce puerco.

Testudines quoque marinæ sunt, quæ dormientes plerunque natitant. Nam piscis id genus valdè somnolentum est. Hæ grandes, & esui admodum suaues sunt, carnis vitulinæ saporem reddentes. Hoc plerunque illæ modo capiuntur. Solis ardore si testa superior incaluit, tum se inuertentes dorsum demittunt, & ventrem porrigunt. Id obseruantes nautæ, hamum intra vtramque restam impingunt, & ita suis scaphis attrahunt. Plerunque iuxta insulas *de Cabo Verde* inueniuntur.

Testudines.

Modus eas capiendi.

Balæna & ipsæ magno grege, sicut *Toninas*, mare oberrant, quamuis cursu negligentiore. Pisces verò insectaturæ, sicut cursum accelerant, quod iucundo equidem spectaculo sæpius obseruauimus. Ceteris paulò minores sunt, nec ex capitis cauernis, vt illi, copiosam vndam

Balæna.

egurgitant.

Cap. III.

DE FRUCTIBVS QVIBVS DAM
in Sumatra Insula nascentibus.

Cocos genera.
1. Indico nucis-
fera.

Huius summa
dignitas.



Ocos seu palmæ Indicæ quatuor generum sunt. Prima illa est, quæ nucas Indicas profert: quæ arbor omnium vtilissima & commodissima est toto orbe nascentium: ex qua Indi vniuersi omnem suum victum quærunt. Nam & oleum promit, & vinū dat, & lac fundit, & saccharū ministrat, & acetum largitur. Quin etiam nucis putamina patinis faciendis apta sunt, ex quibus cibi capiantur. Lignum fabricandis nauibus idoneum est. Ex cortice omnifarij funes torquentur. Folia tegendis tuguriis fertiunt. Ita vt nihil in omni arbore sit, quod vsibus humanis necessariis non impendi queat. Quin imò & radices exuruntur, ad focos aurifabrorum fouendos, quorum opificio valde commodos carbones præbent.

2. Arrecquero.

Altera Lusitanis *Arrecquero* dicitur, de qua alio loco agitur. Tertia Dactylifera *Tamar* est, cuius vberima in Barbaria & parua Gerbi Insula propago obseruatur.

3. Tamar.

4. Lantor.

Quarta, Malaycè *Lantor* dicta, fructum fert pusillum, cerasi magnitudine, colorem aurantium æmulantem, qui nucleum intus *Carros* dictum continet. Ex hoc fructu pulcherrimum oleum elicitur, aurantium colorem referens, quod assuetis valde suaue & salutare est. Hoc arboris genus superioris primi foeminam esse multis persuasum est: quod vtrumque quoque in Guinea nascitur.

Fructus.
Olenm.

Papyrus Indica.

De posteriore hac arbore Indi papyrus suam quærunt, qua ad libros compingendos vtuntur. Nam etsi vniuersa hæc quatuor genera folia peræquè similia producant, quæ foliis arundinis cuiusdam ex Iudæa & Palæstina seu Soria, paria huc efferuntur: postremi tamen huius generis folia ad exarandas litteras aptiora & commodiora fiunt. Qua causa cæteris quoque præferri solent.

Vannanas, seu
Ficus Indica.

Vannanas seu *Ficus Indica* comæatum Indis vberimum suppeditat: cuius fructus suauissimus quidem, non tamen ventriculo per omnia gratus seu ferendus, Malaycè *Pican* dicitur. Hic non in omni solum Orientali India, sed in vniuersis quoque cæteris regionibus, intra vtrosque tropicos sitis, communis & frequens est. Optimus tamen in S. Laurentij Insula nascitur. Hic cum crudus, tum coctus esitatur. Nondum plenè maturus quoque resiccatur, & alio negotiationibus distrahitur. Toto anno ab arbore sua profertur: quarū arborum tamen singulæ singulos fructus edunt. Quo resecto, surculi recentes prodeunt, ex quibus menstruo spatio fructus nouus enascitur. Arbor ipsa arundinis instar mollis & medullosa est, adeò vt vno cultri adactu tota recidi queat. Folia plerumque trium cubitorum aut viri stantis longitudinem habent, & ternorum pedum latitudinem.

Piper nigrum.

Ibidem & nigrum piper rotundum ex elongata arundine nascens conspeximus, quam Lusitani *Bambu*, Malayi verò *Mambu* vocant. Ex hac *Tabaxir* quoque enascitur, in Persia auro appendi solens. Piper verò ad arundines dictas non secus ac in Belgio aliisque locis lupulus crescit. Frutex etenim eius multo tenerior & infirmior est, quam vt sine adiuncto stipite seu fulcro erigi possit. Hac itaque de causa iuxta arundinem hanc feritur. Surculi illius luniperinis similes sunt. Grana primò viridia, maturitate deinde durefcunt & nigrescunt. Crescit piper potissimum in *Malauar*, *Onor*, *Barselor*, *Mangalor*, *Calecut*, *Cranganor*, *Cochin*, *Coulan*

Natales piperis.

Coulan, vbi Malauarica lingua *Molonga* nominatur. In *Queda* quoque iuxta Malaccam prouenit, & Malaiicè *Lada* dicitur. Hoc genus omnium maximè in Pegu & Septentrionales regiones deuehitur. Porro etiam crefcit in *Pedir*, *Camper*, *Andragiri*, *Iambe Bares*, *Speriaimon*, *Dampin*, quæ loca Sumatræ fubiacent: nec minus & in *Iaua ad Bantam*, & ad occidentale Iauæ latus in *Anier*, *Chuconin*, *Molaffery*, *Changabaya*, *Cherola*, *Charita*, *Cheregin*, *Labuan*, *Buama*, *Ifsebongor*, *Pariban*, & alio quodam loco à Bantam verſus ortum 4. miliaribus diſtante, *Purctan* dicto. Piper in *Iaua Sahang* nominatur, quod omne ferè in Chinam abducitur.

Crocus Indicus, ita Latine dictus, Malaiicè *Cunhet* & Luſitanice *Caffran da Terra*, intus ex nodo flauet, qui facile rumpitur. Huius planta *Lis* ſimilis eſt, lilio albo conſpicua, valdè aquoſa: quam ſi guſtes, primò quidem nullum ſaporem diſcernes aut facultatem: paulò poſt tamen acrimonia os rodetur, & q. exuretur. In S. Laurentij Inſula huius fructus magnam copiam colligebamus, quam in pagum quendam, ad Inſulæ occidentem ſitum, deuehebamus. Alias in Iaua quoque & Indiæ locis alijs reperitur.

Crocus Indi-
cus.

Cap. IV.

DE QVIBVSDAM IN INSVLA IAUa animalibus animaduuerſis.



IN Iaua Elephanti omnino cicures reperiuntur, qui omnifariis laboribus ſubcundis adhibentur & elocantur.

Elephanti.

Si incolis fides danda eſt, Rhinoceroses ibi quoque inueniuntur. Nam ibidem illorum cornua è naſo reuulſa vendunt, quæ cum omnibus alijs, Rhinocerotis quæ ſunt, contra venenorum vim valdè efficacia produntur.

Rhinoceroses.

Ceruorum in Iaua magni greges: qui tamen propter ſyluarum denſitatem haud facile capiuntur, niſi forſan ſclõpetis tranſfigantur, quibus Iauani vti nequeunt. Vnde fit, vt hoc animal continua ſui propagatione tantoperè multiplicetur, vt ingentibus gregibus à viatoribus paſſim oberrare videantur.

Cervi inſ-
meri.

Tauri ſylueſtres, bubali, & apri, itidem frequentes ibi ſunt: nec minus boues, & cicures bubali, quorum lac cibis adhibent. Nec oues capræque deſunt. Cercopithecis, viuerrisque omnes paſſim arbores incoluntur, qui prætereuntes geſticulatiunculis & ſuſſultibus ſuis varijs modis oblectant.

Tauri.

Bubali.

Apri.

Boues.

Oues.

Capra.

Cercopithec.

Viuerra.

Pauones ſyl.

Pſittaci.

Eeme.

Pauonum quoque ſylueſtrium ibidem proba copia eſt. Nulla tamen cicurum: Pſittacis, & infinitis alijs auibus, omnia plena ſunt, nec laſciuorum paſſerulorum quiſquam defectus eſt. Aliæ quædam aues prægrandes ſunt, roſtra recurua habentes, elingues. Hæ obuia omnia, vt poma; oua & ſimilia alia integra deuorant. Quæ dein, vt ingeſta ſunt; ſic iterum egeruntur. Harum vnã viam Amſtelredamum in Hollandiam nobiſcum attulimus. In flumine quodam Iauano Crocodili plurimi degunt, qui lauantes homines deripiunt. vnde id flumen plerisque terrori eſt. Chinenſes crocodilos captos manſuefaciunt ita, vt porro neminem infeſtent, lædantque. Quinimo eoſdem ſaginos maſtant, vorantque, quem cibum valdè ſuauem & delicatum prædicant.

Crocodili di-
tes etiam.

Ad littora Iauæ & Orientales Indiæ Inſulas teſtudinum magna copia, quæ captæ eduntur, ſaporem carnis vitulinæ fundentes, ſi neſcientibus appoſitæ guſtentur. peitæ ſeu teſtæ earum Chinenſibus vèduntur, & in Chinam auehuntur.

Teſtudines
marina.

In Iaua Inſula quoque frequentes *Gattos d' algalia*, id eſt, cati zibethici reperiuntur,

riuntur,

- Caticinet.* riuntur, incolis Castori dicti. Quorum tamen alendorum non eam industriam, quam in Guinea habent, norunt: quorum zibethus quoque illorum longè candidior, elegantior & purior est. In *Madagascar Chamaleonũ* numerus maximus est.
- Chamaleon.* In lato *Antogil* sinu, Salamandram quandam arbori insidentem deprehendimus, duas spithamas longam, acuto rostro, magnis oculis, dorso longo, porrecto glabroque, quatuor acutis vnguibus, imo toto aspectu horridam, foedamque. Hæc ad littus portata, in mare proiiciebatur, quo se proripuit & abscondit.
- Salamandra.*
- Erinacei marini.* In S. Mariæ Insula duo mercati sumus animalcula, cuniculi magnitudinem habentia, quorum rostrum porcinum erat, vt & vox eorum grunitusque. Corpus eorum erinacei modo totum spinis rigeat, quatuor curtis pedibus suffultum. Ea tamen valdè ferocia videbantur. Hæc ab incolis in salo intra S. Mariæ & minorem aliam Insulam perfluente captata fuerant.
- Felis arborea.* Ad *Madagascar* latus australe, feles plurimæ, Tamarindis victitantes reperiuntur, quæ in arboribus illis degunt. Hæ oblongo & tenui corpore sunt, rostro acuto, pedibus breuibus, & cauda promissa variaque.
- Gallinarum duo genera.* In laua gallinarum duo genera sunt: quorum vnum nostratibus simile est. Alterũ partim Indicos seu Calecuticos, partim nostros vulgares præsentat. Hæc auis mirabilis, & cæteris valdè infensa est. Vnde Indi, ludos exhibituri, nonnunquam duorum horum generum gallos selectos ad pugnam immittunt, quam ita feruidè continuant vrgentque, dum eorum vnus in planiciem cadat & expiret. Domini, qui huiusmodi gallos possident, multis interdum depositis caxis certant, vter gallorum victoriam portaturus sit. Cuius, qui gallus vicit, is occisum alterum domum secum abripit cum deposito, & ex eo splendidum epulum parat.
- Indorum speculaculum.*

Cap. V.

DE ARBORE, EX QVA ARECCA
seu Fausel nascitur. De herba itidem seu folio Bettele: & de
crassa arundine Mambus dicta: nec minus de fru-
ctibus Mangas, Annanas & Samaca.

Fausel.



Ex Arecca,
Bettele & cal-
ce conditura
Indorum pan-
saa.

VÆ Arabicè Fausel, Lusitanicè Arequero, Malaiice pinam arbor nuncupatur, copiosa in laua & locis Indiæ aliis crescit. Quibus verò regionibus haud nascitur, in illas fructus eius magna copia defertur, & eo maxima commercia agitantur. Palmæ dactyliferæ modo succrescit, cuius fructus dactylis quoque non absimilis est: adè, vt haud ineptè hanc genus quoddam Dactyli syluestris nuncupare queas. Nam & ipsa folia cocos foliorum modo longa lataque visuntur. Fructus huius primò cassè seu inuolucro clauditur, dum florens id se paulatim pandat dilatetque. Maturescente fructu & flavescente, capsà illa decidit, & fructus omnis ex pediculo crassiusculo oblongoque suspenditur, non tamen eadem vbi-que magnitudine existens. Alius etenim alio maior minorque est. Hunc omnes Indi pro cibo habent, & cum Bettele foliis mandunt, quibus nonnihil calcis addunt. Huic edulio in tantum assueuerunt, vt sine illius vsu vitam sibi insuauem futuram arbitrentur. Tum viri tum foeminae toto die miscellā hanc mandunt. Noctũ quin etiam, si interrupto somno vigilias agitant, ad Bettele suum rodendum illico redeunt. Huius vsu gingiuas firmari, ventriculum roborari, ap-
peten-

petentiam cibi conciliari, & vomitionis causam tolli, profitentur. Huic enim postremo malo ut obuiant, semper à pastu Bettele suum cum Arecca & calce commixtum addunt.

Bettele piperis modo, aut more nostratis lupuli crescit, palis appositis, se furrigens, cum id non possit furculi ipsius robore, qui tenet est. Folia pisorum sunt, viridantia, ex quibus multum questus paratur. Nam nullus propè vicorum angulus est, quò mulieres *Bettele* nò venum habeant cum *Arecca*. Extra *Sundæ* viam in insula quædam sita est, duobus præaltis montibus adèò conspicua, ut è terræ occidentali parte quoque post *Bantam* videri præeminentes queant. Insulæ nomen est, *Pulo Seuessi*. Hæc tota *Bettele* fertilissima est, sponte sua prouenientis. Iauani itaque ex illa integras *Paraos* oncrant: quæ tamen folia non nisi cum magna difficultate auellunt, cum ipsi nudi sint, & confine illud creberrimis vrticis consitissimum adiri non facile possit. Illis in tantum persæpè vruntur, ut doloris acrimonia integro triduo non desæuiat. Huic proxima Insula alia est, & ipsa monte eminentissimo celebris, *Pulo Vessi* dicta: quæ dulcium aquarum proma largissima præternauigantibus est. His & tertia accedit, rubra, aridaque, quæ vel de longinquo his binis notis suis internoscitur. Hæc sulphuris feracissima est. His omnibus *Bettele* vberimè nascitur. De Regulis & dominis harum, id auditu ridiculum venit, quod nec stent vsquam, nec ledeant, quin post & iuxta se seruulos suos habeant cistelliferos, qui arcula peculiari *Bettele*, *Arecca*, calcem in pyxidula, forcipem ad frangendum *Arecca* (quod maturum aut vetustius arctit, viride tamen mollius est, & homines manducantes quasi inebriat) circumferant. De porrecta ergò hac mixtura si quid mandant, primum succum profluum expunt, qui rubri aut atrii cruoris similitudinem habet, postea verò longiore masticatione exuctum liquorem deglutiunt. Summa humanitatis quæ amicis præstare possunt officia sunt hæc, ut de suo *Bettele* sibi mutuo communicent & enlargiantur. Ad fora profecturi, miscellam dictam in pastillos redigunt, quos foliorum loco habeant.

In lœua Cannæ prægrandes plurimæ nascuntur, ex quibus plerunque domos suas condunt. In hac arundine scriptum est reperiri *Tabaxir*, quod rei pretiosissimæ loco in Persia habetur. Est autem *Tabaxir* nihil aliud, quam pinguedo quædam ceu medulla cannæ: quam tamen nobis animaduertere nunquam contigit, etsi lauanos insuper ipsos de hac re sæpius percontaremur.

Mangu oppidò probus fructus, promitur ab arbore, nuci nostrati simili, spatiosius diffusa, paucis foliis inlecta. Huius arboris fructus, *Mangas* dicti, ex ramulis suis dependent, lunæ ferè mediæ modo incuruati, ex viridi flauescentes ita, ut limpide rubeum præmineat, intus flauo villosique, lapidem intus continentes, supra modum suaues & sapidi, mensibus Octobri, Nouembri, Decembri maturescunt, & vbiuis locorum nascentes. Hi etiam cum allio & viridi *Zinzibere* condiuntur. Ita tamen candescunt, & loco oliuarum offeruntur. Non tamen ut hæc, æquè amarum saporem offerunt, verum non nihil acescunt, esui haud insuaues. Hi *Mangas d' Achor* dicuntur.

D' *Ananas* fructus pulcherrimus est. De hoc multi statuunt, illo pulchriorem & suauiorem nullibi enasci. Fertur à planta humili sparsaque *Azeuar* seu semperuiui Hispanici folio non absimili. Is primum viridis, deinde, si maturuit, aureolus, & non nihil purpurans euadit, intus flauescens, & scissu molliculus, odorem fundens propè diuinum, & gustum maturis persicis finitimum præbès. Ex vino plerunque eduntur. Nam ventriculum valdè refrigerant: ob id si quidem suaues, non tamen æquè salutare sunt. Succo abundantissimo turgēt, tam acri & mordaci, ut si quis cultro illum secuerit, & hunc non abstersum vnâ noctem reliquerit, crastino manifestè compareat, quam profundè succus cultrum erodcrit.

*Bettele.**Bettele natales.**Pulo seuessi.**Canna Tabaxir.**Mangu.**Ananas fructus pulcherrimus.*

ferit. Ananas saccharo condiri solent. Fructui huic surculus seu gemmula quaedam duobus tribusue foliis stipata connascitur, ex qua plantata nouum indiuiduum succrescit, etsi prius diebus 14. integris abiectum spretumque iacuerit. Iste fructus à Lusitanis primum ex noua Hispania & Brasilia in Indiam allatus est, vbi iam frequentibus locis feliciter succrescit.

Samaca.

Samaca fructus lauanus est, mali citrei magnitudine, ex viridi rubescens, soporis acidi, interim probè succulentus: qui intus grana nigricantia fouet. Folia ferè citri sunt, nisi quod rotundiora. Fructus haud adeo insipidus est, qui saccharo plerunque conditur, & Tamarindorum instar contra omnes inflammationes, ardentisque febres adhibetur. Quin imò & in aceto muriaue asseruatur, non secus ac piper, allium, Mangas & Zinziber: quomodo parati roborando ventriculo, aluique profluuiio & dysenteriae multum commodant.

Cap. VI.

DE HERBIS ET FRUCTIBVS IN Iaua nascentibus.

Tamarindi.



Tamarindorum miraculū.

TAMARINDOS arbor grandis, procera & latè pansa gignit: cuius folia pistaciorum instar folliculosa sunt, sed tamen oblongiora. Flos eius primò subruber instar persicorum aut amygdalarum, prodit, qui post tamen albescit. Ex hoc filamenta quaedam longiuscula prodeunt foras, ex quibus deiri fructus suspenditur. Hic fabarum nostratium maiuscularum ferè figuram habet, qui tamè tum antè tum post non nihil rotundior visitur. Quamprimum sol occumbit, folia orbiculatim suum fructum inuoluunt, vt eum à nocturni frigoris iniuria tueantur. Idem sol si manè paulò supra Horizontem conscenderit, tum folia se rursus pandunt & fructum nudant. Tamarindi primò virides, maturi cinerescunt, ita tamen vt obscuri ruboris quid reseruent. Intus lignosis capsulis pragnantes sunt. Pulpa autem ipsa interius phoenicea est, saporem acidum & astringentem præbens. In ipso intus fructu tres quatuorque pressæ fabæ latitant. At bores quotannis bis pariunt, in campestribus spontè prouenientes, nulla cura excultæ. Sepiasarij Tamarindis in ardentibus febribus vtuntur, nec minus in inflammationibus & obstructionibus hepatis. Hi conditi sale ad nos in Europam afferuntur. In austrina parte, iuxta Insulam Madagascar arborum harum prouentus vberimus est, quæ procerae pariter & foecundæ fructus. Vno anno bis ferunt, qui incolis pro com meatu præcipuo seruiunt. Hos *Quille* ipsi, lauani verò *Sumda assa* nuncupant.

Duriacon.

DURIACON in Iaua ex arbore nostratibus pomis altitudine simili prouenit. Fructus suauis quidem, sed primo tamen gustantibus propter odoris vehementiam, qui tosti aut putridi capis est, aduersus. Foris, vt castanea, asper est, cuius tamen aculei grandiores & quadrangulares sunt. Quilibet fructus tribus peculiaribus inuolucris intus donatus est: quorum quodlibet singulare suum granum seu nucleum continet. Fructus hic eorum omnium, quos India vniuersa profert, & optimus & sapidissimus & saluberrimus à quibusuis censetur. Diu tamen non durat, sed horarius est: ideoque breui esitandus. Idem in *Baly* quoque & Malacca vberius prouenit.

Lantor.

LANTOR Iauana arbor est, cuius foliis Indi pro papyro vtuntur. Est autem *Lantor* ex genere *Cocos* seu nucum Indicarum. Folia eius viri longitudine aut maiore

maiore sunt, *Cannas* Hierosolymitanas referentia, tam in latia, plana & æqualia, vt stylo in iis literæ ex arari queant. Ex his foliis sibi libros consunt, ita, vt folia æqualiter longa sumant, & eadē intra duo ligna transversa compingant. Quamuis præter hanc papyrum quoque aliā habeant, quam ex arboribus deradunt: istam tamen non alios in v̄sus vertunt, quam vt ea merces & aromata, & his similia inuoluant.

Cubeba in Iaua quoque ad littus de *Sunda* crescunt: quæ ibidem *Couciombi* & *Cumuc*, in *Malaya Cuba Chini* nominantur. In *Sunda* illarum saccus vnus seu *Barbrut*, libras 56. pendēs 6000. aut 7000. caxis emitur, si pretium summum sit. Hæ, in non culta, sed spontē in syluis enata arbore, pomo nostræ simili, racematim vuarum more proueniunt, ita tamen, vt fuis cuique pediculus peculiaris sit. Iauani incolæ, priusquam fructum hunc vendant, decoquunt, ne ab eo extranci quoque speciem illam transplantent.

Cubeba.

Barbrut quid?

Mangostans fructus generosus, prunorum syluestrium modo crescit, cuius arboris quoque altitudinē habet. Eius in Iaua magna abundantia. Gustu asper, nihilominus tamen pergratus est.

Mangostans.

Talassē herbæ Iauanicæ nomen est, *Malayca* lingua *Lalade* dictæ. Ad hunc vsque diem nullus in ea vel flos vel fructus notatus est. Ea herba Iauani ad cibos variè vtuntur: viridem etiam nonnunquam edunt, & ea vim genitalem excitari fouerique persuasum habent. Piper in Iaua copiose nascitur, & mensibus Septembri Octobriq; maturescit, à quo tempore in *Bantam* defertur. Ibi Iauanica lingua *Sahang*, *Malaiica Lada* nominatur. Cum cæteris fructibus ipsum acetum imponunt, & ex eo *Achar* conficiunt, sicut alio loco dictum est.

Talasse.

Piper.

Iaca fructus cucurbitæ magnitudine est, in Iaua potissimum ex summo arboris apice non ex ramis nascens. Foris viret, & aculeis crebris riget: intus flauet, lapillis seu nucleis totus refertus, qui tosti ad alui fluxum sistendum promptam medicinam præstant. Fructus mucosus est, lentus, villis plenus, & coctu difficilis.

Iaca.

Fructus in *Bally* est, pyrorum nostrorum magnitudine. Eius cortex seu pellis instar piscis squamarum aspera est: intus ipse albens, astringens, & nucleū ferens vnum vel alterum. Hic adhuc nomine caret.

In minore Insula *S. Mariæ* præaltæ arbores sine foliis seu ramis nascuntur, iis arboribus similes, quas *Palmitas* vocitant. Ex huius caudice fructus emergit, facie exteriori *Ananas* similis, pulcher aspectu, colore flauescens, intus nucleis *Granatorum* similibus turgens, cuius interiora valdè gustui dulcia obueniunt: cætera verò duriora & inutilia sunt.

Arbor sine ramis.

In eadem Insula elegantes quoque *Myrobalani* nascuntur, qui ibi *Aretca* vocantur. Hi subrubri sunt, nucleo grandi insignes. Gustati os faucesque non secus ac piper exurunt. Ibidem alius quoque rotundus fructus ferrur, *Meloni*bus similis, ex proceris arboribus enatus, cortice duro lignosoque vestitus, intus verò multis viscosis latisque fabulis plenus. Hæ aluum sumptæ laxant.

Myrobalani.

Præter hos iterum alius ibi fructus est, nostratibus pyris similis, foris coloris cærulei, intus substantiæ viscosæ.

Pariter & fructum habent, nostris pomis parem, cuius color aureus est. Hic intus nucleis q. mespilorum plenus est.

Iuxta littus de *Sumatra* & *Pulo Carcata* ingenti copiâ *Cassia fistula* seu solutua in syluis tam feliciter pronascitur, vt ea integræ naues onerari possent. Quam tamen incolæ non colligunt. Arbores proceræ & latè fusæ sunt, ex quibus fructus instar viridum aut cæruleorum cerasorum oblongorum propendet. Hic si maturuit, subrubet.

Cassia fistula.

*Cinnamomum
sylvestre.*

In Iaua, iuxta littora Sunda, Cinnamomi agrestis magna copia fertur. Eius quod tenerimum est, id optimum censetur. Nam reliquum nullum peculiarem saporem continet, sed ut lignum aliud sapit. Hoc Malayca lingua *Caiumains* vocatur. Ibidem fructus etiam alius prouenit, *Carcapuli* dictus, valde acerbus, magnitudine cerasi. Arbor cerasorum similis est. Illius fructus varij generis est. Alius enim albicat, alius purpurat, alius alio colore valet. Omnes tamen gustati valde suaues sunt.

Cap. VII.

DE ALIIS PORRO FRUCTIBVS

Jauanis, ut & de Melonibus.

Costus Ind.



OSTVS Indicus in Sunda reperitur, & *puchō* vocatur, intus albicans, foris virens. Habet crassitiem digiti, & suauiter olet. Magna copia in Malaccam importatur. Sed & à Chinesibus abundè auehitur.

Calamus.

Calamus & ipse in Sunda & vicinis Insulis prouenit. Malaycè *Dirimgo* vocatur. Hunc Chineses etiam multis ponderibus auehunt.

Macropiper.

Longum piper in Iaua, nempe in Panarucan & Bantam vberimè crescit. In Sunda Chiabe appellatur. Nondum maturum, viride est: maturum, rubrum & grandiusculum est: tandem arefactum nigrum euadit & rugosum. Primates in Bantam ipsum loco piperis rotundi vsurpant. Pretij optimi est.

Zerumbeth.

Zerumbeth itidem Iauanum est, in Sunda numerosè enatum: quod Malaycè & Iauanicè *Canior* nuncupatur. Id zinziberi ferè simile est; nisi quod folia longiora latioraque sint. Radix refecta & siccata saccharo conditur: cuius vsus præstantior & commodior, quam zinziberis.

Galanga.

Galanga in Sunda & Baly prodit, altitudine bicubitali: Ab incolis *Lancuas* nominatur: cuius folia & flores florem *Lis* æmulantur.

Crocus Ind.

Crocus Indicus siue Curcuma, à Lusitanis *Saffran da Terra* nominatur, ob hanc causam, quod indigenæ eum vice croci veri ad condiendos cibos frequenter vsurpent. Malaycè *Cunhet* dicitur. Natales eius sunt in *Sunda, Madagascar,* & *Indiæ* locis complurimis. Virentis nullus certus sapor propter abundantem humiditatem sentitur. Resiccatus verò acrescit, non tamen eò vsque, ut Zinziber exæquet.

Fagara.

Fagara, fructus cubearum aut piperis magnitudine, tenero cortice vestitus est, intra quem tenui nigraque membrana granum vnum inuoluitur, refrigerato pectore & ventriculo, imò etiã aluo fluenti, apprimè commodum. Nam Cubearum more & siccat, & calefacit.

*Taccamaca
gummi.*

Gummi *Taccamaca* ex praua quadam Insula sinus patentis de procera arbore colligitur, quæ foliis longis & angustis tegitur, & fructum promit prunorum magnitudinem habentem. Gummi hoc candidum, odorum & pretiosum est.

Lacca.

Lacca in Bantam venditur, quò ex *Tolonbauan* in Sumatra sita infertur. Ibi *Lacca* à quodam muscarum genere circum ramulos maiorum arborum studiosè & copiosè congeritur & innectitur, & *Caiu Lacca* vocatur. Venditio eius fit *Pico*, quod pondus Chinesè librarum centenarum est.

Melones aquat.

In Iaua Melones aquatici nascuntur, qui fructus suaui, subuiridis, intus candidus, formam cucurbitæ oblongioris habet. Hic ab incolis pro singulari ferculo refectorio his apponitur, quibus fauent. Nam suaui sua refrigeratione

vires

vires corporis exhaustas blandè reficit & reducit. Hi per vniuersã Indiam *Batiec* vocantur.

*Beniuy*n lauanum copiosè in *Baros* & *Speriamen* (quæ duo loca in Insula Sumatra intra orientem & occasum versus Insulam *Bancam* sita sunt) succrescit. Hoc *Mignas* & *Comignan* appellatur. Candidum *Beniuy*n eodem cum caxas lauano pretio diuenditur, ita vt vnum cum altero æquè appendatur. Nigrum autem in triplici pretio est. Huius genus quoque quoddam est, *Beniuy*n *amendado* dictum, quod villosum est, & optimum, placentæ ex contusis amygdalis confectæ non dissimile, vilissimum in *Palmibam* Sumatræ colligitur.

Beniuy.

Camsfor alias *Casur* in *Bantam* reperitur, quò ex *Baros* infertur forma candidorum orbiculorum seu placentularum. Sed & ex *Borneo*, *Bandrmachen* & *Laue* aduehitur, magnitudine seminis milij, aut ouorum formicarum, quod genus omnium optimum habetur, & auidè à *Chinensibus* emitur. Hoc ad pondus, *Cate* dictum, venditur.

Camphora.

Santalum rubrũ citrinumque in syluis Iauæ nascitur. Album verò quod optimum censetur, illuc à *Timor* & *Solor* importatur, quæ binæ exiles insulæ versus ortum Iauæ accubant. Hoc quò arbor crassior, eò carius æstimatur. Album quidem etiam in Iaua nascitur. Huius tamen odor facilè vanescit. In prædictis Insulis, cum caxas in pretio nullo sint, *Chinenses* venditoribus pro ligno merces & *Larnis* reponunt. In parte australi meo iudicio *santalum* optimum densissimumque reperiri liceat, quod *Indi* metu ventorum validissimorum & furentium tempestarum illic diu subsistere non audeant, cum tamen nihilominus à parte illa sinus pateat amplissimi. *Santalum* in *Bantam* pondere pico venditur.

Santalum.

Zinziber mira vbertate in Iaua prouenit. Ibidem tamen nullum siccant, sed vniuersum saccharo condiunt, & suis cibus adhibent. Idem quoque copiosè in sinu *Dantogil* apud Insulam *Madagascar* nascitur, vbi *Saquauiro* nominatur. *Malaycè* *Aliaa*, Iauanicè *Ganti* appellatur. Hoc corbis præmagnis foro inferri solet.

Zinziber.

Anacardium in *Sunda* forma cordis prodit, colore rubrum, nec tam oblongo collo, ac illud quod in *Maluar* prouenit, porrectum. A *Lusitanis* *Faua de Malacca* ideo vocatur, quod fabæ quadam tenus simile sit.

Anacardium.

Podi farina seu flosculus est, quo flatus ventris crassos frigidosque exigunt.

Podi.

Pao de Cobra, lignum seu radix, *Lusitanis* ita vocata, in *Sunda* prouenit. Hæc omnium venenorum antidotus est certissima, siue id à serpētum morfu, seu potu ingestum sit. Amara ea est.

Pao de Cobra.

Floers in *Bantam* reperitur, vbi *Caxumba* nuncupatur. Eo in condiendis cibus, & gossypinis vestibis tingendis vtuntur. Eo quoque copiosè ex Insulis *Maccasser* & *Cambaua*, quæ omnes opportuna nauium stationes seu portus sunt, adducitur. In *Bantã* *Cate* appenditur, quæ 20. vnciarũ est, id est, *Caxas* millenorum.

Floers.

Cap. VIII.

DE VARIIS HERBIS ET SEMINIBUS in Sunda inuentis.



Cain Api lignum calidum adeo est, vt gustantium fauces exurat. Hoc in scobem comminuunt & puluerem, quo postea corpus unguunt. Haud magno pretio venditur.

Cain Api.

Cantior fructus est, frequenter ipsorum cibus adhiberi solitus.

Cantior.

Hic in *Guinea* vberimè prouenit, boni pretij.

N 3 *Sampa-*

- Samparantaon.* *Samparantaon* radix valida & amara, in Sunda nascitur. Vili pretio ea venit.
- Poutiou.* *Poutiou* ex Malacca importatur ex Choromandel. Hoc tam carum est, ut cate vnum 3000. Caxas veneat. Abigendis febribus celebre est.
- Gato Gamber.* *Gato Gamber* fructus oliuis aut Areccæ similis, in Cambaia & Choromandel crescit, nec minus in Sunda. Pretio vili venit, & dentiū doloribus medetur.
- Ganti.* *Ganti* radix est, vt zinziber, in Sundam ex China allata. Caram eam faciunt Indi, quod illa corpora sua infucent.
- Sabanhpute.* *Sabanh Pute*, seu piper album, in Sunda & ipsum prouenit, reliquis generibus & viribus & gustu simile, his ramen paulò exilius. Eius vsus in pharmacopoliis præcipuus.
- Saltem aliquibus in locis ad Malauar, Malacca, Sumatra & Sunda, idque minore copia nascitur.
- Safani.* *Safani* semen est sinapis. Magna copia & bono pretio in Sunda emitur.
- Doringi.* *Doringi* magna copia vili pretio emitur. Ex hoc potiunculam parant, quam recens natis infantibus illicò propinant.
- Galam.* *Galam* radix aquatica est, valdè refrigerans. Vili venit.
- Tianco.* *Tianco* fructus est, quem rundunt, & cum aliquo liquore bibunt, quoties male habent. Ibi copiosa est.
- Madian.* *Madian*, *Main*, *Corassani*, ex ciuitate Dachem, versus aquilonem Sumatræ Insulæ sitam eò importatur: qua ad acuendam gulam & ciendam facilius ebrietatem vtuntur. Spodium in Sunda fit. Hoc foris corpus inungunt. Ex arbore id quadam exurunt, & vili pretio vendunt. In prouincia etiam quadam Persiæ, Chirman crescit, vbi cuminum quoque nobilissimum reperitur, quod Malaycè *Ienatnyeran* vocatur, & ex Ormus in Dachem, porroque in Bantam profertur. Qua ex causâ magni quoque valoris est, & plerunque cum *Madian Maiu* vsurpatur.
- Daontuio.* *Daontuio* siue septifolia. His vtuntur aduersus omnes contagiosos alui profluxus, quibus colica & dolores intensissimi coniunguntur: qua lue, quia nudi oberrant, frequenter inuaduntur. Haud magni valoris est.
- Ficm.* In *Mayo* Insula, quæ vna ex viridibus est, sub poli cleuatione grad. 15. versus aquilonem sita, arbores quamplurimas latè & spatiosè diffusas, sycomoroque similes, reperimus: quarum tamen folia his nonnihil minora erant. Fructus ficubus similes ferebant, flauescens, paruosque, sine nucleis aut granulis repletos. Caudex, rami, cortex, fructus, lacteus succus, & acrimonia foliorum, hæc omnia cum ficubus conueniebant. Fructus tamen nunquam plenè maturescit. Arbores tamen ita feraces, vt fructibus carere nunquam conspiciantur. Cum semen in fructu nullū sit, ex eo nasci non potest: sed mororū nostrorum modo inseritur. In regione quadam circa *Cabo de Bona speranza* ad sinum *Anguada*
- Semperuiuum Aloeticum.* *Sanbras*, ingentem vim, imò integros campos *Azeuar* seu semperuiui plenos offendimus, altitudine stantis viri proceri, vt è longinquis terræ incolis arbitraremur. Hæc herba est, ex qua coloni Insulæ *Sacotora* Aloën, Sacotrinum dictam, conficiunt. Ea tum est optima, si pinguis, sine sordibus, arenis aut lapillis aut resplendet, aut subrubet, & insuper plena, densaque & hepatis instar duriuscula sit, facileque liquecat, & amarissima sit. Aloë scorbutum curat, vel educit, & stomachum roborat.
- Sary.* *Sary* flos seu pollen est, quo corpus inungentes, contra ventorum vim se tutos asserunt.
- Tagary.* *Tagari* radix, in *Nanpon* seu Sumer ad littus Sumatræ nascitur. Hæc pro lauando & mundando corpore paratur.
- Surahan.* *Surahan*, vili pretio venditur.
- Sedouuaya.* *Sedouuaya* in laua emergit, vili pretio proftās, & oblinendo corpori idonea.
- Samba-

Sambaya Malays ex China eò infertur , vbi *Geiduar* vocatur. Glandis magnitudine est, carum, & paratu difficile. Tum pro oblinendo corpore facit, tum pro morbis pellendis aliis quoq; & pro extinguendis venenis, & iobolorum ictibus curandis.

Sambaya Malays.

Ialae arboris cuiusdam fructus est, magnitudine glandis, quem infirmi potiunculis commiscunt. Hic paratu facilis.

*Ialae.
Parauas.*

Parauas herba refrigerans, magni aestimatur, morbis ardentibus opportunissima.

Tomonputa.

Tomonpute radix, Galigan seu curcumæ similis est, albicat, & ad illinēda corpora facit. Suauiter etenim refrigerat, & inflammato hepatis confert.

Queillor.

In Sunda planta seu frutex est, cuius folia Tamarindorū sunt, amariuscula. Fructus est vt fabæ Romanæ, sed duplo longior, *Queillor* vocatus. Hoc in cibis vtuntur valdè salutari.

*Conduri seu
Saga.*

Fabarum genus quoddam, vt in Sunda, sic vniuersa Madagascar, nec minus in China progignitur, quod Abrus Latinis, Malays *Conduri*, Iauanis *Saga* vocatur. Fabæ paruae, pulchræ rotundæque nigra ex altero latere macula tinctæ sunt. Harum vsus solis præstandis ponderibus addicitur: cibis nullis induntur, cum virulentum quid habere credantur.

Nux vomica.

In Sundæ via ad *Pulo Cercata* nucum genus quoddam est, tum formâ tum magnitudine gallis simile: quæ gustatæ auellanarum saporem fundunt: breui tamen tempore hominem in eas angustias præcipitant, vt sibi iam iam moriendum censeat. Quibusdam persuasum est, hanc nucem esse vomicam, quæ cuiusdam veneni particeps sit. Id & nos experti attestari possemus. Nam nisi tumultuariis & repentinis remediis nostratibus, qui gustarant, succurrissemus, euentum experti essent minimè optabilem.

Agallochum.

Agallochum seu lignum Aloës in regionibus Malacca, Sumatra, Cābaia & Seylon crescit. Optimum *Calambat*, Lusitanica verò lingua *Pao Daguila* nuncupatur. Id ponderosissimum grauissimumque est, fibris nigris purpureisq; interspersum: quod igni obtentum, pinguedinem quandam exudat: cuius itidem facultas cum quadam amaritudine astringentia est. Odorem gratissimum expirat. Idem, quo grandius aut crassius, eo maioris aestimatur. Ab vsu eius foetor animæ, & imbecillitas ventriculi tollitur.

Garro.

Garro Malaicè, Lusitanicè *Aquila brauo*, lignum Aloës tenerius est, quod non tanti cum priore aut pretij aut roboris est. Idem in supradictis quoq; locis nascitur, vt & in Iaua.

Q V A R .



Q V A R T A P A R S
Q V A E E S T
V E R A D E S C R I P T I O
P O S T R E M Æ N A V I G A T I O -
N I S , A B H O L L A N D I S I N I N D I A M
O R I E N T A L E M S V S C E P T A E : Q V I C I R C A V E R -
n u m t e m p u s A n n i 1 5 9 8 . c u m o c t o n a u i b u s è p a t r i a s o l u e n t e s , t a n d e m m e n s e
I u l i o A n n i 1 5 9 9 . c u m s a l u i s q u a t u o r n a u i b u s f e l i c i t e r
a p p u l e r u n t .



*Causa denuò
reparata classis.*

*Quando sol-
uerit.*

*Calamitas ob-
uia nauis lan-
ghe Berck.*

*Reditus ad
historiam.*

*Classis direm-
pta procellis.*

O S T Q V A M Anno 1595. à præcipuis aliquot & ditissimis in Amstelredamo mercatoribus, quatuor instructissimæ naues in Indiam Orientalem expeditæ, reditum non viquequaque optatum, & voti principio conuenientem expertæ essent: hac de causa bono consilio & animo mota illa societas, fortunæ aleam feliciorē tentare statuit. Classē itaque fortiorē munitiorēque, nauibus octonis constantem vice altera instruxit & amandauit, Hæ vno animo ventoque die Maij primò ex *Texelia* soluentes, felici cursu mense septimo apud Bantam Insulæ lauæ ciuitatem applicuerunt, postquam in medio itinere notatu & commemoratu dignum singulare nihil fecissent, aut experti fuissent: nisi quod cum *Cabo de Bona Esperanze* exuperassent, & non admodum procul ab Insula *Madagascar* iam vela facerent, nauem quandam vidissent, quam primo aspectu Zelandicam arbitrati essent: Ista naues nostras q. ex insidiis obseruabat, cum nos è longinquo hostes esse crederet. Post tamen cum vexillum Hollandicum attendisset, pleno gaudio ad nos vela contorsit, cuius nos nomē *Langhe Berck* esse intelligebamus. Vicinior ergò iam illa obtestata submissè est, vt ex nostris nauibus selectis viris aliquot sibi succurreremus, cum lue pars illorū maxima iam dum periisset, & vix in tota naui septem personæ probè valerent, quam plurimi infirmi supremum spiritum iam iam traherent. Addebat quin etiam, prioris noctis inusitatis concitis procellis per densissimam caliginem socios suos reliquos disiectos esse. Sed hæc de nauī illa obiter, & ex data occasione.

Iam ergò sciat beneuolus lector, naues nostras octo indiuisas vsque ad *Cabo de Bona Esperanze* procurrisse: quo loco earū aliquæ conspectui nostro ereptæ, & aliò abreptæ fuerunt. Quæ commorabantur naues tres erant: prima *Oueryssel* alias quoque *Duyfken* seu *Columbula* dicta, quæ classis minor celox erat. Altera, *Hollandia*: Tertia, *Mauritijs*. Quinque reliquæ aliò disiectæ euanuerant: quas tamen postmodum in Insula quadam appulisse cognoueramus, quam *Isolam de Don Galopes* credebamus. Nostri tamen eam Mauritij Insulam tum vocitabant. Ibi ergò quinque illæ naues in portum incurrerunt, quem vice Almirantis nomine *Waruick* appellarunt, qui nauibus stationē commodam ministrabat

strabat. Insula ea gradibus 20. à linea versus austrum iuxta *Madagascar* deflectit, *Insula sita.* quæ magnitudine sua Hollandiæ non inique comparari queat: quæ de foris quidem altissima putatur, in interiore tamen loco multa planicie patet, arboribusque frequentissimis proceris consita est, quæ nihil nisi verus ebenus sunt. Lignum hoc intus picis modo nigrum est, tam læue vt politum ebur. Eodem quoque loco aues plurimæ inueniuntur, tam grandes, vt geminos cygnos æquent. Has *Walchstocken* seu *Walckuogels* nominabant: quarum carnes esu haud incommodæ erant. Sed cum pariter ibidem magna copia Columbarum & Psittacorum apparet, quæ adiposæ & mansu suauissimæ essent, socij nostri grandioribus fastiditis, deliciores & teneriores aues elegerunt, & erumnas suas illarum mactatione diluerunt. Coruorum quoque & piscium ibidem tantus apparatus erat, vt sociorum duo saltem, naues quinque vniuersas com meatu instruere necessario possent.

In hac ipsa Insula testudines quoque tam vastas inuenimus, vt nostrum decem in vna testa considerare & epulari possemus. In maris littore ceram quoque legimus, nostra multis gradibus candidiorem. Hæc à sole ita candefacta nitescit. Hæc, vt diximus, cera, à nobis in littore inueniebatur, in quam Arabicas quasdam litteras impressas obseruabamus, vt suspicio nobis oriretur, in hisce finibus aliquando nauem Arabicammersam periisse, quæ ceram hanc deuexerit. Quam maris impetus in littus deinceps compulerit. Ibidem quoque corallij multum, & palmites frequentes reperimus, quæ arbores sunt, vinum extillant, non secus ac arbores Cocos.

Insula verò ista nullis hominibus habitata videtur. Nam etsi nos longa meta in terræ penetralia immissemus, hominum tamen vestigia nullibi comparebant. Ideoque in rei & nostri monumētum, ædiculam illibi extruere visum est: cui suggestum concionibus faciendis aptum applicuimus. In hoc cum exaratas quasdam literas, tum librum psalmodicum, tum Biblia imposita reliquimus. Et cum dulcis aquæ copia nos sufficienter instruxissemus (quæ ibi & paratu facilis, & potatu saluberrima occurrebat) velis factis, locoque deserto, fortunam vltiorem, experiri aggressi sumus. Commemoratum superius est, in classis disiectione tres seorsim coniunctas naues cohæsisse. De illis præcipuè ea omnia intelligenda veniunt, quæ hæcenus recensita sunt.

Hæ in Insula S. Maria ante sinum grandem *Santangil* appulerunt. Illic loci pro com meatu necessario præter oryzam pauculam nihil impetrare poteramus, quam populo pinsendam diuidebamus. Coacti ergò fame eius loci Regulū capriuauimus, qui pretium redemptionis vaccam cum pingui vitulo stipulabatur. Hæc Insula nullius rei proma erat, cum tempus commodum iamdum effluxisset. Aurantium solus flos comparebat. Limonia pauco numero relicta erant. Cannæ tamen aliquot saccharinæ cum gallinis pauculis & rebus aliis parabiles fuerant. Inter cætera incolæ bina vel terna aurantia nobis promebant. Quod nos inter alia autem reficiebat, spectaculum id erat, quod nobis incolæ in captandis balænis exhibebant. Hi Canois suis excurrebant, quo loco balæna moraretur, attentum. Ad exploratum itaque propius acclinantes, ferreum hamum in corpus eius extorquebant, qui oblongo fune, ex corticibus arborum torto religatus erat. Hoc fune in nauibus consistentes tractu violento piscem ita lancinabant & lassabant, dum tandem vnda eius cruore tincta plus ille eneuaretur. Balæna ergò his vinculis coercita, vi sibi per aquam eruptum validissimum moliebatur. Quod animaduertentes barbari, impetui ipsius cedentes funem tandiu remittebant, dum eius extremitas nouissima Canois adhæresceret. Quo facto balæna prorsum fluctuans, Canoam cum piscatoribus, facillimè quocunque protulit seu protraxit. De hoc tamen Indi nihilum angebantur,

Ebenum copiosum.
Aues grandes,
Walckuogels dicta.
Columba psittacique frequentes.

Testudines portenta.
Cera candidissima à sole.

Corallium.
Palmites.

Religiosum monumētum Hollandorum.

Hollandorum strategema.

Inuendūm spectaculum captura balænarum.

sed ob summam natandi peritiam confidentes durabant. Tuni ergò trahendo nihilominus studebant gnauiter, & ea opera piscem tam lassum & exhaustum reddebant, dum semimortuus sui amplius non compos esset. In breuia deinde extractum, partitumque, diuidebant: de quo, quantū cuius opus erat, aufererat. Nobis quoque huius carnis ad lubitum sumendæ copia erat: quæ tamen adeo pinguis & oleosa fuerat, vt eam nec edere possemus, nec eius quicquam auferre vellemus.

*Indi ductoris
electio.*

Postea verò ad dictum patentem sinum vela promonentes, rectà infra Insulam S. Mariæ anchoras fecimus, vbi dolia nostra dulci aqua recompleuimus. Qui nobis ductor erat Indus Madegascar vocatus, cum hîc subsistere iuberetur, recusauit id, significans, illius loci sibi cognitionem non esse, & malle pariter vestitum nobiscum pergere, quam domi nudum crebris laboribus obterere & eneruari.

Potus mutatio.

A primo egressu nostro ad Cabo de bona Esperance vsque bonæ cereuisiæ nobis copia suppetebat. Isto verò iam loco aqua potari cæpta est, binis indies vitris vini plenis tamen additis: quæ dispensatio ad nostrum dein vsque in Hollandiam reditum durauit. Scapham ergò nostram per dulcis vndæ flumen impulimus, sursum perrecturi, si forsan ad nostram refectioem quid nancisci liceret. Nam incolæ suis nutibus signisque nos, vt retrocederemus, iubere videbantur, quasi illic loci commeatus nihil reperiretur. Nihilominus tamen periculum rei certius facturi, ad tria vsque milliaria portendimus, nec quicquam tamen nostris vsibus obuium animaduertere potuimus, sicut ab incolis prius indicatum fuerat. Huius verò inopiæ causa bellū erat, quod breui elapsò tempore

Bellum intestinum.

Reguli istorum locorum acie inuicem commisisissent, & quoquouersum omnia vastassent obtriuissentque, adeò vt incolatum plurimis fame & defectioem moriendum esset. In conflictu illo Regulus alter cæsus occubuit. Ibi cum diebus quinque substitissemus, viam nostram lauam versus legere occupimus: vnde breui spatio deinde cum tribus nauibus in Bantā consedimus. Prima nauis erat prætoria, *Mauritius*, cuius patronus erat *Gouert Iansz*, Factor vero & Curator Cornelius Heemskerck: Gubernator prætereà *Kers Colten de Munnikedam*. Qui re ipsa multoties se artis peritissimum prudentissimumque gubernatorem nobis comprobauit. Hic tamen postea dysenteria obiit, cum in reditu non longè à S. Helenæ Insula abessemus. Secunda nauis *Hollandia* erat. Huius patronus *Simon Lambertz* siue *Simon Mau*: Curator autem Dominus *VVte Nyn*, qui ante Bantam fato functus, successorem deinde *Ian Iansz Smit* accepit. Tertia celox *Ouer Yffel* alias *Duyfken* erat, cuius patronus *Simon Ians*, Curator autem *Arent Hermauz Alcmariensis*. Supremus verò Almirans, Dominus *Iacob de Neer* fuerat, cuius imperio cæteri omnes parebant. Tot naues ergò nostræ circa vesperam feram in Bantam deueniunt die 26. Decembr. An. Christi 1598.

*Hollandorum
criminatio.*

*Abdel Hollan-
dorum inter-
pres.*

*Holl missis
muneribus se
Regi purgant.*

Quam primum in terram egressi eramus, omnem, ad amicitia conciliationem apud Bantanos firmandam, occasionem captauimus. Cum illis ergò Cornelius Heemskerck primus commercari tentauerat, quia nomine & titulo mercatorum eò quoque appulissimus. Incolæ verò arbitrati nos eosdem esse, qui breui antea inde soluissent, & isto dierum interuallo in alto mari latuissent: aperto murmure nos prædones nuncupabant. Cui crimini diluendo cum interpretem nobis quendam Indum *Abdol* nomine conduxissemus, nostro ex medio quosdam selegimus, qui nos de intentata iniuria apud Regem purgarent. Hi facillè admissi, Bantanorum Regi, adhuc infanti, sua tecum allata dona offerebant, quæ supremus Gubernator seu officarius Regius, *Cephate*, Regis nomine cum gratiis ab illorum manibus sumebat. Hæc vero munera erant: Grâde poculum cum patella inauratum, fascis aliquot holoserici, & pannorum aliorum

aliorum sericorum vitrea inaurata specula aliquot, cum ornamentis aliquot cæteris. Proferebant etiam literas seu diplomata Belgij statuum, & principis Mauritij sigillo amplo munita: quæ ab Indis, humi repentibus magna cum reuerentia accepta & lecta sunt. Hoc itaque deinceps pacto firmata & stabilita amicitia, libera nobis potestas facta est, pro lubitu agendi & mercandi. Die ergo illico tertio quartoque ab accessu nostro emptis mercibus onerare naues cæpimus, statuentes, hoc negotium quinque ad summum diebus omne confectum dare, vt mercibus omnifariis & iusto pondere nauibus illatis, postea hinc soluere possemus. Inibi cum quatuor integris septimanis commorati essemus, quinque à nobis pridem disiectæ illæ naues applicuerunt ibidem, ita, vt octonarum numerus iam iterum completeretur. In illis tamen plerique infirmi erant, & in itinere 35. viri obierant. Hæc ergo insperata nostrorum conuentio quanto omnibus gaudio fuerit, dicere nihil attinet profusius. Hoc saltem commemorare visum est, quod tunc tormentorum dispendio, tum crebra & mutuo instituta conuiuatione magnam ærumnarum suam partem molliuerint & diluerint. Accedebat his candidus fauor & summa Bantanorum beneuolentia, qui indies ad naues nostras ingentem copiam gallinarum, Onorum, Cocos, Bonanas, cannarum sacchararum, placentarum itidem ex oryza pistarum, vini etiam Chinensis summa adfectione prouehabant. Quod suum studium quoque sine intermissione crebris diebus continuabant. Et cum stannum apud eos propter raritatem in magno pretio esset, pro vno cochleari tantum ab iis esculentorum accepimus, quantum vni viro ad sui sustentationem integra septimana sufficeret. Res quoque alias cum iisdem permutauimus, pro quibus, quicquid postulabamus, recepimus.

Quod verò narrationis occasione *Abdol* noster significasset, plures ex Hollandia naues adhuc venturas, id ad rem non esse nostram, liquido experti sumus. Hinc enim factum est, vt, cum antea omnia boni pretij essent, pro libris 55. piperis primo quidem tres, deinde verò quatuor Regales octonorum pendendi essent, nec quisquam quicquam aliud, quam 4. Regales octonorum sonaret. Tum etiam apud ipsos merces nostræ non tam acceptabiles ac pecunia fiebat.

Hoc loco admonendus est lector, quod præter tres dictas naues, quarta etiam alia Hollandica in Bantam steterit, nempe *celox maior*, *Vriesland* dicta, cuius patronus *Iacob Cornelis*, curator *Wouter Willekens* vocabatur. Hæc & ipsa mercibus vnâ nobiscum onerabatur Indicis. Hæc ergo quatuor naues cum onere suo probè instructæ essent, & discessus veniam impetrassent, vela inde facientes rectâ in Sumatram procurrerunt, vt recenti aqua dolia complerent; cum Bātana mollior esset, & in vermes tandem abiret. Hic pro cultris, cochlearibus, speculis, crotalis, aciculis & similibus, res varias ab incolis receperunt, & præter eas omnifarios quoque fructus, vt Melones, Cucumeres, cæpas, allia & piper, quod ipsum quidem exiguum, sed valdè tamen bonum erat.

Paucis diebus antè quam discederemus, quatuor aliæ quoque naues inde soluerant. Harum Almirans seu præfectus *Wybrandt de WaeruuycK* vocabatur. In naui Amstelredamo patronus erat *Claes Iansz Melcknap*, & Vicealmirans *Iacob Heemskerck*. In *Gelderland* naui patronus *Ian Bruyn*, & curator *Hans Hendricksz Bouwver*. In *Seeland* naui patronus *Ian Cornelisz*, & curator *Adrian Veen*. In naui *Sticht de Vtrecht* patronus *Ian Maerisz*. Hæc naues ipsa nocte cū tanto bombardarum fragore & tonitru soluerunt, vt omnis Insula cum vniuersa Bantā tremere & concuteretur, ipsique incolæ præ ingenti trepidatione ad arma concurrerent. Sed hæc ab Hollandis in gratiam & honorem Bantanorum saltem fiebant. Harum vero nauium solutione audita lauani haud mediocriter gauisi sunt, quod tam validarum octo nauium præsentiam sibi haud leui periculo esse posse pro-

Holl. voti compotes fiunt.

Disiectæ naues Hollandica tribus iterum iunguntur.

Bantanorum in Hollandæ studium.

Vrieslano celox maior.

Holl. ex Bantam iterum solunt.

Officiarij nauium quatuor cæterarum.

uidissent. Itaque, dum adhuc ibi morarentur, indies de illarum profectioe quæritabant, & ad hanc maturandam magna copia merces accumulabant.

Iã hoc loco quatuor de nostris naues omittã, quæ in *Moloquos* cursum suum deflexerunt. Quas ut cum gaudio & gratulatione in Hollandia saluas omnes iterum videamus & salutemus, Dei gratia faxit.

Insula S. Maria.

Porro ex Sumatra nos quoque vela mouentes, Insulæ S. Mariæ successimus, ad quam ostiduum substitimus. In hac ædem sacram cum pauculis casulis offendimus, in qua imago S. Helenæ cum aquæ consecratæ aheni & penicillo erant. Quæ omnia inuiolata relinquentes, nomina saltem nostra in rei memoriam ibidem designauimus. Hæc Insula, ut Iohan Huygen cõmentatur, tum capreolis, tum apris gallinis tum syluestribus, tum perdicibus, tum columbis, & aliis plurimis animantibus abundat. Quæ tamen à cõtinenter applicantibus ibidem hominibus, tormentorũ indies displosorum fragore ita fugantur, ut nobis captu difficiles essent. Quod siquidem capras aliquot glandibus traiecissimus, propter indictam tamen rupium crepidinem earum copiam habere non licuerat. Nec piscium captura tam felix erat, ut ad votũ nostrum faceret. Recētis tamen aquæ tantum inuasimus, ut eius vsque in Hollandiam nullus defectus esset.

Peter Glyfbertsz violator exponitur.

In hac Insula quendam comitum nostrorum ex celoce maiore, *Peter Glyfbertsz* exposuimus, quod Patronum nauis illius pulsasset. Quem etsi nostra intercessione libenter pœna ista exemptum accurassemus: at tamen, quod cum reliquis ipse quoque in articulos, qui prælecti erant, iurasset, in exemplum & terrorem aliorum hanc eiectionis pœnam subire coactus fuit. Ne tamen in extrema vsque pericula à nobis desertus illic abiret, panes ipsi aliquot, & oleum cum oryza impertiimus. Quin etiam ad captandos pisces, hamum, & ad figendas feras, cum pyrio puluere sclopetũ donauimus. His factis ab eo discessimus, spem nobis bonam facientes, cum à quibusdam aliis illic prætereuntibus nauibus breui susceptum & vindicatum iri.

Holl. Texelia appellunt.

Hinc fortunato vento successuque in Texeliam appulimus, die 19. Iulij Anno. 1599. De quo feliciter exacto itinere Deo æterno laus & benedictio in secula seculorum sit. Iure autem successum felicem seu fortunatum dico: quia nauibus quatuor coniunctis & inditemptis perpetuo vsque in Hollandiam rediimus, nulla calamitate sollicitati, nisi quod nauium vna breuiis ferè impigisset, & malus vterque nauis Mauritij aliquantum inclinauerit: qui tamen breui spatio sibi restituti fuerunt. Quin etiam metus quidam, sed panicus erat, ut in sinibus Terceræ insulæ obuia classe regia interciperemur, cum longo itinere iam omnes imbecilliores essemus. Merito ergo de successu tam prospero deo ingentes gratiæ habendæ sunt. Nam, ab omni Hollandiæ memoria nullæ naues tam splendide & opulenter onustæ cum tanta felicitate ibi portum ingressæ sunt. Nam onera piperis continebant 400. Garyophyllorum verò onera 100. Præter aliquot onera nucum muscatarum, Macis, cinnamomi & aromatum similia. In Bantam mercator quidam erat, *Sasemolouke* nominatus, qui patre Castiliano natus erat. Hic solus non multò minus quam onera 100. piperis nobis vendiderat. Cui cum certa sententia nobiscum in Hollandiam nauigandi staret, causis tamen nonnullis obstantibus, decretum exequi non licebat. Verebatur enim hoc factò Regem offensum iri: qui ob id bona eius publica propediem facturum esset. Hic subligaculo holoserico indutus quotidie erat.

Census mercium allatarũ.

Tempus itineris.

Totum hoc nostrum iter mensibus 15. citius exegimus: ita ut septem menses prius, quam è Texelia in Bantam veniremus, insumerentur. Ibidem, dum naues onerarentur, septimanæ sex effluerant. Menses sex reditus à Banta in Hollandiam detriuit: adeò ut omnium suffragio singulari Dei clementia & fauore iuti, tam longam metam, milliarium scilicet 8000. (si aditum & reditum con-

feras)

feras) tam angusto & breui tempore confecerimus. In ciuitate Amstelredamo & omni illa regione maximum de hoc felici reditu gaudium suscitatum apud omnes est. Hinc etiam festinum nuncium huiusce rei ad disiectissimas regiones diligenter accuratum est. Tandem mercatores & officarij istarum nauium in continenti Texeliam profecti sunt, vt necessaria omnia accurarent, & residuum populum lustrarent.

Via quantitas.

Lubilaum propter reuerfas naues.

Illarum Curator *Cornelius Heemskerck* & *Henricus Buyck* cursum suum re-
cta ad Mauritium principem flexerunt, vt eum non solum feliciter confecti iti-
neris optato nuncio impertirent, verum etiam literas Regis lauani cum donis
& honorariis valde pretiosis eidem exhiberent. Tum temporis nullus vsquam alius
quam de 4. ditissimis nauibus reuersis, inter homines sermo terebatur.

Abdolille, quem priores naues ex Bantam secum auexerant, & Amstelre-
damum attulerant (vbi hac tenus probo & victu & amictu enutritus erat) hic
reuersus ad suos, in laua articulatim de omni successu, harum rerum & regio-
num statu naturaque interrogabatur. Qui ob id, omnia quae viderat & audiue-
rat, diligenter exposuit: nempe quod vltra 1000. trahæ cum equis hyberno tem-
pore per glaciem procurrerint: quod itidem vltra 2000. homines, tum pedites,
tum equites supra aquam ambularint, qui trium horarum spatio tantum iter
emetiri possint, cui alias non sufficerent decem. Quae cum ita *Abdol* denarrasset,
& corollarij loco, se quoque ipsum met in persona istiusmodi traha, cuius equi ve-
ctores tympanis & crotalis eleganter exornati fuissent, deuectum esse, addidisset:
fidem hanc auditoribus suis firmare non potuit tamen, tantum nostrarum re-
gionum frigus esse, vt in tam firmam glaciem coiret aqua, quae tantis oneribus
postea ferendo esset.

Abdol ad suos reuersus, illis incredita nar- rat, de Hollan- dia singulari- bus.

Porrò commemorabat ipsis etiam, quod Hollandia libera prouincia esset,
in qua quilibet sibi dominus, nec vllus *Catyff*, id est, nullum mancipium serui-
ret. Deinde singulas aedes, palatia & arces esse, altissimè extructas, & intus orna-
mentis innumeris excultas, ad spectationem stuporem vsque pulcherrimas.
Templa itidem tam spatiosa & diffusa esse, vt vniuersae ciuitatis populum omnem
caperent. Hollandos quin etiam cum suis confederatis perpetuum cum Rege
Hispaniarum bellum gerere, cuius tamē ad vim & arma alias vniuersi Europae
Magnates trepidarent. Quod bellum illud nunc integris 20. annis strenuè con-
tinuatum, adeò tamen Hollandorum vires non attereret, vt ex eo tum populis,
tum immensis diuitius quotidie accrescerent & roborarentur. Percēsebat quo-
que præter ipsorum credulitatem, regionem hanc talem esse, quæ quasi Oceano
innataret, cuius terram indigenae ligni loco per sepe vsurparent: cum & ipse mul-
toties apud ignem ex terra illa succensum incaluisse, & dapes ad illum indu-
striè & lautè coqui suis oculis vidisset. Imò regionem illam omnem aquosam
esse, quæ tam maiores quàm minores naues ferret, quibus omnes quatuor mundi
cardines adire possent.

• Prænominatus *Abdol Catyf* siue mancipium fuit, cuius nos vxorem & li-
beros in maxima egestate viuere, & in cauea quadam stabulo porcino deteriore
habitare vidimus. Hic tamē nostra ope manumissus & in libertatem vindicatus
est, etsi nullo suo merito ad hoc officium nos pellexisset. Per improuidentiam
siquidem aut malitiam factum est, vt ementibus nobis piperis pretium augere-
tur: quod nunquam factum fuisset, nisi aduentum Zelandicarum nauium & ea-
rum quæ post nos restites erant, propalasset: & hoc addidisset, apud nos piper in
tanto pretio, & æstimatione multo maiore existere.

Abdol Catyf ab Hollandis in li- bertatem asser- tum.

Madagascar autem & Lourens, cum sinui *Santangil* vicini essemus, terram
suam adire non magnopere optabant, sed nobiscum nauigare, quam vitam de-
gere tam egenam in patria malebant.

*Lusitanorum
legatio & dolus.*

Quatuor circiter mensibus antè quam in Bantam nos appuliffemus, Lusitanorum potens Legatio cum triremibus aliquot & carauellis (*Fuiffen* dictis) à Regio Governatore in Goa confidente, & iis, qui in Malacca sunt, emiffa fuit, vt petitionem suam quam antea pridem Bantanis notam feciffent, impetrarent & confirmarent. Quem in finem etiam iam pridem, illustria & magnifica dona iis obtulerant, vt nimirum deinceps cum Hollandis nulla commercia agerent. Hæc vt iam repeterent, & ne dona seu munera sua frustranea effent, ad Bantam denuò applicuerunt, quorum præfectus, ex *Goa Don Louuys* N. ex Malacca verò *Don Emanuel*, N. constituti erant. Bantam verò obsidendi & occupandi animo ventitabant, et si ad excindendos pyratas, qui ex Hollandia recens aduenturi effent, & elapfo anno suis grassationibus pleraque vastaffent, se veniffe prætenderent. Quo velo nihil tamen aliud quærebant, quã vt vel nidum illum occuparent, vel castra illic sua metarentur. Petulantia siquidem nihil non exercebant: incolarum foeminas vi constuprabant: & nihil inaufum, nihil intactum relinquebant: adeo, vt tot eorum iniuriis Bantani cogerentur tumultuariè triremes promptas, & reliqua belli necessaria clâculum accurare, quibus insperato eos inuaserunt, & nihil opinantes securosque obtruncarunt. Nam & illorum manibus tres triremes armatas excufferunt, sibi que subegerunt cum nauibus multis quoque aliis: & prætereà viros 300. occiderunt, centumque & 30. captiuos fecerunt, mancipiis illis exceptis, quorum ad 900. fuerant. Reliqui Lusitani fuga sibi salutem quæsiuerunt. Qui an omnes Goam aut Malaccam redierint, dubitari potest. Strages hæc ingentis inter Lusitanos & Bantanos diffidij causa fuit: quæ tamen nostram causam eò plus promouit & felicitauit. Captorum Lusitanorum, & iam mancipia factorum nos ipsi postea multos in plateis oberantes conspeximus.

*Lusitanorum
incestuosa libido.*

*Lusitanorum
proteruita vindicata.*

*Lusitanorum
malicia com-
modo fuit Hol-
landis.*

Die 27. Almirans cum Hollandia nauis apud Amstelredamũ appulit, cum octo tubarum strepitu aut impulsu clarissimo. Quem ciuitas vino honorario pro more donauit, & campanæ ciuitatis omnes in eius gratulationem impulsæ sunt. Quin etiam omnis vnda nauiculis & scaphis ad prouidendum Almirantem oberrabatur, dum tandem cum præfecto is illustri pompa & solempni processu in ciuitatem abductus est.

Breuior & compendiosior huius nauigationis descriptio.



ANNI 1598. Maij 1. diuinæ gratiæ auspicio cum octo nauibus ex *Texelia* soluimus.

Maij 3. Angliam præternauigauimus, vbi Regiæ maiestatis classẽ instructissimam conspeximus: quæ in salutationem & honorem nostri tormenta aliquot displosit: cui nos æqua gratia respondimus.

Maij 14. Insulam *Porte Santo*, sub gradu 32. sitam, vidimus.

Maij 16. Insulas Canarias prospeximus.

Maij 22. Primos volantes pisces obseruauimus.

Maij 23. Insulas salis præteruecti sumus.

Maij 31. Crebris tempestatibus & sæuis procellis conuulsi, non nihil inuicem disiecti sumus, sub vesperam tamen diuino ductu reconuenimus.

Iunij 8. Lineam æquinoctialem transcendimus.

Iunij 24. ad breuia Brasiliã deuenimus, grad. 18. à linea æquinoct. verum austrum sita.

Iulij 21.

Iulij 21. promontorium, *Cabo de bona Esperançe* tenuimus.

Iulij 30. ad Aug. 2. terram, *Cabo* adiacentem adhuc conspeximus.

Aug. 7. & 8. Tempestate turbulentissima proculcatis nauibus, quinq; earū discēctas desiderauimus, quas ad *Bantam* iterum cum gaudio vidimus.

Aug. 26. *Madagascar* Insulam prouidimus.

Aug. 29. *Nauis Langeberck* ex *Zelādia* nobis se iunxit, in qua homines sani 9. defuncti 10. & cæteri omnes infirmi fuerant. Hæc eadem nocte à nobis iterum dispulsa est.

Septemb. 7. Insulam *S. Mariæ* adiuiimus, ex qua rectà in sinum magnum procurrimus: & hinc porrò iterum die 16. Septembr. soluimus, cursum in *Ia-*uam tenentes.

Octob. 1. Fastigium ciuitatis *Bantam* prospeximus.

Octob. 15. primus omnium è nostratibus in naui *Almirante* obiit.

Nouembr. 19. *Sumatram* prospeximus.

Nouembr. 29. Apud *Bantam* applicuimus.

Nouembr. 30. Ciuitatis gubernatori vēctigal pendimus, & sub vesperam calendarum Ianuarij naues onerare cæpimus.

Anno 1599. quinque naues nostræ, quas amiseramus, ante *Bantam* nobis se iunxerunt: ad quarum appulsum ingens hominum multitudo ad littus se effudit, cum ciuitas suspectas technas aliquas haberet, & tot nauium aduectarum causam admiraretur.

Ian. 8. naues quatuor in *Molouken* soluerunt.

Ian. 11. Nostræ 4. naues ditissimè oneratę ex *Banta* soluerunt.

Ian. 13. Insulam *Sumatram* occupauimus.

Ian. 19. *Sumatram* reliquimus, & cursum nostrum promouimus.

Febr. 19. *Nauis Almirantis* gubernator magno nostro luctu & dolore obiit.

April. 3. Terram *Cabo de bona Esperançe* vidimus.

April. 8. *Cabo* præterlegimus, cursum in *S. Helenæ* Insulam festinantes.

April. 26. Illam tenuimus.

Maij 4. Ex *S. Helenæ* Insula soluimus.

Maij 10. Insulam *Ascensionem* præteriuimus.

Maij 17. Lineam æquinoctialem transmisiimus.

Maij 21. Polum Antarcticum iterum vidimus.

Iunij 10. & 11. Insulas Canarias prospeximus.

Iunij 27. mare Hispanicū ingressi sumus, ita vt die. 29. grad. 44. teneremus.

Iulij 4. Naues binas ante, & vnam post nos notauimus, quæ primæ à longo tempore nobis visæ sunt.

Iulij 6. maior malus *Almirantis* se inclinauit.

Iul. 11. *Sorles* præternauigauimus.

Iul. 13. *Vaelmuyen* & *Pleymuyen*, vt & *Kiskassen* prætercurrimus.

Iul. 17. *Doueren* venimus.

Iul. 19. post impetuofum ventum & crebras pluuias, diuina fauente gratia patriam nostram *Texeliam* redadiuimus.

N A V I G A T I O N I S F I N I S.

The first part of the book is a history of the
 world from the beginning of time to the
 present. It is written in a simple and
 plain style, and is intended for the
 use of children. The second part of the
 book is a history of the British
 Empire, from the reign of King
 George the First to the present time.
 It is written in a more detailed and
 interesting style, and is intended for
 the use of young gentlemen. The third
 part of the book is a history of the
 American States, from the first
 settlement to the present time. It is
 written in a plain and simple style,
 and is intended for the use of
 children. The fourth part of the book
 is a history of the French Republic,
 from the first revolution to the
 present time. It is written in a
 plain and simple style, and is
 intended for the use of children.



ICONES

SEV

GENVINÆ ET EXPRESSÆ DELINEATIONES EORVM OMNIVM, QVÆ IN HAC QVARTA INDIAE ORIENTALIS DESCRIPTIONE singularia offeruntur: Vbi peregrinorum quorundam animalium, arborum, fructuum, plantarumque, &c. aliàs non visorum viua effigies exhibetur.

QVÆ OMNIA ET SVMPTVOSIS IMPENSIS, Opera accurata in æs incisa, publicæque luci communicata sunt

à

IOANNE THEODORICO ET IOANNE ISRAELE DE BRY
fratribus & ciuibus MœnoFrancofurtensibus.



FRANCOVRTI,
IMPRIMEBAT MATTHÆVS BECKER.
ANNO

M. DCI.

TOURNAI

TOURNAI

1787

GENIVIN A ET R X

PRESSE DELIN A TIO

RES FORVM OMNIVM QVA IN

HAC QVAITA INDIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

INTELLIGENTIA QVAITIS DE

I.
MEMORABILIS ET MISERABILIS
HISTORIA NAVTÆ CVIVSDAM,
 apud Cochinum à grassatore immani pisce quædam
 fœdè mutilati & discerpti.



ACTOR libri huius inter cetera meminit, quomodo pridie eius diei, quo ex Cochino soluturi erant, clauum seu gubernaculum emendatum & resartum puppi nauis rursus innexuri fuerint. Cum ergo poscente re nauta quidam, lumbis fune recincto alligatus, ad medium vsque corpus in undam se demitteret: de improviso grandis & vastus piscis, quem Lusitani Tubaron siue Hayen nominant, appropians, pendentis nauis pedem arreptum vno morsu integrum demolitus auulsit. Cuius ille relictum truncum cum manu admodum tacturus esset, mordicus insistens bestia, manum eandem prætereà corripuit: quam rotam cum dimidio brachio immaniter vno q. momento eidem detruncavit: ut semianimis exemptus, in nosocomium inferendus fuerit.

In historia huius cap. 4. mirabile quoque aliud animal, à piscatoribus in aqua captum nominatur. Huius ipsius effigies quoque hic spectanda offertur.

THE NEW ATLAS ET MISER A
M. T. F. CIVIS DA
M. T. F. CIVIS DA
M. T. F. CIVIS DA



Faint, illegible text or a list of entries, possibly a table of contents or a descriptive list, located below the illustration.

II.
 DE GRANDIBVS ADEO ET
 VASTIS CANCRIS, VT HOMINES QVO-
 que obtruncare & vorare potuerint.



IN proximè dicto capite naufragij cuiusdam mentio fit, ad breuia quadam commissi: cuius tamen periculum incolumes vniuersi effugerint. Instante ergò infortunio collatis sententijs ab vniuersis decretū est, vt ex confracta nauis reliquijs nauiculam minorem conderent, qua retro in Indiam commearent. Pro decreto itaque opus aggressos, vastorum & immanium cancro- rum tam frequens multitudo in arena operantes adorta est, vt effosis scrobibus, vallisque quibusdam extractis, & iisdem diligentibus excubiis custoditis contra vim intentatam sese tueri cogerētur. Tanta enim molis & vastitatis erant, vt quoscunque prehenderent, illicò opprimerent conficerentque, nisi vi iuncta illorum chelis rursus excuterentur.

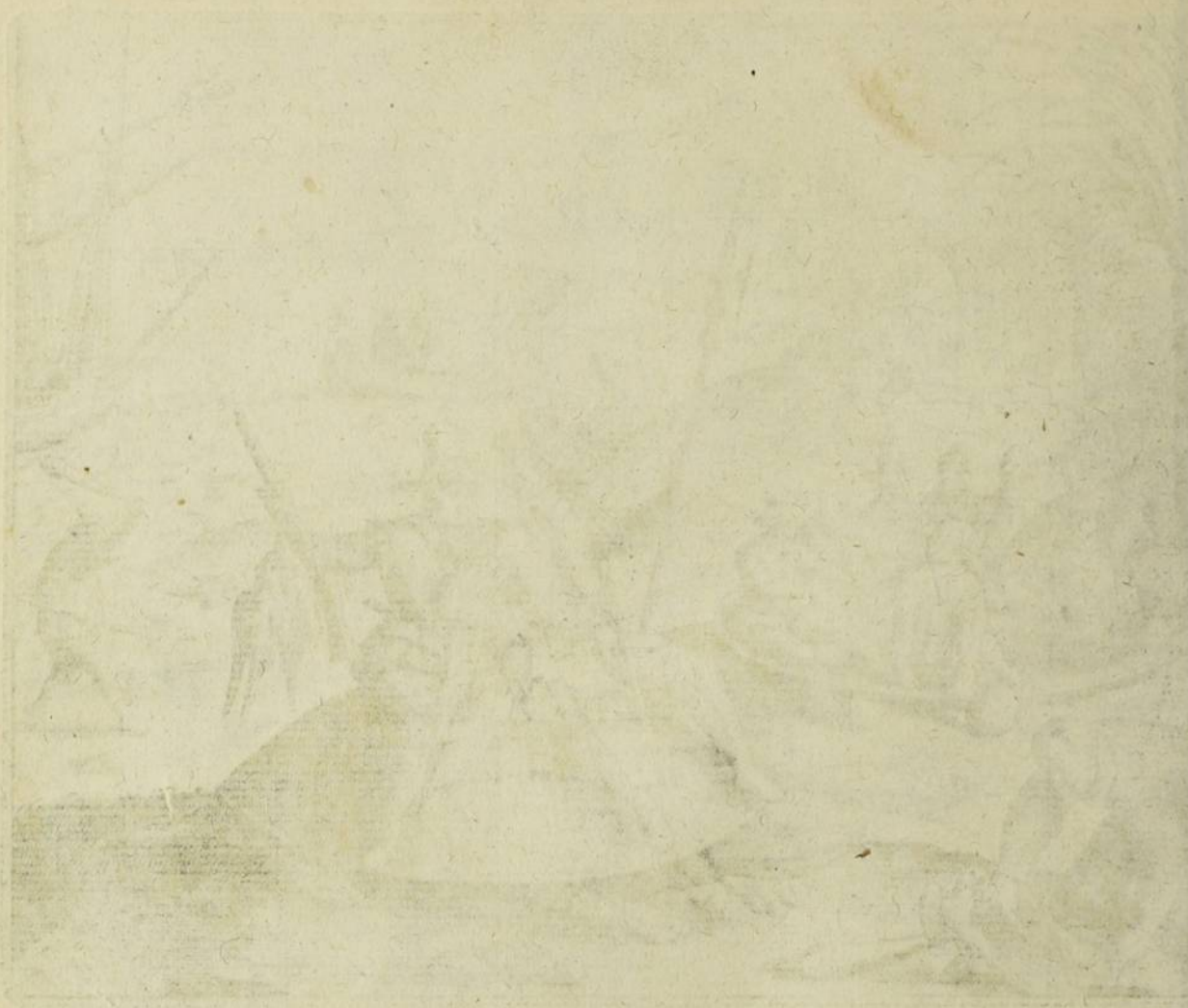
III.
**QVOMODO HOLLANDI IN
 MAVRITII INSVLA INGENTES TE-
 studines inuenerint.**



Cum Hollandicae naues An. 1598. in Indiam expedirentur, in transitu Insulam quandam, Mauritiy dictam, occuparunt: quae testudines peltatas tam grandes ferebat, ut super una duo insidentes Hollandi, non secus ac ne minimū graues, citra omne impedimentum longè proferrentur. Illarum nonnullae ad eam usque magnitudinē crescunt, ut in vnius auulsa testa decem viri commodè sedere & epulari potuerint.

In eadem Insula psittacorum columbarumque numerum quoq; maximum repperunt, tam cicurum, ut fustibus eas prostrauerint. Sed & aliae ibidem aues vise sunt, quas VValckuögel Bataui nominarunt, & unam secum in Hollandiam importarunt.

III
VOMODO HOLLANDI IN
STAVORTII INSLA INDIENSIS
Beschreibung



W. H. Holländer...
intra...
tunt...
con...
not...
one...
om...
F...
v...
E...
E...

IV.
QVA INDVSTRIA BARBARI
IN S. MARIÆ INSVLA CETOS
 capiant.



INDI S. Mariae insula accolae, cetos hoc ferè modo captant. Vbi morentur, prius attendunt. Ad proditum unum scaphis suis applicant: & unius lapidis iactu absistentes, hamum seu unicum ferreum, oblongo ex arborum corticibus fune religatum, in corpus eius eiaculantur. Altera ergò funis extremitate in scaphis retenta, piscem tamdiu attrahunt, dum & penitus longo exercitio ille fatigetur, & renisu valentiore vulnus augeatur grandescatq̃, isque adeo cruoris copiosioris emanatione infirmetur & q. emoriatur. Hoc impetrato, in vadum eum extrahunt: extractum laniant: & suam quilibet portionem auferunt.

COPIES OF THE
INDIAN TREATY
IN SEVERAL
PLACES

THE
TREATY
BETWEEN
THE
UNITED STATES
AND
THE
INDIAN NATIONS
IN
1794

V.
 QVO PACTO IAVANI GAL-
 LOS GALLINACEOS IN PVGNAM
 committant.



SINGVLARI Iauanis voluptati est, gallos educatos in conflictum pugnamque instituere. Quoties enim familiaritatis gratia conueniunt, tum inter cetera plerunque ipsis contentiuncula nascitur, vter eorum pugnacissimum & bellicosissimum gallum alat. Certa quoque pecunia interdum deposita, de sui galli victoria concertant. Quo facto, quilibet sui galli pedibus calcaria in hunc usum fabrefacta innectit. Sic ergo hi armati, ex oppositis in publico locis committuntur. Qui confestim congressi, tanta alacritate & pertinacia depugnant, vt cos humano more q. quadam victoria laude inflammari existimare queas. Nec duellum deserunt remittuntue prius, donec alter alterum confecerit & obruncarit.

Hac ipsa quoque icone Gatto Dalgalia siue catus zibeticus depingitur. Similiter & animalculum aliud quod plerunque in Tamarindorum arboribus degit, cuius fructibus victitat.

THE HISTORY OF THE
REIGN OF
JACOBUS



VI.
EFFIGIES ILLIVS ARBORIS,
QVAM TRISTEM VOCANT.

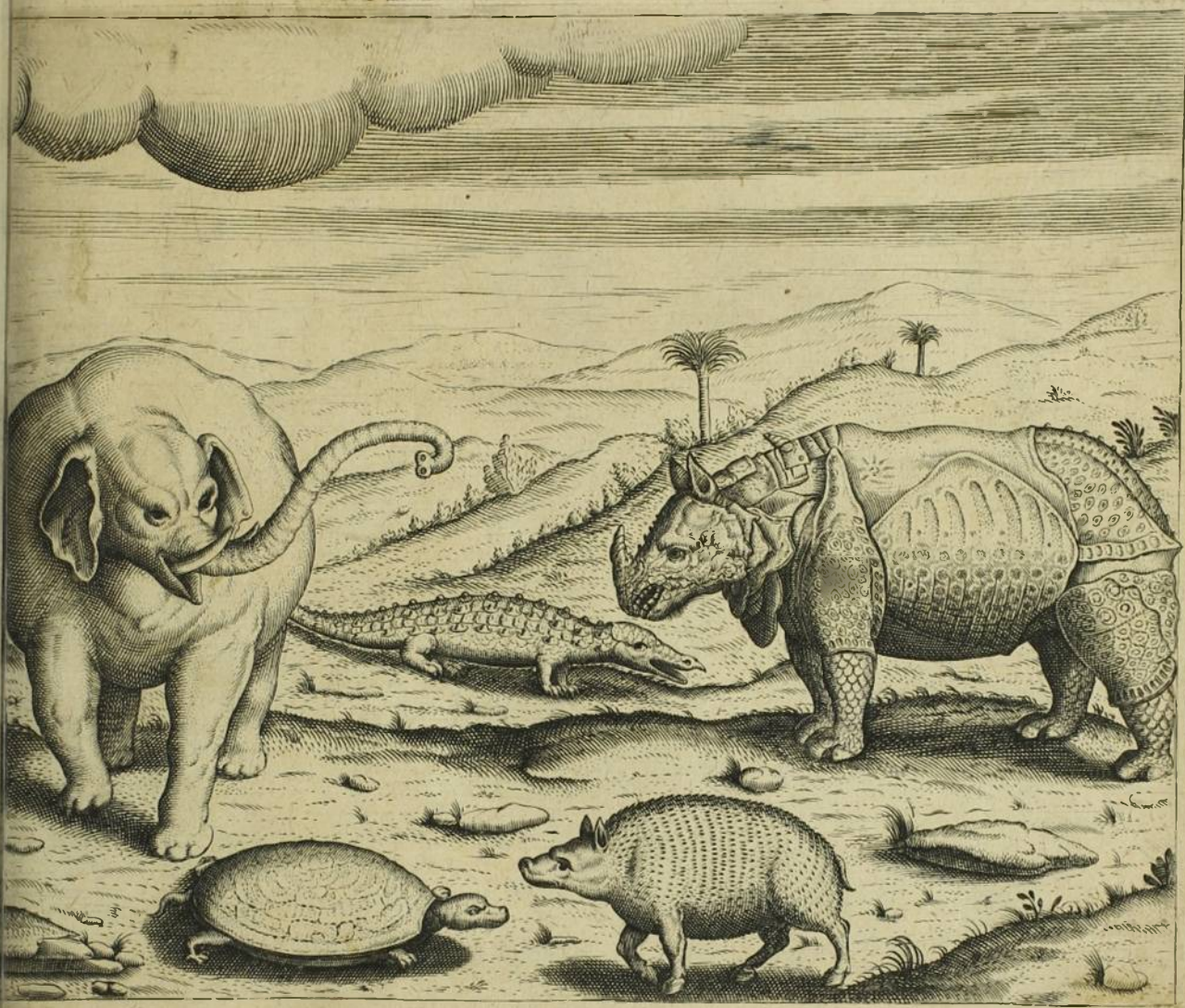


ARBORIS quoddam genus in India notissimum est, quod
singulare dei miraculum iure appellari queat. Arbor tri-
stis ideo dicitur, quod uniuersi anni decursu floreat, sed non
nisi noctu. Interdiu etenim flore nullo conspicua est,
quamdiu sol illud hemispherium occupat. Is ubi primū occubuit, semiho-
rula illico spacio arbor floribus candidis tota turgida splendet: qui tamen
uniuersi derepente iterum decidunt, quam primum sub auroram sol pro-
diturus est, adeo, ut ex illis ne tantillum quidem in arbore reliquum fiat.
Et hac vicissitudine toto anno variatur.

Arbor
tristis
culosa
tristis

THE
OFFICE OF THE
SECRETARY OF THE
NAVY
WASHINGTON

VII.
CONTRAFACTURA QVO-
RVDAM ANIMALIVM, IN INDIA
celebrium.



LEPHANTI in India frequentissimi, maxime tamen in Æthiopia apud Caffres reperiuntur: ubi causa dentium, quos Lusitanis vendunt, occidi solent. Illorum certa copia quoque in Bengala est: nec minor in Pegu, ubi tanto numero & multitudine vagantur, ut una vice locoque interdum duo millia cogant, ex quibus optimos quosque seligunt, & ceteros ad speciei augmentum liberos iterum dimittunt.

Rhinoceros animal & ipsum in India, sed in Bengala saltē Pataneq; terminis reperitur, in quibus iuxta Gangem fluvium magna copia vagantur.

In flumine predicto Crocodili quoq; numerosi sunt, qui piscatoribus infestatione crebra valde molesti sunt: ut ex historia fusius patebit.

VII
CONTRA AERAM QVO
ALIAM ANIMALIUM IN INDIA
colubina

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

VIII.
 DE AVE, EEME DICTA, ET
 ANIMALIBVS QVIBVSDAM INDIÆ
 aliis.



IN India passim, præcipuè verò in Insula Jaua aues quedam raræ & admirabiles visuntur, quas incolæ Eeme vocitant. Hæ struthiocameli magnitudine sunt, lingua carent, & cauda, alasque exiles habent. Robur earum in pedibus situm est, quos longos & robustos ostendunt. Hæ, quicquid apporrigitur, integrum vorant, seu poma, seu ova, seu aliud his simile sit. Quod ipsum dein, ut ingesserunt, sic crudum nihilque mutatum alio reddunt.

Juxta has appictus quoque bubalus est: ut & Chamæleon, & Salamandra, quæ in Madagascar frequens inuenitur.

DE AVI FERME BICOTA ET
ANIMALIBUS QUIBUSDAM INDIAE



At the bottom of the page, there is a block of extremely faint, illegible text. The text appears to be a list or a series of short paragraphs, but the characters are too light to be read. It is likely bleed-through from the reverse side of the page.

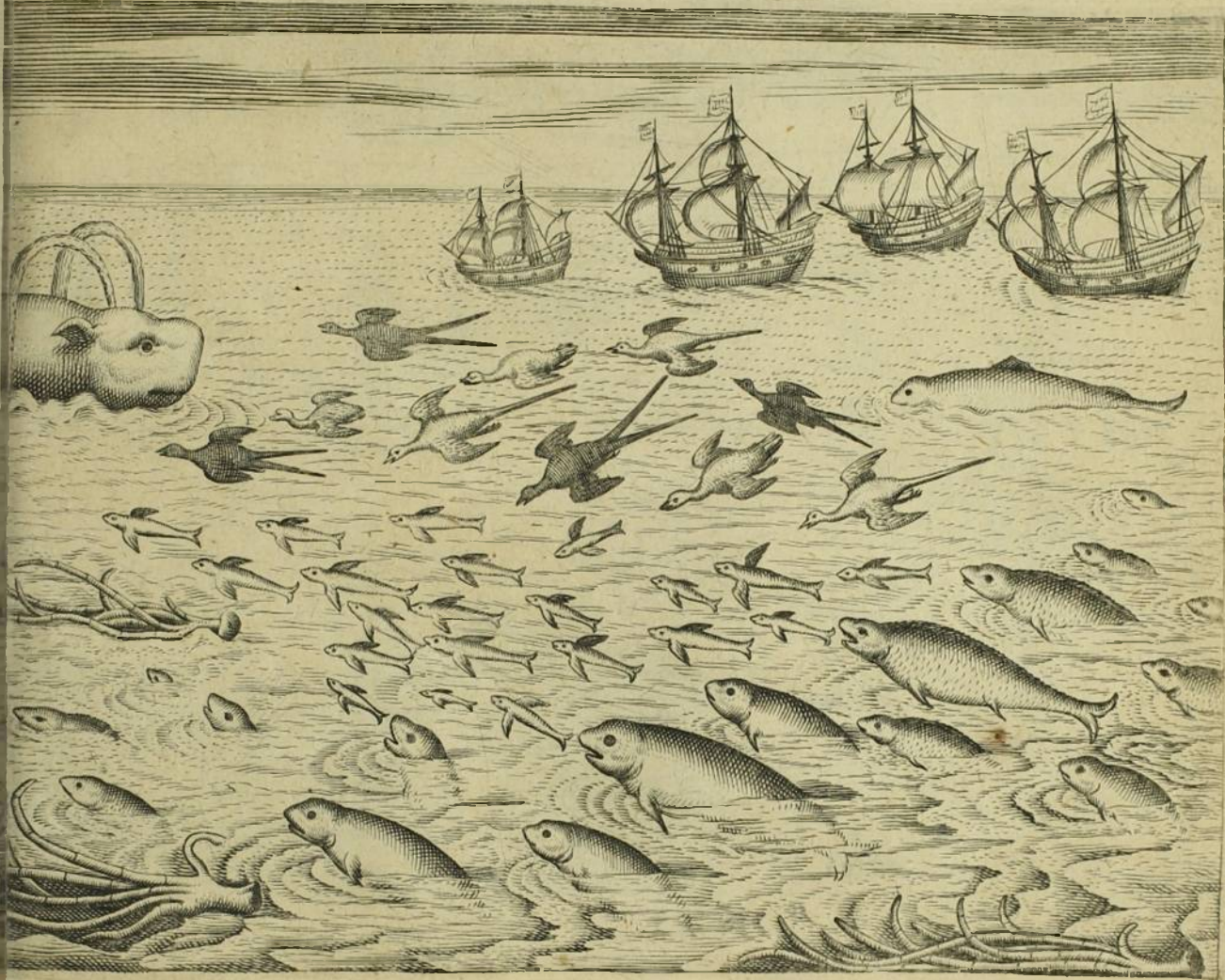
IX.

AVIVM QVARVNDAM, VT

ET PISCIVM NONNVLLORVM, NA-

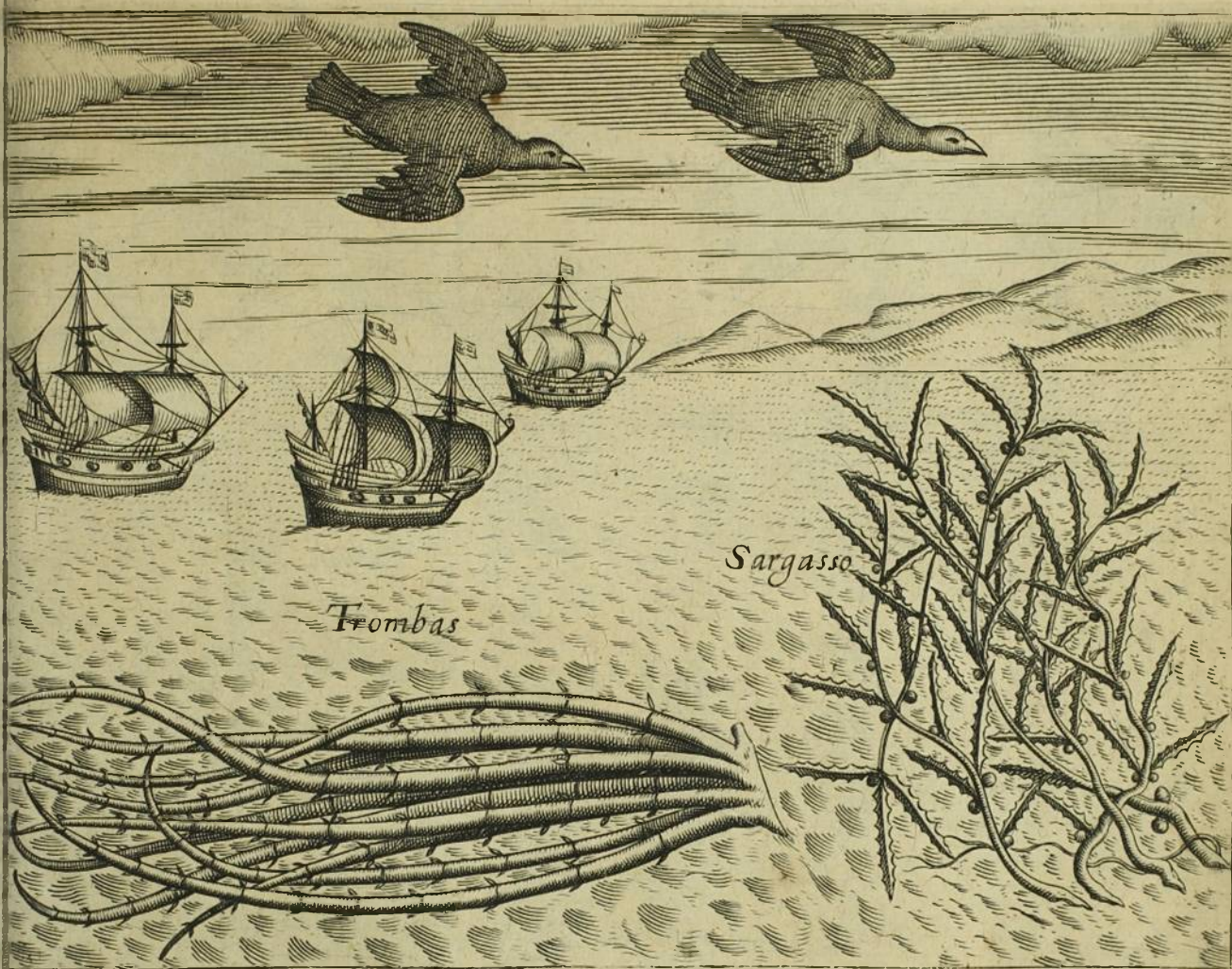
uibus in Indiam currentibus nonnullibi occurren-

tium, delineatio.



QVAE in Indiam naues commeant, his in transitu insolita quaedam volucres prouidentur, quales sunt Garayos, gallinas nostrates & quantes. Volucres itidem Rabos de luncos dictae: quibus nigris cauda longa, & in forficis modum diducta est. Hanc volando modò dilatant, modò astringunt. Sed & varij pisces occurrunt, vt Albacores, Bonitos & similes. Praecipue tamen plurimi volantes pisces ibi sunt, qui à piscibus reliquis maioribus insectati, extra aquam se eleuant auolantque. Hi tamen volantes à modò dictis auibus plerunque intercipiuntur & vorantur.

X.
DE HERBIS QVIBVSDAM ET
AVIBVS ALIIS, IN INDIAM NAVI-
gantibus sese offerre solitis.



NAVIGANTIBVS in Indiam mare nonnunquam herbas quasdam in superficie undarum obnatantes, offert, quas *Trombas* indigetant: quæ nihil aliud quam arundines cum suis radicibus in Oceano fluctuantes estimari debent. Sed & herba alia *Sargasso* dicta obuenit, quæ maiuscula & acutis folijs in ambitu incisis herba prouisitur.

Volucrum quoque inibi certum quoddam genus solenne est, quæ totæ atræ sunt, rostris modò albensibus, modò cinereo colore tinctis. Aues hæc, ut & arundines *Trombas* certo inditio sunt, navigantes Cabo de bona esperanse iam tenere proximè. Nec in ullo alio vsquam loco, quam hoc, conspici solent.

XI.
FICVS INDICAE CVM SVO
COQVOS FRVCTV, NEC MINVS IL-
 lius arboris, quæ Arecca fructum gignit, pictura.



Hac palma seu nucifera arbore Indica indigena quæstum longè uberrimum faciunt. Præterquam enim quod nuce pro cibo suavi sint, potum quoq; ex ys parant sapidissimum. Ex arbore hac materiam quoq; Indi querunt ad parandas necessarias vestes, ad suenda vela, torquendosq; funes, & reliqua huiusmodi condenda plurima: adeo, ut & victum & amictum illis unica hæc arbor abundè suppeditet.

Hac quoque tabella ficus Indica expressa est, quæ toto anno fructifera est, & Indis commeatum quotidianum largitur.

Tandem & Arequeiro arbor appicta est, quæ fructum Arecca seu Fausel parit, quem Indicum Bettele folijs, calce obiter delibutis toto die mandunt, sicut in historia fusus id explicatum est.

pal
ma
Indica
nucifera
arbor

XII.

DE ALGA SEV ARVNDINE

INDICA, BAMBUS DICTA, ITEM DE
arbore radicoſa : & tandem de arbore
Duryoens.



A

RVNDINIS quoddam in India genus provenit, quod Indi Bambus vocant, crassi-
tiem femoris virilis occupans.

Arbor quoque alia ibidem provenit, Arbore de Rays .i. de radicibus nuncupata,
è cuius ramis filamenta plurima descendunt, quæ terram attingentia illi se denuò
insinuant, & radice sagentia ramos vicissim alios sursum parturiunt, qui & ipsi la-
tius propagati tandem arborem constituunt, ambitu suo quartam partem milliaris
vnius complexam.

His quoque iunctim appicta cernitur alia quedam arbor, quæ fructum Duryoens dictum fert, in
sola Malacca cognita. Fructus iste à gustantibus fructuum omnium, quos uniuersus terrarum orbis gi-
gnit, longè optimus & suauissimus censetur. De qua re vberius historia enoluatur.

DE ALGABEV
INDICA BAMBVS DICTA
apud Indicos & Arabes
Punicos

XIII.
 DE ARBORIBVS CAYOS ET
 IAMBOS FERENTIBVS, ET DE FRV-
 ctibus quibusdam aliis.



Hic a pictura duæ arbores exprimuntur, quarum utraque
 ferendo optimo fructu prænobilis est. Horum optimus &
 pulcherrimus Jambos indigenis appellatur: cui Cayos boni-
 tate nativa cedit nonnihil.

Hic insuper quoque spectandum exhibetur, quo pacto nimirum pi-
 per succrescat, lento incremento arundinem Bambus amplexa se surrigens.

Denique & Crocus Indicus additus est, cum flore nativo: qui per
 omnem passim Indiam vulgaris est.

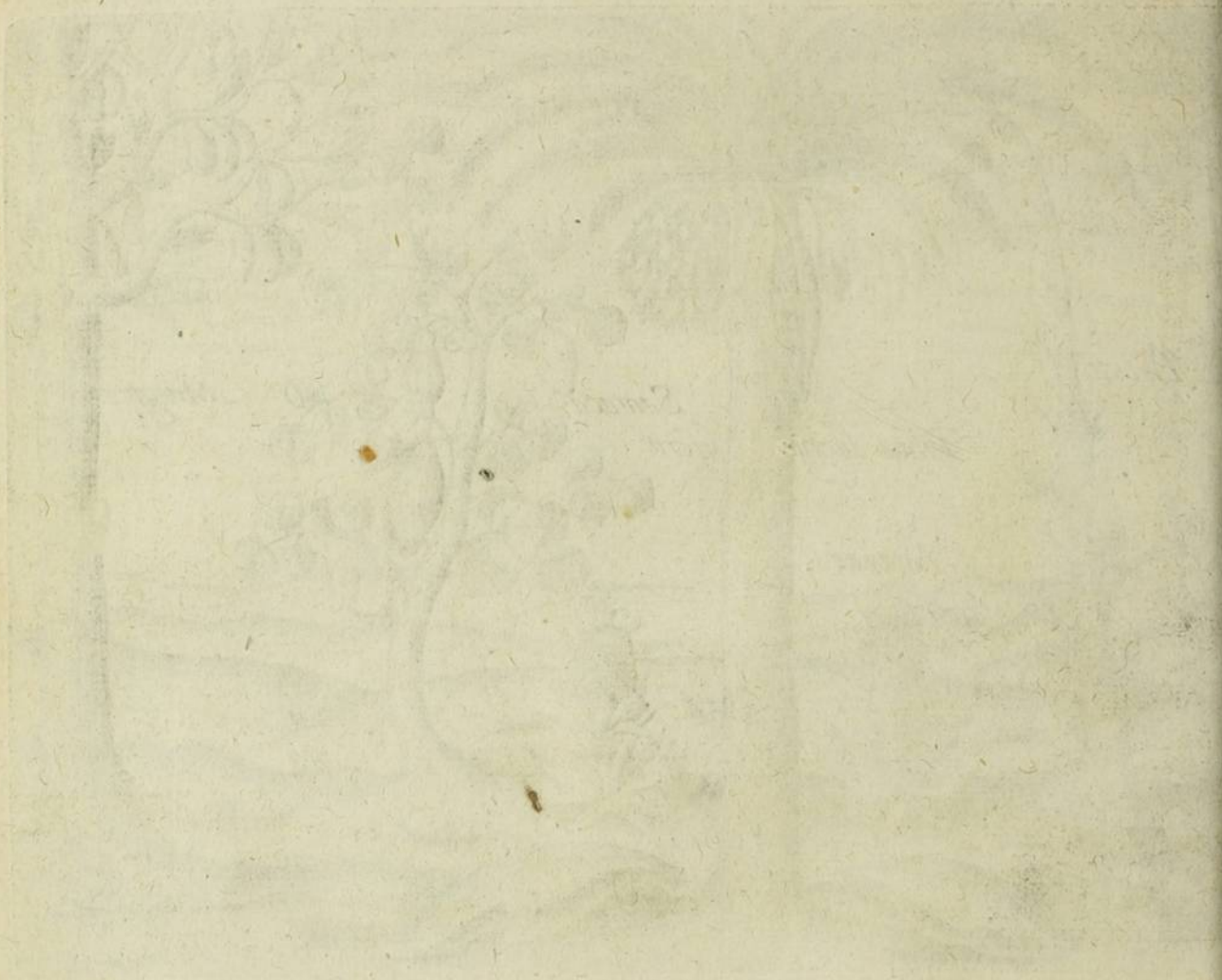
ADVMBRATIO ANANAS, BET-
TELE, PALMÆ DACTYLIFERÆ, SA-
macæ & Mangos.



H omnes fructus Indici sunt, esui valdè suaves & commodi:
ex quibus Ananas ceteris & saporis & odoris suauitate pal-
mam præripit.

Adiuncta est imago Bettele herba, ut nimirum ea pro-
ceris arundinibus innixa piperis modo assurgat eleueturque: à quo pro-
pter exquisitam similitudinem agrè discerni interdum potest. Bettele
verò illa sunt folia, quæ Indici, scæminæ potissimum, toto die ruminant cum
fructu Arecca, sicut historia planius expedit.

ADVINTARIO ANNI 1717
IN REGIA BIBLIOTHECA
PUBLICA VINDOBONENSIS



Faint, illegible text or markings at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

IDEA LANTOR, ASSA, PIMEN-
TA DEL RABO, TALASSE, MANGO-
stans, & Piperis.

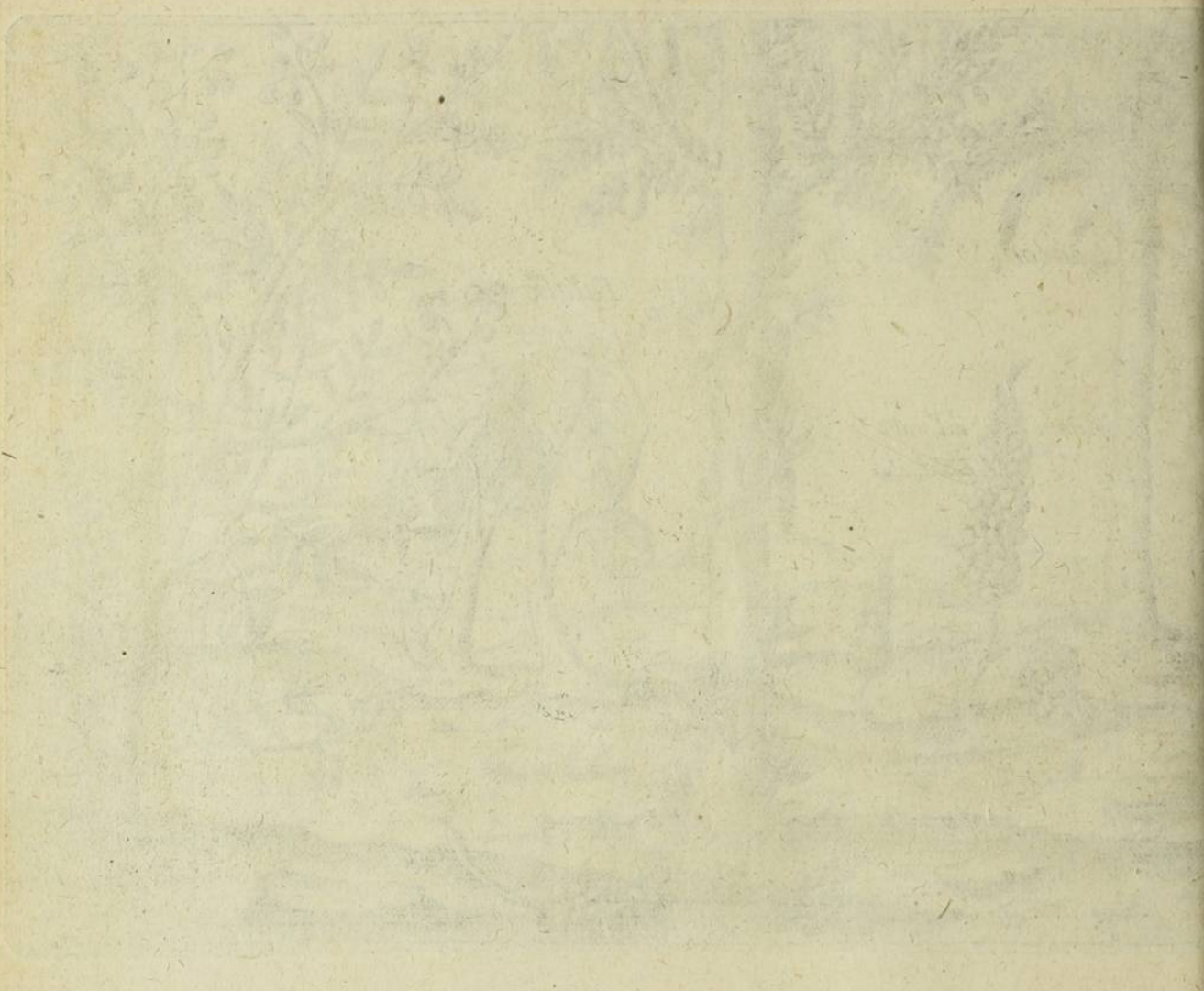


LANTOR è Coquos seu nucum Indicarum classe est, folia proferens porrecti viri longitudine, quibus Papyri loco indigena utuntur. Pimenta del Rabo seu cubeba, uvarum modo in arbore quadam proueniunt: quas Indii in tanto habent pretio, ut non nisi coctas eas in terras alienas exportent.

Simul addita arbor Tamarindi seu Assa est, ut & herba Talasse, in Iaua celebris: nec minus fructus alius Mangostans, & rotundi nigri piperis in Iaua prodeuntis, quod Sahang incolæ vocitant.

Cubeba

THE
MORNING STAR
PUBLISHED WEEKLY
BY THE
REV. RABBI TALAMOND
LONDON



THE
MORNING STAR
PUBLISHED WEEKLY
BY THE
REV. RABBI TALAMOND
LONDON

XVI.
 ALIARVM QVARVNDAM AR-
 BORVM ET FRVCTVVM INDICO-
 rum delineatio.



IACCA fructus, non ut ceteri, ex ramis arboris tenuioribus, sed ex ipso trūco, aut huic quam vicinissimis ramorum crassissimorum partibus, sicut & palmites, prodit.

Tabule inserta quoque est fructus alterius effigies, qui maxima in Baly Insula copia provenit, pomi ferè magnitudine, inferius rotundus latusq;, superius in acumen q. dehiscens, foris aspera & spinosa pelle inductus: qua causa à Lusitanis erinaceus vocabatur. Qui si conditur, nauigantibus & salutarem & durabilem commeatum prestat. In arbore procera racematim, vuarum modo provenit.

Accessit & figura maioris Mirambolam, quem alias Aretca indigetant. Hic in S. Maria Insula celebris est.

ALIA RVM QVAVNDAM AR-
BORVM ET FRVCTVVM INDICO
rum delineatio.



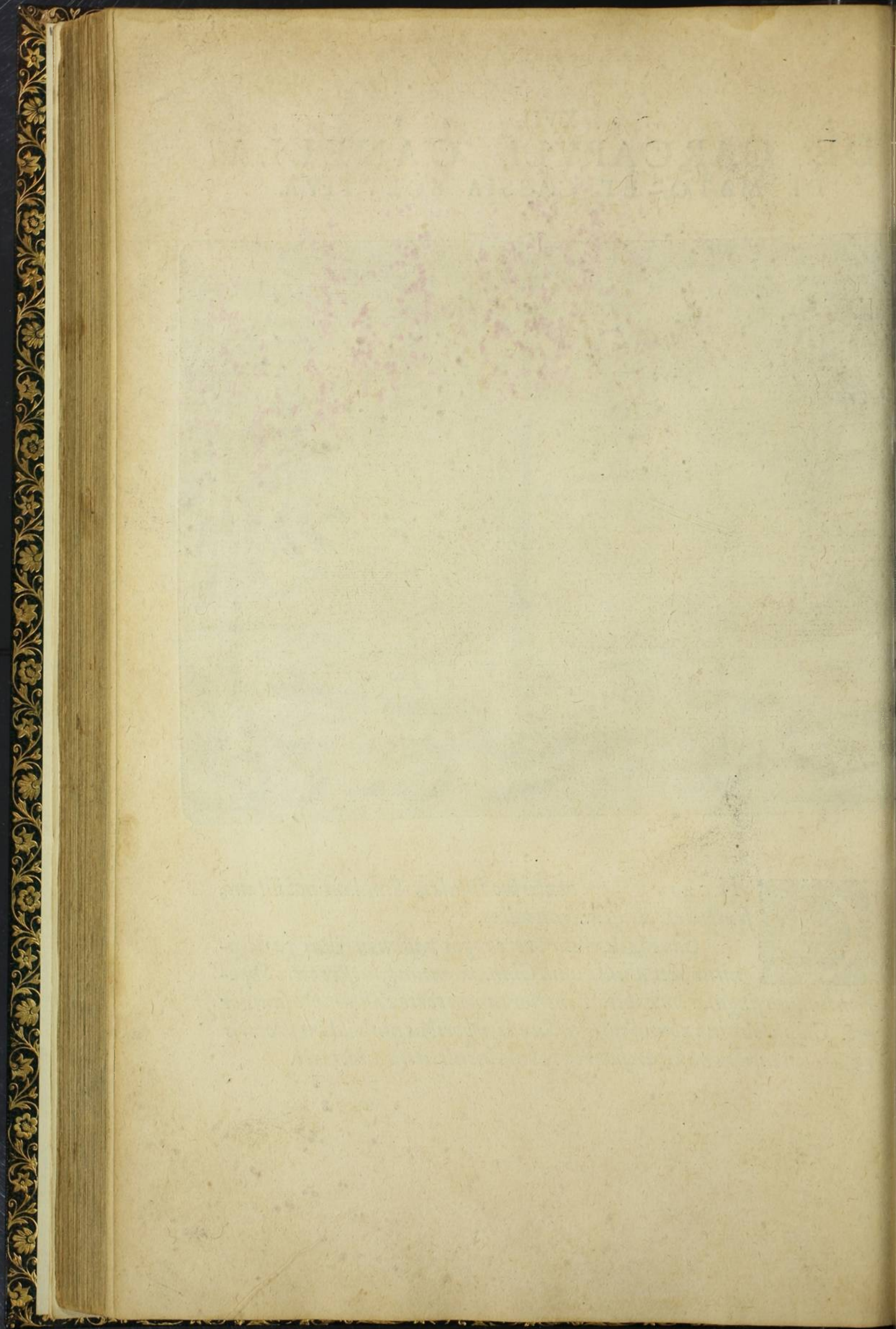
Alia RVM QVAVNDAM AR-
BORVM ET FRVCTVVM INDICO
rum delineatio.

XVII.
 DE CARCAPVLI, CANELLA
 DE MATO, ET CASSIA SOLVTIVA.



CARCAPVLI, prouentu suo Insulam Sundam nobilitans, fructus est cerasi magnitudine.

Canella de mato ubere copia passim in syluis fauæ gignitur, nec aliud quam Cinnamomum syluestre est. Saporem nullum singularem habet. Tenerior tamen cortex aliquantò suauior est. Cassia solutua abundanter in Sunda arboribus quibusdam proceris & latè patentibus nascitur: sicut ex tabula lucule ntius videre est.



DE LANCVAS, FAGARAS, LACCA ET CVCIFRVCTA.



IN Bali, Iaua, & Sunda, fructus præter hos dictos alius quoque emergit, quem Galangam maiorem siue Galigam nominant. Domesticum eius nomen Lancuas est.

Fagaras, in Sunda celebris, Cubebarum facie est, foris cortice obductus.

Cucifructa, cum sua arbore hic appicta est: ut & Lacca, à Malaijs Caiulacca dicta, quæ copiosè in Barros & Tolonbauan nascitur.

DE LANGVA, FAGARA, LACCA ET CUCURBITA



Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side or a very light watermark.

DE ALOE, MANGVEY, MEXI-
CANO ET SYCOMORG.



*LOE seu semperuiuum magnacopia in Agua de Sanbras
reperitur, altitudine surgens viri unius surrecti.*

*Manguey arbor, alio nomine quoque Metlnuncu-
patur. Hec ex Mexico primum enata est.*

*Sycomorg in Mayo Insula crescit, ficui syluestri non omnino dissi-
milis. Fructum fert omni semine cassum.*

XIX
DE ALOR, MANGVEY, MEXI
GANG ET SYCOMOR



... in ...
...
...
...
...

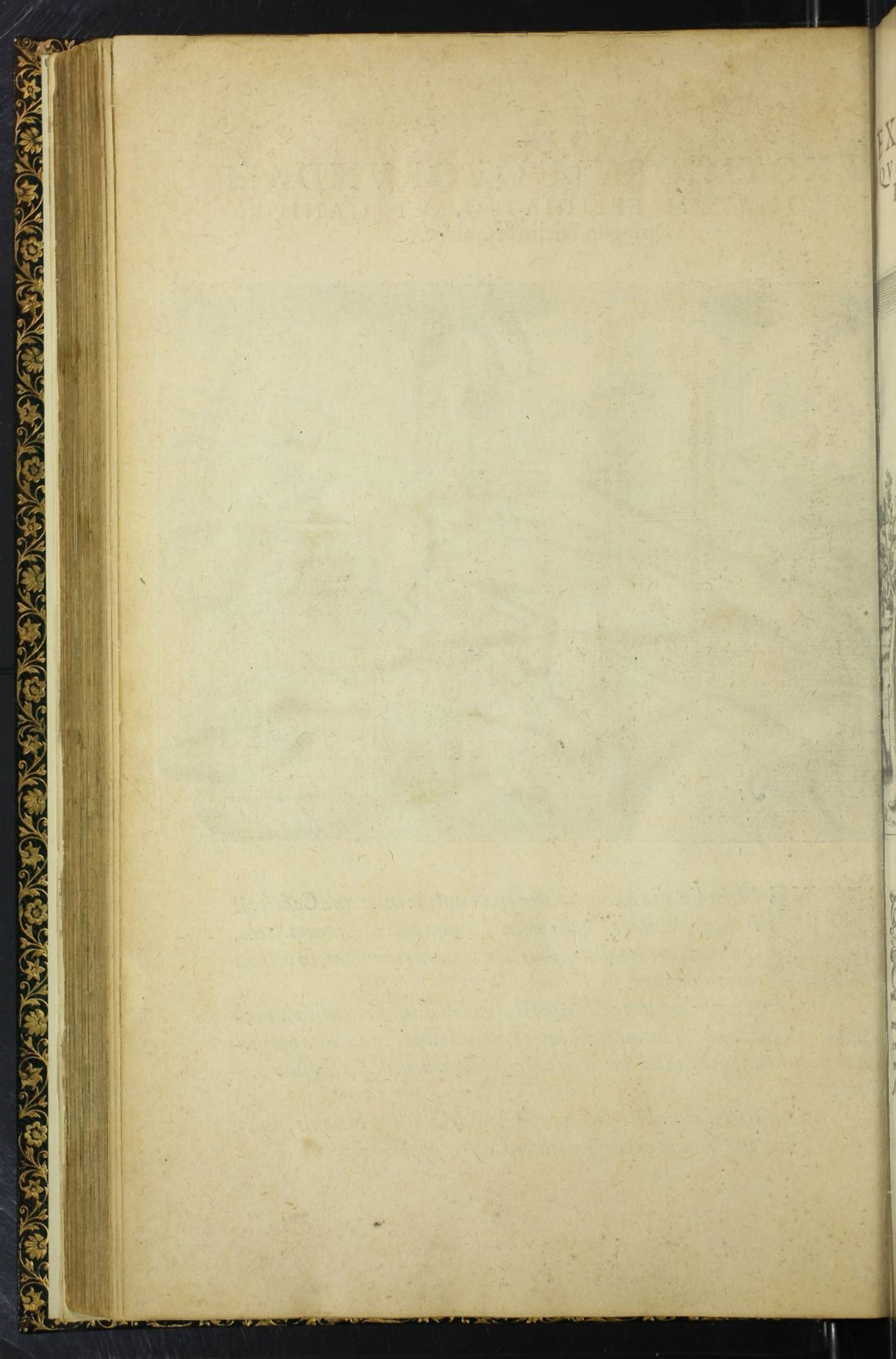
EXOTICORVM QVORVNDAM
AROMATVM EFFIGIATIO, VT CANIOR,
Diringuo, Pucho & Chiabe.



IN India alia quoque plura enascuntur: inter quæ Costus est Indicus, Malaijs Pucho dictus, aroma odoratissimum. Item, Calamus aromaticus, alias Diringuo nominatus, in Sunda copiosè nascens.

Porro & piper longum additum est, quod in Java provenit, eius incolis Chiabe dictum. Hoc, qui primates sunt, ad cibos condiendos potissimum utuntur, quod illud speciebus ceteris salubrius esse persuasum habeant.

Accessit & Zerumbeth facies expressa, à Malaijs & Iauanis, rescatum ipsum in Chinam exportare solitis, Canior appellatum.



EXPRESSIO GERMINVM
 QVOQVE ALIORVM, IN S. LAURENTII
 Infula, & locis aliis quoque nascentium : quorum nomina
 literis alphabeticis designata sunt.



A. ARBOR quaedam est, in summo saltem cacumine frondes minimas parturiens. Ex hac Canoas suas incolæ extruunt. B. Huius Hollandi frequentem copiam inueniunt: cui sua lingua Blatterlos nomen indiderant, quod expressam nullam foliorum ideam praeferret. Semen profert squamosum. Ramuli eius tenerissimi pro scorbuti curatione haud infeliciter adhibiti sunt. C. Frutex est, Lusitanis Camarinnas dictus. Folia equiseti ferè habet, sed uberiùs purpurantia. Fructum profert paruum, baccas mirum exiles rotundasque, unionum æmulas gustatu acidas. D. Stipites sunt spinosi, pugni crassitie succrescentes, altitudine hastæ longioris ubiuis prouenientes. Cortice vestiuntur crasso, nigricante, aculeis plenissimo. Quorum aspectus ob raritatem mirabilis est, cum sine omni & folio & fructu prodeat. E. Canna saccharina sunt, in Infula S. Maria nascentes. F. Zinziberis nascentis imago est.

F I N I S.

